

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

**Bibliothèque de la Faculté
de Théologie**

Les Fontaines - CHANTILLY

D 346/1

II P. p. 1902
III P. p. 332

Agathange,
Histoire d'Arménie

Genève 1839

2770

T55

2470

The first part of the paper is devoted to a discussion of the

0-19-36

Съедини външната част
съедини външната част
съедини външната част

Rizzardini inv. e dis.

Dala inc.

ԵԳԵՐԵՆԳԵՂԵԼՆՅ

ԱՅՄԱՄԻՆԻՔԻՆԷ

Dala inc.

ly. 151.

Ի ԳԵՆԵՆԻՍԻ

1835

ԸՆՏԻՐ

ՄԱՏԵՆԱԳԻՐԳ

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԼԳԱԹԼՆԳԵՂ ՈՍ

ԳԱՏԾ ՈՒ ԹԻՒՆ

ՀԱՅՈՑ

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

ՌՄԶԴ

ԱՌ ԸՆԹԵՐՑՈՂՍ

Ի ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՍ Նախ,
նեաց, որպէս առաջին է Ագա-
թանգեղոս ժամանակին հնու-
թեամբ և նիւթոյն պատուակա-
նութեամբ, համարձակիմ ասել
և չքնաղ հայկաբանութեամբն,
այսպէս և առաջին պարտէր
տպագրութեամբ 'ի լոյս ընծայիլ:
Այլ մէք պատեհութեան ժա-
մանակին սպասեալ մնայաք, մին-
չև 'ի ձեռն բերել զՕրինակն զայն
զնորա զհնագոյնն և զընտրեւա-
գոյնն՝ որ յարքունի Գրատան
Փարիզու՝ զորմէ ստորև, առ անվը-
թար զնոյն 'ի տիպ արձանացուցա-

նել. քանզի և որչափ ինչ ցայժմ
առ մեզ Գրչագիրք և Տպագիրք
նորա, չէին բաւական 'ի լրումն
ըզձից մերոց:

Ագաթանդեղեայ Պատմու-
թեանն հնութիւն և վաւերակա-
նութիւն՝ վկայեալ է ոչ միայն
առհասարակ յազգէն, և բնաւ
իսկ որ 'ի յետին դարս 'ի Պատմա-
գրաց մերոց, այլ և որ ժամանա-
կակից իսկ էր նորա՝ 'ի Զենոբայ
Գլակայ, 'ի Պատմ. Տարօնոյ, Եր.
19. և 22: Դարձեալ և յորոց մեր-
ձաւորք էին նմա ժամանակաւ,
որպէս 'ի Մովսիսէ Խորենացւոյ,
որ բազում ուրեք գովութեամբ
'ի վկայութիւն կոչէ զԱգաթան-
դեղոս 'ի Պատմագրութեան իւ-
րում: Եւ 'ի Ղազարայ Փարպեցւոյ,
որ զԱգաթանդեղոսին մատեան,
Եր. 7. կոչէ "Սկիզբն առաջին
գրոց Պատմութեան Հայոց. որ-
ում սկիզբն արարեալ պատմեաց

ստուգիւ աքրն երանելի Ագաթան-
գեղոս “: Եւ Եր. 9. “ Յըս-
տոյգ և յանսխալ կարգաւորու-
թենէ, ասէ, առաջին Գրոցն, զոր
յարմարապէս պատմեալ ծանոյց
մեզ երանելին Ագաթանգեղոս “:

Իսկ այսպէս պարզաբար ՍԳԻԳ
և ԱՆԻՍԻՍ ասել և կրկնել Փար-
պեցւոյն զնմանէ, անշուշտ 'ի վկայ-
ութիւն անդր ակնարկէ հոյակապ
Յառաջաբանին նորուն իսկ Ագա-
թանգեղեայ, Եր. 15. եթէ,
“ Հրաման հասեալ ('ի Տրդատայ
արքայէ) առիս ոմն Ագաթանգե-
ղոս՝ որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռո-
մայ ... ոչ զիւր քաջութիւնն
սուտ ինչ հրամայեաց մեզ վիպա-
սանել, և ոչ զքմազարդ բանից
ինչ առասպելս՝ աւելի քան զար-
ժանն ընթանալ “: Դարձեալ և
Եր. 16. և 18 “Հասեալ առիս,
ասէ, հրամանի 'ի մեծ արքայէն
Տրդատայ, կարգել ինձ 'ի ձեռ-
**

նարկութենէ նշանագիւտ ժամա,
 նախագրացն ոչ եթէ 'ի հին
 համբաւուց տեղեկացեալք մա-
 տենագրել . այլ մեզէն իսկ ակա-
 նատես կերպարանաց և առնթե-
 րակայ հոգեւորական գործոցն, և
 լուսաւոր շնորհապատում վար-
 դապետութեանն "։ Տէս վասն այ-
 սոցիկ և 'ի Պատմ . Հյ . Հատ . Ա .
 Եր . 668 :

Իսկ թէ ո՞րք եկաց Ագաթան-
 փեղոս, աներկբայ գիտեմք այժմ
 ի նորուն իսկ ընդարձակ և վսե-
 մախօս Յառաջաբանէն, զոր արգ-
 առաջին 'ի տիպ արձանացուցա-
 նեմք յազգիս, և զոր՝ Գանձ նորա-
 գիւտ կոչել արժան է, ցայժմ
 ծածկեալ 'ի վերոյգրեալ հնա-
 գիր Օրինակի անդ Փարիզեան
 Գրատանն : Զի որչափ ինչ գի-
 տէալք մեք զնմանէ՝ միայն 'ի խո-
 րենացւոյն, յասել նորա . Եր .
 301 . "Աջող Բարսուղարն Տրդա-

տայ Ագաթանգեղոս⁹ , զի ուլին
 զարդիս գիտեմք զնորա՝ 'ի նորուն
 իսկ վկայելոյ 'ի նորագիւտ Յառա-
 ջաբանի անդ իւրում , Եր. 15 :
 Եւ յոր ինքն անդանօր պարկեշ-
 տանայ , 'ի խօսել զՀոռոմարէն և
 զՅունարէն գպրութեանց իւրոց
 և զհայրենի արուեստին վարժիցն ,
 Փարպեցին մեզ ճգգրտաբանէ ըզ-
 նմանէն , 'ի վկայել իւրում Եր. 9 .
 “Երանելին Ագաթանգեղոս , ասէ ,
 այր բանիբուն գիտութեամբ , և
 լի ամենայն հրահանգիւ , ստու-
 գաբան 'ի կարգադրութիւն ճա-
 ուից , և յարմարագիր 'ի պատմու-
 թիւնս ասացուածի իւրոյ , , :

Առ այս՝ և յաստուածիմաստ և
 'ի ջերմեռանդն խորհրդածու-
 թեանցն Ագաթանգեղեայ բա-
 զում ուրեք 'ի կարգի Պատմութե
 իւրոյ , յայտնի է ուշիմ ընթեր-
 ցանելեացն , եթէ բաց յԱրտաք-
 նոցն վարժից՝ էր նա քաջավարժ

և յԱստուածային մատենանսն ,
այլ և Աստուածամերձ անձն , և
նոյնպիսի ծանուցեալ 'ի բոլոր
ազգին : Ոյր աղագաւ և Փարպե-
ցւոյն 'ի վեր և 'ի վայր յամենայն
նուագի մեծարել զայրն , կոչմամբն
Երանելի և Այր Երանելի և Այր
Աստուծոյ : Քանզի և 'ի վերջէ
ծայրաքաղ զամենայն զպատ-
մեալսն նորա միանգամայն առնե-
լով , զնովիմբ ասէ Եր . 10 . Էթէ ,
“ Զայսամենայն , ևս առաւել քան
զսոյն գիտուածին , յիւրում հա-
տատուն և անսխալ կարգաւորու-
ածինն պատմեաց մեզ երանելի
այրն Աստուծոյ Ագաթանդե-
ղոս “ :

Ինչ մի հետաքնին և յաղագս
անուան Գրոցս Ագաթանդեղոսի
ունիմբ 'ի նմին Փարպեցւոյն ,
իբրու Էթէ Գրիգորիսի կոչել
Գրոցս այսոցիկ յազգին՝ յաւ-
ուրց անտի մատենագրին իւրոյ :

Քանզի պատմեաց՝ ասէ Փարպե-
ցին՝ երանելին Ագաթանգեղոս
“Զդարձ աշխարհիս հայոց . . .
յԱստուածգիտութեան ճշմար-
տութիւն, 'ի ձեռն սրբոյ Նա-
հաաակին Գրիգորիսի. յորոյ ա-
նուն և զԳիրան տնտանեալ կո-
չեն՝ Գրիգորիսի “ . Եր . 7 :

Արդ զհոյակապ զայս և զոսկե-
ղինիկ Մատեան, ազարտեալ բա-
զում ուրեք և անիմանալի յար-
դարեալ յանհմտութենէ տալա-
գրողաց ցայժմ, կամ թէ մանա-
ւանդ 'ի պակասելոյ ընտիր Գրչա-
գիր օրինակաց, առ անվթար 'ի
լոյս ընծայել ըստ ընտելագոյն
ընթերցուածոյ ամենայն հաւա-
տարմութեամբ՝ օժանդակեցին
մեզ Օրինակք եօթն :

Ա. Փարիզեանն, որոյ այս է Յի-
շատակարանն . “ Գրեալ 'ի Վար-
դանայ քահանայէ 'ի թուականիս
հայոց ՉԳ . 'ի քաղաքին Ռիմ ,

Ընդ հովանեաւ սուրբ Տաճարին՝
 որ յանուն սուրբ աւետարան-
 չացն Յոհաննու և Մատթէոսի,
 որ էր նա Հոգեւոուն Հայոց՝ :
 Ըստ հնութեանն՝ այնչափ է և
 ընտրութիւն Օրինակիս, (Թէ-
 պէտ և գրչասխալք չպակասեն 'ի
 նմա) մինչև առանց սորա չէր մեղ
 մարթ անվթար 'ի լոյս ածել զԱ-
 գաթանգեղոս : Ի ճանաչել զմե-
 ծապէս յարգ Օրինակիս, հարկ
 է 'ի բաղմաց՝ հաւաստիս քանի
 մի՝ յառաջ բերել 'ի մեծամեծացն :
 Զոր 'ի Տպագրեալն ցայժմ՝ ըն-
 թեռնուաք, "Մահու նմա երե-
 ւեցան, " ուղղագրէ Փարիզեանն.
 Եր. 352. "Մահու նուիրեցան" :
 Եւ զոր ընթեռնուաք տտորասա-
 կանաւ, "Ծանուցեալ" . բացա-
 սականաւ ուղղագրէ Փարիզ. "Ոչ
 ծանուցեալ", Եր. 351 : Եւ զոր
 Տպագիրք Ագաթ. ցայժմ՝ ու-
 նէին, "Ատուած անվոյփ է", փա-

րիզեանն ունի “Աստուած անփո-
 փոխ է” Եր. 262 : Եւ որ ’ի Տպ.
 Եսայեայ ընծայի գոչելն ’ի խա-
 չէն ’ի ձայն մեծ. փարիզ. զայն
 Քրիստոսի ընծայէ. Եր. 348 : Եւ
 զոր Տպագրեալքն ունին, “Եւ
 կամ յետոյ հետ չմիջի”. փարի-
 զեանն ունի, “Եւ յետոյ անհետ’
 չէ ’ի միջի”. Եր. 309 : Այլովք
 բազմոք հանգերձ : Ինչ մի էս նշա-
 նաւոր ’ի կարգի եկեղեցական
 աւանդից՝ ունիմք ’ի մերոյս Գրչա-
 գրէ. ցարգ. ’ի Տպագիրս տասն
 թուով էին յանուանէ՝ իրրե գա-
 հերէց Նախկոպոստմք ձեռնա-
 գրեալք ’ի Նուաւորչէն. զարգիս
 ունիմք երկոտասանս թուով. քան-
 ղի յաւելլու մերս. Եր. 627 “Մե-
 տասաներորդն՝ Տիրիկէս : Երկո-
 տասաներորդն՝ Կիւրակոս” : Թո՛ղ
 զայլանգակու թիւն անմիասնական
 կապակցութեան բանիցն ’ի Յա-
 ռաջարանի և ’ի Վերջաբանի Ա

գալթ . 'ի Տպագիրսն որ ցայժմ ,
 'ի պակասելոյ հարազատ Օրինակի
 նոցուն՝ զոր ունիմք այժմ : Թո՛ղ և
 զըսուն ոճ հայեցի բարբառոյն , և
 զընտրութիւն վսեմ բառիցն , զոր
 ունի այս Օրինակ փարիզեան .
 որպէս յայտնի լիցի բաղդատո-
 ղացն : Յանկալի էր և ընթերցու-
 ած մի հարազատ և անխարդախ՝
 զընաւ իսկ խանգարելոյն զայնորիկ
 զթղթոյ Դաշանցն , ունեւ 'ի հին
 և 'ի վաւերական Ա . Օրինակիս
 փարիզեան , յորում չեք գլխովին .
 որպէս և ո՛չ 'ի Բ . Օր . հնագիր ,
 գրեալ 'ի ՉՂԹ : Տէս զայսմանէ
 և 'ի Պատմ . Հյ . հատ . Ա . Եր .
 642 :

Բ . Օրինակն ընտիր , Գրչագիր
 հին գրեալ 'ի Դերջան , 'ի Թուա-
 կանիս հայոց . ՉՂԹ :

Գ . Օրինակն Գրչագիր , գը-
 րեալ յԱմիթ քաղաքի , անթուա-
 կան : Յօրինակէ աստի է վերջին

Տպ . Կոստ . յամի Տեառն .
1824 :

Դ . Օրինակն է առաջին Տպ .
Կոստ . յամի Տեառն 1709 :

Ե . Օրինակն է գրչագիր
նոր՝ գրեալ 'ի Թուխ Հայոց .
ՌՃԽԶ :

Զ . Օրինակն է նորագիր , ան-
կատար , գրեալ 'ի Լեհաստան :
Բազում մասամբք սա գհետ
ընթանայ Ա . Օրին . Փարիզեան :

Է . Յունարէն Օր . Ագաթ :
'ի ամա բալորովին պակասի վար-
դապետութիւն Լուսաւորչին . և
'ի կարգի ևս պատմութեան ու-
րեք ուրեք համառօտեալ է : Տե՛ս
զայսմանէ 'ի Պատմ . Հյ . Հատ .
Ա . Եր . 674 :

Զայսոսիկ Օրինակս 'ի բազդա-
տութի առեալ , և ըստ ընտրեւա-
դոյն՝ եթէ չխաբիմք՝ և ըստ հա-
րազատ ընթերցուածոյ 'ի լոյս
ՂԱգաթանգեղոս ածեալ , գնեմք

'ի վերջէ և զկարեւոր տարբերու-
 թիւնս ընթերցուածոց : Արով և
 փոքու այսուիկ երկասիրութեամբ
 նուիրեմք աւագիկ ընթերցանել-
 լեացն զմատեան զայս զոսկեղինիկ-
 Մատեան՝ որ քան զամենայն մա-
 տեանս՝ յետԱստուածայնոցն՝ պա-
 տուականագոյն ևս համարեսցի
 առ մեզ և համբոլրիւ ողջունելի,
 իբրև առ շնորհապարտ որդիս
 երկանց Լուսաւորութեան բազ-
 մաչարչար սրբոյ Հօրն մերոյ և
 Հայրապետին Գրիգորի :

ՅԱՌԱԶԱԲԱՆ ԱԳԱԹԱՆԳԵՂԱՅ

ԳՍՏՄՈՒԹԻՒՆ :

ԻՂՁՔ ըզձացեալք ցանկա-
ցելոցն զնաւելոցն 'ի նաւահան-
գիսան հասուցանել' խնդու[թիւն
է խաղաղութեամբ. վասն զի 'ի
մէջ ընդոստուցեալ ալեացն որ
ընդգէմ գառնան, միջոյցին
ոգւովք 'ի մարտ պատրաստին, ըն-
չաքաղցին և օգտածարուեացն.
Ժամ եղեալ թաղմաց միարան
սանձեալ [թիակօք զերիվարա տախ-
տակագործացն բեւեռակապեր-
կա[թագործացն՝ զմիմեանս քա-
ջալերելով, կասկած երկիղիւ-
սրոխ 'ի կապոյտ գաշտին անքայլ

գնացիւք անընթաց ոտիւք թուու
 ցեալ 'ի վերայ ծովուն մկանց
 ջուրցն ալեացնկուտակելոց . ուր
 բարկացեալ ալիքն լեառնաձեւ
 կուտակին մէտ 'ի մէտ խոնարհին,
 ըստ աղեգէտն պատմողին մար-
 մնաքնար դաւթեան երգոյն, ելա-
 նեն լեառնանան և իջանեն դաշ-
 տանան, ուր ուրեմն ապրեալք 'ի
 ծփանացն՝ արշաւանս գնեն յիւ-
 րաքանչիւր գաւառս . զայս վէպ
 պատմեն մերձաւոր սիրելեաց՝
 զանցս եղելոյ աշխատութեան
 ճանապարհացն, զելեւէջս տա-
 րաբեր անդադար սահանացն,
 գրաւակն եղեալ զանձինս շա-
 հաւորն օգտութեան . և կէտ
 զմահ մրցանաց յաղթութեան
 զմեծանալ վաճառացն փոխանա-
 կեն զինքեանս . զի թէպէտ և տե-
 սանիցեն զըռնութիւն սաստկու-
 թեան հողմակոծեալ ալեացն տա-
 տանելոց՝ յերփն երփն զերանգան
 շրջեն ըստ մանկութեան ծփա-
 նացնդիզագէզ յեղեզուկ փրփրա-
 ցեալ զմիմեանց կարգեալ զկնի

տողիցին, և յափնածիր յաւաղա-
դիր սահմանս բարձրացելոցն ընդ-
դէմ, հասեալ 'ի ցամաքակէտն
ծիծաղեսցին :

Իսկ 'ի մէջ ըմբռնելոցն խո-
րոցն անդնդոցն լցեալ խոռո-
չացեալ խոխոջելովն ահափեա-
կրեալ զօրհասն գուշակեն. թէ-
պէտ և զինքեանս շարժունս տե-
սանիցեն 'ի վերայ յաղթ ջուրցն
բազմութեան սաստնելոցն սար-
տափելոցն, սակայն զկարողելն ա-
ռաջի ածեալ ընդ միտ, Զանան
գիծագրաւեալք ընդ խռովութիւն
ահագին ծովուն, զի թերևս դար-
ձեալ օգտութեամբ զգիւտս իւ-
րեանց խնդութեամբ ցուցանեն
առ իւրաքանչիւր ընտանիս, և
զպարծանս վաստակոցն իւրեանց
դրացեացն. զի ուր հարկ է զաղ-
քատութեան անուն յանձանց
թափեալ, և զտառապեալ ընտա-
նիսն թափել 'ի դրաւահարկ իշ-
խանացն բռնութենէ, և յիւ-
րեանց շահիցն բերելոցն հաճել
զպարտս վտանգին 'ի լծոյ ծա-

ապրութեան թագաւորացն ազատացեալ դատարկացին :

Լաւութիւն առ ընկերս եւ առ նոն առատ, եւ բարգաւաճակք առ թշնամիս, եւ ուրախութիւն առ իւրեանց սիրողս : Վասն այսորիկ ընդ անհնարին պատերազմ մարտնչին 'ի մէջ բարձրացելոց ծովային ձորոցն՝ ջանաւն զապրուստ անձանց փրկութեան . զի 'ի չըրջանացն շփութեալ ուռուցեալ 'ի փոթորկացն ըջացելոց զերծանել եւ յանքոյթ նաւահանգիստն հառանել կարասցեն . այլ առ չգոյութեան աղքատութեան կարօտութեան յեափն տնանդութեան՝ շտապեալք առ վտանգի անկեալք տարակուսանաց զհարկսն հաճելոյ . թերեւ գլխոց փրկանս գտանել, 'ի պարտուց զանձինս թափել կարասցեն . փոխ եւ 'ի պարտուցն եւ 'ի վերայ առեալ թերեւ երկպատիկ օգտութեան աւելի եղազս գտանել կարասցեն , միանգամայն զպարտաւորսն հաճել . եւ անձանց եւ միանգամայն

օգուտ չահի աւելագոյն ստանալ :

Զի բազում այն են որ առ այս պիտի ազէտս տարակուսի՝ ի վաճառականութեան արուեստս տուայտանաց անկանել յօժարեն : Իսկ են բազումք որ զիւրեանց առատութիւն եզեալ, օգուտ աշխարհի գործեն. զարդարել զթագաւորս ի գիւտ ծանրագին մարգարտին, և զանազան տկամքք տառուականօք և կերպասուց երանգ երանգս գունոցն : Նա և զաղքատս մեծացուցանեն փոքրինչ յարգանօք . և զաշխարհ պսակեն նոր և չքնաղ գիւտիւք : Նոքա և զկարօտեալս լցուցանեն մեծամեծ շահիւք օգտութեամբ . նորա և զփափագելի մարդկան զպէտս պատրաստեն . նորա և գարմանեն զանձինս բազմաց . նոքա և զտունս բժշկաց լցուցանեն ազգի ազգի անուշահոտ խնկօքն գեղովք օգնականութեան . նորա և զտենջալի բժշկութեան արմատոց օգտակարութեան բերեալ

զգտուղս լցուցանեն . նոքա և
զարդ աղքատաց . նոքա և մեծու-
թիւն գաւառաց . նոքա և համա-
րակարգ երկայն ճանապարհաց .
նոքա և ուղեգնացք աշխարհի .
նոքա և ճաշակիչք օգտութեան .
նոքա և զամենեւին խնդացուցա-
նեն . նոքա և ոյժ բազմաց , նոքա
և կարողութիւն աշխարհի , նոքա
և զքաղցեալս յագեցուցանեն ,
նոքա և զծարաւեալս արգուցա-
նեն , նոքա և մթերեն իսկ զգանձս
ինչեղացն :

Զի թէպէտ և 'ի բռնութենէ
են հարկեալք , սակայն առ վտին
հնարաւորութիւն զանձինս ա-
պրեցուցանել , և այլոց օգուտ
մարթեն լինել : Ապա և նոյն իսկ
սովորականի իմաստութիւնն քաղ-
ցրեաց նոցա . ընդելական հանա-
պազորդեալք երթեւեկն տարա-
բերեալ վաճառօքն՝ զփոքր մա-
սունս յարգել 'ի հազարս և 'ի
բիւրս բազմացուցանելով : Վասն
այսորիկ ընդ ծաղկաձև ալիան
բազմութեան համատարած ծո-

վում ընդխառնեալք նահատա-
կիցին, ո՛չ ըստ անձանց կամաց,
այլ ըստ վարիչ ոգւոյն վարելոյ,
բռնավարեալք 'ի վերայ յորձա-
նացն յաճախատարած լայնացե-
լոցն գանգաջիցին վասն օգուտն
գտանելոյ. զանձինս 'ի մէջ կե-
նաց և մահու եգեալ անձամբ
զանձինս խորոցն մատնեն. և մի
յերկուց գտեալ անձանց համա-
րին կամ մահու և կամ կենաց :

Սոյնօրինակ տեսանեմք՝ հարկ
վտանգի հասեալ ստիպեաց զմեզ,
առաւել զի և 'ի հարկէ նաւեալք
'ի վերայ իմաստութեան ծովուն.
զի ո՛չ ոք է այն ամենեւին 'ի մարդ-
կանէ որ կարող է այսպիսի ջան
վատակոց քրտնալից աշխատու-
թեամբ անձամբ անձին մատու-
ցանել, թէ ոչ իշխանութեան
հրամանի ստիպեալ հասեալ զայս
առնել տալ տագնապիցէ. և ո՛վ
այն իցէ կարող որ զխորս անգրն-
գոց ծովուն քննել խոտիցի. այլ
շահս օգտութեան վաճառացն
երկայն ճանսպարհօքն անձանց

և եթէ կամին մատուցանել: Սոյն
օրինակ և մեր, ոչ յանդգնու-
թեամբ բարբառովք ինչ 'ի ներքս
անկանել անմոռաբար հասեցայ.
այլ քան զմեզ ակամայ ընթա-
ցեալք 'ի բռնութենէ հրամանացն
հարկապահանջ իշխանացն, առ
բռնութեան նաւեալք մատե-
նայած ծովուս գիտեցաք: Այսին
զի ստիպեաց զաղքատիմաստ խա-
նութիս մեր հրաման թագաւորաց,
և 'ի մէնջ հարկ պահանջել զան-
ցեալ իրացն եղելոյ զիրա մատեա-
նագրել յայտնական պատմու-
թիւն՝ որ առ մեւք գործեցան:
Սակայն և մեծ և բազում ջան
եղեալ թողուլ այնոցիկ որ յետ
մեր գայցեն զկարգս զըուցաց դա-
րուց 'ի դարս յիշատակել. զի ոչ
եթէ կամեք ինչ յոժարեցաք հա-
ւանել առնել զայս, այլ իբրև ոչ
կարի ինչ ընդդէմ մարթացեալ
դառնալ արքայատուր հրամա-
նացն, որչափ յուժի կայր մար-
թացեալ ըստ հրամանացն պատ-
մեսցուք: Եւ մեր զայս ջան յան-

ձին կաշեալ անկեալ 'ի վաճառա-
կանութիւն բանից . առեալ զմահ
երկիղի , և տուեալ զգեղեցկագիր
յարմարումն պատմութեան ըզ-
մարմնաւորացն մատենաագրու-
թիւն : Վասն զի 'ի խնդիրեղեալ
և խուզիւքն 'ի մէջ բերեալ ըզ-
կարգ պատմութեան՝ իբրև կարգս
պատմութեան բերեալ ըստ օրի-
նին ըստ ժամանակի իրացն եղե-
լոց 'ի վաճառ ըստ հրամանացն
մատուցաք :

Իսկ զհոգեւորացն առաքի-
նութիւն աստուածասէր սիրո-
ղացն մեծութիւն իբրև զմարդա-
րիսս պատուականս գրողորասէրն,
զլուսաւորն , զչքնազագիւտն որ
ոչ ունի գեղութիւն բաժանման
իւրոյ ճաճանչաւոր լուսոյն . այլ
լուութեամբ զարգ զանձին վայե-
լուչ զթագ թագաւորացն զար-
գարեցէ . և կամ ականք պա-
տուականք հնդկային յաշխարհէն,
որ 'ի վայելութիւն զարգու ըզ-
խոյր պսակին զարգարիցեն թա-
գաւորաց : Իսկ արգեօք այս զիմրգ

կամ օրակէս գտանիցի ումեք վայրապար, եթէ ոչ 'ի մեծագանձ թագաւորացն, որք և մեծ աշխատանօք երկայն ճանապարհացն զթողակն բաւեցուցին, և մեծաջանք եղեալ 'ի գտանել ըզթագն: Իսկ սոցա ճաճանչ լուսոյս՝ զոր մեր 'ի վաճառ իջուցեալ ոչ միայն 'ի գլուխ զարդութեամբաւորին բովանդակի առ 'ի տես այլոցն, այլ զամենեւեան զարդարեն, զամենեւեան լուսաւորեն, զամենեւեան լցուցանեն, զամենեւեան մխիթարեն. զթագաւորս շքեղացուցանեն 'ի նմանութիւն արտախոյրն պսակի 'ի վերջաւորն փողփողելոյ. նա և զաղքատս լցուցանեն, թօթափեն բարձրացուցանեն յաղբեաց, և հաւասար շքեղացուցանեն. նա և պսակումն աշխարհաց օրհնութեամբ լցուցեալ պսակ բոլորեալ տարւոյ քաղցրութեամբ. նոքա և զկարօտեալս լցուցանեն երկնաւոր առատութեամբ. նոքա և աշխատութեան կարօտելոցն հան-

գիտա պատրաստեն . նոքա դար-
ման անկարօտ լիամենայն բարեօք .
նոքա կարեն տալ բժշկութիւն
առանց դեղոյ խնկոց արմատոց .
նոքա կարեն շինութիւն շնորհել
քաղաքաց մարդասիրութեամբ
տեառն իւրեանց . նոքա կարեն մե-
ծացուցանել զաշխարհ , աղօթիւք
նահատակութեան իւրեանց . նո-
քա կարեն գիտել ցուցանել
զօգտութիւն երկնաւոր . ճանա-
պարհացն առ Աստուած վերա-
նալոյ . նոքա են ուղեւորք արքայ-
ութեանն ճանապարհացն . Աս-
տուծոյ . նոքա են որ չարչարեալք
վան տեառն մեռան , և 'ի կեն-
դանութիւն փոխեցան . և զանուն
և զօգուտ պտղոց իւրեանց քա-
ջութեան յաշխարհի թողին . նո-
քա կենեք և փրկութիւն այնոցիկ՝
որ մեղաւորքն են աղքատացեալ .
նոքա են մեծութեան գանձ ծած-
կեալ 'ի յերկրի երկնաւոր ար-
քային . նոքա հաւատովք իւր-
եանց խնդացուցանեն և ուրախ
առնեն զայնոսիկ , որ մեղօք են

մերկացեալ ըստ նմանութեանն
տգամայ լուսաւոր պատմուճա-
նօք . նոքա և զքաղցեալս յագե-
ցուցանեն, որք և անգիտութեամբ
մեղաց իցեն սովեալք . նոքա և
զծարաւիս արբուցանեն տուաբի-
նութեան բաժակաւն . նոքա և
գանձ երկնաւոր յաւելուն, տան
այնոցիկ որ առաւելագոյն ու-
նիցին . զի որ ունիցին տացի նմա
և յաւելցի . և առ ամենեւին բա-
նան զգրուան գլխոյ մարդասիրին
Քրիստոսի : Վասն այնորիկ սիրե-
ցին զտէրն իւրեանց, և սիրեցան
'ի նմանէ, և բարեխօսութեամբն
լցուցանեն զամենայն կարօտս :

Այսպիսի մարդարիտ և ոչ
միայն ոգւոց, այլ և մարմնոց
շինութիւն շնորհի յԱստուծոյ,
նոցա բարեխօսութեամբ . զի
գութ աստուածութեան 'ի նոսա
իջեալ, ողորմութիւն և քաւու-
թիւն շնորհէ աշխարհի . զի վասն
այնորիկ իսկ նաւեալք ընդ մըրը-
կեալ աշխարհակիր մեղացն,
վասնդեցան պատերազմեալք ընդ .

գէժ ճգնութեան տըւացն պա-
տերազմեցան, 'ի վերայ խորացն
սահեցան հասանել 'ի նաւահան-
գիսան խաղաղութեան երկնաւոր
նաւապետին: Մատուցին պսակ
պարծանաց լուսաւոր թագաւո-
րին, զերծեալք 'ի բքոյ ամբարշ-
տութեան, հասեալք 'ի քաղաքն,
պատրաստեալք անանց ուրախու-
թեան և լցեալ մարգարտովն պա-
տուականաւ, և հոգեւոր լուսոյ
ակամբք պսակեալք. որք և վաճա-
ռեցին զկեանս իւրեանց մատնե-
լեացն տանջանացն, և մեծացան
յանանց մեծութիւնն. որք և
բարձեալ ունին զշինութիւն աշ-
խարհի՝ կանգուն, անվթար, ան-
շարժ, հաստատեալ 'ի նաւա հա-
ւատոց իւրեանց:

Իսկ այսպիսի վաճառաց ար-
գեօք ուրուք զինչ գին բաւիցի .
այո՛. այո՛. և կարի քաջ. միայն յօ-
ժարութիւն կամաց սրտին սիրով
մատուցանել զլաւիւս, հաւատովք
ձգտեալ զականջս՝ աման պատգա-
մաց, և անգէն 'ի կամո սրտին հա-

անալ գեղեցկագոյն և պատուա-
 կան մարգարիտն և ծանրագինն
 ընդ յօժարութեանն զարդ ական-
 ջաց գինդ եգեալ կախեսցի. միայն
 զգլուխդ խոնարհեցո՛ւ և անդէն
 հոգեւորական պսակն 'ի վերայ
 գլխոյդ, և առաւել քան զականս
 պատուականս զարգարեսցէ զքեզ
 Միայն յօժարեաց 'ի կոչունս
 արքայականս և անդէն քաղցրու-
 թեան անուշութիւն խորտկացն
 'ի քիմն քո պատրաստեսցի. միայն
 ծարաւի լեր սիրոյն, և անդէն աղ-
 բիւր կենդանութեան զերաշտու-
 թիւն ծարաւոյն պասքելոցն յա-
 գեցուսցէ զքեզ . միայն լուսն
 զքեզ յաղտոյ, և անդէն անթա-
 ռամ և լուսաւոր զգեստո՞ւն՝ ա-
 ռաւելագոյն և քան զանուշահոտ
 շուշան ծաղիկն զքեզ լցուցանէ:
 Արդ ջան յանձին կալեալ
 մտանել 'ի պատմագիր մատենիցս
 խորութիւն, ցուցանել այնոցիկ՝
 ոյքիմաստասիրութեամբ կամիցին
 ունկնդիր լինել օգտակար պատ-
 մութեանս: Արդ հրաման հա-

անալ առ իս ոմն Ագաթանգեղոս
 որ 'ի քաղաքէ 'ի մեծն Հռոմայ .
 և վարժեալ հայրենի պրուփտոսիւ
 հոռոմարէն և յոմարէն ուսնալ
 գալրութիւն , և ոչինչ կարի ան-
 տեղեակ լեալ ձեռնարկութեան
 նշանագրաց . և 'ի վերայ այսոցիկ
 հասնալ 'ի գուռն Արշակունւոյ ,
 յամա քաջի առաքինւոյ ուժեղ
 և պատերազմող Տրդատայ , որ
 քան զամենայն նախնիսն քաջ
 եկեալ զանցոյց արութեամբք , որ
 ըմպշամարտ սկայազօր քաջու-
 թիւնս գործեաց 'ի մարտս պա-
 տերազմաց . ոչ զիւր քաջութիւնն
 սուտ ինչ հրամայեաց մեզ վիպա-
 սանել , և ոչ զքմազարդ բանից
 ինչ առասպելս աւելի քան զար-
 ժանն ընթանալ , այլ իրք որ ե-
 ղեալ վասն յեղանակաց յեղա-
 փոխ պատերազմաց , մարտամբոխ
 ժամանակաց , սուրակոխ բազմա-
 հեղ արեանց կոտորածոյ , անհուն
 զօրաց շփոթելոց , գերութեան
 տշխարհաց , աւերածոյ գաւառաց ,
 քանդելոյ քաղաքաց , մատնելոյ

աւանայ, հարկանելոյ բաղմու-
թեանն մարդկան, վասն քաջու-
թեան քինախնդիր վիժուց:

Արդ հասեալ առիտ հրամանի
'ի մեծ արքայէն Տրդատայ, կար-
գել ինձ 'ի ձեռնարկութենէ նշա-
նագիւտ ժամանակագրացն պատ-
մել նախ զհայրենեացն գործս
քաջութեան քաջին խոստովու, և
որ ինչ գործք գործեալք քաջու-
թեանն մարտիցն պատերազմացն
ընդ շրջշրջումն տերութեանն փո-
խելոյ ընդ կոյսս հարկանելոյ, և
ազգաց խռովելոց. կամ վասն մա-
հուանն քաջին խոստովու թէ
ուսափ և կամ զխնդ հանգես-
տապաաական*, և կամ որպէս,
և կամ զինչ անցք անցին, և կամ
վասն հորամոյցն քաջութեանն
Տրդատայ, և որ ինչ գործ գոր-
ծեաց յամս յաւուրց իւրոց ժա-

* Այսպէս է 'ի Փարիզեան հին
ձեռագրի. թողաք այնպէս՝ մինչև
ժամանակաւ ստուգեսցի բառս,
որ թուի աղաւաղեալ:

մանակաց, և կամ վասն պիտե-
լեաց վկայիցն Աստուծոյ, թէ որ-
պէս և կամ զխաղճ եկեալ, իբրեւ
լուսաւորք ծագեցին փարատել
զմէգ խաւարի 'ի Հայաստան աշ-
խարհէս . կամ որպէս զան-
ձինս իւրեանց փոխանակեցին ընդ
Աստուծոյ ճշմարտութեանն . և
կամ որպէս գթացեալ Աստուծոյ
այց արար Հայոց աշխարհիս, 'ի
ձեռն առն միող եցոյց զպան-
չելիս մեծամեծս, որ բազում
համբերութեամբ ազգի ազգի
փորձութեանց և կապանաւոր
վշտաց մենակուիւ մենամարտիկ
երկպատական առնութեան, Ար-
տաշատ քաղաքի, վասն Քրիստոս-
ոյ յաղթութեամբ տարեալ, որոյ
զվկայ անուն ժառանգեալ, որ 'ի
մահ հասեալ մտեալ և կամօքն
Աստուծոյ այսրէն դարձեալ, 'ի
վերականգնութիւն դառնայր յեր-
կիրս Հայոց . սա մտեալ 'ի դրունս
մահու, դարձեալ անտի կա-
մօքն Աստուծոյ, վարդապետու-
թեանն Քրիստոսի սրտոգամա-

Լոր գտեալ յեա Աստուծոյ սքան-
չելագործ պատուհասին մարգա-
տիրութեան : Իսկ բարեացա-
պարտն Տրդատ յանկարծակամ
կենացն ասպնջական ցանկալի ա-
մենեցունցն լինէր , որ աշխարհա-
ծունդ հայրենեաց որդի գտանէր
շնորհօքն Աստուծոյ , մերձաւոր
կենաց վայելէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի
գրեւոցս առ 'ի մէնջ' ոչ եթէ 'ի հին
համբաւուց տեղեկացեալք մա-
տենագրել . այլ մեզէն իսկ ակա-
նատես կերպարանաց և առննթե-
րակայ հոգեւորական գործոցն ,
և լուսաւոր շնորհապատում վար-
դապետութեանն , գէր 'ի վերոյ
ամենեցունցն շնորհովն Աստուծոյ
յարգեցաւ : Որ առեալ թագա-
ւորին զամենեւեան աստուած-
ակարգ լծոյն հնազանդեցուցա-
նէր . մանաւանդ եթէ ոչ նա ,
այլ կամք մեծազօրին Քրիստոսի :
Եւ կամ որպէս զմեհեանսն 'ի
ձեռս տուեալ կործանեալ աւե-
րեցին , և սուրբ հիմունք եկեղե-

ցեաց կանգնէին , կամ որպէս
 զնոյն ինքն , աշխարհի հովիւ կա-
 ցուցեալ, վայելէին 'ի նորուն վար-
 դապետութեանն . և կամ որպէս
 դարձաւ Տրդատ անդրէն յաշ-
 խարհն Յունաց յամս տատուած,
 ասէր Կոստանդեայ թագաւոր
 կացելոյ Յունաց և Հռոմոց աշ-
 խարհին , և կամ որպէս ուխտ ե-
 դեալ ընդ նմա զսատուածպաշ-
 տութիւնն, դարձեալ լինէր ան-
 տի մեծաւ պարգեւօք և բազում
 փառօք . և կամ որպէս զբազում
 տեղիս Աստուծոյ նուիրեալ Տըր-
 դատ մատուցանէր : Զայս տմե-
 նայն մի ըստ միոյն ոճով պատ-
 մեսցուք , վարդապետութեամբ
 սրբոյն . որ արժանի եղև 'ի մեծ
 յեպիսկոպոսական աթոռն հա-
 տանել , և զհայրապետական ա-
 նուն ժառանգեաց , մեծամարտն
 առաքինութեամբ , թէ ուստի,
 յորոց կամ ո՞րք էր . կամ յորմէ,
 որ զայս արժանի եղև գործել
 աստուածատուր շնորհօքն տուե-
 լովք :

Արդ ելից 'ի մտաց երիվարն , և յարմարեցից զասպարէզն հան-
 ճարոյ , ուղեցից զնպատակն խոր-
 հրդոյ , և թափ տաց ուշի բազ-
 կացս և ձգեցից 'ի կորովս գրչի
 մատանց և լեզուով զխորհուրդս
 յուղեցից , և շրթունք շընջեւ
 իմաստունս կարասցեն , և կարգեւ
 հաստատական , յեղեղուկ հոլո-
 վեւ զանիւ պատմութեան բա-
 նիցս , զի կամակարագոյնս նաւի-
 ցիմք զալեօք ժամանակագրական
 ծովուս . որք հարցեալ զհայրա-
 կան մատեանսն՝ պատմեցի նոցա
 և զծրագիր կարգեալս , և առաջի
 նոցա :

Ընթերցեալ զթորդոմեայ ազ-
 գիս զհայաստան աշխարհիս զառ-
 տուածապարգև աւետեաց աւե-
 տարանին քարոզելոյ բանին կե-
 նաց . որպէս կամ զիմոր ընկա-
 լան , և որպիսի՞ արամբ , կամ ո՞
 որ ուստեք՝ որ զայսայսպիսի շնոր-
 հով ապտուածեղէն երեւեցաւ :
 Եւ վտան նորին լուսաւոր վարդա-
 պետութեանն և հրեշտակակրօն

վարուցն առաքինութեան կար-
 դաց ազնուական համբերու-
 թեամբն շնորհալից մեծազօր
 նահատակ . որ և խոտորվանող
 Գրիառոսի գտեալ և վկայ ճշմար-
 տութեան . և կամ որպիսի յայնմ
 հետէ շինութիւն և խաղաղու-
 թիւն , լիութիւն , պաղարերու-
 թիւն և բժշկութիւն աղօթիւք
 նորա շնորհեցաւ յԱստուծոյ :
 Եւ թէ զիարդ նորուն աստուած-
 սիրութեամբն և Գրիառոսի զօ-
 րութեամբ նմա տալով , անկան
 փշեցան ռանայնութեան պաշ-
 տամունքն , և աստուածպաշտու-
 թիւն տարածեցաւ ընդ ամենայն
 երկիրս Հայոց : Ամա որպէս շի-
 նեցան եկեղեցիք ընդ ամենայն
 երկիրս Հայոց , և քակեցան ու-
 նայնութեան պաշտամունքն , այն
 որ'ի սովորական մոլորական նախ
 նեացն ընդ վախճանի ոչ , գրթա-
 խաղաց քարանցն և փայտից յի-
 մարութիւնք էին , և ուրուսպաշտ
 թմբրութիւնքն անսպայտութեանց .
 իբրև արքեպէք էին ստութեամբն ,

պակուցեալք շուայլութեամբն մե-
ղաց, գիւցախելար մրրաւ գնային
'ի մէջ ծովացեալ մեղացն չա-
րութեան : Որ կամօքն Աստու-
ծոյ քարոզ գտեալ արդարուայց
ամենեցուն Հայաստան աշխար-
հիս, չկապել ընդ գարշապարո մե-
ղաց 'ի ծովանման յաշխարհիս
յայսմիկ : Այլ 'ի հողմախաղազ
անքոյթ մտեալ Աստուածահօրն
շինութեան 'ի նաւահանգիստն
կենաց՝ նոցա օթեվանս պատրաս-
տեաց :

Իսկ իմ անցեալ սահեալ շր-
ջեալ 'ի վերայ յորձանախոր,
լայնանիստ, յարաճօճ, անդն-
դապտոյտ, սառսռասէր, անհան-
գիստ, արշաւասոյր, օդավար,
յուզակ ալեացն սրավարացն մո-
լեգնելոցն, ձգտեալ 'ի կղզիս քա-
ղաքացն և յաշխարհս հեռաբնակո,
գտեալ լցեալ մեծաբառն տաբե-
ռունս, ինչ ինչ պատուական և
արդոյ, 'ի զարդ և 'ի յօգուտ ե-
կեալ հասուցաք, 'ի կայս հան-
գստեան ձերոյ օգտութեան .

փութացեալ բացցուք զթանգա-
 րական վաճառս խանթից, վաճա-
 ռեսցուք լսելեաց զգիւտս աշխա-
 տութեան մերոյ, առնուլ զուն-
 կընդրութիւն և տալ զպատմու-
 թիւն. մանաւանդ վասն քո հրա-
 մանիդ քաջարանց Տրդատ արքայ
 Հայոց մեծաց. բերեալ զչահ վա-
 ճառին աշխարհի շինութիւն, քեզ
 'ի գանձ յաւելցուք 'ի մերոյ ծո-
 վավաստակ նաւաստեացս:

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂ

Ա. ԲՆԻ նուազել ժամա-
նակի Թագաւորութեանն Պար-
թեաց, 'ի բառնալ տէրութեան
յԱրտաւանայ որդւոյ Վաղար-
շու, 'ի սպանանել զնա Արտա-
շի որդւոյ Սասանայ, որ էր նա-
խարար ոմն 'ի Ստահր գաւառէ .
որ եկեալ միաբանեաց զգօրս Պար-
սից: Արք Լթին խոտեցին մերժե-
ցին անարգեցին զտէրութիւնն
Պարթեաց. և հաճեցան հաւա-
նութեամբ ընտրել զտէրութիւնն
Արտաշի որդւոյ Սասանայ:

Արդ՝ իբրեւ յետ մահուն հա-
սանելոյ գուժիս այսորիկ առ

Խոսարով Թագաւորն Հայոց, որ
էր երկրորդ տէրութեանն Պար-
սից: Չի որ Հայոց Թագաւոր
էր՝ նա էր երկրորդ Պարսից տէր-
ութեանն: Այլ Թէպէտ և վաղ
լուեալ զքօթն՝ ոչ ինչ ժամանեաց
հասանել յամբովկ գործոյն պա-
տերազմի իրացն պատրաստու-
թեան: Յետ այնորիկ գարձեալ
լինէր յիրացն եղելոց մեծաւ տրտ-
մութեամբ. զի ոչ եհաս նմա գոր-
ծել գործ՝ ի մեծ տրտմութենէն
և յիրացն վճարելոյ. գարձեալ
անցեալ եկեալ լինէր յաշխարհ
իւր:

Արդ՝ ի միւս ևս ի գլուխ տալ-
ւոյն, սկսանէր Խոսարով Թագա-
ւորն Հայոց գունդ կազմել, և
զօրս բովանդակել: Գումարեւ
զչօրս Աղուանից և Վրաց. և բա-
նալ զգրունս Ալանաց, և զիւրոյ
պահակին: Հանել զզօրս Հոնաց,
ասպատակ գնել ի կողմանս Պար-
սից: Արշաւել ի կողմանս Ա-
տրեստանի, մինչև ի գրունս Տրա-
բոնի, աւար առեալ զերկիրն ամբ.

նայն յապականութիւն դարձ
 ձուցանէր զչինանիստ քաղաքացն
 և առանցն ցանկալեաց . զչէն եր
 կիրն ամենայն թափուր և աւե
 րակ թողոյր . ջնջել 'ի միջոյ 'ի
 բաց կորուսանել, խլել քակել
 հիմն 'ի վեր ջանայր առնել : Հա
 մարէր բառնալ զորէնս տէրու
 թեանն Պարսից : Ուստ եգեալ
 միանգամայն վըէժ խնդրել մե
 ծաւ քինութեամբ զանգանելն իւ
 րեանց 'ի տէրութենէն . սպառ
 սպուռ ջանայր զվըէժ խնդրել մե
 ծաւ քինութեամբ զանգանելն իւ
 վեծամեծս վըթոյր , 'ի բազմու
 թիւն զօրացն ապատտան եղեալ,
 և 'ի քաջութիւն զօրացն յուսա
 ցեալ . վաղվաղակի 'ի թիկունս հա
 սանէին մեծաւ բազմութեամբ,
 ժիր և քաջ առն և ձիոյ , և բուռն
 կազմութեամբ Աղուանք, Լփինք,
 և Ճիղպք, Կասպք , և այլ ևս ոյր
 'ի ամին կողմանց . զի զվըէժ ա
 րեանն Արտեւանայ խնդրեսցեն :
 Զի թէպէտ և էր ինքն 'ի մեծի
 տրամութեան՝ վասն բնութեան

եղբայրութեան ազգատոհմին ,
 զի հնազանդեցան և 'ի ծառայու-
 թիւն մօտին համբարձելոյ թագա-
 ւորութեան Ստահրացւոյն , և
 ընդ նմին միամտեցան : Զի էր
 խոսրովու և գեապան արարեալ՝
 զի իւրեանց տոհմայինքն 'ի թի-
 կունս եկեացեն , և նոցա ընդ գէմ-
 կայցեն ընդ նորա թագաւորու-
 թեանն : Անտի սմա ձեռն տը-
 ւեալ 'ի կողմանց Քուշանաց , և
 յայնմ մարզէ , և յիւրեանց 'ի
 բուն աշխարհէն , և 'ի քաջ ազ-
 գաց և 'ի մարտիկ զօրացն , զի 'ի
 թիկունս հասցեն : Սակայն տոհմ
 քրն և ազգապետքն , և նախարար-
 քրն , և նահապետքն Պարթևաց
 ոչ լինէին ունկնդիր . զի միամը-
 տեալ և հաւանեալ և նուաճեալ
 էին 'ի տէրութիւնն Արտաշրի ,
 քան ընդ տէրութիւն իւրեանց
 ազգատոհմին և եղբայրութեանն :
 Սակայն առեալ խոսրովու ըզ-
 բազմութիւն զօրաց իւրոց , և որ
 ուստեք ուստեք եկեալ հասեալ
 էին 'ի թիկունս օդնականու-

Թեան, նիզակակիցք գործոյն
պատերազմի :

Իսկ իբրև ետես Թագաւորն
Պարսից զայն ամբոխ կազմութեան
գնդի, զի մեծաւ ուժով եկեալ
գիմեալ հասեալ էին 'ի վերայ
նորա, եւ և նա ընդ յառաջ նոցա
'ի պատրաստութիւն պատերազ-
մի : Բայց սակայն ոչկարաց ունել
զգէմ նորա, փախատեայ լինէր
առաջի նոցա . զհետ մտեալ կո-
տորէին զամենայն զօրն Պարսից .
և դաշտացն և ճանապարհացն
ցիր գիւթաւալ կացուցանէին,
և չարախտավար վատնէին, և ան-
հնարին հարուածս 'ի վերայ հա-
սուցանէին : Եւ Թագաւորն Հայոց
գառնայր 'ի մեծ կոտորածէն,
մեծաւ յազթութեամբ և բազում
աւարտ, և ցնծալից ուրախու-
թեամբ 'ի կողմանսն Հայոց յԱյ-
րարա գաւառ, 'ի Վաղարշա-
պատ քաղաք, մեծաւ ուրախու-
թեամբ և բարի անուամբ և բա-
զում աւարաւ :

Ասա հրաման տայր ընդ կող-

մանս կողմանս դեսպանս արձա-
կել, հրովարտակա առնել. յեօթն
բազինս մեհենիցն ուխտուոր ըւ-
նել պատկերաց կռոց դիցն պաշ-
տաման : Սպիտակ ցլուք և սպի-
տակ նոխազօք, սպիտակ ձիովք և
ոսպիտակ ջորովք, ոսկեղէն և ար-
ծաթեղէն զարդուք, և վերջաւո-
րս փողփողեալս, նշանակապ պա-
լարակապ մետաքսիւքն, և ոսկովք
պսակօք, և արծաթի զոհարանօք,
յանօթս ցանկալիս ակամօք ու-
տուականօք, ոսկով և արծաթով,
'ի հանդերձս պայծառս, և 'ի զար-
դրս գեղեցիկս, զիւր ազգին Արշա-
կունեաց զհայրենեացն պաշտա-
մանց տեղիան մեծարէր : Նաև հին-
գերորդ և ո հանէր յամենայն մե-
ծամեծ աւարացն ածելոց, և մե-
ծամեծ պարգևս քրմացն շնոր-
հէր : Իսկ զօրացն որ զիւրեաւն
էին՝ ետ պարգևս և արձակեաց
յիւրմէ :

Բ. ԻՍԿ 'ի գալուստ ամին
միւսոյ զօր բազում կուտէր յոյժ,
գումարտակ առնէր, զնոյն զօր կռ-

չէր . և ևս բազում քան զնոյն
ասպատակ ախռեալ զկողմամբն
Ասորեստանի . մանաւանդ զի և
զորք Տաճկաց 'ի Թիկունս եկեալ
էին աւար առեալ զամենայն եր
կիրն , քաջութեամբ դառնային
յիւրաքանչիւր տեղիս : Եւ ամս
առան ստէալ ստէալ զայսօրինակ
աւար առեալ , աւերէին զամե
նայն երկիր սահմանացն՝ որ ընդ
Պարսից Թագաւորութեամբ և
խշխանութեամբ էր :

Իսկ իբրև զայն ամենայն չարիս
եղես Թագաւորն Պարսից , որ
եկին հասին 'ի վերայ նորա . նե
ղեցաւ , տագնապեցաւ , տարտ
կոլսեցաւ , վարանէր յանձն իւր .
առ ինքն կոչէր զամենայն Թա
գաւորս , և զկուսակալս , և զնա
խարարս , և զգորավարս , և զպետս
և զխշխանս իւրոյ տէրութեանն .
'ի խորհուրդ մտանէին , ազաչէր
զամենեւեան հնարս ինչ մարմել
խնդրել գտանել . ազգի ազգի
պարգևս խոստանայր . Թերևս որ
միայն գտցի՝ ասէ՝ որ զվիժուց հա

տուցումն խնդրել մարթասցէ .
 յերկրորդական գահ խւոյ տէրու
 Թեանն մատուցանել խոստանայր ,
 Թէ միայն նախանձու մեծի ձեռն
 արկեալ հատուցէ որ . բայց մի-
 այն աթոռովս ես 'ի վեր եղէց
 քան զնա . եթէ կարի յանարգաց
 որ իցէ , կամ 'ի պատուականաց ,
 ազգի ազգի պատիւս և պարգևս
 և վարձուց հատուցմունս շնորհել
 խոստանայր :

Արդ՝ ոմն 'ի միջոյ խորհրդեանն
 գլխաւոր նահապետ էր Պարթեաց
 տէրութեանն , որոյ անուն էր
 Անակ . յոտն կացեալ՝ 'ի մէջ ան-
 ցեալ՝ յիւրմէ ազգէն իբրև 'ի Թըշ-
 նամուոյ վերայ խոստանայր վրէժ
 խնդրել :

Խօսել սկսաւ ընդ նմա Թագաւ-
 ւորն և ասէ . եթէ միայն զայդ
 նախանձ խնդրեսցես միամտու-
 Թեամբ , զքնակութիւնն պար-
 Թեւական զձեր սեփական Պաշ-
 հաւն 'ի ձեզ դարձուցից . և քեզ
 Թագ եղեալ փառաւորեցից , և
 երեւելի և փառաւոր 'ի Թագաւ-

ւորութեանս իմում արարից ,
և երկրորդ ինձ կոչեցից :

Պատասխանի ետ Պարթևն և
ասէ . զմնացորդս ազգի իմոյ կե-
ցուացես գու . այլ ես և եղբայր
իմ հարազատ այսօր հրաժարես-
ցուք 'ի քէն : Յայնմ ժամանակի
հանդերձեցաւ կազմեցաւ Պար-
թևն եղբարրն իւրով , հանդերձ
ընտանեօք կանամբք և որդւովք
և ամենայն ազխիւ իւրեանց . չու-
արարեալ յուզի անկեալ գէտ
ակն կալեալ ճանապարհացն՝ ե-
լեալ երթայր հատուածի պատ-
ճառաւ՝ 'ի կողմանս Հայոց , իբրու-
թէ ապստամբեալ իցէ յարքայէն
Պարսից : Եկեալ յանդիման եղև
Թագաւորին խորովու յՈւտի
գաւառի , 'ի խաղիսաղ քաղաքի , 'ի
ձմերոցս արքայութեանն Հայոց :
Իբրև ետես Թագաւորն Հայոց ,
ցնծացեալ ել ընդ առաջ նո-
րա , և մեծաւ խնդութեամբ
ընկալաւ զնա . մանաւանդ իբրև
կեղծաւորութեամբ 'և գաւով
սկսաւ խօսել ընդ նմա , և զիւրոյ

գալլոյն հաւատարմութիւն ցուցա-
նել. վասն այնորիկ եկի ես առ
քեզ ասէ, զի հասարակ զհասա-
րակաց փէժ խնդրել մարթաս-
ցուք :

Արդ իբրեւ ետես թագաւորն
զայրն՝ զի դիմեալ եկեալ էր առ նա
ամենայն ընտանեօքն հանդերձ,
և միամտութեամբ հաւատաց 'ի
նա : Յայնժամ տայր նմա պա-
տիւ ըստ օրինաց թագաւորաց .
և հանէր նստուցանէր զնա յեր-
կրորդ աթոռ թագաւորութեանն .
և զամենայն ժամանակս ձմերայ-
նոյն ուրախութեամբ զաւուրս
ցրտաշունչ հողմաշունչ սառա-
մանեացն անցուցանէին :

Իսկ իբրեւ եկին հասին աւուրք
ջերոտ հարաւահողմն գարուն
դրանցն. բանալոյ, համբարձաւ
թագաւորն 'ի կողմանցն յայնցա-
նէ, եկին իջին յԱյրարատ գա-
ւառ 'ի վաղարշապատ քաղաք .
և մինչ գեռ ուրախութեամբ հան-
գուցեալ էին, 'ի միտ առ թագա-
ւորն. գումարտակ առնէր անդ-

րէն արշաւել 'ի կողմանս , Պարսից :

Իբրեւ զայն ըսէր Պարթեւն, զեզ գումն ուխտին յիշէր որ ընդ Պարսից արքային ուխտեալ էր : Նաև զխոսամուսնսն յիշէր զպարգևացն , և 'ի բուն աշխարհն փափագէր որ Պալհաւն կոչէր, և վատ խորհուրդ 'ի միտ արկանէր . առնոյր զթագաւորն մեկուսի նա և եղբայր իւր հարազատ ' իբրտւ 'ի պատճառս ինչ սքոռանաց , իբրտւ խորհուրդ ինչ խորհելոյ ընդ նմա . և զսուսերսն պողովատիկս թերաքամեալս ունէին . յանկարծ յեղակարծումն ժամանակի զէնս վերացուցեալ՝ զթագաւորն գիթուալ կացուցեալ յերկիր կործանէին . անդուստ ուրեմն իրազգած եղէն իրացն որ եղէն . դոյժ ազաղակի ամբոխին թանձրանայր . մինչ այս մինչ այն , նոքա հեծեալ յիւրաքանչիւր երիվարս փախուտական լինէին :

Իսկ իբրեւ զայն գիտացին նախարարք հայակոյս զօրացն ,

գունդ գունդ հատանէին, զկնի
 լինէին. ոմանք ընդ ցամաքն աճա-
 պարեալ հասանել ՚ի խելս կա-
 մրջացն առ գրունս Արտաշատ
 քաղաքի. զի գեան Երասխ յա-
 րուցեալ գայր գարիւ և գարիւ,
 սառնահալ, ջրակուտակ, ձիւնա-
 ոռոյղ, ձիւնախաղաղ բազմու-
 թեամբն յաւուրս իւրոյ պղտորու-
 թեանն. կէսքն անցեալ ընդ կա-
 մուրջն Վաղարշապատ քաղաքի՝
 զոր և կամուրջ Մեծամօրի կոչեն.
 աճապարէին հասանել յառաջ մի
 ՚ի խելս կամրջին Արտաշատու, ՚ի
 կիրճս ճանապարհացն արգելին
 զնոսա. ՚ի մէջ արարեալ զնոսա ՚ի
 Տափերական կամրջացն, գետա-
 վէժ առնէին զնոսա: Եւ ինք-
 եանք անդրէն գարձեալ վայիւք,
 ճշովք, և ողբովք. և ամենայն
 երկիրն ժողովեալ զթագաւորն
 աշխարէին: Եւ մինչ գեռ ջերմ
 ոգիքն ՚ի ծոցոյն չե էին թափեալ,
 և շունչ վախճանին չե էր հասեալ,
 հրաման տալիս զազգատոհմն սա-
 տակել: Յայնժամ սկսան սատա-

կել և կոտորել . և ոչ թողին յերիտասարդաց մինչև յայն՝ որ բնաւ զաջ և զձախ ոչ գիտէր . նաև զիգական տոհմն մաշէին 'ի սուր սուսերի իւրեանց : Բայց միայն երկուս մանկունս փոքրկունս յորդուցն Պարթևին պրծեալ ոմն ապրեցուցանէր 'ի ձեռն՝ դայեկաց ուրումն . զմին 'ի կողմանս Պարսից , և զմին 'ի կողմանս Յունաց առեալ փախչէին :

Գ. Եւ եղև իբրև լուաւ զայս թաղաւորն Պարսից , զուարճանայր , զուարթանայր , տօն մեծ ուրախու թեան առնէր զօրն զայն . և բազում ուխտ ատրուչանացն կատարէր : Զօրաժողով լինէր , խաղայր գնայր , ասպատակ նիւէր զկողմամբք Հայաստան աշխարհին . զխօսուն և զանասուն , զծեր և զտղայ , զերիտասարդ և զմանուկ առհասարակ խաղացուցանէր 'ի դերութիւն :

Անդ ոմն պրծեալ ապրեցուցանէր 'ի հինէ անտի յորդուցն Խոսրովու թագաւորին Հայոց՝

մանկիկ մի փոքրիկ անուն Տրդատ. առեալ դայեկացն փախուցեալ 'ի գուռն կայսեր 'ի կողմանս Յուհայ : Եւ զերկիրն հայոց այնուհետեւ եկեալ արքային Պարսից, յիւր անուն զտեղիսն անուանէր. և զգօրսն Յունաց փախստական առնէր . հալածական տանէին մինչև 'ի սահմանս Յունաց . մինչս փոսացուցեալ սահմանս հաստատէին . և տեղւոյն անուն եգեալ գրունս փոսից առ տեղեաւն՝ որում Ոյծք կոչէին. և զայլ մարդիկ երկրին խաղացոյց, և զաշխարհն յինքն գրաւեաց :

Արդ երթեալ, սնեալ, և ուսեալ Տրդատէս առ կոմսի ումեմն Լիկիանէս անուն կոչեցեալ :

Իսկ որդի Պարթևին որ 'ի կողմանս Յունաց գաղթեաց, անունէր և ուսանէր 'ի Կեսարիայ Կայադովկացւոց քաղաքին. և մերձաւորեալ զնա սնոյց դայեակն երկիւղուն Քրիստոսի . և ուսեալ ևս զքրիստոսական գալրութեան հանդամանս, ընդանի եղեալ գրոց Աս-

տուժոյ, և մերձեալ յերկիւղ
տեառն, որոյ անուն ճանաչիւր
Գրիգորիոս: Իբրեւ տեղեկացաւ 'ի
դայեկէն իւրմէ հայրենի գործոցն
որ եղեալն էին, եւ և գնաց առ
Տրդատիոս ըստ հեշտ պաշտաման:
Եւ Թաքուցաններ զանձն, և զայն
ինչ 'ի վերոջ հանէր Թէ ո՞ր, կամ
ուստի, կամ ո՞րպէս, կամ զիմորդ.
զանձն 'ի Ժառայութեան տուեալ
'ի հնազանդութեան պաշտէր ա-
ռաջի նորա:

Ընդ Ժամանակս ընդ այնոսիկ
իշխանն Յունաց 'ի հալածել կայր
զեկեղեցի Աստուծոյ: Իսկ իբրեւ
զգացեալ Տրդատիոս վասն Գրի-
գորի՝ Թէ քրիստոսական պաշտա-
մանն հաղորդ է, սկսեալ այնու-
հետեւ պատուհասակոծ առնէր
զնա, և ազգի ազգի արհաւիրս ար-
կանէր 'ի վերայ նորա. բազում
անգամ 'ի բանդս և 'ի կապանս
աանջանօք նեղէր զնա. Թողուլ
'ի բաց լինել նմա յերկրագագու-
թենէն Քրիստոսի. 'ի հնազան-
դութիւն դառնալ նմա դիցն

անտեաց և պղծութեանն պաշ-
տաման :

Դ. ՅԱՌՈՒՐՍ Ժամանակացն
այնոցիկ զօրաժողով լինէր իշխանն
Գլթաց . և բազում գունդս զօ-
րաց ժողովեալ գայր տալ մարտ
պատերազմ ընդ իշխանին Յու-
նաց : Պատգամս յղէր օրինակաւս
այսուիկ . եթէ ընդէր բնաւ ելա-
նեմք խառնամբոխ 'ի պատե-
րազմ՝ ապառել զզօրս մեր . և վտանգ
և տագնապ միանգամայն աշխար-
հի հասուցանեմք . ես աւասիկ ա-
խոյեան ելանեմ քեզ 'ի մերոց
զօրաց աստի , և գու ինձ 'ի յունա-
կանաց այտի . հասցուք եկեացուք
'ի մարտի տեղի . եթէ ես զքեզ
յաղթահարեցից՝ Յոյնք ինձ հնա-
զանգեսցին 'ի ծառայութիւն . և
թէ գու ինձ յաղթեսցես , մեր
կեանքս քեզ նուաճին և հնազան-
գին . և առանց արեան և կոտորա-
ծոյ լինիցի շինութիւն կողմանցս
երկոցունց :

Եւ իբրեւ զայն լուաւ թագա-
ւորն Յունաց՝ երկեաւ . քանզի

օրինօք կազմութեամբ՝ գունդ
առ գունդ ճակատել ոչ առնոյր
յանձն . և ըստ պատգամին պատ
շաճի ոչ կարէր ունել յանձին .
քանզի ակար յոսկերաց զօրու
թեամբ, սրտաթափ եղեալ զար
հուրեցաւ . քանզի ոչ գիտէր զինչ
տացէ բանիցն պատասխանի :

Յայնմ ժամանակի թագաւորն
հրաման տայր հրովարտակս և գեռ
պանս առնել առ իշխանս և զօրս
զօրութեան իւր . զի ուր և իցեն՝
առ նա հասանիցեն վազվաղակի .
յայնմ ժամանակի իշխանք և զօրք
և նախարարք առ նա հասանէին
վազվաղակի . առեալ և Վիկիանէ
զքուն գունդն որ ընդ իւրով ձե
ռամբն էր , փութայր հասանէր
'ի տեղի պատերազմին՝ յանդիման
թագաւորին :

Եւ մինչ գեռ գային գունդք
զօրացն և Տրդատէս ընդ նմա, գէպ
եղև նոցա գալ մտանել 'ի նեղա
գոյն տեղի մի յառուամէջս այգես
տանւոյն , 'ի փողոցամէջս համ
բարոցացն՝ առ գրաւնս քաղաքին .

քանզի զգրուեալ քաղաքին ա-
խեալ էր . զի ժամ էր հասարակ
գիշերոյ : Իբրեւ ոչ գտաւ խար երե-
վարաց զօրուն բազմութեան գար-
ման կերակրոյ մինչև 'ի մէջ գի-
շեր , հայեցեալ տեսանէին 'ի
զուարամիակ քաղաքորմի միջ՝ զի
խոտահամբար մթերեալ էր . և ոչ
ոք կարաց ձգել զձեռն իւր վասն
տեղւոյն բարձրութեան : Յայն-
ժամ Տրդատէս ելեալ և իջեալ ,
հասեր ընկենոյր բարդս բարդս 'ի
մէջ զօրացն մինչ 'ի լիութիւն բա-
ւականի :

Նաև զհամբարապանան , և բա-
զում իշեան յայնկոյս որմոյն ըն-
կենոյր 'ի մէջ զօրացն , և ինքն
անգրէն ելեալ իջանէր : Չայն
ամենայն ոյժ պնդութեան տե-
տեալ լիկիանէս , զպրմացաւ : Իբրեւ
այդն զառաւօտն մերկացաւ՝ գը-
րունք քաղաքին բացան . և զօրքն
առհասարակ ամենայն 'ի ներքս
մտանէին . և լիկիանէս յանգի-
ման լինէր թաղաւորին , և ամե-
նայն մեծամեծքն և սպարա-

պետքն և զօրագլուխքն և իշ-
խանքն:

Ապա կաց պատմեաց Թագա-
ւորն իշխանացն զամենայն պատ-
գամս Թագաւորին Գլխաց: Խօ-
սել սկսաւ Լիկիանէս ընդարձային
և առէ. մի ինչ զարհուրեցի պիտ
առաւն իմոյ. զի գոյ առաջոյ մի 'ի
գրան քում, զի իրքդ այդ նովաւ
վճարին. Տրդատէս 'ի տոհմէ Թա-
գաւորին Հայոց աշխարհին. և կաց
պատմեաց զերեկոյին գործ քա-
ջուլութեան նորա: Յայնժամ հրա-
ման ետ, և ածին զՏրդատիոս
յանգիման Թագաւորին. և պատ-
մեաց նմա կարգաւ զամենայն:
Յայնժամ ետուն կազմութիւն
մարտի առ 'ի ժամ վաղուի՝ զմի-
մեանս անսանել պատերազմաւ:

Իսկ 'ի միւսում աւուրն ընդ-
այդն ընդ առաւօտն՝ հրամայեաց
արկանել ծիրանիս. և զարգարե-
ցին զՏրդատ 'ի զարդ կայսերա-
կան, արկեալ զնովաւ զնշան Թա-
գաւորութեանն. և ոչ ոք գիտէր
վասն նորա. հրաման ել ամենե-

ցուն թէ ինքն կայսրն իցէ . և նա առեալ զգունդն զօրաց բազմութեան 'ի ձայն փողոյ տագնապաւ յառաջ մատուցանէր մինչև յանդիման թշնամեացն : Իբրև յանդիման եղեն միմեանց կայսերակերպն և թագաւորն , մտրակ 'ի կուշտ արարեալ երիվարացն 'ի միմեանս հասանէին . անդ յաղթահարէր կայսերակերպն զթագաւորն . ձերբակալ արարեալ յանդիման առաջի թագաւորին կացուցանէր :

Յայնժամ մեծացոյց յոյժ թագաւորն զՏրդատիոս , և մեծամեծ պարգևս ետ նմա . թագ կապեալ 'ի գլուխն նորա , և ծիրանեօք զարդարեալ մեծացոյց զնա . և կայսերակերպն զարգու շքեղացուցեալ մեծարեաց զնա . և գումարեաց 'ի ձեռս նորա զօրս բազումն յօգնականութիւն նմա , և արձակեաց յիւրակ ան աշխարհն հայոց :

Եւ յետ մարտին յաղթութեան քաջութեանցն զոր արար , գար .

ձեռք լինէր 'ի կողմանցն Յունաց
Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց: Խա-
ղաց գնաց թագաւորն 'ի կողմանս
Հայոց. եկն եգիպտ անդ զօրս բա-
զումս Պարսից՝ զի զաշխարհն յին-
քեանս գրաւեալ էին 'ի ծառա-
յութիւն. զբազումս կոտորէր,
և զբազումս փախստականս արա-
բեալ 'ի կողմանս Պարսից արկա-
նէր. և զՀայրենեաց տէրութիւնն
յինքն նուաճեաց, և զօրացաւ 'ի
վերայ սահմանաց նորա:

Ե. ՅԱՌԱՋԻՆ տմին Տրդատայ
արքայութեանն Հայոց մեծաց,
խաղացին եկին հասին յԵկեղեցաց
գաւառ, 'ի գեւղն Երեզայ, 'ի
մեհեանն Անահտական, զի անդ
զոհս մատուցեն. և իբրեւ կատա-
րեցին զգործն անարժանութեան,
իջին բանակեցան առ տմին գե-
տոյն, զոր Գայլն կոչեն.

Իբրեւ եկն եմուտ 'ի խորան ան-
դր և յրնթրիս բազմեցաւ, և իբրեւ
ընդ գինիս մտին, հրաման ետ
թագաւորն Գրիգորի զի սպակս և
թաւ ոտաս ծառոց՝ նուէրս տար

ցի բազմին Անահտական պատկեր-
րին : Այլ նա ոչ առնոյր յանձն
պաշտօնատար ընել գիցն երկըր-
արագութեան :

Յայնժամ խօսել սկսաւ Թա-
գաւորն ընդ Գրիգորի և ասէ . այր
մի օտարական և անաշխարհիկ՝
եկիր յարեցար 'ի մեզ , և զիմրդ
իշխես պաշտել զԱստուածն զայն՝
զոր ես ոչ պաշտեմ . և առ այն օր
պահել հրամայեաց : Եւ 'ի վա-
ղին հրամանեա , և ամին զԳրի-
գորիոս առաջի Թագաւորին :

Խօսել սկսաւ Թագաւորն ընդ
Գրիգորի և ասէ . այսչափ ամբ ե՞ն
զի տեսի ես զքեզ , և յամենայն
զօրութենէ քումմէ ծառայեցեր
ինձ միամտութեամբ . և ես դո՛ւ էի
զվաստակոց քոց և ունէի 'ի մտի
կեցուցանել զքեզ . ընդհր ոչ առ-
նես զկամս իմ :

Եւ պատասխանի Գրիգորիոս
և ասէ . հրամայեալ է յԱստու-
ծոյ , զի ծառայք հնազանդ լի-
ցին մարմնաւոր տերանց , որպէս
և դու վկայես ինձ որպէս ծառայ-

էցի քեզ յամենայն զօրութենէ
իմմէ . այլ զԱստուծոյ զպատիւն
և զպաշտօն ոչ ումեք վայելէ տալ .
զի նա միայն է արարիչ երկնի և
երկրի և հրեշտակաց , որ փառա-
բանիչք են մեծութեան նորա , և
մարգկան՝ որ 'ի նմանէ են ստեղ-
ծեալ . որոց պարտ է պաշտել
զնա , և առնել զկամա նորա . և
այլ ամենայն որ է 'ի նոսա , որ 'ի
ծախու և 'ի ցամաքի :

Արքայ ասէ . գիտաօջիւր զի ա-
սրախտ արարիւր զվաստակնս զոր
ինձն վաստակեցեր , որում ես
եմ վկայ . արգ՝ փոխանակ կե-
նացն զոր սրբոտ էր առնել քեզ ,
յաճախեմ քեզ նեղութիւնս , և
փոխանակ պատուին՝ անարգանս .
և փոխանակ բարձ տալոյ և յա-
ռաջ ձգելոյ՝ բանգ և կապանս , և
մահ՝ որ հատանէ զյոյս կենաց
մարգկան , եթէ ոչ առնուցուս
յանձն գիցն պաշտօն մատուցա-
նել . մանաւանդ այսմ մեծի Ան-
ահատայ տիկնոջ՝ որ է փառք ազ-
գիս մերոյ և կեցութեւն զոր և

Թագաւորը ամենայն պատուէն,
մանաւանդ Թագաւորն Յունաց .
որ է մայր ամենայն զգաստու-
թեանց, բարերար ամենայն մարդ-
կան բնութեան և ծնունդ է մե-
ծին արին Արամազդայ :

Ասէ Գրիգորիոս . ես քեզ միա-
մտութեամբ վաստակեցի . ինձէն
երբէք զիմ վաստակս ապախտ ոչ
արարի՝ որպէս և գրեալ է յԱս-
տուծոյ՝ եթէ ծառայեսցեն մար-
մնաւոր տերանց . զի այնմ տէր է
հատուցանող բարեաց . զի ոչ ինչ
ակն 'ի քէն ունէի եթէ հատու-
ցանես ինձ , այլ յարարչէն՝ որոյ
են ստացուածք իւր , երևելի և
աներևոյթ արարածք ամենայն :

Այլ վասն որոյ ասեսն՝ թէ նե-
ղութիւն յաճախեմ քեզ փոխա-
նակ կենաց , հանելով զիս յայսց
կենաց՝ յաճախես ինձ զպատրաս-
տեալ ուրախութիւնն Քրիստոսի .
այն որոյ աւերութիւնն յաւիտե-
նից է և արքայութիւնն ոչ անցա-
նէ և բարիքն ոչ պակասեն : Եւ
փոխանակ պատուին՝ որ ասես

անարգանս, ընորհես ինձ զպա-
տիւն հրեշտակաց փառաւորչաց
արարչին իւրեանց ցնծութեամբ։

Եւ որ ասես՝ թէ փոխան բարձ
աալոյ և յառաջ գգեւոյ, 'ի բանա
և 'ի կապանս արկանեմ, երանի
է ինձ զի առից յանձն զօրինակ
կապանաց տեառն իմոյ. և ընդ
նմին ուրախ եղէց և ցնծացայց
յաւուր գալստեան նորա։ Եւ
մերժելով 'ի քոյքազմականացդ,
ահա արկանես ինձ բազմականա
առ հօրն հաւատոյ Արրահամու,
և ընդ արդարան ամենայն, որ ու-
րախ լինելոց են յարքայութեանն
Աստուծոյ։

Եւ որ սպառնասդ ինձ մահու.
ահա խառնես զիս 'ի գունդն
Քրիստոսի. ուր են ամենայն կո-
չեցեալքն հարքն և արդարք, և
մարգարէքն և առաքեալքն, մար-
տիրոսքն, և ամենայն ընտրեալքն։

Այլ որ ասես եթէ մահուամբ
զոյս հատանեմ կենաց, որպէս քո
յոյսդ հատեալ է, և ամենայն աս-
տուածապաշտաց և աստուածա-

սիրաց յոյսն զօրացեալ է : Իսկ որ միանգամ են իբրև զքեզ, որ պաշտէք Պղկուռս համերս և անշունչս ձեռագործս մարդկան, արդարեւ յուսահատ էք 'ի ճշմարիտ կենաց անտի Աստուծոյ :

Այլ զոր դուք կոչես մեծ Անահիտ տիկին, լեալ իցեն արդեօք մարդիկ ոք յայնժամ երբեմն ժամանակի. քանզի գիցապաշտ կախարդութեամբ զմարդիկն՝ որ յայնժամն էին՝ ցնորիւք կերպս 'ի կերպս լինելով գիւացն, հաւանեցուցին մահեանս շինել, և պատկերս կանգնել, և երկիր պագանել. որ ոչ իսկ են. ոչ չար և ոչ բարի ինչ կարեն առնել. ոչ պատուել կարեն զպաշտօնեայս իւրեանց, և ոչ անարգել զթշնամանադիրս իւրեանց. զոր դուքն ցնորեալ պաշտէք յափշտութիւն մտաց ձերոց. և փոխանակ Աստուծոյ՝ յորոյ 'ի բարիսդ վայելէք, պաշտէք զփայտեղէնսդ և զքարեղէնսդ, և զոսկեղէնսդ և զարծաթեղէնսդ. զոր Աս-

տուծոյ կարգեալ է 'ի ապա և
'ի պէտա և 'ի փառաւորութիւն
մարգկան :

Իսկ ինձ լիցի ամենայն հնազան
դութեամբ, և ամենայն միամտու
թեամբ և երկիւղիւ՝ պաշտել զԱս-
տուած արարիչ, և զորդին հա-
տիչ, և զհոգին կազմիչ արարա-
ծոց . որ արար զամենայն, և եզ-
ծանել կարէ . և դարձեալ նորոգէ
ողորմութեամբ իւրով . այլ մեր
կեանքս չեն յուսահատութեամբ .
և պաշտեմք զկենդանին՝ որ կարօղ
է կենդանութիւն տալ մեզ, յոր-
ժամ և կամի . զի թէպէտև մե-
ռանիմք՝ կենդանի եմք . զի որպէս
որդին Աստուծոյ մեռաւ և ե-
կաց, և մեզ եցոյց օրինակ կենդա-
նութեան յարութեամբն իւրով .
զի որ մեռանիմքս վասն նորա՝ լի-
նելոց եմք կենդանիք . յորժամ
յայանեսցի թագաւորութիւն ա-
րարչին առ արարածս իւր . յոր-
ժամ . խնդրեսցէ զվրէժ ամբա-
րջառութեան անաչառ գատաս-
տանն՝ աստուգութեամբ պահան-

ջեւ յամենեցումնց առ հասարակ :

Արքայ ասէ . որ ասացերդ թէ 'ի քէն ակն ոչ ունէի , և ոչ պիտի իսկ . ես գիտեմ զի մահ խնդրես դու , և անդէն 'ի գերեզմանի զհատուցումն քեզ . ուր են իսկ առաջինքն որ մեռանն՝ վաղվադակի յղեմ զքեզ՝ ուր կամիսն երթալ : Եւ ասի իմ արքայս Քրիստոսն իցէ ցոյց ինձ , զի գիտացից . ո՛ր այն իցէ հատուցանող վաստակոցն քոց՝ զոր կոչես դու արարիչ . մի թէ նա՛ որ իցէ շահապետ գերեզմանաց՝ որում դուն ցանկաս հասանել կամ բանդակալ կապանաց քոց նա իցէ արձակիչ :

Եւ ո՛ւր իցեն արդեօք տնայկաս ուրախութիւնքն զոր ասես . և կամ զի՛նչ գալուստն է՝ ոչ գիտեմ . կամ զի՛նչ հրեշտակք են զոր ասես . կամ զի՛նչ յոյսն ձեր իցէ՝ և մեր յուսահատութիւնն . անդէ դու ասա՛ ինձ զայս ամենայն մեղմով : Այլ ոչ թողից քեզ զանարգանս դիցն զոր թշնամանեցեր զնոսա . զի ասացեր բա՛ մար-

գիկ են, և 'ի մահկանացու բնու-
թիւն իջուցեր զնոսա . և անհնա-
րին թշնամանս զոր եգիւր գիցն, և
կամ մեզ իսկ թագաւորացս . զի
ասացեր եթէ խելարք են թագա-
ւորք որ պաշտեն զնոսա :

Գրիգորոս ասէ . Քրիստոս է
որդի Աստուծոյ . յորոյ 'ի ձեռն
արար նա զաշխարհս և կազմեաց .
գառիչ կենդանեաց և մեռելոց .
տէր և հատուցանօղ, բարերարացն
բարիս, և չարարարացն չարիս մի-
անգամայն ,

Նա որպէս ասացեր իսկ գու .
արդարեւ շահապետ է գերեզմա-
նաց և պահապան . զի իբրեւ մե-
ռաւ նա կամօքն իւրովք և եմուտ
'ի գերեզման, և պահէ զոսկերս
ամենայն մարդկան . և յարու-
թեամբն իւրով եցոյց և յայտնի
արար զյարութիւն մեռելոց . զի
ինքն իսկ է յարութիւն և կեանք,
և յարուցիչ և նորոգիչ ամենայն
մարմնոց . և պահէ զշունչս մարդ-
կան կենդանիս : Ասան զի նա
ինքն է կենդանութիւն . զի նորո-

գեցեցէ զշունչս մարգկան՝ զգեցեալ նոմին մարմնով. և տալա յայտնի արասցէ ըստ իւրաքանչիւր վաստակոցն զիւրաքանչիւր հատուցմունս. զի նա արձակեցցէ զկապեալս 'ի տանէ կապանաց կռապաշտութեան՝ որ կապեալ են 'ի մեղս. և խզեցցէ զշղթայս անօրէնութեան՝ որ են իբրև ըզքեզդ : Իսկ յայդպիսի կապանաց զոր դուզ սպառնաս, սովոր է յայտնել զտղորմութեան զշնորհս և փրկել զյուսացեալս իւր :

Եւ անպակաս ուրախութիւնս այն են, յորժամ զիւր սիրեցեալն և զկոչեցեալն, և զհրաւիրեալն, և զպատուիրանոսպահան անմահացուցէ յիւր աստուածութիւնն. և զմեղաւորսն անմահացուցէ 'ի տանջանսն յաւիտենից : Եւ դաշուտն այն է՝ յորժամ գայցէ առնել զայս ամենայն : Եւ հրեշտակքն այն են՝ որ սպասաւորքն են նորա մեծութեանն, և Աստուածութեանն, մշտնջենաւոր արքայութեանն :

Խաչ մեր յոյս այսմ ակն կալ
 եալ սպասէ . և ձեր յուսահատու-
 թիւն այն է , զի ոչ ճանաչէք զա-
 րարիչն ձեր . որ պահանջէ 'ի ձէնջ
 վասն այնորիկ , զի ոչ ելէք 'ի խըն-
 գիր տեառն արարչին ձերոյ . և
 ոչ ծանեայք զնա . արդարեւ իբրեւ
 զձիս եղէք , կամ իբրեւ զըորիս ,
 զի ոչ գոյ 'ի նոսա խմաստութիւն ,
 և քան զեզն և զէշ նա պակասա-
 գոյն գտայք . զի ոչ ծանեայք զձեր
 հատուիչն . որ 'ի ժամանակի իւ-
 րում 'ի սանձս և 'ի դանդանա-
 ւանդս ճմլեսցէ զկզակս ձեր , որ
 առ նա դուք ոչ մարթայցէք մեր
 ձենալ :

Այլ զոր ասացերն թէ գիցն
 թշնամանս եղիր . զինչ ինչ իցէ
 նոցա այն թշնամանք՝ որ երբէք և
 պատուելոյն զնոսա ումեք ոչ ըզ-
 գան . զի 'ի ձեռաց մարդկան են
 անդժեալք . և 'ի խեղացնոր կար-
 ծեաց յերազոց իցեն հաստեալք
 և եզեալք . քանզի յանդրիս
 գործ պատկերաց առաջին մարդ-
 կանն հրապուրեցան գործել զայն :

և յոր անդէն իսկ մեղորեցան կու-
րացեալք 'ի լուսոյ արարչին : Իսկ
որ զնոսայն պաշտեն՝ յիրաւի են
իբրև զանասունս . զի բերան է
նոցա և ոչ խօսին . աչս ունին և
ոչ տեսանեն . ականջս ունին և ոչ
լսեն . ունչս ունին և ոչ հոտոտին .
ձեռս ունին և ոչ շօշափեն . ոտս
ունին և ոչ գնան . և ոչ գոյ շունչ
'ի բերանս նոցա . նման նոցա եղի-
ցին որք արարին զնոսա , և ամե-
նեքեան ոյք յուսացեալ են 'ի
նոսա :

Զ. ԽՕՍԵԼ սկսաւ Թագաւոր և
ասէ . քանիցս անգամ տուեալ է
քեզ խրատ և պատուէր, զի մի եր-
կրորդեացես առաջի իմ զհաս-
տուածս բանիցդ . առասպելաց՝ զոր
յօդեալ և ուսեալդ ես , զոր ոչ գ-
վայելէ քեզ խօսել . վասն որոյ ես
խնայեցի 'ի քեզ՝ իբրև 'ի վաստա-
կաւոր . զի եկեացես 'ի կարգ ուղ-
ղուԹեան պաշտել զգիսն : Զորոց
գու առեալ զնոցա պատինն ում-
պէտ կարդաս արարիչ . և որ են իսկ
ճշմարտիւ արարիչ , Թշնամանեմ

և զմեծն Անահիտ . որով կեայ և
 զկենդանութիւն կրէ երկիրս
 Հայոց . և ընդ նմին և զմեծն և
 զարին Արամազդ . զարարին եր-
 կնի և երկրի , ընդ նմին և զայլ
 աստուածան կոչեցեր անշջունչս
 և անմուռնչս . և 'ի մեզ ես ձկաե-
 ցար դնել թշնամանս . համարձա-
 կեցար ասել ձիս և ջորիս . և քան-
 զի զամենայն թշնամանս յաճա-
 խեցեր՝ մինչ իշխեցեր ես մեզ
 ասել անասունս , արգ ես արկից
 զքեզ 'ի տանջանս՝ և եդից դան-
 գանաւանդ 'ի կզակս քո . զի գի-
 տասցես եթէ 'ի սին բանից քոց՝
 զոր յաճախեցեր առաջի իմ
 ասել , եղեն քեզ արդիւնքն : Եւ
 այս՝ ասէ՝ մեծ է ինձ որ խօսեցայ
 ընդ քեզ , և մեծարանս եդի քեզ .
 և գու ետուր ինձ պատասխանի
 իբրեւ ընկերի :

Եւ ետկապել զնա ձեռս յետս ,
 և արկանել գայլ 'ի բերան նորա .
 և ետ կախել շառաշեղս աղի 'ի
 վերայ ողին նորա , և տալ գելոցս
 կրծից նորա . և արկանել առա-

սանս 'ի կապս կրծից գելարա-
նացն, կապել և համբառնալ 'ի
բարձրաւանգակ տանիս ասարա-
նից որմոյն մենքենայիւք . և կայր
պրկեալ կապեալ այնպէս զաւուրս
եօթն . և յետ եօթն աւուրն ետ
հրաման և լուծին զնա 'ի չարաչար
և 'ի գառն կապանացն, և ածին
կացուցին առաջի նորա :

Սկսաւ հարցանել ցնա, թէ
զիւրդ կարացեր ժուժալ, տոկալ,
տեւել մնալ, և հասանել մինչև
ցայսօր : Եւ կամ առնր զչափ
թէ արդարեւ իբրեւ զէշ և իբրեւ
զջորի այնպէս ըստանձեալ բեռինս
պահեցեր . և ընդտեղակալ կացեր
գու բեռամբն հանդերձ . վասն
զի իշխեցեր գու թշնամանել
զգիսն թէ անշարժ են, վասն
այսորիկ հաւուցին քեզ զայսպիսի
պատուհաս : Իսկ արդ' եթէ ոչ
առնուս գու յանձն պաշտօն տա-
նել դիցն, և յաճախեացես գու
'ի նոյնպիսի թշնամանս աստուած-
ոցն, և այլ ևս չարք չարագոյն
անցք անցանիցեն ընդ քեզ :

Գրիգորիոս ասէ . վասն գիցն
 թէ ասեա՛ զոր կոչեա գու առ
 տուածս . տորոյ իսկ են հաս-
 տուածք . վասն զի հաստեալք
 են՝ ի մարդկանէ . և եղեալք պատ-
 կերք ՚ի ձեռաց ճարտարի . ոմն
 փայտեայք են . և ոմն քարեայք .
 ոմն են պղնձիք , և ոմն են արծա-
 թիք . և ոմն ոսկիք . ոչ խօսեալ
 նոցա երբէք . և ոչ իմացեալ և ոչ
 զմտաւ ինչ ամեալ . ոչ վասն քո
 և ոչ վասն իմ . և դու ինքնին
 վկայես ինձ , թէ ոչ երբէք ա-
 սացեալ է նոցա քեզ զայդ՝ վասն
 իմոյ տանջելոյս ՚ի քէն . և կամ
 բնաւ արդեօք իմացան քարինք
 անմուտնչք զցաւս մարդկան :

Այլ վասն որոյ կասեցեր ինձ
 աղ, զի կատեցայց ես կապանօք .
 յուսամ ես ՚ի տէրն իմ , որոյ են
 ստացուածք իւր երկինք և երկիր ,
 և յօրդին համադործ , և ՚ի հոգին
 բարեխօս . զի համեմեացեն զան-
 համեմեթիւնս իմ ստուգութեամբ
 աղիւն ճշմարտութեամբ՝ որ ոչ
 անցանէ , և ինձ տացէ զամենա-

հեշտ լուծն խոնարհութեան
 թեթևութեան պարզեացն՝ որ ոչ
 անցանէ յաւիտեանս յաւիտենից.
 որ բարձրացուցանէ զխոնարհս
 իւրով մարդասիրութեամբն, յայն
 յանսպառ և յանվախճան հա-
 տուցմունսն, յանկէտ և յոն-
 ժամանակ յանթիւ յաւուրն ըն-
 տրութեան, դարին մտելոյ եօթ-
 ներորդին. իբրև հանգուցանէ
 զամենայն վաստակաւորս իւր,
 և պարզեցնէ իւրով մեծու-
 թեամբն:

Իսկ որ պաշտեն զկուռս քարե-
 դէնս, ասէ մարգարէն վառն նոցա,
 թէ իջցեն որպէս զվէմս 'ի ջուրս
 բազումս: Իսկ որ քանդակեալս
 զփայտակերտսն պաշտեն, այս-
 պէս ասէ վասն նոցա թէ հուր
 վառեցաւ 'ի վերայ ամենայն փայ-
 տի ագարակի. և այրեացէ զմե-
 ղաւորս, և մի շիջցի: Իսկ որ պաշ-
 տեն զարծաթեղէնս և զոսկեղէնս,
 այսպէս ասէ. արծաթ և ոսկի մի
 կարասցէ փրկել զնոսա՝ յաւուր
 բարկութեան տեառն. որ կարօզն.

է կախել նոցա բեռինս Յանրու-
թեան ամենայն գիմադարձաց,
որ իբրեւ զքեզդ իցեն ամբա-
րիշաք :

Է. ԵՒ յետ այսորիկ հրամայեաց
կախել զնա գլխ'ի վայր զմիոյ ո-
տանէն . զի մինչ գեռ կայցէ գլխի-
վայր , ծխեսցեն 'ի ներքոյ նորա
աղբ . և արբցէ գան սաստիկ բրոք
դալարովք . և տանջեցին զնա
տաան այր' ըստ հրամանի Թագա-
ւորին . և կայր նա կախեալ այն-
պէս աւուրա եօթն :

Արդ' մինչ գեռ կայր նա կախ-
եալ, սկսաւ խօսել 'ի կախաղանին
այսպէս : Գոհանամ զքէն տէր ,
որ արժանի արարեր զանարժա-
նութիւնս իմ քոյոյ պարգեւիդ .
զի իսկզբանէ իսկ սիրեցեր զսոս զծ-
ուածս ձեռաց քոց . և ետուր
զփափկութիւն անաշխատ հան-
գատեան գրախտին վայելչու-
թեան անմահս , անցաւ , կենաց
միճակացն ուրախութեան պատ-
րաստեցեր . եթէ կացեալ էաք
'ի պատուիրանին զոր եգիլ 'ի ծա-

ռոյն չճաշակելոյ . զի ասացեր
 թէ մի ուսիցէք յայդմ ծառոյ .
 զոր պատուիրեցեր չուտել 'ի գմա
 նէ . իբրեւ ոչ թէ ծառն անուա
 նեալ կենաց՝ կարէր տալ կենդա
 նութիւն առանց քոյոյ բանիդ .
 հրամանի կամանցդ բարերարու
 թեան . որ է կամք քո և բանդ ,
 և բարերարութիւնդ միածին որ
 դիդ ծնունդ Աստուածութեան
 քո . և հոգիդ սուրբ որ 'ի քէն բղձե
 ՛ի և ընու զամենայն տիեզերս . որ
 է ընդ քեզ և ընդ միածնիդ յէու
 թեանդ քում :

Զի եթէ կացեալ էաք 'ի պա
 տուիրանիդ քում տէր , և պա
 հեալ էր զպատուիրանս զոր ե
 դիր վասն լաւութեան հանգիսի
 փորձութեան մերոյ , շնորհեալ
 լինէր քո մեզ զկեանս անցաւս ,
 անաշխատս , անբիծս , անհոգս ,
 անտրտումս , առանց ծերանալոյ .
 և յետ սերելոյն և բազմանալոյն ,
 որ պատուիրեցեր կեալ մարմնա
 ւորապէս , անամօթ փառօքն
 զգեցեալ իբրեւ հանգերձիւ 'ի գը

բախտին քում՝ յոր եղիւր զմեզ . և յետ այնորիկ որպէս յետ սրբութեան ամուսնութեան, և որդիս ծնանելոյ Ննովքայ՝ վերացուցեր զնա 'ի կարգս ուրախութեան անմահութեան հրեշտակացն յանմահութեան վիճակն :

Արդ՝ եթէ կացեալ էաք 'ի պատուիրանիդ 'ի քում հրամանի, ցուցեր գու մեզ օրինակ զՆնովք . զի և զմեզ յետ 'ի դրախտին վայելից, և յետ երկրաւոր կարգացս, յանմահութիւն փոխեալ լինէր իբրև զՆնովք 'ի կարգս հրեշտակաց . և միահաղոյն ածեալ լինէր զարքայութիւն քո, զոր պատրաստեցեր կանխաւ 'ի փառս մեր մինչև էք աշխարհ, զի զոր ահն ո՛չ ետես և ունկն ո՛չ լուաւ, և 'ի սիրա մարդոյ ո՛չ անկաւ, պատրաստեցեր գու սիրելեաց քոց յառաջագոյն, զոր տացես գու տէր այնոցիկ որ սիրեցին զօր երևելոյ գալստեան միածնիդ քո :

Իսկ իբրևետես թշնամին զմեզ պատուեալս 'ի մարդասիրութենէն

կամարար կամաց քոց, նախան-
 ձեալ ընդ պատիւ թագի պարծա-
 նաց մերոց՝ պատուին որ ետուր
 'ի քէն. զի առաջերեթէ 'ի նմանու-
 թիւն պատկերի կերպարանաց
 իմոց արարի ես զմարդն, և կա-
 ցուցի զնա տէր ամենայնի, որ առ
 նախանձ թշնամւոյ բանսարկուին
 հրապոյրք ցոփացուցիչք մօին
 յաշխարհ, և արկին զմարդիկ 'ի
 կենաց, և 'ի հանգստեանց. զոր
 դու առ քո բարերարութեանդ
 շնորհեցերմարդկան, որ կորուսին
 զայն:

Իսկ իբրեւ գթացաւ Աստուա-
 ծութիւնդ քո առ մարդկութիւն
 տկարութեանս մերոյ՝ վասն յա-
 ճախ ողորմութեանդ քո, ոչ
 թողեր 'ի ձեռանէ վասն բարե-
 րարութեանդ քոյ. 'ի ներեւեր-
 կայնմտութեանդ քոյ առաքե-
 ցեր զսուրբ զմարգարէսն յերկիր
 և զսիրելիս քո որ եղէն լուսաւորք
 յերկրի 'ի խաւարչական, 'ի մէջ
 ազգացն հեթանոսաց, որ և յան-
 միտ և յանօրէն մարդկանէն ատե-

ցեալք հալածեցան . որք յայտնե-
ցին զքո խորհուրդս լուսաւորու-
թեանդ . և քարոզեցին զկամս
քո և զգալուստ որդւոյդ քո յաշ-
խարհ . որ գալոցն էր և բառնալոց
զկարիս յանցուցելոց պատուհասի
մեզաց մարդկու թեան :

Որք վասն որոյ զայս քարոզելոյ
յաշխարհի չարչարանօք մեռան,
տանջանօք և պէսպէս փորձու-
թեանց խռովութեամբք դառնու-
թեան ճաշակօքն կեցին յաշխար-
հի , վասն զքեզ քարոզելոյն առ-
նեղիչս իւրեանց . և նեղիչք և թշնա-
միքն նոքա տկարացան և անկան :
Որ վասն որոյ ընդ յարուցեալ
'ի վերայ իմ պատերազմ՝ ոչ
երկիցէ սիրա իմ . և ընդ յարու-
ցեալ 'ի վերայ իմ ճակատամարտ
'ի քեզ եմ յուսացեալ . որ 'ի
վախճան ժամանակացն յայտնե-
ցեր զխորհուրդս կամաց քոց . զոր
յառաջագոյն պատրաստեցեր ազ-
գացն առաջնոցն՝ սիրելի որդւովդ
քո առ նոսա , 'ի ձեռն սրբոց քոց
մարգարէից , զոր 'ի քէն առա-

քեցեր գալ ծնունիլ 'ի կուսէն սրբոյ : Զի զոր օրինակ 'ի ձեռն կուտին առաջնոյ Եւայի մահ եմուտ յաշխարհ , սոյն օրինակ և 'ի ձեռն այսր կուտի կեանք մոցեն յաշխարհ : Զի զոր օրինակ 'ի ձեռն ծննդեան Եւայի զԿայէն , ահէճք և քրտունք , և աշխատութիւնք , և երերմունք , և տաւանմունք մտին յաշխարհ . սոյն օրինակ և ծնանելոյ որդւոյ քոյ 'ի կուսէն՝ հանգիստք , և կեանք , և օրհնութիւնք մոցեն յաշխարհ :

Ար առաքեցեր զմիածին որդիդ քո յաշխարհ . լոյս 'ի լուսոյ . կեանք 'ի կենաց . որ եկն զգեւոր զմեր նմանութիւնս մարմնոյ 'ի կուսէ անտի , զի զմեզ անդրէն առ Աստուածութիւն յարմարեացէ իւրով նմանութեամբն որ իբրեւ զմեզն եղև : Ծնաւ 'ի կուսէն մարմնով և մարգացաւ և մարմնացաւ իբրեւ զմեզ : Այլ կայ և մնայ 'ի փառս Աստուածութեան իւրոյ . և ոչ ընկալաւ փոփոխումն յԱստուածութենէ

իւրմէ . այլ նոյն է որ էն , և է ,
 և կայ և մնայ յաւիտեան , ընդ
 հօր և ընդ սուրբ հոգւոյն : Այլ
 զի սիրեաց զմարդիկ , վասն այ-
 նորիկ եղև իբրև զմեզ . զի զմեզ
 ածցէ յառաւելութիւն շնորհօք
 Աստուածութեան իւրոյ , որ եմ
 կամք ծնողին իւրոյ . և կատարեաց
 զկամս նորա . որ զսուրբս իւրով
 փառաւորեաց համբերութեամբն
 կրել զիւր անարգութիւն վշտաց
 մահու տանջանաց , մահուամբն
 և թաղմամբն հանգերձ . որ վասն
 զի սիրեցին մարդիկ պաշտել ըզ-
 պատկերս մարդադէմս , փայտա-
 գործս ճարտարագործս հիւտանց ,
 եղև ինքն պատկեր մարդկան . զի
 զպատկերագործան , և զպատկե-
 րատէրան , և զպատկերապաշտան ,
 իւր պատկերի Աստուածութեանն
 հնազանդեցուցէ :

Եւ վասն զի սովոր էին մարդիկ
 երկիր պապանել անշունչ պատկե-
 րաց մեռելոց , եղև ինքն պատկեր
 մեռելոյ 'ի վերայ խաչին . և մե-
 ռաւ և անշնչացաւ , զի ընդելա-

կանաւն զնոսա արագ արագ հնա-
զանդեցուսցէ իւրում պատկե-
րին . իբրեւ ղկարթ երեւցուցեալ
զխաչն , և զմարմին . իւր առնէր
կերակուր տիեզերաց . զի այնու
որսասցի յարքունական սեղանն ,
մշտնջենաւորարքայութեանն Աւ-
տուածութեանն իւրոյ :

Եւ փոխանակ գրօշելոյ փայ-
տիցն, զխաչ իւր կանգնեաց 'ի մէջ
տիեզերաց . զի որով սովոր իցեն
երկիր պագանել փայտի , սովորաւ
կանաւ ընդեւականաւն հաւա-
տասցեն երկիր պագանել խաչին
փայտի , և որ 'ի վերայ նորա պատ-
կերն և մարդադէմն իցէ . զի 'ի
վերայ խաչին ասէր այսպէս , զոր
նշանակեալ մարդարէին ասէ թէ
եղէ ես որպէս զխուլ՝ որ ոչ լսէ .
և իբրեւ զհամր՝ զի ոչ բանայ զբերան
իւր : Զի դու տէր ասէիր մարդա-
րէիւն յառաջ , մինչքէ հասեալ
Ժամ կրելոյ որդւոյ քոյ Յիսուսի
զայս ամենայն համբերութիւնա .
թէ արարից զքեզ համր , և կա-
պեցից զեզու քո 'ի քիմն քո . և

եղիցես գու իբրև զայր մի՝ որոյ
ոչ գուցեն բանք յանդիմանու-
թեան 'ի բերան իւրում :

Քանզի սիրեցին մարդիկ զան-
խօս կուռսս պատկերաց գիցն
անոտեաց : Վասն այսորիկ և որ-
դին Առտուծոյ մարմնովն պատ-
կեր եղեալ մարդոյն 'ի նմանու-
թիւն մարդկան պատկերաց . ե-
լեալ 'ի բարձրաւանդակ խաչն ,
իբրև 'ի վերայ բարձր գիտակի ,
ելեալ ցուցանէր անբարբառ մե-
ռելութեամբն առ արարածս .
վասն որոյ տեսին զնա 'ի վերայ
բարձուն տիեզերք , ցնծացան և
երկիր պագին և հնազանդեցան :

Եւ վասն զի սովոր էին մարդիկ
ուրախ լինել 'ի մեհեանս կռօցն
զոհիւքն՝ զոր տնմունչոցն մասու-
ցանէին : Վասն այնորիկ և գու-
կոչեցեր 'ի զենումն որդւոյ քոյ
զտիեզերս և ատացեր , զպարա-
րակ իմ զենեալ է , և զճաշ իմ
պատրաստեալ է . և բազմացուցեր
զուրախութիւն 'ի խաչելոյ որ-
դւոյ քոյ . և յագեցուցէր զամե-

նայն տիեզերա 'ի կենդանարար մարմնոյ . որ էն կերակուր և կենդանութիւն բաւականի ամենայն երկրպագուաց քոց ընդ ամենայն տիեզերա : Իսկ որ ոչն կամեցան դալ 'ի կոչումն հարսանեաց հոգև որ սեղանոյն , պատրաստեցեր 'ի տանջանա յաւիտենից , յանմահ տառակումն յանանց գատառ տանացն , և զքաղաքս նոցա շինեցեր պատրաստեցեր 'ի մէջ հրոյն տանջանացն պատրաստելոց բարկութեան :

Եւ քանզի ուտէին և ըմպէին մարդիկ զարիւն զոհից անասնոց գիցապաշտութեան , վասն այսորիկ եհեղ զարիւնն իւր 'ի վերայ փայտին . զի փայտն ընդ գրօշեալ փայտիցն , և ինքն ընդ մարդադէմ պատկերացն պղծութեան , և արիւնն իւր՝ ընդ նուագացն ուրախութեան արեանցն , որով և նորոգումն մարմնոց դալարութեան մարդկան . զի եկն գնեաց զմեզ արեամբն իւրով 'ի սարկութիւն ծառայութեան Աստուածութեան իւրոյ .

և ազատեաց 'ի ծառայութենէ
չալութեան մեղացն . զի մեք եմք
գինք արեան որդւոյ քոյ . փրկ-
եալք և ազատեալք արեամբ և
մարմնով նորա . զի ոչ եմք ան-
ձանց տեարք , եթէ ըստ կամս
գիւրութեան անձանց մերոց գնաւ
ցուք . և կամ ըստ կամս ամենայն
մահկանացու մարդկան , թէպէտ
և իցեն մեր տեարք մարմնապէս :
Սակայն պարտէ պատուել զնոսա ,
որչափ 'ի քէն է հրամայեալ . և
ոչ զքեզ ընդ ահի մահկանացու
մարդկան փոխանակել . զի սոքա
զմարմին եթ կարողեն չարչարել
Իսկ որդիդ միածին տէր մեր Յի-
սուա Քրիստոս՝ կարող է արկանել
'ի տանջանան յաւիտենից , հասա-
րակ ոգւով և մարմնով հանգերձ ,
'ի հուրն անշէջ և յորդնն անմահ :

Այլ տէր տո՛ւր ինձ զօրութիւն
համբերութիւն նեղութեան ցա-
ւոց վտանգիս իմոյ . և ողորմեա՛
ինձ իբրեւ 'ի վերայ աւազակին՝ որ
ընդ քեզ էր կցորդ չարչարանաց
խաչի քոյ . և արա՛ առ իս զչութ

մարդասէր շնորհաց քոց . որով
կեայ ամենայն երկիր առ հաստ,
րակ , արդարք և մեղաւորք վասն
ներեւոյ քաղցրութեան քոյ . զի
ծագէս զարեդակն քո՛ի վերայ չա
րեաց և բարեաց , և ածես զանձրև
՛ի վերայ արդարոց և մեղաւորաց .
զի պահես զբարկութիւն քո , և
ցուցանես զողորմութիւն քո առ
ամենայն մարդիկ առ հասարակ :

Տո՛ւր ինձ տէր շնորհս համբերու
թեան դառն տանջանացս՝ որով
կտտեն զիս . զի և ես արժանի ե
ղէց պահել զաւանգութիւն լու
սաւորութեան հաւատոցս՝ զոր
ետուր ինձ ճանաչել զքեզ և
առնել զկամս քո . զի մի ամա
չեսցեն յուսացեալքն ՛ի քեզ .
որոց միանգամ պարծեցեալ են
՛ի միածին որդիդ քո ՛ի տէր մեր
Յիսուս Քրիստոս՝ որ ՛ի քէնդ
առաքեցաւ . զոր գու առաքեցեր
՛ի մահ՝ վասն մեղաց մերոց , զի
առցէ զմեզս մեր ՛ի յանձն իւր .
և վասն յանցանաց մերոց պատժեա
լի և առցէ զմեզսն յանձն իւր և

ընդ նմին տարցի զպատուհասն
յանցանաց մերոց յանձն իւր՝ չար-
չարանօք խաչին, կատարեսցէ և
տացէ շնորհս պարգևաց՝ իւրոց
հաւատացելոցն:

Եւ արդ տէր բարերար, որ
ասացեր եթէ ես ընդ ձեզ եմ
զտմենայն աւուրս մինչ՝ի վախճան
աշխարհի. մի թողուր զմեզ ՚ի
ձեռանէ քու մէջ, այլ զօրացո՛
ղմեզ ՚ի կամս քո. զի համբերել
կարասցուք պատերազմիս՝ վասն
մեծի անուանդ քոյ. զի յայտնի
լիցի պարծանք հաւատոցս մերոց
ծառայից քոց՝ ՚ի տէրութիւն
Աստուածութեան քո. զի և այս
յայտնի լիցի՝ եթէ ոչ կարէ ոք ՚ի
թշնամեաց յաղթել յուսացելոց
քոց, որք անձանց են թշնամիք:

Այլ տէր խառնեա՛ զմեզ ՚ի
թիւ արդարոց քոց՝ վասն մարդա-
սիրութեան քոյ. որ ոչ թողեր
զմեզ ընդ վայր ՚ի մեղս հարցն
մերոց, և ՚ի մախրապաշտութիւն
նախնեաց մերոց, և յանօրէնու-
թիւն առաջնոցն մերոց: Եւ ետուր

Ճանաչել զքնութիւն արարչու-
 թեանդ Աստուածութեանդ քոյ,
 զի մի կորիցուք յունայնութեանց
 հեթանոսութեան: Այլ գթացար
 յարարածս քո, զի մի եկեսցէ
 ՚ի վերայ մեր խալառ բարկու-
 թիւն քո. և մի վախճանեսցէ
 զմեզ արամսութիւն քո. և մի յու-
 ղեսցի ցասումն քո առ արարածս
 քո:

Եւ արդ տուր անի զօրութիւն
 պատերազմելի վերայ ճշմարտու-
 թեան ամենասուրբ անուանդ
 քոյ. և մեռանել, և դարձեալ
 նորոգել փառօք միանգամայն.
 յորժամ դարձեալ առաքեսցես
 առ մեզ զհատուցման իւրաքան-
 չիւր կշռիչ զանի մեր Յիսուս
 Քրիստոս. զի կացցուք և մեք
 զուարթ երեսօք առաջի նորա. և
 առցուք զպսակս յազթութեան
 ընդ սիրելիս քո. զի գու միայն
 կալոց և մնալոց ես յաւիտեան.
 և ամենայն տարրական անցաւոր
 արարածք բանիւ քով մաշեսցին.
 բայց դու միայն ես յաւիտեանս.

և փոխես զմարդիկ իբրև զցորեանս
 'ի շահմարանս 'ի ժամանակս իւ-
 րեանց, և գարձեալ միւսանգամ
 նորոգես: Բուսուցանես յերկրէ
 զոսկերս մարդկան, գալարացու-
 ցանեո, նորափետուք զարդարես
 իբրև զարծուիս՝ զսիրելիս քո տէր:
 Տէր տունջեան, և հաստիչ խա-
 ւարի, արարիչ լուսոյ. քո է տիւ,
 և քո է գիշեր. որ կարգեցեր
 լուսաւորս 'ի պէտտ՝ առաջնորդս
 արարածոց քոց, որ են յերկրի
 քում. որ արարեր զերկուս լուսա-
 ւորս՝ առ 'ի պէտտ շրջմանց տա-
 րաց, ամսոց, ժամանակաց. առ
 'ի բոլորել զժամանակս, չափօղբ
 աւուրց՝ որ են յաշխարհի. զմին
 իշխանական տունջեան՝ որ ունի
 զօրինակ միածնիդ քոյ, զանշէջ և
 զանպակաս, զաննուաղ և զանխա-
 փան լուսոյ. որ յայտնելոց է
 իւրոց արդարոց 'ի հանգերձեալ
 աշխարհին: Ուր ոչ աւուրք, և ոչ
 գիշերք, ոչ շաբաթք, և ոչ ամիսք,
 և ոչ ամբ, և ոչ ժամբ և ոչ ժա-
 մանակք, և ոչ շրջմունք տարեաց,

և ոչ չըջանի ժամանակաց . բայց միայն տէր է , և անուանորա միայն . որ առնեն զհատուցումն ուրախու , թեան քոյոց երկրպագուաց բարեգըն , որոց ոչ գոյ փոփոխումն բարեացն , և ոչ հանումն պարգևացն տուելոց :

Իսկ գնացք իշխանականին գիշերոյն , որ ունի քոյով կամօք միածնիդ . քոյ զօրինակ յարու թեան , յանձին բարձեալ բերէ ցուցանել նշանակել ամենայն երկրաւորաց զքաջալերութիւն ամենայն մեռելոց յարութեան . յարեմտից մինչև յարեւելա երթայ 'ի մանկութիւն :

Դարձեալ յարեմուտս կամօք քովք ծերացեալ հասանէ , պատի , թաղի , գուշակ թաղելոց , յարութիւն մեռելոց , մխիթարութիւն քաջալերութեան առ արարածս մատուցանէ , զգալուսա որ գւոյ նշանակէ յերկնից և զնորոգումն տիեզերաց , ակնարկէ զհաշումն մաշմանն մեղաւորաց : Ուսուցանէ զծագել արդարոցն յար

քայութեանն 'ի դաշտեան :

Դարձեալ զպահանջումն հնացելոց 'ի մեղս՝ ցուցանէ : Նաեւ գուշակէ մաշականն զյաւիտենականէդ, անշականն զտնանցէդ, հնականն զնորոգչէդ իւրմէ . որ կամօք քովք փոփոխի 'ի կերպարանս՝ որպէս կամք քո հրամայեցին լինել . մինչև բարձցին առակք լինելոցն, զոր եգիր պատրաստեցեր յօր կատարման խոստմանց քոց . յորժամ առնիցես ամենեցուն հատուցումն 'ի ձեռն միածնիդ . և հոգւոյդ սրբոյ. զի քո է, և քեզ վայելեն փառք յաւիտեան և յաւիտեանս :

Տէր ամենակալ որ պսակես զյուսացեալս քո, և կատարես զկամանքիւդ ածաց քոց . արժանի արա զիս տէր՝ զի պահեցից զյոյսն իմ՝ որ 'ի քեզ . և զերկիւզն զմեծ՝ զոր ածելոց ես առ գիմադարձ ամբարշտեալսն 'ի քեզ . և ինձ տուր համբերութիւն կատարել զընթացս իմ՝ նեղութեամբս՝ յոր կամս : Բժիշկ ցաւոց մերոց,

ողջացուցիչ բերելոց, անգարդիչ ներդեղոց, և արձակիչ կապելոց միտիժարիչ ագաւորաց, յոյս անյուսից, խռովելոց հանգիստ, աշխատելոց նաւահանգիստ. որ նայիտ սիրով յարարածս քո, և կերակրես զամենեանս քաղցրութեամբ քով:

Տուր ինձ տէր առնուլ պսակ ընդ այնտիկ՝ որ արժանի արարեր մեռանել վասն անուան քո. որոց փառաւորեալ են մահք իւրեանց առաջի քո. և զի ես արժանի եղէց վերանալ ընդ առաջ որդւոյ քոյ սիրելոյդ, յորժամ յափըշ տակեսցէ զանձկացեալսն իւր՝ ի ծառագայթ լուսոյ իւրոյ. գատել ճշմարտութեամբ զամենայն տիեզերս հրով բարկութեամբ իւրով:

Այլ այժմիկ տէր զօրաց՝ ըզծառայո քո վասն անուան քոյ, զի յաղթեսցուք թշնամւոյն. և բարձ և փարատես զմէզս չարութեան կռապաշտութեան հեթանոսութեան, քաղցրութեամբ

սխրով քով առ արարածս քո. որ
 եգիւր զանձն քո՝ ի վերայ խաշանց
 քոց, մի թողուր զհօտ քո, զի
 ածցես յուզղուծիւն. որ դու
 միայն կարօզ ես թողուլ զմեզս,
 և քուել զյանցանս և զանօրէնու
 թիւնս քոյոց արարածոց, զի
 զքեզ միայն պաշտեսցեն, և զկամս
 քո արասցեն. և լիցին փառաբա
 նիչք Աստուածութեանդ քոյ. և
 ապրեսցին ի դատաստանացդ.
 քոց, և վայելեսցեն յանձառ
 բարիս քո. զի ամենեքին տրժանի
 լիցին առանց ամսթոյ և պատկա
 ռանաց կալ առաջիմեծութեանդ
 քոյ. զի և զգործ ազիտութեան
 սոցա անմեղութիւն համարեսցիս.
 և զի սովոր ես յարգել յոջնչե
 զանինչս յինչ ածել, և յոջնչե
 ի լինելութիւն արարածոց. որ ոչ
 թողեր զազգս մարդկան ի կամս
 անձանց զինչպիտութեան իւր
 եանց. այլ գթացար առաքեցեր
 զմիածին որդիդ քո, որ եկն դար
 ձոյց զարարածս յԱստուածու
 թիւն քո, և հրամայեսց քարոզել

աւետարանին ընդ ամենայն տիե-
զերս: Այն զի քո միայն է փառա-
ւորութիւն, և քեզ իսկ վայելէ
երկրպագութիւն յամենայն արա-
րածոց. զի գու միայն ես փառաց
և պատուոյ արժանի:

Արդ՝ գլխա՛յ յարարածս քո,
քոյով բարերարութեամբ շնոր-
հօքդ և առ երկիրս Հայոց աշխար-
հիս. զի և տղբա ծանիցեն զքեզ
և զմիածին որդի քո զտէր մեր
Յիսուս Քրիստոս. որ ՚ի քէնդ
առաքեցաւ առ մեզ, և զգեցաւ
զմարմին մարդկութեան մերոյ.
և նկարեաց և ապաւորեաց զանձն
իւր՝ ՚ի ստեղծուած ձեռաց իւ-
րոց. զի զգեցցի զմարմին մարդ-
կեղէն, և ազգականաւն մերձե-
ցուացէ զմարդիկ առ քեզ. քան-
զի ոչ հանգարտէին մարդիկ աե-
սանել զերեսս քո և ապրել:
Վասն այնորիկ եղև նա՛ ի նմանու-
թիւն մարդկան, զի զմարդիկ
արժանիս արասցէ Աստուածու-
թեանն իւրոյ. զի զազգակիցս
մարմնովն որ ՚իմէնջ տեսեալ՝ զԱս-

տուածութիւնն որդւոյն յարդեալ
ցուք բարերարութեամբ հօր . և
ընդ նմին ընկալցուք զշնորհս բա-
րերարութեան հոգւոյդ սրբոյ՝ որ
'ի քէն . զի և շնորհեսցին պատգամք
աւետարանի քո այսմ աշխարհի .
զի և սոքա ծանիցեն զքեզ և զե-
րախախ բարերարութեանդ շնոր-
հի քոյ , որ առ ամենեւին է :

Այլ որ առատանասդ ամենե-
ցուն , տուր մեզ զի լիցուք վկայք
Աստուածութեանդ քոյ , չարչա-
րել վասն անուան քո , և մեռանել
վասն ճշմարտութեան քո , և նորու
գել միւսանգամ 'ի գալստեան
քո . զի գու եկիր և մեռար 'ի
վերայ արարածոց քոց , և խառ-
նեցեր զմահկանացու բնութիւնս
մեր յանմահութիւն քո : Ասան
այսորիկ և մեք մինչև 'ի մահ
լիցուք վկայք կենդանութեան
քո , զի խառնեսցուք 'ի թիւ
վկայից քոց . զի այլ զինչ արդեօք
կարիցեմք առնել գարձուածս քո .
խարէն բարեացն որ 'ի քէն , եթէ
ոչ՝ տացուք զանձինս մեր քոյս .

նակ պատուիրանաց քոց՝ 'ի հա-
 ճուլթիւն կամաց քոց . զի լիցուք
 ժառանգաւորք արքայութեան
 քում ընդ այնոսիկ՝ որ հաճոյ
 եղեն առաջի քո . զի մատու-
 ցուք զանձինս մեր պատարագ Աս-
 տուածուութեան քում . զի կորուս-
 ցուք զանձինս, և գարձեալ գացուք
 զնա յաւուր յարութեան . կաց-
 ցուք ընդ աջմէ քումմէ զանմեղու-
 թիւն զգեցեալ՝ ընդ գաւինս աջա-
 կողմեան դասուն կամարարաց քոց՝
 յուրախութիւն սրբոց քոց որ
 սիրեցին զԱստուածութիւն քո,
 և զմիածին որդիդ՝ զտէր մեր Յի-
 սուս Քրիստոս . որ եղև գառն
 ճշմարիտ, և մատոյց զանձն իւր
 քեզ պատարագ վասն մեղաց ամե-
 նայն աշխարհի . զի լիցի հաճե-
 ցուցիչ և բարեխօս ընդ արարիչ և
 ընդ արարածս :

Իսկ սր յայտ հաճութիւն ըն-
 թացեալ մերձեցան, պատրաս-
 տեաց նոցա օթեվանս յարքայու-
 թեան Աստուածութեանն իւրոյ :
 Իսկ որք ոչ կամեցան մտանել 'ի

հաճութիւն հնազանդութեան
դաշտաւան նորա, յաւիտենից
տանջանս խոստացաւ:

Եւ արդ՝ տէր բարերար, որ
եկիր և խոնարհեցար, և առեր
զկերպարանս մարդկան, և ետուք
զանձն քո ամենայն համբերու-
թեան, և ոչ դարձուցեր զանձն
քո յանարգանաց, ընդ երեսս
թքանելոյ. և մատուցեր հարկա-
նելեաց զծնօտ քո. քացախ և
լեզի դառնութեան վասն մեր
արբեր. քաղցրացո՛ղ զսիրտ ամենայն
մարդկան՝ ի սրաշտօն քո, զի հնա-
զանգեսցին ընդ ամենահեշտ լծով
քով, և ապրեսցին ի յաւիտենից
տանջանացն. զի լքաւ երկիր աս-
տուածալաշտութեամբ քով. և
որ մնացեալքս են՝ զի և տըբա-
մի վրիպեսցին ի ճշմարտութեան
ճանապարհաց քոց. և հրաւի-
րեսցին յարքայութեան անդանդ,
և վայելեսցեն ի համբերութենե-
քումսմէ: Որ վասն ամենեցուն
եկիր ի սպանուամի իբրեւ զգառն,
և ուրախ արարեր ի մարմին քո՝ զոր

ետուր 'ի փրկութիւն ամենեցուն .
 և զուխս փափկութեան քոյ ե-
 տուր ըմպել զարիւն քո՝ վասն
 կենաց ամենայն աշխարհի : Գթա՛
 զի յիշեսցեն և դարձցին և եկեսցեն
 առ քեզ ամենայն ծագք երկրի .
 և երկիրպագցեն առաջի քո ամե-
 նայն՝ ոչք իջանեն 'ի հող . զի կա-
 րօզ ես միւսանգամ կանգնել ,
 կենդանացուցանել , և առնել
 արժանիս մարդասիրութեան քո .
 զի քո իսկ արեամբ ե՛ն փրկեալք ,
 և ազատեալք յիշխանութենէ
 խաւարի . արդ ծանիցեն զքեզ
 յորոց վերայ մեռար դու . զի քո
 իսկ ե՛ն ծառայք և քեզ լիցին
 երկրպագութեամբ . զի մի՛ եկեսցէ 'ի
 վերայ մարդկան բարկութիւն
 սրտմտութեան քոյ :

Արա՛ զմեզ որդիս լուսոյ և որ-
 գիս առնջեան . զի փառաւորեսցի
 անուն քո 'ի վերայ ամենայն տիե-
 ղերաց . զի դու ես փառաւորեալ
 'ի մշտնջենաւոր արքայութեանդ ,
 որ եսդ յէութեանդ , յիսկութեանդ ,
 յինքնութեանդ : Որ ե-

տուր օրինակ չարչարանաց քոյով
չարչարանօք խոնարհութեամբ՝
քոյոց սիրելեաց. և ցուցեր զհա-
լածանս քոյով հալածելովդ, և
ցուցեր զտանջանս քոց սրբոց, 'ի
քո մտանել 'ի տանջանս կռփա-
հարութեանդ:

Իսկ մեք հոգեզէնքս բնաւ իսկ
զե՛նչ բերիցեմք 'ի համար զմեր
նեղութիս չարչարանաց. զի գու-
տէր խոնարհեցար և առեր յանձն
զամենայն, և բարձեր զվիշտս և
զչարչարանս ամենայն տիեզերաց:
Արդ՝ զօրացո՛ր զիս տէր 'ի ժուժ-
կալութիւնս պնդութեան նեղու-
թեան՝ որ կամս. զի յերկարեսցի
իմս պարծել 'ի նեղութիւնս տան-
ջանաց. զի հաւասարեցից և ես
ընդ սիրելիս քո՝ յաւուր յորժամ
հատուցանես զանպատում բա-
րիսդ, որ կայ պահի յուսացելոց
քոց որ յաւիտենից:

Ը. ԵՒ մինչ դէռ կայրն կա-
խեալ այնպէս, խօսեցաւ զայս ա-
մենայն. և գրեցին ատենակալ
դպիրքն նշանագրացն. զի առ ոչինչ

Համարեալ զկախազանն , և ոչ
զբրածեծ գանին գրեաց ինչ ըզ-
վիշտս . զի ջարդեալ էր զամենայն
մարմինսն յողորածեծն առնել .
և այլ ևս բազում քան զայո խօ-
սեցաւ՝ մինչդեռ կայր կախեալ .
և գրեցին և մատուցին զայն տուա-
լի թագաւորին . քանզի էր կախ-
եալ զեօթն օր : Եւ յետ այնր ետ
հրաման , և իջուցին զնա անտի :

Սկսաւ խօսել ընդ նմա թագա-
ւորն Տրդատ և ասէ . զի՞նչ ունիս ,
և կամ զի՞նչ եղիր 'ի մոտի , լինե՞լ
կցորդ կենաց իմոց , որպէս աշխա-
տեցար ընդ իս 'ի մանկութենէ
վաստակովք , եթէ մեռանել տա-
րապարտ , 'ի տարապարտ խոր-
հուրդ ընդունայնութեան մտացդ՝
ուր կասդ իսկ : Նա պատասխանի
եա և ասէ . փութում ես ելա-
նել 'ի մարմնոյո , և առնուլ ըզ-
կեանան յաւիտենից . այլ տուր
հրաման վասն իմ որպէս և կամիս՝
զինչ մահու հրամայեա 'ի վերայ
իմ :

Ետ պատասխանի արքայ և

ասէ. ոչ տամ զայդ պարգեւ՝
եթէ լիցի քեզ վախճան մահու
երագ երագ, և հանգչել՝ի տան-
ջանաց զոր կոչես գու կեանս
յաւիտենից. այլ կտանել զքեզ
յերկար՝ զի ոչ հնար լիցի քեզ
երագ մեռանել. այլ տանջել
զքեզ յերկար և պահանջել՝ի քէն
զանարգանս գիցն և զյամառու-
թիդ քո, որ ոչ կամեցար պաշ-
տել զնոսա:

Եւ ետ հրաման բերել կոճեղս
փայտից, և առնել ըստ ոլոքի
խոստաց ոտից նորա. և գնել և
պնդել ուժգին առաահօք, մինչեւ
իջանէր արեւն ընդ ծայրս ոտից
մատանց նորա. և ասէ՝ գիտիցն
կամ զգայցես ինչ արդեօք զքաւտ
հա ետ պատասխանի, և ասէ.
տուաւ ինձ զօրութիւն՝ քանզի
ինգրեցի ես յարարչէն արարա-
ծոց, որ է ճարտարապետ և ա-
րարիչ ամենայնի, որ երեւի և
որ ոչն երեւի:

Եւ հրամայեաց և լուծին զնա
յայնմանէ: Եւ ետ հրաման բե-

բել բեւեռս երկաթի, և վարել
ընդ ներքանս ոտից նորա. և ա-
ռեալ զձեռանէ նորա աստի և
անտի՝ ընթացուցանէին զնա յայտ
կոյս և յայն կոյս. և արիւնն
հոսէր իջանէր յոտից անտի. և
առողջանէր զերկիրն սաստիկ յոյժ:
Եւ գարձեալ ասէ ցնա. այդ են
աներեւոյթ արարածք Աստու-
ծոյն քոյ՝ զոր գուն տեսանես:

Նա ասէ, բարիոք ասացեր եթէ
այս իցեն աներեւոյթ արարածք
Աստուծոյն իմոյ. վասն զի սեր-
մանի տկարութեամբ՝ և յառնէ
զօրութեամբ. սերմանի անար-
դութեամբ՝ և յառնէ փառօք.
զի լալոմն լան՝ որք տանիցին զսեր-
մանիս իւրեանց. այսինքն են
վիշտք և չարչարանք՝ որ հասանեն
մեզ որ վասն աստուածալաշտու-
թեանն են. այլ յորժամ որայն
'ի հունձս եկեալ մատուցէ զա-
աղքութեանն բերրի զպտուղ՝ սեր-
մանողացն, ընդ նմին և զցնծու-
թիւն բարութեանց ուրախու-
թեանց ամենայնի:

Ասէ Թագաւորն . բախեցէք
զաման լալոյ արտասուացն , Թո՛ղ
եկեացէ նմա ուրախութիւն . և
հանին նմա կռուիս 'ի գլուխն
հարկանելով զնա անհնարին :
Սկսաւ հարցանել զնա և ասէ՝
այդ է ուրախութիւնն :

Եւ նա ասէ՝ այո՛ւ այս է . զի Թէ
ոչ քրտնի մշակն 'ի տապ խորշա-
կի ջերմոյն արեգնակէզ լինելոյ՝
ոչ ըմբռնէ արդիւնս շայեկանս
ուրախութեանն պտղոցն ձմե-
րայնւոյ հանգստեանն : Ետ պա-
տասխանի արքայ և ասէ . գու-
տատէն իսկ աշխատեաց 'ի մշակու-
թիւն տանջանացդ , յորում
կապ :

Եւ ետ հրաման բերել աղ և
բարկ քացախ , և բորակ , և ար-
կանել զնա յորսայս . և դնել
զգլուխն նորա 'ի հիւսանց մա-
մուլս , և դնել փող եղեգան 'ի
քիթս նորա . և արկանել զայն
ընդ քիթս նորա :

Եւ յետ այսորիկ ետ հրաման՝
և բերին պարկս օգենիս մեծա-

մեծոք և լոյսն զայն մոխրով հնոցի .
 և արարին թոյլագոյն , զի մի կա-
 թի լի իցէ վասն տուրեւառ շնչոյն .
 զի հարկանելով ընդ խելսն վասն ,
 գեացէ զնա : Եւ ագուցին զայն 'ի
 գլուխ նորա , և կապեցին զքե-
 րան պարկին 'ի փողոս նորա . և
 կաց նովաւ աւուրա վեց : Եւ յետ
 այսորիկ ետ հրաման և ածին ա-
 ռաջի թագաւորին , և 'ի բաց հա-
 նին զպարկն 'ի գլխոյն :

Սկսաւ խօսել թագաւորն և
 ասէ . ուստի՞ գաս՝ թերեւ յար-
 քայութենէ անտի գայցես զոր
 ասէիր : Ետ պատասխանի Գրի-
 գորիոս և ասէ . այո՛ իսկ յարքայու-
 թենէն զոր ասէի՝ անտի դամ .
 վասն զի արժանի արար զիս Աս-
 տուած զայս ամենայն կրել յան-
 ձին վասն անուան իւրոյ : Ար-
 գարե իսկ կայ մնայ ինձ արքայու-
 թիւնն , որ ոչ անցանէ . փոխա-
 նակ մոխրոյն՝ անթառամ ծա-
 ղիկքն . և փոխանակ քաջախոյն՝
 անսպառ ուրախութիւնքն :

Թ . Ե՛ւ սատակացեալ թա-

գաւորին՝ ետ անգել զտա նո
րա՝ ի հրապոյրս անայց, և կախել
զնա գլխովայր . և ետ գնել ձա-
գար՝ ի նստատեղոջ նորա . և ար-
կանել ջուր անաւ յորովայն նորա:
Եւ ետ հրաման և իջուցին յայն-
մանէ . և սկսաւ հարցանել զնա
և ասէ . առնե՞ս զկամսիմ և պաշ-
տե՞ս զգիտն՝ որ են ամենայն երկրի
կեանք և շինութիւն :

Ետ պատասխանի Գլխորդիոս
և ասէ . ես անառն Աստուծոյ ի-
մոյ երկիրպագանեմ, զի նա է ա-
րարիչ և կեանք և շինութիւն . և
զորդին հաստիչ և համազօր և հա-
մագործ . և զհոգի նորին որ ելից
իմաստութեամբ զամենայն տիե-
զերս . այլ զկուռս կռեալս, կո-
փեալս, քերեալս, և արարեալս,
ոչ կալայ երբեք առ Աստուծս
և մի լիցի այլ ունել՝ մինչև իցէ
շունչ իմ՝ ի մարմնի իմում : Ետ
պատասխանի Թագաւորն և ասէ .
փոխանակ զի իշխեաց ասել կը-
ռեալս և քերեալս գիցն, պա-
հանջեսցի գա ընդ այգորիկ :

Եւ ետ հրաման քերել զկողս նորա երկաթի քերչօք, մինչև ուռգան վայրքն ամենայն յարե- նէ նորա. և սկսաւ ասել ցնա. ապա արասցեն զկամս իմ Գրիգորիոս, որ յայգպիսի տանջանոս մատենեցար:

Ասէ ցնա. ինձ լիցի պահել զուխտ աստուած պաշտութեան, զոր ուսայ 'ի մանկութենէ խնկէ. որ կարօղն է փրկել զիս յամե- նայն նեղութենէ. և զքեզ ար- կանել 'ի տանջանոս՝ որ ոչ ճանաչէս զնա. գարձեալ զայլս իսկ զարհուրեցուցանել կամիս, և քա- կել 'ի պաշտմանէ սիրոյ նորա: Ետ պատասխանի Թագաւորն և ասէ. ո՞ւր է Աստուած քո՝ որ փրկէն զքեզ 'ի ձեռաց իմոց. և կամ գատի որպէս ասացեր, գա- տաստանօք իւրովք:

Եւ ետ հրաման, և բերին տա- տասկ երկաթի բազում սակա- ռեօք, և արկին 'ի վերայ գետնի Թանձր. և մերկացուցին զԳրի- գորիոս, և արկին 'ի վերայ աս-

տասկին մերկ . և ծակոտեալ լինէին մարմինք նորա առ հասարակ . և քարշեցին և թաղեցին զնա 'ի տառասկին . և շրջշրջէին զնա անդէն՝ մինչև առ հասարակ ծակոտեցան մանրիկ մարմինք նորա , մինչ զի ոչ մնաց 'ի նմա տեղի ողջ :

Եւ 'ի միւսում աւուրն ածին զնա առաջի նորա . սկսաւ հարցանել զնա և ասէ . զարմացեալ եմ կարի քաջ՝ զխաբդ կեաս գուկենդանի . և ոչ ինչ գրեցեր գուզցաւագ , և խօսիս ևս . զի արժան էր թէ վազուց էիր գու վախճանեալ 'ի տանջանաց այտի :

Եւս պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . ոչ է իմ ժուժկալութիւն տոկալոյդ . իմով զօրութեամբ , այլ շնորհիւ տեառն իմոյ , և իմոյ յօժարութեան կամացն որ խընգրեցի 'ի նմանէ , զի և գու ըզփորձ առցես զծառայիս Աստուծոյ . զի գիտասցես զի ոչ դք կարասցէ մեկնել զյաւասցեալս 'ի նա՝ 'ի սիրոյ նորա . զի նա տայ ուժ և զօրութիւն համ-

բերութեան, համբերել նեղութեանց և փորձութեանց . զի ամաչեացեն անօրէնք յունայնութեան իւրեանց և յամբարշտութեան և յապտտամբութեան իւրեանց, որ իբրև զքեզդ իցեն . և կացցեն ամեթով յաւուրն պղծութեան և յանդիմանութեան :

Ժ . ԵՒ եա հրաման արկանել կապիճս երկաթի 'ի ծռնկս նորա, և վարել ուռուռնս ստուարս . և բառնալ 'ի կախաղան՝ մինչև յօշեցան ծռնկք նորա անգրէն : Եւ կաց կախեալ զերիս աւուրս :

Եւ յաւուրն չորրորդի հրաման եա թագաւորն . և իջուցին զնա 'ի կախաղանէն, և ածին կացուցին զնա առաջի նորա : Խօսել սկսաւ թագաւորն և ասէ . տե՛ս գու Գրիգորիոս, զի ո՛չ փրկեաց զքեզ անտաի յոյսն քո՝ որ յուսայիր գու . չե՛հան զքեզ ապրել 'ի ձեռաց իմոց :

Եա պատասխանի Գրիգորիոս և ասէ . տե՛ս, զի անտաի ե՛ն յոյսքն քո, և ո՛չ կարացին հաւանեցու-

ցանեւ և ոչ կարացին երկեցուցա-
նել զիս, զի զոր գուն պաշտեա՝
անոսի է, և ամենայն գործ մո-
լորութեան քո: Այլ տե՛ս գու՝
զի ոչ ՚ի տանջանաց քոց երկեայ
ինչ ես. այլ զօրութեամբ տեառն
իմոյ մարտեայ ընդ թշնամւոյն՝ որ
՚ի ծածուկն քե պատերազմի ընդ
ճշմարտութեան. և մատնեցից
զմարմինս իմ տանջանաց:

Զի եթէ՛ վաղ եթէ՛ անագան՝
ռակայն քակտի հնացեալ մարմինն.
զի եկեսցէ ճարտարապետն, գը-
տեալ զորդիս մարգկան՝ միւսան
գամ նորոգեսցէ: Զի զորոց զո-
գիսն գտանէ՝ ի պարկեշտութեան,
՚ի զգաատութեան, ՚ի սրբութեան,
՚ի քաղցրութեան, ՚ի հեղութեան,
յաստուածապաշտութեան կե-
ցեալ, նորոգէ, զարդարէ, կեցու-
ցանէ, զնոյն ոգիս նովին մար-
մնով: Իսկ զորս գտանէ յանօրէ-
նութեան, և յամբարշտութեան,
յաստուածապետեցութեան, ՚ի կը-
ռապաշտութեան, թէպէտ և
բուսանել լռւսանին մարմինք նոցա

առ ժամանակ մի, այլ զնոսին
նովին ոգւով և նովին մարմնով
արկանէ՝ի գեհեն, յանշէջ հուրն
յաւիտենից տանջանս. մանաւանդ
զայնոսիկ՝ որ իբրև զքեզդ են՝ի
կռապաշտութեան :

Իսկ իբրև զայն Թագաւորն
լուաւ, բարկացաւ ընդ բանսն և
ասէ. ինձ ոչ է փոյթ զայնմանէ՝
թէ նորողէ զքեզ Աստուածն քո,
թէ ոչ. ինձ ոչ է պէտ զայնմանէ.
այլ զի ասացեր եթէ զքեզ յան-
շէջ հուրն արկանէ, ես զքեզ
աստէն իսկ այրեցից շիջանու
հրով. անսցուք քո Աստուածն
զի՞ արասցէ :

Եւ եւս հրաման երկաթի պու-
տամբք հալել կապար, և ջերմինչ
գեռ էր իբրև զջուր, հոսել արկա-
նել զմարմնովն նորա. և այրեցին
զմարմինս նորա առ հատարակ, և
ոչ մեռաւ. այլ կայր մեծ ուժով,
և զինչ հարցանէին՝ ժաղժաղակի
տայր պատասխանի,

Եւ զարմացեալ Թագաւորն
ընդ ժողովակալութիւն համբերու-

Թեանն կարի անհնարին, և տակալ
 նորա . և ասէ՝ Թէ զիսոյ կայ 'ի
 քեզ շունչդ յայնչափ ժամանա-
 կաց, և չարաչար կտտանօքդ որով
 զքեզ կտտեցի: Եւ պատասխանի
 Գրիգորիոս և ասէ. ոչ վաղ իսկ
 ասացի քեզ, եթէ զի առցես
 դու զփորձ համբերութեան ծա-
 ռայիս Աստուածոյ. զի տայ զօրու
 Թիւն, յամեն առնել զայնոսիկ՝
 որ առանց նորա իցեն. և մար-
 տնջիցին ընդ դէմ նորա իբրու
 զքեզդ: Զի այսպէս ասէ. ոչ Թո-
 զից զձեզ, և ոչ ընդ վայր հարից.
 արդ՝ այն է պահպանութիւնն նո-
 րա առ արարածս իւր, և առ
 սիրելիս իւր. զի պահեսցէ զնոսա
 'ի հաւատս իւրեանց՝ որ 'ի նա,
 մինչև հաստուցանիցէն ոցա՝ ի գալս-
 տեանն իւրում:

ԺԱ. ՄԻՆՁ գեռ խորհէր ՏԵՐ
 գատիոս խօսել և այլ ողորդով ընդ
 նմա. և յղել պատգամ և խոս-
 տանալ կեանս և պատիւս՝ որում
 ոչ ինչ էր լսելոց. եթէ այնու ոչ
 լսիցէ՝ ասէ, և այլ ևս յաւելից,

և 'ի տոկ կատեցից : Ոմն մատուց-
եալ 'ի նախարարացն 2 սկսաւ խօ-
սել և տալ տեղեկութիւն, և
ասել այսպէս վասն նորա . թէ
վասն զի չէ պարտ կենաց՝ վասն
այնորիկ ոչ կամի կեալ, և զլոյս
տեսանել : Զի այսքան ժամա-
նոսիք են՝ որ առ մեզ բնակեալ է և
ոչ գիտեալք զաս . այլ դա է որդի
Անակայ մահապարտի՝ որ սպան
զհայր քո խոսորով . և արար խա-
ւար հայոց աշխարհիս . և 'ի կո-
րուստ մատնեաց զայս աշխարհ և
'ի դերութիւն . արդ՝ չէ պարտ
կեալ զմա, զի որդի վրիժապարտի
է դա : Եւ յետ այսչափ հարցից
և տանջանաց, գանից և բանաից,
գեղարանաց և կոխադռնաց, առ-
նեղութիւն ամենայն կտտանաց՝
որով կտտեցին զնա, բազում
համբերութիւն յանձն իւր տար-
եալ վասն անուան տեառն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի .

Արդ՝ իբրեւ զայն ևս հատանէր
Թագաւորն 'ի վերայ իրացն, եթէ
արդարեւ որդի Անակայ Պարթևի

է՛ որ ապան զխտորով հայր նորա,
հրաման տայր կապեալ ոսիւք,
և կապեալ ձեռք, և կապեալ
պարանոցաւ խաղացուցանել զնա
յԱյրարատ գաւառ, և տալ զնա՛ի
գգեակ բերդին Արտաշատ քաղա-
քին. և իջուցանել ՚ի վերապն ներ-
քին, որ անհնարին էր խորու-
թեամբ, մինչև անգէն մեռցի: Եւ
եղև նա յայնմ վերապի ամա ե-
րեքաստան:

Եւ ինքն իսկ Թագաւորն խա-
ղայր գնայր ՚ի ձմերոց յԱյրարատ
գաւառ, ՚ի Վաղարշապատ քա-
ղաք՝ ՚ի հայոց աշխարհ յարեւել:
Իսկ Թագաւորն Տրդատ զամենայն
ժամանակս իւրոյ Թագաւորու-
թեանն, աւերէր քանգէր զեր-
կիրն Պարսից Թագաւորութեանն.
զաշխարհն Ասորեստանի աւերէր,
և հարկանէր ՚ի հարուածս ան-
հնարինս: Վասն այսորիկ պատ-
շաճեցան բանքս այս ՚ի բանս
կարգի առականց. Թէ իբրև զսէգն
Տրդատ, որ սիգալովն աւերեաց
զԹոււմբա գետոց. և ցամաքեցոյց

իսկ 'ի սիգալ իւրում՝ զյորձանս
 ծովուց։ Վասն զի սէգ իսկ էր
 առ հանդերձ, և այլ ուժով
 պնդութեան հաստատութեամբ
 բուռն ոսկերօք, և յաղթ մար-
 մնով, քաջ և պատերազմօղ ան-
 հնարին, բարձր և լայն հասակաւ .
 որ զժամանակս կենաց իւրոց պա-
 տիրազմեալ, և առնէր մարտից
 յաղթութիւն։ Մեծ անուն պար-
 ծանաց քաջութեան անձին ստա-
 նայր, և զհոյակապ շքեղութիւն
 յաղթութեան ընդ ամենայն աշ-
 իարհ կացուցանէր . հարկանէր 'ի
 հարուածս զթշնամիան, և խնդրէր
 զքէնս վրիժուց իւրոց հայրեն-
 եացն . առնոյր աւար բազում 'ի
 կողմանցն . Ստորոց . և թափէր
 կոպուպուտ սաստիկս անհնարին 'ի
 նոցանէն։ Արկանէր 'ի սուր զգօրս
 Պարսից, և թափէր զկոպուպուտ
 անհնարին . լինէր առաջնորդ առն
 և ձիոյ զօրացն Յունաց, և մատնէր
 նոցա զբանակս նոցա . հանէր զգօրս
 Հոնաց սասաիկ յոյժ, և գերէր
 զկողմանս Պարսից։

Եւ զայն ամա երեքստասան որ
 եղև Գրիգորիոս 'ի բերդին բան-
 գին և 'ի խոր վիրապին, կին ոմն
 այրի որ էր 'ի բերդին յայնմիկ,
 հրաման առեալ յարհաւրաց,
 զի աւուրն նկանակ մի արար-
 եալ պատրաստական ընկենու-
 'ի ներքս 'ի խոր վիրապին. և այնու-
 կերակրեալ լինէր նա 'ի հրամանէն
 Աստուծոյ զայն ամա՝ որ եղև նա
 անդ: Իսկ յայն վիրապ՝ ուր ըն-
 կեցին զնա, պահեալ լինէր նա
 կենդանի շնորհիւ տեառն իւրոյ:
 Իսկ այլ մարդիկ՝ որ միանգամ
 էր իջուցեալ անդր ամենեքեան
 մեռեալ էին վասն դժնգակ չա-
 րաշունչ գառնութեան տեղւոյն,
 վասն կարակում տղմին, օձա-
 խառն բնակութեան, և խորու-
 թեան. վասն չարագործաց իսկ
 էր շինեալ զայն տեղին և 'ի սպա-
 նումն մահապարտացն ամենայն
 Հայոց:

ԺԲ. ԵՒ յետ այսորիկ հրաման
 ետ Տրդատ արքայ՝ հրովարտակ
 առնել ընդ ամենայն քաղաքս

իշխանութեան իւրոյ, հրաժան
հանեալ օրինակ զայս :

Տրդատ արքայ Հայոց մեծաց.
առ մեծամեծս, և առ իշխանս,
և առ նախարարս, և առ գործա-
կալս, և առ այլ մարդիկդ՝ որ ընդ
իմով իշխանութեամբ էք, յաւ-
անս, 'ի շէնս, 'ի գեօղս, յազա-
րակս. առ ազատս, և առ շինա-
կանս, միանգամայն իսկ առ ամե-
նեանն ողջոյն : Ողջոյն հասեալ
և շինութիւն դիցն օգնականու-
թեամբ. լիութիւն պարարաու-
թեան յարոյն Արամազդայ. խնա-
մակալութիւն յԱնահիտ տիկնոջէ.
և քաջութիւն հասցէ ձեզ 'ի քաջն
Վահագնէ ամենայն Հայոց աշ-
խարհիս. իմաստութիւն Յունաց
հասցէ դաստակերտիդ կայսերաց.
և 'ի մեր գիւցախառն Պարթեաց
հասցէ այցելութիւն. 'ի փառաց
Թագաց, և 'ի քաջ նախնեաց :

Ամենայն ոք դիտասցէ 'ի մերոց
հրամանացս, որ ձեզ վասն ձեր
շինութեան իցեմք հոգացեալք.
զի յորժամ էաք մէք 'ի Յունաց

աշխարհին, անդ տեսանէաք զհոգաբարձութիւն թագաւորաց՝ ի հոգալ ընդ շինութիւնն իւրեանց յաշխարհին, ի պատուել զբազինս գինն Աստուածոց, շինուածովք, և սպանդիւք զոհին, երևելի պատարագացն ընծայիւք. և գումակ գումակ նուիրօքն և պտղոցն յամենայնէ՝ զամենայն նոցա մատուցանելով. և ջերմեռանդն եռել զեռել պաշտամանն, շքեղացուցանելով և զարդուքն զարդարեալ, և զերևելի հոյակապ զանեղծ գիւն մեծարելով: Եւ զայն ևս տեսանէաք ի նոցանէ՝ ի նոցունց գին անտի, զխաղաղասէր շինութիւն մարդաշատութեանն, հոյծ բազմամբոխ լիութեամբ պարատութեամբն նոցա. զայն փոխադարձ փոխարինացն շինութիւն շնորհել՝ ամենայրիւք բարութեամբ մեծացեալ խաղաղացեալք ի բարիան վայելեն:

Վասն որոյ պատուէր առեալ ահարեկ արարեալ թագաւորաց աշխարհին, զմարդիկ կացուցա-

նէին՝ զի 'ի սքաշտաման գիցն հո-
լովեւոյ. վասն զի եթէ խառնա-
զանջ բազմամբոխ խաժամուժ
մարդիկ առ տգիտութեան ինչ,
կամ թէ ոք յանկարծ առ փո-
խելութեան, իշխեսցէ արհամար-
հել զպաշտօն գիցն, հրաման ե-
լեալ զօրացեալ 'ի թագաւորաց՝
զի իսկեսցեն բրեսցեն իշխանքն որ
իցեն յիւրաքանչիւր գործա-
կալութեանց, զի շինութիւն աշ-
խարհի 'ի գիցն բազմասցի: Զի
գուցէ թէ յանկարծ ոք զգիսն
անգոսնեսցէ՝ մնաս մեծի ցառման
'ի գիցն յուղեսցէ. այնպիսիքն
զանձինս կորուսանեն, և աշխարհի
մեծ ոճիրս մնասուց 'ի նոցանէն
ընդոստուցանիցէ. վասն այսորիկ
իսկ և ետուն զհրամանս սաստիցն
այնպիսեացն պատուհասի մահու՝
թագաւորքն Յունաց յիւրեանց
յաշխարհին:

Արդ և մէք հրաման շինու-
թեան կամեցեալ, ձեզ հոգաց-
եալ. զի և ձեզ ամենալրիւքն ա-
մենաբարիքն 'ի գիցն բազմասցին.

զի 'ի ձէնջ պաշտօն նոցա և փա-
ռաւորութիւն, և 'ի նոցանէ շինու-
թիւն լիութիւն և խաղաղու-
թիւն . զի որպէս ամենայն տա-
նուտէր ընդ տան իւրոյ և ընդ
ընդանեաց հոգայ, սոյնպէս և մէք
հոգամք ընդ Հայոց աշխարհիս
շինութեան :

Արդ՝ ամենայն նախարարք մե-
ծամեծք, և ազատք և գործակալք,
և սիրելիք մեր Թագաւորաց . և
շինականք, բնակք, և ձեռատունկք
և ձեռասունք մեր Արշակունեաց՝
զոր յանձանձեալք և սնուցեալք
անխայեալք և յառաջեալք վասն
որոց մեր օգտի առ հասարակ հո-
գացեալ, զի զգիսն պատուեսցիք :
Արդ՝ եթէ յանկարծ դք թէ գտցի՝
որ զգիսն անպատուեսցէ, և գտցեն
զայնպիսին, կապեալ ոտիւք և
կապեալ ձեռքք, և կապեալ պա-
րանոցաւ 'ի գուռն արքունի ւծ-
ցեն . և տուն, և կեանք, և ա-
րարք, և ստացուածք, և գանձք,
այն ամենայն այնոցիկ լիցի որ
զայնպիսիսն 'ի մէջ ւծցէ : Ա՛ղջ

լերուք 'ի դիցն օգնականութենէ
գուք ամենեքին, և 'ի մեր թագա-
ւորաց, որ ընդ այս հրաման կամփք-
ե 'ի շինութեան բնակեցիք ամե-
նեքեան. զի մեք գլխովին իսկ ողջ
եմք :

Իսկ զամենայն ամա ժամանա-
կաց իւրոց՝ թագաւորն Տրդատ
գոռացեալ ընդ Պարսից տէրու-
թեանն, խնդրեաց զքէնս վրի-
ժուց մարտից պատերազմաց : Իսկ
'ի ընդամացն որ եղև Գրիգորիոս
'ի վերապին, իբրև ամբ երեքտա-
սան : Եւ էր մարտ տաստիկ խըս-
տութեան Տրդատայ ընդ Պար-
սից թագաւորին՝ զամենայն ա-
ւուրս կենաց իւրոց :

Իսկ միւս ևս այլ հրովարտած
հրամայեաց գրել ընդ աշխարհս, և
ընդ գաւառս իշխանութեանն իւ-
րոյ՝ օրինակաւս այսուիկ :

Տրդատիոս Հայոց մեծաց ար-
քայ. առ աշխարհս և առ գա-
ւառս, առ նախարարս և առ
զօրս, և առ շինականս, և առ ամե-
նեքսին ողջոյն. ողջ լիջիք. և

մէք մեզէն իսկ ճշ եմք: Գութ
 ինքնին գիտէք, զիարդ 'ի բնէ
 նախնեաց իսկ յաղթութիւն խա
 ղազութեան բազում շնորհեալ
 մեզ գիցն օգնականութեամբ,
 որպէս զամենայն աղջ նուաճեալ
 էր, և 'ի հազանգութեան ունե
 ւք: իսկ յորժամ առ գիւմն ճշ
 մարթացաք հաճել պաշտամամբն՝
 զկամս նոցա քաղցրացուցանել,
 հանին մերժեցին 'ի ջաամանն իւ
 բեանց զմեզ 'ի մեծ տէրութենէն.
 մանաւանդ վասն ազանգին քրիս
 տոնէից պատուիրեալ ձեզ. զի
 հազար և բիւր գէպ՝ եթէ գտցի
 օք. զի նոքա անհնարին լինին խա
 վան գիցն պաշտամանն. զայնպի
 սին թէ գտցեն՝ վաղվաղակի 'ի
 մէջ ածցեն. յարքունուստ պար
 գէք և պատիւս նոցա լինին շնոր
 հեալ՝ օր զնոսին յայանեացեն.
 ապա թէ որ ճայանեացէ զայն
 պիսին, կամ թաքուսցէ և գտցի,
 աշտախանն ընդ մահապարտս հա
 մարեալ լիցի. և 'ի հրապարակ
 արքունի եկեալ մեռցի. և տուն

նորա յարքունիս երթիցէ :

Արդ՝ զոր օրինակ ես ոչ խնայեցի յիմ՝ վաստակաւոր Գրիգորիոս յիմ սիրելին, որ վասն գորինիս իրաց չարաչար և սաստիկ տանջանօք տանջեցի. և յետ այնորիկ ետու զնա՝ ի խոր վիրապն ընկենուլ, զի անդէն իսկ միանգամայն օձից լիցի կերակուր : Զի և ոչ զմեծ վաստակն նորա համարեցայ ինչ, առ սիրով և առ ահիւ գիցն գրեցի ինչ. զի և՛ ի ձեզ ահ լիցի այս, և երկիւղ՝ ի մահուանէն. այլ զի կեցջիք ընդ հովանեաւ գիցն, և ի մէնջ բարիս մարթասջիք գտանել. Ո՛ղջլերուք, և մեք մեղէն ողջ եմք :

ԺԳ. ԵՒ Եղև ընդ ժամանակսն ընդ այնոսիկ խնդրեաց իւր կին կայսրն Դիոկղիտիանոս. և այնուհետև ընդ ամենայն կողմանս տէրութեան իւրոյ արձակեալք շքէին պատկերագործ նմանահանք, ճգրտագործք գեղատախտակք. պայծառակշիռ հասակաչափ ըզգեղ երեսացն և զմրազարդ յօնիցն

'ի տախտակսն հանեն նման նմա-
նեալ գեղովքն պաճուճանաց ,
յայտ յանդիման ցուցանեն առա-
ջի ակնահաճոյ կամաց թագա-
ւորին :

Յայնմ ժամանակի եկեալ
գտանէին 'ի քաղաքին Հռոմայե-
ցւոց՝ արգելաւանս մի կուսանաց .
միանձնական , լեառնական , ընդա-
կերս , զգաստացեալս , պարկեշտա-
կանս , սրբամատոյց կանայս քրիս-
տոսական հաւատով . որ զցայգ և
զցերեկ , և յամենայն ժամանակի ,
փառատրութեամբ և օրհնու-
թեամբ՝ զկատարեալ ազօթսն իւ-
րեանց առաքել 'ի բարձունս առ-
ժանի լինէին : Որոյ անուան գլխա-
ւորին Գայիանէ . և սան նորին 'ի
գտներաց ուրումն՝ յաստուածա-
պաշտ և 'ի թագակալ տոհմէ , զի
անուան էր նմա Հռիփսիմէ :

Եւ իբրեւ եկին հասին՝ բռնու-
թեամբ մտին 'ի սուրբ կայեանս
առաքինեացն . տեսեալ զպար-
կեշտագեղն Հռիփսիմէ , զարմա-
ցեալ սիրացեալ ընդ սքանչելա-

տեսիկն տեսիլ, 'ի նկարապաճոյճ
'ի տախտակն յօրինէին, և առ
Թագաւորն հասուցանէին :

Եւ իբրեւ ետես Թագաւորն ըզ
գեղապանձ վայելչութիւնն պատ.
կերակերպ նկարագիրն Հռիփսի.
մեայ, մոլեղնական ցանկու.
թեամբ տուիողաց՝ զի անկարգ
ցանկութիւնն յիմարութեանն
տախտակ, ժամ տուեալ հարա.
նեաց՝ ճեպով տագնապաւ ճեպէր
զուրախութիւնս հարսանեացն
կատարել : Յայնմ ժամանակի
տագնապաւիոյթ տախտակ գեւ.
պանս արձակեալ՝ պատուիրակս
հանեալ ընդ աշխարհ, զի ամենե.
քեան օժտաբեր ընծայատար լիցին
մեծի հարսանեացն . և բազում
ուրախութեամբ գալ կատարել
տուհատարակ ամենեցուն զօրէնս
արքայական փեսային՝ ըստ օրի.
նացն Թագաւորաց :

Իսկ իբրեւ տեսին առաքինիքն
զգաղտաձիգ նեաս Թշնամոյն .
զի որով 'ի ծածուկն տվար էր
ձգել 'ի սուրբն քրիստոսասէրն ,

աման չարի գտեալ զլծագաւորն,
որպէս 'ի դրախտի անդ զօճն անգ.
րու վարարարեալ՝ առ 'ի զպատուի
րանն մոռանալոյ, մոեալ յան-
գիւստ 'ի յունկն կնոջն առաջնոյ .
սոյնպէս և աստ զլծագաւորն ան-
օրէն՝ իբրև զվահանակ երեսաց
գտեալ, նովաւ մարտուցեալ ընդ
աստուածաշէն եկեղեցիս :

Իսկ զլծագաւորն հարստացու-
ցեալ ամբարհաւաճեցուցանէր
որոգայթագիր թշնամին՝ 'ի գլխ-
գռել յարուցանել հալածանս 'ի
վերայ եկեղեցեաց Աստուծոյ .
խելացնորեցուցեալ՝ պազանել
երկիր ուրուականաց մեռելոտոց,
տակեղէն արծաթեղէն փայտեղէն
քարեղէն պղնձագործ պատկե-
րաց գիշն անոտեաց, և պղծու-
թեանն պաշտաման : Ուս եղեալ
համբառնալի հարկանէր ընդ վի-
մին հաստատութեան ընդ հաւա-
տոցն եկեղեցւոյ . վիմին ինչ՝ ոչ
ստնանել կարացեալ, ինքն առ
վիմին խորտակեցաւ : Յակայն
յամբարհաւաճութեանն մուկ-

նութիւն վատահասեալ , բա-
զում և անչափ էր այն՝ որ՝ի նմա-
նէ անցանէր ընդ եկեղեցիս Աս-
տուծոյ :

Իսկ երանելին պարկեշտասէրն
Քայիանէ՝ օրբասնելովն Հռիփսի-
մեաւ հանգերձ , և այլ ընկերօքն
իւրեանց , յիշեալ զուխտն սրբու-
թեան , զօրինաւոր կրօնիցն զգառ-
տութեան սրբութիւնն՝ յոր մը-
տեալ էին , ողբալով յանձինս իւ-
րեանց վասն նկարացոյց հրամա-
նին , առ ՚ի նկարել զպատկերս նո-
ցա պիղծ և անօրէն թագաւորին ,
Ճգնութեամբ մարտուցեալ յա-
զօթս՝ խնդրել ՚ի բազումնողորմ
տեառնէն օգնութիւն , փրկել
զնոսա ՚ի փորձութենէն , որ հա-
սեալ էր ՚ի վերայ նոցա : Եւ յա-
զաչելն իւրեանց այսպէս ասէին :

Տէր տերանց , Աստուած աս-
տուծոց . Աստուած յաւիտենա-
կան . Աստուած երկնից , Աստուած
անճառ լուսոյ որ հաստատեցեր
զամենայն բանիւ քով . որ արա-
րեր զերկինս և զերկիր , և զամե-

նայն զարդ նոցա . որ ժողովներ
զմարդն հող յերկրէ , և իմաստուն
կացուցեր , և բազմացուցեր զնա
'ի վերայ երկրի . և օգնական եղեր
նոցա 'ի դարս իւրաքանչիւր որ
յուսացան 'ի քեզ :

Արդ՝ օգնեալ և մեզ տէր 'ի
պատերազմիս՝ որ նեղեն զմեզ .
զի յաղթեսցուք որոգայթից նեն-
գութեանց սատանայի . և անուն
քո տէր փառաւոր լիցի . և եղջիւր
եկեղեցւոյ քոյ բարձրացեալ լիցի .
զի և մեք արժանի լիցուք հասանել
յօթեւմանս արքայութեան պա-
տուիրանապահաց քոց : Եւ մի լիցի
պահասութիւն ձիթոյ 'ի լապտե-
րաց մերոց . և մի շիջցին ճրագունք
հաւատոց ուխտի սրբութեան մե-
րում . և մի հասցէ տիրական
մթացուցիչն գիշերոյ կորստեան՝
'ի վերայ լուսաւոր ճանապարհաց
մերոց . և մի գայթակղեսցին ոտք
մեր 'ի լուսադնաց շաւղաց քոց .
և մի կուրասցին բիրք տեսանե-
լեաց մերոց՝ 'ի զուարթարար ճա-
ռագայթից ճշմարտութեան քոյ .

և մի յափշտակեացէ թռչուն մա-
հացան՝ զսերմանիսն բուսոց կե-
նաց, զոր սերմանեաց՝ ի մեզ մի-
ածին որդիդ քո տէր մեր Յիսուս
Քրիստոս . և մի տարցի զգատու
թիւն սուրբ հօտի քո՝ գաղանն
ապատամբ . և մի յաղթահարեացէ
զգառինս հօտի քո՝ գայլ ապա-
կանիչ . և մի վարատեացէ թշնամին
ուխտին մերոյ՝ զոչխարս առա-
քելական եկեղեցւոյ քո որդոյ :

Տէր Աստուած մեր . որ առա-
քեցեր զմիածին որդիդ քո, որ
եկն և ելից զամենայն տիեզերս
հոգւով իմաստութեամբ քով . զի
զամենեան յԻսրայէլ անուն՝
Աստուածատեան գրեացէ : Եւ
մեք լուսք զի ասաց, թէպէտ և
հալածեացեն զձեզ քաղաքէ ի
քաղաք՝ ո՛չ կարասջիք սպառել
զքաղաքս Իսրայէլի, մինչև ի գարձ
գալատեան իւրոյ այսրէն :

Արդ՝ խնայեա՛ տէր յանձինս՝
որ ապաւինեցան յանուն քո
սուրբ . զի մի խառնակեսցուք
ընդ անարգութիւն պղծութեան

հեթանոսաց. և մի տար զգցաս տուժիւն արքուծեան մերոյ՝ բողանոց անօրէն շանաղգեաց լիտուծեան նոցա. և մի զկուսուծեան մարդարիտ հաւատոց մերոց՝ ՚ի շաւիղս խոզագնաց ամբարշտուծեան նոցա: Եւ մի շարժեացէ ուղիս անյագ ջուրց բազմուծեանց մոլորահոգմ՝ խաբէուծեան, զբա հեղեղ՝ ՚ի սաստիկուծեան, զհիմու նրս սուրբ եկեղեցւոյ քոյ. որ բազմապատիկ վիմօքն արդարովք չինեցաւ ՚ի վերայ վիմին հաստատնոյ. որոյ գլուխ անկեանն կատարման եղև տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, ՚ի ձեռն մարմնոյ, արեան, մահուան, յարուծեան, վերանալոյ ընդ երկինս, և նստել ընդ աջմէ Աստուածուծեանգ՝ ուր էրդ յառաջն:

Արդ՝ նայեաց տէր յերկնից ՚ի արքուծենէ քումմէ. զի մի լիցուք մեք իբրեւ որ ՚ի վերայ աւաղոյն չինեալ էր. զոր գրդուեցին խռովուծիւնք ներլուծեանցն փորձուծեանց. այլ հաստատեաց զմեզ

Ճշմարտութեամբ անտարանին
խաղաղութեան . և առաջնորդեալ
մեղ ըստ կամաց քոց . և արժանի
արա զմեզ՝ գիշերոյն լուսոյ հաղ-
սանեաց . յորում զգիշերն իբրև
զսիւ առնիցես 'ի ծագել ճառա-
գայթից յերեսաց քոց փառացդ .
և ասրեցո՛ զմեզ 'ի ներքոյ թևոց
քոց , և մէք հասցուք 'ի նաւահան-
գիստ կամաց քոց . և տո՛ւր մեզ
զի արբցուք զբաժակնահատակու-
թեան . զի . առցուք զփոխարէն
պսակն յաւուր արդար դատա-
տանին 'ի յայտնութեան փառաց
քոց :

Եւ յետ այսորիկ անորքն Գայթա-
նէ սանականն հռիփսիմեաւ , և
պարկեշտաժողով ընկերոջն հան-
գերձ , գէմ եդեալ տարագէմ
գնացեալ փախստեայ լինէին . զի
զանձինս իւրեանց սրբութեամբ
պահեսցեն յայսմիկ հողն թաւառ,
աղաթաթաւ , մեզանչական , ան-
օրէն գիւական խառն 'ի մարդկա-
նէս . զի առաւելութեան յուսոյն
կենդանութեան , լուսոյն յարու-

Թեան արժանի ընկիցին հասա-
 նել. ընդ առաքելական սահմա-
 նօքն ապրել յանվախճան 'ի հան-
 գերձեալ դատաստանաց անտի-
 և յաջակողմն գահուն մտեալ
 խոստացելոց բարեացն հասանել-
 ան(Ժառամ պսակօքն զարդա-
 րեալ՝ ընդ հնգեկան կամարարան
 կուսանաց, գործովքն բարու-
 Թեան լուսաւորեալք 'ի հանգիստ
 նորոգական վայելչութեան գը-
 րախաին, ընդ Աստուածական
 փեսային. 'ի բազմաժողովս ար-
 գարոցն՝ 'ի բազմականս Արրա
 համու, անպակաս ուրախու-
 Թեանցն ընել ժառանգորդ : Որ
 աէս և տէրն յաւետարանի անգ-
 ասաց. եթէ որ թողցէ զքնակու-
 թիւն իւր վամն անուան իմոյ, 'ի
 միւսանգամ գալստեան իւրոյ
 զկեանս յաւիտենականս ժառան-
 գեցուցանիցէ նմա : Իբրև ոչ 'ի
 ժամանակեան մահուանէս փա-
 խուցեալք, այլ յանհնարին մոլե-
 կան անօրէն ցանկութեանցն ճո-
 զոպրեալք : Իբրև ոչ զի զմարմինս

իւրեանց 'ի տանջանաց երկրակոխաց 'ի զդպարառութենէս ապրեցուացեն . այլ զի զոգիւն իւրեանց սրբութեամբ առանց ազտեղութեան պահել մարթասցեն՝ յանօրէն գիճութեան պղծութեան խառնից մարդկան անօրէն կրօնից . այլ զի զանձինս իւրեանց, և բանդից կապանաց, և պատժոց, մահու և տնհնարին նեղութեանց վասն անուան տեառն պատարատեալ . զի արգարութեանն պսակին արժանի լինիցին հասանել : Վասն այսորիկ թողեալ զերկիր ծննդեան իւրեանց, զինչս և զստացուածս, և զմերձաւոր զազգակիցս, և զոռհմայինս վասն առաւածական հրամանին, զանձինս իւրեանց հրեշտակական զուարթական կարգօք լուսաւորեալ վարուցն քաջութեամբք, զի զԱռաւած տեսանել կարատցեն :

Յայնմ՝ ժամանակի գային հասանէին յերկիրն Հայոց, յԱյրարատ գաւառ 'ի Վաղարշապատ, զոր և Նորաքաղաքն կոչեն 'ի

նիստս Թագաւորացն Հայոց :
Այնուհետեւ եկեալ մասնէին 'ի
հնձանայարկս այգեհատանւոյն՝ որ
կան շինեալ 'ի հիւսիսոյ յարեւելից
կուսէ . և կերակրէին ընչիւք իւ-
րեանց 'ի վաճառաց քաղաքին . և
այնչ այլ ինչ գոյր Թողակ ընդ-
նոսա զոր ունէին . բայց մի ոմն 'ի
նոցանէ ունէր արուեստ տպակա,
գործութեան՝ առնել ուղումս
տպակեղէնս, և տալ գինս ընդ-
կերակրոյ աւուրն պարենի ռոճիկ :

ԺԴ . ՅԱՅՆԾ Ժամանակի ոչ
տակաւ ինչ խռովութիւն լինէր 'ի
մէջ Յովնաց աշխարհին . 'ի կող-
մանս կողմանս յուզախնդիրք ելա-
նէին . գեապանս արձակէին՝ Թերևս
ուրեք գատնել կարացեն : Յայնմ
Ժամանակի գայր հասանէր գեա-
պան առ Տրդատ արքայ Հայոց
մեծաց, և յանգիման լինէր Թա-
գաւորին 'ի Վաղարշապատ քա-
ղաքի . և իբրեւ մատոյց զհրովար-
տակն, առ 'ի ձեռանէ նորա խըն-
դալով : Եւ էր պատճէն հրովար-
տակին օրինակ զայս :

Ինքնակալ կայսր Դիոկղիտիա-
նոս . առ սիրելի եղբայր աթուռա-
կից մեր Տրդատ՝ ողջոյն :

Գիտութիւն լիցի եղբայրու-
թեանդ քում նիզակակցի մե-
րում, վասն չարեացն որ անցա-
նենն ընդ մեզ հանապազ՝ ի մոլար
ազանդէս քրիստոնէից . զի յամե-
նայնի գարովեալ լինի տէրութիւնս
մեր՝ յուխտէնոցա . և արհամար-
հեալ լինի արքայութիւնս մեր ի
նոցանէ . և ինչ համեստութիւն
ոչ գոյ ի նոսա : Զի ինքեանք զմե-
ռեալ ոմն զխաչեալ՝ պաշտեն . և
փայտի երկիր պագանէն . և զոս-
կերս սպանելոցն պաշտեն , որ
զիւրեանց մահն որ վասն Աս-
տուծոյն իւրեանց փառս և պա-
տիւ համարին : Եւ ի մերոց արդար
օրինաց դատապարտեալ լինին .
վասն զի և զմեր զնախնիան զառա-
ջին հարսն զթագաւորսն գառնա-
ցուցեալս ձանձրացուցին . զի մեր
սուրբս բթեցան , և նոքա ոչ զար-
հուրեցան ի մեռանելոյ . զի ին-
քեանք զհետ հրէի ումեմն խաչե-

լոյ մոլորեալ են , և զթագաւորա
անպատուել ուսուցանեն . և գլխո
վին խկ զպատկերս դիցն զաս
տուածոց անարգել ուսուցանեն :

Կաւ զլուսաւորացդ զօրու
թիւնս, զարեգակնդ և զլուսինդ
աստեղօքդ հանդերձ՝ առ ոչ ինչ
համարեցան . նաև արարած առ
նեն այնմ խաչելոյ . և գլխովին
զպատկերս դիցն աստուածոցն
անարգել ուսուցանեն . և զաշխար
հըս ամենայն փոխեցին 'ի պաշ
տամանէ դիցն . մինչ զի և զկա
նայս անգամ յարանց , և զարս
'ի կանանց կենդանւոյն մեկնեալս
հեռացուցանեն : Թէպէտ և ազգի
ազգի պատուհաս տանջանաց 'ի
վերայ եգաք՝ առաւել ևս տո
չորեալ յորդագոյնս տարածեցաւ
աղանդն նոցա : Թէպէտ և բիւ
րապատիկ ինչ արհաւիրս սաստից
արկաք 'ի վերայ նոցա , սաստկա
պէս հեղումն արեան նոցա ա
ռաւել ևս բզկեաց , յորդեաց ու
սումն նոցա :

Դէպ եղև տեսանել ինձ յա

զանդոյ ուսման նոցա՝ օրիորդ մի
կոյս և գեղեցիկ . և կամեցայ առ-
նուզ զնա ինձ կնուծեան . սակայն
և զայն իշխեցին խորամանկել
յինէն : Եւ ոչ իբր 'ի թագաւոր
ցանկուծեամբ փափաքեաց յիս ,
և ոչ 'ի սատախց սպազնալեաց
խոց երկեան նոքա . այլ առաւել
ևս վասն աղանդոյն իւրեանց՝ տղ-
տեղի և պիղծ և գարշ համարե-
ցան զիս . և զսնուցիչ նորին դայե-
կաւն՝ 'ի կողմանս ձերոյ տէրու-
ծեանգ փախուցեալս յուղարկե-
ցին :

Արդ փոյթ լիցի քեզ եղբայր
մեր . զի ուր և իցին զկողմամբք
զայգոքիւք՝ զհետս նոցա գտանել
մարթասցես . և որ ընդ նմայն
իցեն գայեկաւն հանդերձ՝ վրի-
ժուց մահու արժանի արատցես .
և զհրապուրեալն զչքնաղագեղն՝
ինձ 'ի սոյն այսրէն յղարկեսցես .
ապա թէ հաճոյ թուեսցի քեզ
տեսիլ գեղոյ նորա՝ այդրէն առ
քեզ պահեսցես . զի ոչ երբէք գը-
տաւ նման նմա 'ի մէջ Յուսաց

աշխարհիս Ո՛ղջ լեր գիցն պաշտա-
մամբն ամենայն պատուով :

ԺԵ . ԵՒ եղև իբրև ընթերցան
զթուղթն հրամանաց հրովարտա-
կին այնորիկ , հրաման տայր Թա-
գաւորն մեծաւ սասակութեամբ
պատուիրանաւ , զի զամենայն տե-
ղիս իշխանութեանն իւրոյ քըն-
նայոյզ փութով խնդրեսցեն :
Վաղվաղակի գեսպանս արձակէր
ընդ կողմանս կողմանս , զի ո՛ւր և
գացեն՝ 'ի մէջ տծցեն վաղվաղա-
կի . և որ գացէ զնոսա՝ մեծամեծ
պարգևս հատուցանել խոստա-
նայր :

Մինչ դեռ յայն յոյզ քննու-
թեան էին յաշխարհին սահմա-
նացն Հայոց , սուրբ վկայքն այ-
նորիկ եկեալ զօլեալ էին յարքա-
յական կայանին՝ 'ի նմին Թագա-
ւորաց՝ 'ի Վաղարշապատն քաղաքի-
ւե յետ սակաւ ինչ աւուրցն
այնոցիկ վաղվաղակի 'ի մէջ ե-
կեալ խուզիւք իրքն յայանէին :

Այլ ո՛չ էր պարտ իսկ Թաքչել
ճշմարտութեան վկայիցն առա-

քինութեան, և ոչ լուսոյ ճրագին
ընդ գրուանաւ ծածկել, և ոչ ՚ի
ներքոյ ստուերաց կաթեգրացն
աներևոյթ լինել. այլ ՚ի վերայոսկ-
ւոյ աշտանակացն զարդարելոցն,
և ոսկւովք ճրագարանօք զիւրն
պարարտութեան անուշութեան՝
զարդարութեան հաւատոցն վառ-
եալ զլոյսն համապայծառ. Երպէս
և ինքեանք իսկ յառաջին ազօթո
խորեանց աղաչէին. որպէս տէրն
իսկ տանրառ իւր սիրելիսն, թէ
տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և
փառաւորեսցեն զհայրն ձեր որ
յերկինս է :

Տեսանե՞ս զի վասն գործոցն
բարութեան ճշմարիտ որդին Աս-
տուածոյ ոչ գարշի տալ զիւր Ժա-
ռանգութիւն իւրոց սիրելեացն
ծառայիցն. որ ինքն բնութեամբ
որդի է՝ անվեհեր մատուցանէ զիւր
պատուիրանապահան յիւր բնու-
թիւնն. բայց միայն թէ ո՞ք իցէ
որ պահիցէ զքանս նորո՞ իբրեւ
զմարդարիտ պատուական գտեալ
խնդութեամբ գնեալ և զգուշա-

ցեալ լինի, նա առեալ զնշան պա-
տուի զպսակն թագաւորութեան
և յարքունականն մատուցանի.
որպէս պատուականութիւն լու-
սոյս այսորիկ՝ երևեալ առաջի
հեթանոսաց Հայաստան աշխար-
հի ակամայ, իսկ ժառաւորու-
թիւնն առ Արտուածութիւնն
հնչեաք լցին զտիեզերս:

Սրդ գտեալ լինէին նորա ի
հնձանս շինուածոցն: Քանզի իբրեւ
եկին հասին հրաման հրովար-
տակացն ի մեծ թագաւորէն Յու-
նաց՝ առ Տրդատ արքայն Հայոց,
ոչ տակաւ խռովութիւն ինչ եղև ի
մէջ աշխարհին Հայոց. զի պահէին
զամենայն անցա ճանապարհաց
պողոտայցն զամենայն գաւառաց,
ի կողմանս կողմանս քննէին: Իսկ
ուրումն տեսեալ պատմեաց զնո-
ցանէ:

Իսկ իբրեւ իրքն հռչակեցան զնո-
ցանէն, ապա յաւուրս երկուս
սպարապետիս արարեալ՝ տուեալ
պահել զնոսած անդէն ուր գտինն,
լէգէոն հետեակ զօրուն: Ապա

յեաներիցաւորաց համբաւն հռչակեալ պարկեշտութեան՝ զանազան գեղեցկութեանն հռիփախմայ 'ի մէջ բազմամբոխ հրապարակացն, լինէր ամենայն այր առայր, և մարգ առ մարգ զարմացումն յաճախեաց:

Իսկ 'ի տեսիլ գեղոյնորա կողմեալ և ելեալ, զեղեալ խուռն կաճառացն կուտակէր. նաև նախարարք և մեծամեծք աւագանոյն ընթացեալք 'ի տեսանել' ըլմիմեամբք ելանէին: Նաև ազատակոյտն՝ խառնաճաղանճամբոխիւն հանդերձ՝ զմիմեամբ գիղանէր 'ի միմեանց վերայ, առ պակշտ յիմարութեան ցոփութեան բարոյիցն, այլանդակ մտացն զեղխութեան գիճութեանն հեթանոսաբար առ վարութեանց:

Իսկ երանելիքն իբրև գիտացին զանմիա և զշղարարոյ մարդկանն յոռութիւն, կականաբարձ արտասուալից՝ զձեռս լի աղօթիւք յերկինս համբառնային, խնդրել զփրկութիւն յամենազօր յամե-

նակալ տեառնէն , որ յառաջին
նուագին ապրեցոյց զնոսա յանօ-
րէն պղծութենէն չարութեան
զազրութեան հեթանոսացն . զի
նոյն տացէ նոցա Աստուած զմար-
տին յաղթութիւն , զհաւատոցն
լուսաւորութիւն . և զերեսս իւր-
եանց պատեալ դնէին յերկիր ,
յամօթոյ լկտեացն տեսողաց՝ որ
Ժողովեալն էին 'ի տեսանել :

Եւ ապա յետ այսորիկ զարմա-
ցուցեալ զԹագաւորն բազում
տեսողացն՝ որ մտերիմք էին . եկ-
եալն էին 'ի տեսիլ գեղոյ նորա ,
և պատմեալ առաջի Թագաւորին :
Իսկ 'ի միւսում աւուրն ընդ այգն
ընդ առաւօտն , և ևս վաղագոյն
հրաման ելեալ 'ի Թագաւորէ
պնտի , զի զերանելին Հռիփսիմէ
տանել յարքունիս , և զսուրբն
Գայիանէ անդէն պահել՝ պար-
կեշտ ընկերօքն հանգերձ :

Անդէն արքունուստ վաղվազա-
կի ոսկեապատ գահաւորակս
սպասաւորօք հանգերձ՝ հասուցա-
նէին առ գուրս հնձանին , ուր

էին վանքն նոցա արտաքոյ քաղաքին : Նաև հանդերձս աղնիւս գեղեցիկս, փափուկս, պայծառս, և զարդարանս երևելիս մատուցանէին նմա յարքունուստ՝ զի զարդարեսցի, և շքով և պատուով մտցէ ՚ի քաղաքն, և յանդիման լիցի Թագաւորին . քանզի չե էր տեսեալ զնա՝ խորհեցաւ կին առնել զնա, վասն այնորիկ որ պատմեցինն զնմանէ վասն վայելչութեան գեղոյն նորա :

Արդ իբրև ետես սուրբն Գայիանէ, խօսել սկսաւ ընդ սանն իւր, և ասէ այսպէս : Յիշեա՛ որդեակ իմ, զի Թողեր լքեր զմեծապատիւ շքեղաշուք ոսկիակուռ զաթոռն քո հայրենի, զծիրանեաց Թագաւորութեանն . և ցանկացար անանց ճառագայթարձակ լուսոյ Թագաւորութեանն Քրիստոսի, որ է արարիչ և կեցուցիչ և նորոգիչ, և խոստացեալ պահէ զանպատում բարիսն իւրոցն յուսացելոց : Եւ դու՝ որդեակ, անարգեցեր զանցաւորս

քոյոյ բնութէս ծիրանիսն. արդեօք
տացե՞ս գու զզգաստութիւնդ քո
սրբութեանդ կերակուր շանց
յայսմիկ 'ի բարբարոս աշխարհիս :
Քաւ քեզ սրգեակ, եթէ լինիցի
այդ այգալէս . այլ ընկտցի զմեզ
քե հանգերձ, այն որ առաջնոր
գեաց մեզ 'ի մանկութենէ մերմէ
մինչև յօրս յայս և 'ի ժամս յայտ՝
յորում այժմիկ հասեալ կամք :

Արդ իբրեւ ետեսստւոյն Հռիփե
տիմէ զայն ամենայն ամբոխս չա-
րեաց, և զոր լուաւ 'ի գայեկէն
իւրմէ, վառեցաւ իբրեւ զինու հոգ-
ւոյն զօրութեամբ տեառն իւրոյ-
ղի զգեցեալ էր զհաւատս ման-
կութեան տիոցն իբրեւ զսպառա-
զէն զսահիւք . ճչեաց մեծաձայն
ուժով, և տարածեաց զբազուկս
իւր 'ի նմանութիւն խաչին, և
սկսաւ ասել մեծաձայն այսպէս :

Տէր ամենակալ, որ հաստատե-
ցեր զարարածս քո 'ի ձեռն որ-
դւոյ քո միածնի և սիրելւոյ . և
կազմեցեր յօրինուածս երեւիք և
աներևոյթ արարածոց 'ի ձեռն

Հողւոյք սրբոյ . գու ես որ յոչնչէ
 զամենայն յեռութիւն յորինեցեր .
 և քոյով հրամանաւ վարին ամե-
 նայն զօրութիւնք երևելիք և ա-
 ներևոյթք, որ են յերկինս և յեր-
 կրի, 'ի ծովու և 'ի ցամաքի : Քան-
 զի գու ես տէր, որ ետուր յողող
 ջուոց զանօրէն պղծալից մարդիկ
 ութերորդ դարուն , և փրկեցեր
 զսիրելին քո զՆոյ : որ պահեաց
 զհրաման բանի քո . ապրեցուցեր
 խաչանման փայտիւն 'ի ջուրցն
 հեղեղէ . որ յայնժամ օրինակաւ
 խաչին արարեալ զփրկութիւն ,
 և այժմ արա՛ ճշմարտութեամբ
 խաչիդ քո՝ յորելեր և հեղեր զար-
 իւն քո 'ի բժշկութիւն ցաւոց
 մերոց :

Որ պահեցեր զԱբրահամ 'ի
 մէջ ամբարիշտ Քանանացւոց . որ
 յամօթոյ նախատանաց պղծու-
 թենէ մահու ապրեցուցեր զսի-
 րելին քո Սառայ : Որ գթացար
 յԻսահակ ծառայ քո , և պահե-
 ցեր զաղախին քո զԻերեկայ յա-
 նօրէն Փղշտացւոց անտի :

Մի թողուր զմեզ 'ի ձեռաց քոց
 վասն անուանդ քո . որ ուսուցեր,
 վարդապետեցեր, և ետուր զքանս
 քո 'ի բերան մեր . զի այնու ա-
 պրել մարթասցուք յորոգայթից
 թշնամոյն, և ասես՝ անուն իմ
 'ի վերայ ձեր կոչեցեալ է, և դուք
 տաճար էք Աստուածութեան
 խմյոյ։ Եւ ասես՝ եթէ զանուն իմ
 սուրբ առնիջիք 'ի սիրտս ձեր . և
 եգիբ բանս 'ի մոտի՝ խնդրել 'ի
 քէն և ասել . սուրբ եղիցի անուն
 քո 'ի վերայ մեր՝ զոր խնդրեմք 'ի
 քէն։ Եւ ահա ժողովեալք չարք
 բազումք պղծել զանուն սուրբ քո
 որ 'ի վերայ մեր է, և զտաճար
 անուանդ քո։ զի թէպէտ և մեք
 տկարք և անարժան եմք, սակայն
 դու տէր պահեա՛ զանձինս մեր
 յանարժան խայտառականացս։

Մարդատէր և քաղցր, որ արկեր
 զմեզ յայս փորձութիւն, ա՛ռւր
 մեզ յաղթել քո զօրութեամբդ .
 զի քո է յաղթութիւն և յաղ-
 թեսցէ քո անունդ պահել զմեզ
 յուսով զգաստութեամբ . զի այ-

սու մացուք 'ի Թիւ վիճակաց ար-
դարոց քոց • զի և առցուք զվարձս
վաստակոց՝ զոր ապացես այնոցիկ, և
հատուցես իւրաքանչիւր այնոցիկ
որ կացեալ իցեն յահի քում, և
պահեալ իցեն զհրամանս քո :

Որ ապրեցուցեր զԼոյ 'ի ջուրցն
հեղեղէ, ապրեցո՛ւ և զմեզ յանօ-
րէնութեանցս հեղեղէ՝ որ շուրջ
պատեալ է զմեզ : Զի եթէ զգա-
զանս և զանասունս ապրեցուցեր
'ի առպանին, որչափ ևս խնայեա-
ցես 'ի քո պատկերս, որ զքեզ
փառաւորեմք : Իսկ եթէ 'ի սո-
ղունս և 'ի Թռչունս խնայեցեր,
որչափ ևս խնայեսցես 'ի մեզ, զոր
անուանեցեր տաճար կամաց քոց :

ԺԶ. ԱՐԴ՝ իբրեւ այս այսպէս
եղև՝ Ժողով ամբոխին 'ի վերայ
կուտակէր • բազմութիւն մարդ-
կանն էին բազում սպասաւորքն
արքունի՝ որ եկեալ էին զնմանէն
տանել յարքունիս, և նախա-
րարքն և մեծամեծք աւագանոյն,
որ եկեալ էին շքադիրք պատիւ
առնել նմա, և երթալ ընդ նմա

յարբուհիս . զի տարցին զնա կնու-
թեան թագաւորին Տրդատայե
հայոց տիկնութեան :

Իսկ նոքա արտասուազ ոչ ողորմ
ողորմ՝ ձեռս համբարձեալ 'ի
յերկմնս , խնդրէին 'ի կամարար
տեառնէն՝ ապրեցուցանել զնոսա
յանօրէն յանարժան հարսանեա-
ցըն պղծութենէն : Զգոչիւն բար-
ձեալ լալով մեծաձայն ճչէին և
ասէին . քաւ լիցի մեզ թէ սրար-
տեսցեն զմեզ մեծութիւնք . կամ
խողտեսցեն զմեզ փափկութիւնք .
կամ հրապուրեսցեն զմեզ թա-
գաւորութիւնք . կամ նեղեսցեն
զմեզ հալածանք . կամ վտանգե-
ցեն զմեզ տանջանք հարուածոց ,
թէպէտ և բիւր ազգի ազգի տան
ջիցէք զմեզ : Կամ երկեցուք մեք
արդեօք յահագին մահուանէն՝
զոր ածելոց էք գուք 'ի վերայ
մեր . քաւ լիցի մեզ թէ փոխա-
նակեսցուք զանցաւոր կեանս-
ընդ յաւիտենական կենացն , որ
ոչն անցանէ . որոյ տէրութիւնն
յէութենէ հաստատեալ , անփո-

փոխ են բարիքն ամենայն , որ ոչ
անցանեն : Այլ ոչ խորութիւնք .
և ոչ բարձրութիւնք . ոչ վիշաք .
ոչ չարչարանք . ոչ կապանք . ոչ
տանջանք . ոչ հուր . ոչ ջուր . ոչ
սուր . ոչ զքօսանք . ոչ պատրանք
և ոչ մեծութիւնք . ոչ ազքատու-
թիւնք . ոչ այն աշխարհ . ոչ այս
աշխարհս . ոչ կեանք . և ոչ մահ .
և ոչ ոք կարէ մեկնել զմեզ 'ի սի-
րոյն Քրիստոսի : Զի'նմա նուիրե-
ցաք զկեւտութիւնս մեր . զի'նմա
աւանդեցաք զսրբութիւնս մեր .
զի'նմա մնամք , և սիրոյ նորա
ցանկացեալ սպասեմք . մինչև կաց-
ցուք առաջի փառաց գոգութեան
նորա՝ առանց ամօթոյ և պատկա-
ռանաց :

Եւ արդ եղեալ որոտումն յերկ-
նից սատարիկ անշնարին , զի ահա
բեկեալ զամենայն ամբոխն . և
ձայնն՝ զի ասէր առ նոսա , Թէ
զօրացարուք , պինգ կացէք , քա-
ջալերացարուք , զի ես ընդ ձեզ
եմ . և պահեցի զձեզ յամենայն
ճանապարհս ձեր . և ածի զձեզ

պահեալ անարատութեամբ, և հասուցի զձեզ մինչև 'ի տեզիս յայս: Ձիւ առ փառաւորեացի անուն իմ առաջի հեթանոսաց՝ կողմանց հիւսիսականաց. մանաւանդ գո՛ւ հռիփսիմէ ըստ անուանդ խում, արգարե ընկեցեալ եղեր Գայիանեաւդ, և քոյովք սիրելիք 'ի մահուանէ 'ի կեանս. և մի երկնչիք, այլ եկեսիք 'ի անդի յայն՝ զոր ես և հայր իմ պատրաստեցաք ձեզ՝ զանքնին ուրախութեան տեզին ձեզ, և որ միանգամ իբրև զձեզդ իցեն:

Եւ այնպէս յերկար որոտացեալ, զի թմբեալ լինէին մարգիկն յահէ անտի. և բազմաց ընդ ոստուցեալ անդուշեալ, բազում երիվարք հեծելոց՝ յահէ անտի զբազումս ընկեցեալ, և զբազումս առաջնոր հարեալ սատակէին: Եւ մարդկանն ընդ միմեանց ամբոխեալ, ընդկուտակեալ, բազումք զբազումս կոխեալ ստտակէին. և բազմաց լինէր կոտորած, և ձայն ազազակի և լալոյ. և ան-

Հնարին չարիք և արհաւիրք 'ի վերայ մարդկան հասանէր . և բազումք մեռան , և բազմաց արիւնն հեղեալ զերկիրն առողանէր : Արդ իբրեւ այս շփոթ ամբոխի եղև 'ի նոցանէն 'ի մէջ կոտորելոց մարդկան բազմութեան , ոմանք 'ի մեծ ամեծ ամբոխէ սպասաւորացն արքունի՝ անդէն ընթացան պատմել թագաւորին զամենայն բանս նոցա . քանզի գիպեցան անդ նշանագիրք՝ որ գրեցին զամենայն բանս , և ընթերցան առաջի թագաւորին :

Եւ ասէ թագաւորն . փոխանակ զի ոչ կամեցաւ գալ պատուով չքեղութեամբ կամօք , բլունաբար ածցեն մինչև յապարանս , և մուծցեն զնա մինչև 'ի սենեակ արքունի :

Արդ առեալ զսուրբն Հռիփսիմէ սպասաւորացն բռնաբար , մերթ վերամբարձ , մերթ 'ի քարշ : Եւ նա աղաղակէր և ասէր . Թէր Յիսուս Քրիստոս օգնեալ ինձ . և ամենայն ամբոխն զկնի նորա փող-

եալ թնդէր երկիրն 'ի բազմաւ
թենէ անտի: Արդ ածին մուծին
զնա մինչև յապարանս թադա-
ւորին՝ 'ի սենեակն արքունի: Իսկ
իրբն արդելին զնա 'ի սենեակն,
սկսաւ խնդրել 'ի տեառնէ, և
ասէ:

Տէր Աստուած զօրութեանց,
դու ես Աստուած ճշմարիտ: Դու
ես որ հերձեր զծովն կարմիր, և
անցուցեր զքո ժողովուրդն: Դու՝
որ զամուլ վէմն գարձուցեր 'ի
ծննդականութիւն ջուրցն վտա-
կաց, և արքուցեր զժողովուրդն
ծարաւեալ: Դու ես որ իջուցեր
զծառայն քո զՅովնան յանգուն
զրս խորոց ծովուն, և ետուր առ-
նուլ զչափ քո զօրութեանդ. և
արտաքսեցեր զնա 'ի դուրս քան
զմարդկային բնութիւնս, և միւս-
անգամ այսրէն առանց ապա-
կանութեան ածեր ողջանգամ՝
կացուցեր 'ի կենդանութեան. զի
և մազ մի անգամ ոչ շարժեալ
լինէր 'ի վարսից նորա: Դու ես
Աստուած ճշմարիտ, որ և զԴա-

նիէլ կուր արկեալ գազանաց՝ ապ-
 րեցուցեր յահագին ժանեացն .
 և կացուցեր զգրպարտեալն առա-
 ջի նեղեացն փառաւորութեամբ :
 Դու և զերիս մանկունսն ար-
 կեալ յայրել վասն զքեզ պաշտե-
 լոյն . ողջ և անարատ 'ի հրոյն
 պահեցեր . զի փառաւորեցին
 զքեզ՝ որք տեսին զսքանչելիս քո :
 Դու ետուր խոտաճարակ լինել
 խիստ և անօրէն թագաւորին Բա-
 բելացոց . զի ոչ իմացաւ փառա-
 ւորել զքեզ 'ի վերայ սքանչե-
 լեացն քո զոր ցուցեր նմա . փո-
 խեալ զնա 'ի կերպարանս անաս-
 նոցն՝ ընդ գազանս անապատի եզիր
 զընակութիւն նորա , և ընդ ցեռո
 անապատի եզիր զարօտ նորա :
 Դու և զսպախին քո Շուշան
 կրկին ապրեցուցեր յերկուց մա-
 հուց փրկեալ . և խայտառակա-
 մահ սատակեցեր զանօրէն թշու-
 մին . և պսակ պարծանաց արգա-
 րութեան յուսացելոցն քոց շնոր-
 հեցեր և կանգնեցեր : Դու նոյն
 ինքն ես , և ամբ քո ոչ անցանեն :

Դու տէր զփառս քո այլում ոչ
տաս: Դու ես որ փառաւորեալք
ես 'ի վերայ ամենայն տիեզերաց.
մի պղծեացեն զանուն սուրբ քո
հեթանոսք: Դու կարօղես փրկել
զիս 'ի պղծութենէս յայսմանէ.
զի վախճանեցայց սրբութեամբ
մեռանել վասն անուանիք քո մե-
ծի:

ԺԷ. Ե՛ւ մինչ դեռ սուրբն
Հռիփոփմէ զամենայն ազօթս առ
Աստուած մատուցանէր, եկն ե-
մուտ թագաւորն Տրդատ 'ի ներքո
'ի սենեակն՝ ուր էրն զնա արգե-
լեալ: Արդ իբրեւ եկն եմուտ նա 'ի
ներքս, առ հասարակ մարդիկն՝
ռմանք արտաքոյ տպարանիցն,
կէսքն 'ի փողոցս 'ի ներքսագոյն,
սըն առ հասարակ երգս առեալ
բարբառեցան կայթիւք վաղելով
ցուց բարձեալ մարդկանն. կէսքն
'ի բերդամիջին, և կէսք զքաղա-
քամէջն լցին խնճոյիւք առհա-
սարակ, համարէին հարօանեացն
զպարսն պարել և զկաքաւոն յոր-
դորել:

Իսկ տէր Աստուած նայեցաւ յիւր սիրելին Հռիփոիմէ ապրե-
ցուցանել զնո՝ զի մի կորիցէ ա-
ւանդն որ պահեալ զգուշացեալ
էր, և լուաւ աղօթից նորա զօրա-
ցուցանել զնա. իբրեւ զՅայէլն և
իբրեւ զԴեբոզայն՝ ետ զօրու-
թիւն նմա. զի ապրեսցի՝ ի տամ-
բակ բռնաւորէն անօրէնու-
թեանն :

Արդ մտեալ Թագաւորն՝ բուռն
հարկանէր զնմանէն կատարել ըզ-
կամս ցանկութեանն :

Իսկ նա զօրացեալ լինէր՝ Լ. Հո-
գւոյն սրբոյ. գազանաբար ոգո-
րեալ, առնաբար մարտնչէր. իբրեւ
յերեք ժամուց սկսեալ մարտնչել
մինչև ի տասն ժամն, պարտեալ
լինէր Թագաւորն. և զայն՝ որ
անհնարին համարեալ ուժով,
որ մինչև ի Յունաց աշխարհին
էր, բազում ոյժո պնդութեան
ոսկերացն ցուցեալ էր, և զարմա-
ցուցեալ զամենեւեան. և ի Թա-
գաւորութեանն իսկ, իբրեւ ի
հայրենի բնակութիւնն գարձեալ

էր, բազում գործա արութեանն
քաջութեանն և անդ ցուցեալ .
և որ այնպէս հաշակեալ էր ամե-
նայնիւ, արդ յաղջկանէ միոջէ
պարտեալ վատթարանայր, կամօք
և զօրութեամբն Քրիստոսի :

Եւ իբրեւ պարտեցաւ, վաստա-
կեցաւ, լքաւ, եւ նա արտաքս և
եւտ ածել զերանելին Գայիանէ՝
և արկանել խառան 'ի պարանոցն
նորա, և ածել ունել զնա առ
դուրս սենեկին . և ինքն անդրէն
մտանէր . և եդ բանս 'ի բերան ըս-
պասաւորացն՝ զի ստիպեացեն զան-
հրապոյրն Գայիանէ, ասել 'ի
գրաց անտի 'ի ներքս 'ի սենեակն
առ Հռիփսիմէ՝ թէ արա՛ զկամս
գորա և կեանց դու և մեք :

Իսկ նա յանձին կալեալ խօսել
քնդ սանուռն իւրում, և մատու-
ցեալ ոտէ 'ի գրաց անտի 'ի ներքս
'ի սենեակն առ Հռիփսիմէ : Ո՛ր-
դեակ, պահեսցէ զքեզ Քրիստոս
'ի պղծութենէդ, և լիցի քեզ
զօրավիգ . քաւ լիցի քեզ որդեակ,
եթէ լիցի քեզ եւանել 'ի ժառան-

դու թե՛նէ՛ անտի կենացն Աթոռածոյ, և ժառանգել քեզ զանցաւորա՛ որ ոչ ինչ իսկ է. այսօր է, և վաղիւ կորնչի:

Իբրեւ իմացան՝ թէ զոր խրատ յաճնախեաց մատուցանել, բերեալ քարինս՝ հարկանէին զբերանն մինչև թափել ատամանցն. և տոխպէին տսել նմա՝ զի արասցէ զկամս թագաւորին:

Նա ևս քան զևս պնդէր և ասէր. քաջալերեաց պինդ կաց, և այժմ տեսանես զՔրիստոս՝ տուոր անձկացեալ ես: Յուշ լիցի քեզ որդեակ հոգէխառն անուղն, որով զքեզ անուցի: Յուշ լիցի քեզ աստուածեղէն խրատն, որով զքեզ պարարեցի: Յուշ լիցին հալածանքն իմ, և քո՛ ի միասին: Յուշ լիցի քեզ և բաժակ մահու, զոր՛ ի միասին եմք ըմբելոց: Յուշ լիցի քեզ և յարութիւն ամենայն տիեղերաց: Յուշ լիցի քեզ և մեծատանն յանդիմանութիւնն: Յուշ լիցի քեզ այրումն յաւիտեանական գեհենին տանջանացն:

Յուշ լիցի քեզ անապական պար-
գւքն արդարոցն, զոր և մեզն է
պատրաստեալ: Յուշ լիցի քեզ
աստուածեղէն երկնաւոր բար-
բառն, զոր լուար իսկ դու քեզէն
քոյովք ականջօք յայսմ տուր.
Քաջալերեաց և զօրացոյց զքեզ
մեօք հանդերձ, նոյն և արժանիս
աշխատէ պսակին և հանգստեանն
զոր խոստացաւ. և զօրացուցէ
զքեզ մեօք հանդերձ, զի լիցուք
բնակիչք Աստուծոյ լուսեղէն
յարկացն յաւիտենականաց բնա-
կութեան:

Այլ տէրն մեր և Թագաւորն
մեր և Աստուածն մեր, որ վասն
մեր խոնարհեցաւ յանարդու-
թիւն, մի թողցէ զմեզ անարդա,
զի զօրութեանց նորա ցանկացաք.
Վերկիչն աշխարհաց օգնեսցէ մեզ,
որ ոչ եթող բնդ վայր զմեզ զյու-
սացեալս իւր. և արժանիս համարե-
ցաւ իւրոց բանիցն քաջալերու-
թիւն տալոյ. զի նա անարդամե-
ծար տէր է, և նա ինքնին պա-
հեսցէ զմեզ զաղախնեայտ իւր

յամենայն մեղաց. որպէս և այսօր
խակ լուսաք, զի էր պահեալ զմեզ
ամենազօր աջոյն, և պահեսցէ
զմեզ մինչև յաւիտեան. բայց մի
այն 'ի սիրոյ նորա մի մեկնեսցուք:

Այլ զարթուացէ զզօրութիւնս
իւր, և եկեսցէ կեցուացէ զմեզ,
և մեք զանուն տեսուն կարգաս-
ցուք. երևցուացէ զերեսս իւր
'ի մեզ, և կեցցուք. զի նա է Աս-
տուած փրկիչ մեր. վասն նորա
համբերեցաք զօրհանապազ:

Յո՛ւշ լիցի քեզ տէրն, որ վասն
զմեզ բարձրացուցանելոյ խոնար-
հեցաւ, և հեղ զարիւն իւր 'ի
վերայ խաչին. վասն կենաց մե-
րոց և փրկութեան մերոյ 'ի մահ
մկրտորեցաւ. գիր զնա 'ի մտի
քում, և կարգս սրտիւ քով
զնա. ահա հասեալ է քեզ յօգ-
նականութիւն. և զօրացուացէ
զբազուկս քո՝ որպէս զմանկանն
Դաւթայ 'ի վերայ արջոցն և
առիւծուցն, որ իբրև զուլս այ-
ծեաց ճեղքեալ բեկանէր. նաև
որ զանարի հսկայն ջարդեաց 'ի

ձեռն ծառայի իւրոյ Դաւթի ,
խորտակեացէ զչարութիւն անօ-
րէնութեան դորա առաջիքո :

Դժւար մարգարէութեան հա-
ւասոցն Դաւթի , և անեալ յար-
գարութեան 'ի վերայ բազկաց
խմոց , առաջի աուրք և փառաւոր-
եալ սեղանոյն Աստուծոյ՝ անար-
գու ազախին Քրիստոսի . այն՝ որ
այսօրիակ յայտնութեամբ գթու-
թեամբ մարդասիրութեամբ իւ-
րով յայտնեցաւ մեզ . որ իմաս-
տութեամբն խնդրեցաք զնա , նոյն
տացէ քեզ մեզք հանդերձ՝ առանց
ամօթոյ տեսանել զնա դէմ յան-
դիման :

Արդ զայս ամենայն խօսեցաւ
աուրքն Գայիանէ 'ի բարբառ Հռո-
մայեցւոց ընդ իւրում սանուն
'ի դրաց սենեկին , մինչ դեռ Թա-
գաւորն ոգորէր ընդ սրբոյն Հռիփ-
սիմեայ : Բայց գոյին անդ ոմանք
'ի սպասաւորացն արքունի՝ որ
լսէին զայն ամենայն 'ի բարբառ
Հռոմայեցւոց :

Եւ արդ իբրն լուան զայն ամե-

նայն՝ զոր և խօսեցաւ Գալիանէ
 ընդ սանտան իւրում, 'ի բաց առին
 զնա 'ի դրաց տնոյի: Չի թէպէտ
 և բազում հարին զնա, և ծեծե-
 ցին քարամբք զերեսս նորա, և
 թափեցին զատամուռնս նորա, և
 ջարդեցին զմուր բերանոյն ընդաց
 նորա, ոչ շրջեաց զբանս իւր՝ խօ-
 սել ընդ աղջկանն այլ ինչ: այլ
 զոր սկիզբն արարեալ էր բանից
 իւրոց առաջի նոցա, և զնոյն յա-
 ճախեալ բազմացուցանէր:

Իսկ նա մարտեաւ ևս ընդ նմա
 'ի տասն ժամէ աւուրն մինչև 'ի
 պահ մի գիշերոյն, պաշտեաց զԹա-
 դաւորն: Եւ զօրացեալ լինէր
 'ի հոգւոյն սրբոյ ազնիւն. հար-
 եալ վանեալ պարտեալ՝ վատա-
 կաբեկ առնելով զԹագաւորն
 մեղկեալ ընկենոյր. մերկ կողո-
 պուտ ևս 'ի հանգերձից զԹագա-
 ւորն կացուցանէր. և զպատմու-
 ճանն պատառեալ, և զնշան թա-
 գաւորին ցրուեալ կողոպտեալ
 ամօթալից թողոյր. թէպէտ և զիւր
 զգեստիկն քճքճեալ պատառա-

տուն 'ի նմանէ 'ի գուրս բերէր,
յաղթօղ պահէր զանձն իւր սըր-
բութեամբ :

Եւ բացեալ զգուրս տանն
բռնաբար՝ 'ի գուրս ելանէր, հեր-
ձեալ զամբօխ մարդկանն, և ոչ
ուրուք կարացեալ յաղթահարել
զնա . և ընթացեալ ընդ քաղաքա-
մէջն, ելանէր ընդ արևելակոյս,
ընդ արեգ գուռն քաղաքին :

Երթեալ առ հնձանօքն՝ ուր
էին իսկ յառաջ վանք իւրեանց,
ձայն աւետեաց մատուցանէր
ընկերացն . և ինքն անցանէր հա-
րուստ մի 'ի քաղաքէն 'ի կողմն մի
հաւատյ՝ 'ի տեղի յարևելս կոյս,
'ի սարաւանդակի բարձրաւանդակ
յաւազին տեղի մի, մօտ 'ի բուն
պողոտայն որ երթայր յԱրտա-
շատ քաղաք . իբրև եհաս յայն
տեղի՝ ծունր եղեալ կայր յաղթ-
թրս և ասէր :

Տէր ամենայնի, ո՛ր կարիցէ հա-
տուցանել քեզ փոխանակ բար-
եացն՝ որ 'ի քէն շնորհեցաւ մեզ .
զի պահեցեր զյոյս մեր հաստա-

տուն՝ որ 'ի քեզ էր . և ապրեցուցեր զմեզ 'ի պղծալից ժանեաց գազանին՝ որ ապականէրն զմեզ : Այլ զի՛նչ ևս կայցէ 'ի մեզ կար՝ փոխարէնս հատուցանել քեզ . բայց անձինք մեր լիցին փոխանակ փրկութեան քում . զի դու ինքն արժանիս արարեր զմեզ արքանեկութեան՝ կրել զանունդ . քո որով ապրեցուցեր զմեզ . զի բայց 'ի քէն տէր զայլ ոք ոչ գիտեմք , և զանուն քո անուանեմք զօրհանապազ :

Այլ մեզ լաւ է մեռանել 'ի սրբութեան քում , քան թէ ձգեմք զձեռս մեր յԱստուածս օտարոս , որ չիցեն իսկ . այլ ոչ ինչ իսկ էն ամենայն պաշտամունք հեթանոսաց . զի դու ես արարիչ , որ ամենայն 'ի քէն և որդւովդ քո միածնաւ՝ առանց որոյ եղև և ոչ ինչ . և հոգիդ քո բարի առաջնորդեսցէ մեզ 'ի յերկիր ուղիղ , որ տանի զմեզ 'ի բարութիւնսն յաւիտենականսն յերկնաւորս :

Որոյ յանգիման լինելոց եմք

առաջին միածնիդ քոյ. զի առանց
 ամօթոյ կայցեմք 'ի կողմ աջակող-
 մանն. յորժամ առաքեսցես զդա
 'ի պատրաստ լուսոյ բնակու-
 թենէդ հայել յամենայն բնա-
 կիչս երկրի. որ ատեղծ իսկ զսիրտս
 որդւոց մարդկան. որ 'ի միտ առ-
 նու զամենայն գործս նոցա. զի և
 մեք 'ի ժողովրդենէ քումմէ եմք
 և 'ի խաչնէ արօտի քոյ. մտցուք
 'ի յարկսդ զոր պատրաստեցեր
 սիրելեաց քոց: Փութամք տէր
 զի ելցուք 'ի մարմնոյս, զի խառ-
 նեսցուք 'ի գուճդ միածնի որդւոյդ
 քո սիրելւոյ. և 'ի թիւ այնոցիկ՝
 որ սիրեցին զօր երևելոյ դալատեան
 տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:
 'ի պղծութենէս և եթ ապրես-
 ցուք. այլ եկեսցեն տանջանք 'ի
 վերայ մեր վասն անուանքոյ՝ պատ-
 րաստ եմք. զի ոչ զրկես գու զմեզ.
 զի դու ինքնին տէր վկայես ինձ,
 զի վարուց երկրակեաց կենացս՝
 ես ինչ ոչ ցանկացայ 'ի մանկու-
 թենէ իմմէ. վասն զի նայեցոյ և
 հաւատացի բանի քո զոր ասացեր.

Թէ վայ իցէ ձեզ յորժամ բարի
ասիցեն զձէնջ մարգիկ. այլ երանի
է ձեզ յորժամ նախատիցեն զձեզ
և հալածեսցեն, և ասիցեն զամե-
նայն բան չար սուտ զձէնջ վասն
իմ՝ ցնծացէք և ուրախ լերուք :

Արդարեւ իսկ տէր ցնծացաք և
ուրախ եղաք ընդ այս պատերազմ
որ եհաս մեզ, մարտնչել սիրով
քով. զի յազմեաց յազմող զօր
ուժիւնդ քս, և ետ մեզ յազմել:
Ուրախ եղաք ընդ այս փոխանակ
աւուրցն՝ որ խոնարհ արարին ըզ-
մեզ, և ամացն՝ յորս տեսաք զչար,
չարանան. հայեաց տէր՝ ի ժառանգ
դուժիւն քո և ի գործս ձեռաց
քոց. և առաջնորդեա՛ մեզ՝ ի վե-
րինդ քո երուսաղէմ՝ որ ի բար-
ձունս. ուր ժողովելոցդ ես զամե-
նայն արդարս զաւուրս և զոխելիս
անուան քո. եղիցի լոյս տեսան
Աստուծոյ ի վերայ մեր :

ԺԸ. Եւ մինչ դեռ երանելին
սուրբն Հռիփսիմէ խօսէր զայս ա-
մենայն, անգէն ի նմին գիշերի
Էկին հասին վաղվազակի ի տեղի

անգր իշխանք Թագաւորին, և
գահճապետն գահճօքն հանգերձ
րնդ նոսա և ջահք լուցեալք ա-
ռաջի նոցա : Եւ մատեան վազվա-
ղակի կապեցին զնա ձեռս յետոյ,
և խնդրէին զի հատցեն զլեզուսն :

Իսկ նա իւրովք կամօքն բաց-
եալ զբերանն՝ հանեալ մատուցա-
նէր զլեզուն . և անգէն զհանգեր-
ձիկն սրատառատուն որ զնովուսն
էր՝ ՚ի բաց զերծուին ՚ի նմանէ .
և հարեալ չորս ցիցս ՚ի գետինն
երկուս ոտիցն, երկուս ձեռացն, և
սրկեցին զնա . և մատուցին զկան-
թեղունսն ցմեծ ժամս . այրէին
և խորովէին զմարմինս նորա հրով
կանթեղացն . և քարինս վարեցին
ընդ գոգն նորա, և ՚ի վայր վայ-
թեցին զազիսն նորա . և մինչ գեռ-
եա կայր կենդանի՝ փորեցին զաչա-
երանեւոյն . ապա անդամ ան-
դամ յօշէին զնա և ասէին . եթե
ամենեքեան որ իշխեսցեն ան-
գոսնեւ և անարգեւ զհրամանս
Թագաւորաց, ըստ նմին օրինակի
կորիցեն :

Իսկ էին և այլ սուրբք արք և
կանայք որ ընդ նոսա եկեալ էին՝
աւելի քան զեւթանասուն մարդ .
այլ որ ՚ի ժամանակի տեղ հասին ՚ի
տեղին յայն ՚ի նոցանէն՝ որ խըն-
դրէին ամփոփել և թաղել զմար-
մինս նոցա . յորոց վերայ սուր
եղեալ կոտորեցին զնոսա իբրև
երեսուն և երկու ոգիս :

Որոց ասացեալ և նոցա զայս ,
սիրեցաք զքեզ տէր զի լուիցես
զձայն աղօթից մերոց . խոնարհե-
ցուցեր զունկն քո բարերար , և
մեք կարգացուք առ քեզ . քեզ
փառք՝ որ ճշ զրկեցեր զմեր ան-
արժանութիւնս ՚ի քոց բարեացդ
մարդասէր . որ պահեցեր զմեզ
իբրև զգիր ական , և ՚ի հովանի
թևոց քոց ապրեցաք յանօրինու-
թեանցս բազմութենէ . և ահա
մեռանիմք վասն փառաւորեալ
անուանդ քո : Եւ զայս միաբան
ասացեալ՝ առ հասարակ սպա-
ռեցան :

Եւ մի ոմն որ անդէն ՚ի ներքս
սպանին ՚ի հնձանի անդ՝ ուր էին

վանքն նոցա . որ այսպէս ասէր 'ի
 ժամ հրաժարելոյն իւրոյ . գոհա-
 նամ զքէն բարերար՝ զի և զիս
 ոչ զըկեցեր . զի ես հիւանդ էի՝ և
 ոչ կարացի ընթանալ զհետ ընկե-
 րացն ժամանել . սակայն գուտէր
 մարդասէր քաղցր՝ ընկալ և խառ-
 նեա և զիմ ոգիս 'ի գունդ քո
 սուրբ վկայիցն՝ ընկերացն իմօց
 և քերցն առ քո ազախինն և մայրն
 մեր և գլուխ Գայիանէ , և զքեզ
 սիրիչ և որդեակ մեր Հռիփսիմէ :
 Եւ սա այս օրինակաւ խօսեալ՝
 փոխեցաւ : Եւ քարշեալ 'ի բաց
 ընկեցին զմարմինս նոցա՝ առ 'ի
 կեր ընեւ շանց քաղաքին , և գա-
 զանաց երկրի , և թռչնոց երկնից :

ԺԹ . ԻՍԳ Թագաւորն թող-
 եալ զիւր ամօթն կորանաց որ
 պարտէր նմա , որ այնչափ անու-
 անի ելեալ քաջութեամբք առա-
 ւելոյր 'ի մարտս պատերազմացն .
 նաև յուզմպիանդսն Յունաց հըս-
 կայազօր երևեալ , բազում դոր-
 ծս արութեան և անդ ցուցեալ .
 և ոչ սակաւ մզեալ պատերազ-

մուհնս յայնկոյս Եփրատ գետոյ ,
'ի կողմանս Տաճկաց , ուր և կա-
րէ վերխոցեալ ելանէր երիվարաւն
'ի պատերազմէն : Իսկ նորա ա-
ռեալ զերիվարն , և զասպաղէնն
նորին և զիւր զառնաղէնն առեալ
կապեալ 'ի Թիկունսն , 'ի վերայ
մկանանցն 'ի լիւղ անցանէր ընդ
գետն Եփրատ :

Արդ որ այնչափ հզօր զօրաւոր
բուռն ոսկերօքն էր , և յաղջկա-
նէ միոջէ յաղթահարեալ լինէր
կամօքն Աստուծոյ : Եւ զայն
ոչ էր եդեալ 'ի մտի զամօթն նա-
խատանացն , այլ 'ի տեսիլ սի-
րոյն նորա ջեռեալ , տրտմեալ
ընդ մահ աղջկանն , տխրացեալ
սգանայր :

Տեսէք ասէ զկախարդասար ա-
ղանդ աղգիդ քրիստոնէից , զիւրդ
կորուսանեն զանձինս բազումս
մարդկան , հանել յԱստուծոցն
պաշտամանէ . յերկրաւոր վայե-
լից կենացս խափանեն , և 'ի մա-
հուանէ ոչ դողան . մանաւանդ
վասն սքանչելոյն հռիփսիմեայ՝

որ ոչ գոյր համեմատ յերկրի 'ի
ծնունդս կանանց :

Վասն զի սիրտ հատեալ զհեա-
անմոռաց 'ի մտացս չանկանի, մինչև
կենդանի եմ ես Տրդատ արքայ .
զի զՅուլնաց աշխարհն և զՀոռո-
մոց քաջ գիտեմ, և զմեր Պար-
թևաց կողմանսն, վասն զի բնու-
թեամբ իսկ է մեր . և զԱսորես-
տան և զՅաճկատտան և զԱր-
պատական . և զի մի ըստ միջէ
թուեմ, զի բազում տեղեք այն
են՝ որ իմ խաղաղութեամբ հա-
տեալ է . և բազումք այն են՝ որ
մտրտիւ պատերազմաւ աւարի աւ-
պատակեալ . ոչ ուրեք տեսեալ
է նման նմանութիւն այսր գեղոյ՝
զոր էր կորուսեալ այս կախար-
դացն . զի այսպէս զօրացան կա-
խարդիքն՝ մինչև ինձ յաղթեցին :

Իսկ 'ի վաղիւ անգր մատուցեալ
առնոյր հրամանն դահճապետն՝
վասն արքոյն Գայիանեայ սպան-
ման : Իսկ նա իբրև լուաւ՝ առ-
օէրն յեղեալ զեղեալ յիմարեալ
ափշեալ, և ոչ յիշեալ վասն արքոյն

Հռիփսիմեայ՝ համարեցիւ եթէ կենդանի իցէ : Մեծ աւագու թեան բարձի և պատուոյ պարգևս խոստանայր, եթէ յանկարծ որ հնարեսցէ պատրել հաճել զմիտս աղջկանն դալ առ նա : Իսկ նա ասէ . թէ այնպէս կորիցեն ամենայն թշնամիք քո յորջայ, և որ զԱստուածս անարդենն, և զհրամանս ձեր թագաւորաց . այլ կայ կախարդն այն, որ ապականեալ կորոյս զչքնազագեղն, և երկու ևս ընկերք նորուն :

Իբրև լուաւ թէ մեռաւ սուրբն Հռիփսիմէ, դարձեալ տրամու թիւն ընկալաւ . իջեալ նստէր ՚ի վերայ գետնոյ, և լայր, և ՚ի սուգ մտանէր : Դարձեալ հրաման ասայր վասն առաքինւոյն Գայիանեայ, թէ նախ զլեզուն ընդ ծոծորական հանել, և ապա սպանանել . վասն զի իշխեաց, մնասակար խրատուն իւրով կորոյս զայնախին, որ զգիցն գեղեցկութիւն ունէր ՚ի մէջ մարդկան : Իսկ դորին խրատդ անշնորհ արարեալ զգիսն իշխեաց,

որոց նմայն զայն շնորհեալ էր
գեղեցկութիւն. վասն այնորիկ
զնա կտառմահ սպանցեն :

Արդ ելեալ գահճապետն պար-
ծելով չարամահ առնել զնա . և
ետ հանել զնոսա շղթայիւք 'ի
քաղաքէն ընդ գուռն հարաւոյ ,
ընդ կողմն պողոտային՝ որ հանէր
'ի Մեծամօրի կամուրջն . 'ի տեղին
յայն՝ ուր սովոր էին սպանանել
զամենայն մահապարտս . 'ի ճաղ-
ճախուտ տեղի մի մօտ 'ի պարկէն
փոսին՝ ³ որ շուրջ գայր զքաղա-
քան : Եւ վարեցին չորս չորս
ցիցս միում միում 'ի նոցանէն :
Եւ մինչ գեռ կազմէին, սկսաւ ա-
սել սուրբն Գայիանէ ընկերօքն
հանդերձ այսպէս :

Գոհանաւք զքէն տէր՝ որ ար-
ժանի արարեր զմեզ մեռանել
վասն մեծի անուանդ քո . և յար-
գեցեր զհողեղէն բնութիւնս մեր,
զի լիցուք արժանի Աստուածու-
թեանդ քում . և հաղորդեցեր
զիս մահուան սրբոց քոց վկայիցն
Հախիսիմեայ և ընկերացն . և արդ-

փութամ՝ և անձկացեալ եմ հա-
սանել նոցա , որ զքեզն տիրեցին .
և ուրախ եմ զի ժամանեցից զկնի
դատերն իմոյ և որդեկին իմոյ հը-
ռիսիսիմեայ , և քերցն իմոց և
ընկերացն :

Արդ յիշեա՛ զմեզ տէր՝ որ վասն
անուան քո մեռանիմք զօրհանա-
պազ . համարեցաք իբրև զոչխար
'ի սպանումն . արի և մի մերժեր
զմեզ վասն անուանդ քո . և դու
տո՛ւր մեզ զյաղթութիւնդ քո , և
չարն գործակցօքն հանդերձ՝ նը-
կուն լիցի յահէ փառաց քոց :

Եւ յետ այսորիկ մատուան և
պատառեցին զհանգերձս նոցա
յանգամոց իւրեանց և պրկեցին
զնոսա մի մի 'ի չորս ցիցս . և ծա-
կեցին զմորթս 'ի պճղունս նոցա ,
եդին փողս , և փչելով այնպէս
կենդանւոյն մորթեցին զսուրբան
երեսին՝ 'ի ներքուստ 'ի վերմինչև
'ի ստինն . և ծակեալ զծոծո-
րական , և զլեզուան ընդ այն հանէ-
ին . և վարեցին ևս քարինս ընդ
գոգս նոցա , և ցրուեալ զազիս

նոցա յորովայնիցն ընդ գոգո
նոցա . և քանզի դեռ ևս կային
կենդանի, և ապա բարձին զգլուխս
նոցա արով :

Արդ որք միանգամ եկեալ
էին ընդ նոսա անտուտ 'ի Հո-
ռոմոց աշխարհէն , որ միանգամ
միաբանք եկին հասին յերկիր
Հայաստան աշխարհին , աւելի
էին քան զեւթանասուն մարդ .
իսկ որ սպանան ընդ սուրբ Թիւ-
նայն ընդ Գայիանեայ և ընդ Հը-
ռիփսիմեայ , նոքիմք հանդերձ
որ թուեցան 'ի թիւ վկայելոցն ,
ընդ ամենայն սպանեալն երե-
սուն և եւթն մարդ :

Արդ 'ի քսան և 'ի վեց ամսոյն
հոռի կատարեցաւ սուրբն Հռիփ-
սիմէ՝ գասուն արբով երեսուն և
երեք նահատակակից ընկերօքն
հանդերձ : Եւ 'ի քսան և եւթն
ամսոյն հոռի , սուրբն Գայիանէ
երկու իւրովք ընկերօքն . որք ընդ
նմա պատերազմեալք պսակեցան ,
և առին զպսակն յաղթութեան :

Ի . ԱՐԴ աւուրս վեց 'ի իոր

սիրութեան և յանհնարին տրտմութեան կացեալ թագաւորն առ անձուկ սիրոյ գեղոյն Հռիփսիմեայ, ապա յետայսորիկ ժամ տուեալ որսոյ՝ ամենայն զօրացածել կուտել զպառականն, խուճապական սփռեալ, երագաղտուեալ, թակարդ ձգեալ, կամեցեալ որս առնել, երթեալ 'ի գաշտն փառական նշամակաց։⁴

Այն ինչ 'ի կառս ելեալ կամէր թագաւորն ըստ քաղաքն ելանել, անդէն վաղվաղակի պատուհաս 'ի տեսառնէ 'ի վերայ հասանէր. և հարեալ զթագաւորն այսոյն պղծութեան՝ 'ի կառացն 'ի վայր կործանէր. և անդէն մոլեգնել սկսաւ, և իւրովի ուտել զիւր մարմինն. նաև ըսաւ նմանութեանն՝ Նաբոլգոգոնոսորայ արքային Բաբելացւոց, ելեալ ըստ մարդկային բնութեան արտաքս 'ի նմանութիւն վայրենի խողաց, իբրև զնոսա՝ ընդ նոսա 'ի մէջ նոցա երթեալ բնակէր։

Եւ այնուհետև մտեալ յեղէգն

խոտաճարակ լեալ անհնարին
անդգայութեամբ, մերկ զանձն
ընդ գաշտան կոծելով. զի թէպէտ
կամեցան արգելուլ անդէն՝ ի քա-
ղաքին՝ ոչ կարացին. մի վասն բնա-
կան ուժոյն, և մի վասն զի էր և
ոյժն գիւաց՝ որ ի նմայն հարեալ
էին:

Նաև ամենայն մարդիկն որ ի
քաղաքին էին՝ նոյն օրինակ գիւա-
քախք մոլեգնէին. և անհնարին
կործանումն ի վերայ աշխարհին
հասանէր: Եւ ամենայն ընտանիք
թաղաւորին ծառայք և սպասա-
ւորք՝ առ հասարակ հարուածովք
հարեալք լինէին. և անհնարին
սուգ վասն հարուածոցն լինէր:

Յայնմ ժամանակի տեսիլ Աս-
տուծոյ երևեալ ի վերայ քեռ
թաղաւորին, որոյ անուն էր Խոս-
րովիգուխտ: Արդ եկեալ խօսէր
ընդ մարդիկն, պատմէր տեսիլ և
ասէր. տեսիլ երևեցաւ ինձ յայնմ
գիշերի. այր մի ի նմանութիւն
լուսոյ եկեալ պատմեաց ինձ,
եթէ ոչ այլ ինչ գոյ բժշկու-

Թիւն հարուածոցն՝ որ եկին հասին 'ի վերայ ձեր, եթէ ոչ յգեւջիք դուք 'ի քաղաքն յԱրտաշատ, ածել անտի զկապեալն Գրիգորիոս. նա եկեալ ուսուցէ զձեզ՝ գեղցաւոցդ բժշկութեան:

Արդ իբրեւ լուան մարդիկն՝ սկսան ծիծաղել զբանիւքն զոր ասաց. սկսան խօսել ընդ նմա և ասեն, և դու ուրեմն մոլեգնեցար. դե ուրեմն հարաւ 'ի քեզ. զիարդ է՝ զի այս հնգեռոսաան ամ է զի ընկեցին զնա յանհարին խոր վերապն, և դու ասես եթէ կենդանի է. արդ և ոսկրօտինն իսկ ուր իցէ. զի նոյն օրն իբրեւ իջուցին զնա անդր՝ յօձիցն իսկ տեսլենէն նոյն ժամայն սատակեալ իցէ:

Իսկ կրկնեաց դարձեալ ևս կնոջն զնոյն տեսիլն, և հինգկնեաց սպառնալեօք. զի եթէ ոչ պատմեսցէ ստէպ ստէպ, մեծամեծ տանջանս ընկալցի. և հարուածք մարդկան և թադաւորին ևս քան զևս սաստկասցի մահու, և պէտ

սկէս տանջանոց: Եւ մտեալ ան-
գրէն Խոսրովի գութն՝ մեծաւ
երկիւզիւ և զգուշութեամբ ասաց
զբանսն հրեշտակին:

Իսկ նոքա վաղվաղակի յղէին
անդր նախարար զոմն աւագ՝ որոյ
անունն Օտա կոչէր: Եւ գնաց նա
'ի քաղաքն Արտաշատ՝ հանել
զնա՝ի խոր բանդէ ժիրապին: Արդ
իբրեւ եկն եհառ Օտայն 'ի քաղաքն
յԱրտաշատ, ընդ առաջ ելանէին
նմա քաղաքացիքն՝ հարցանել
զպատճառս գալոյն: Եւ նա ասէ
ցնոսա, թէ վասն կապելոյն Գրի-
գորի եկեալ եմ տանել զնա: Իսկ
նոքա զարմացեալ առ հասարակ
տսէին. ո՞ գիտէ թէ կայցէ, զի
բազում ամբ են զի ընկեցին զնա
անդր: Իսկ նա պատմեաց զիրս
տեսլեանն, և զգործն զինչ եղևն:

Իսկ եկին բերին կարս պարա-
նաց երկայնս և ստուարս, և կցե-
ցին իջուցին 'ի ներքս: Աղաղա-
կեաց Օտայն նախարար 'ի ձայն
մեծ, և ասէ. Գրիգորիոս եթէ
կայցես ուրեք՝ եկ 'ի դուրս զի տէր

Աստուածն քողոր պաշտեա գու՝
նա հրամայեաց հանել զքեզ այ-
տի : Եւ անդէն յոտն կացեալ
վաղվաղակի շարժեաց զպարանն ,
և բուռն հարկանէր :

Իսկ սոցա գիտացեալ՝ ձգեալ
հանին զնա 'ի վեր , և տեսին զի
թխացեալ էր մարմին նորոտ իբրե
զածուղ սեացեալ . և անդէն հան-
գերձս մատուցեալ զցեցուցին
նմա , և խնդութեամբ առին գը-
նային յԱրտաշատ քաղաքէ , առ-
նել 'ի Վաղարշապատ քաղաք :
Յայնմ ժամանակի առ վտանգի
տարակուսանաց ցաւոցն՝ ելեալ
թագաւորն , գիւին առեալ ածէր
ընդ առաջ նորա մերկ խայտառակ :
Եւ նախարարքն արտաքոյ քաղա-
քին սպասէին նմա :

Արդ իբրե տեսանէին զնոսա 'ի
բացէ՝ զի գային Գրիգորիոս Օ-
տայիւն հանդերձ , և այլ բազում
մարդիկ՝ որ գային ընդ նոսա յԱր-
տաշատ քաղաքէ , ընդ առաջ խա-
ղացեալ մոլեգնեւլով և ուտե-
լով զմարմինս , գիւահարէին ,

և փրփրէին առաջի նորա :

Իսկ նա վաղվաղակի ծունր ե-
գեալ յաղօթս կացեալ, իսկ նոքա
անդրէն ՚ի զգաստութիւն դառ-
նային : Եւ սա անդէն հրամայեաց՝
զի արկցեն զանձամբք իւրեանց
հանդերձ, և ծածկեսցեն զամօթն
իւրեանց : Եւ մատուցեալ թագա-
ւորն և նախարարքն, բուռն հար-
եալ ունէին զոտիցն արքոյն Գրի-
գորի և ասէին, խնդրեմք ՚ի քէն
թող մեզ զյանցումն մեր՝ զոր մեք
լնդ քեզ արարաք :

Իսկ նա մատուցեալ կանգնեաց
զնոսա ՚ի գեանոյ անտի, և ասէ .
ես մարդ եմ իբրեւ զձեզդ, և մար-
մին ունիմ իբրեւ զձերդ . բայց
դուք ծաներո՞ւք զձեր արարիչն
որոյ զերկինս և զերկիր արարեալ
է, զարեգակն և զլուսին և զառ-
տեղս, զծով և զցամաք . և նա կա-
րօղ է զձեզ բժշկել :

Իսկ անդէն սկսաւ հարցանել
Գրիգորիոս՝ թէ ո՞ւր եգեալ են
մարմինք վկայիցն Աստուծոյ : Իսկ
նոքա ասեն՝ թէ որո՞ց վկայից ա-

սես : Եւ նա ասէ , որ վասն Աստուծոյ մեռան 'ի ձէնջ : Իսկ նոցա ցուցեալ նմա զտեղիսն :

Իսկ նա ընթացեալ ժողովել և ամփոփել զմարմինս նոցա 'ի սպանման տեղեացն՝ զի կային անդէն , տեսին զի զօրութիւնն Աստուծոյ պահեալ էր զմարմինս նոցա . զի այն ինն տիւ էր և ինն գիշեր՝ զի արտաքոյ ընկեցեալ էին մարմինք նոցա . զի ոչ գազանի էր մատուցեալ , և ոչ շան , քանզի անդէն շուրջ զքաղաքուն էին մօտ 'ի քաղաքն . և ոչ հաւու մնասեալ ևս էր նոցա , և ոչ էր հոտեալ մարմին նոցա : Իսկ նոքա բերին հանդերձս բազում պատանաց :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս՝ ոչ արժանի համարէր զպատանան բերեալս Թագաւորին , կամ զայլոց մարդկանն . այլ իւրաքանչիւր պատառատուն հանդերձիւն պատէր զսուրբսն . առ անգամ մի , ասէ , մինչև ընջիք դուք արժանի պատել զմարմինս նոցա . և ամփոփեաց

առ. գնաց 'ի հնձանն՝ ուր վանքն
խակլեալ էին նոցա. և իւր խակ
վանս անդէն կալեալ օթեվանս
առնէր: Եւ երանելին Գրիգորիոս
զցոյցն ամենայն՝ առ Աստուած
ազօթս մատուցանէր վասն նոցա
փրկութեան. և խնդրուածս առ.
նէր, զի դարձցին և ասպաշխարու-
թեան հնարս գտանել մարթա-
սն:

Եւ 'ի վաղիւ անդր Թագաւորն
և նախարարքն, և մեծամեծ աւա-
դանին խառնադանձ ամբօխիւն,
բազմութեամբ եկեալ 'ի ծուռր
իջեալ առաջի սրբոյն Գրիգորի,
և առաջի սուրբ օսկերաց վկայիցն
Աստուծոյ, խնդրէին և ասէին.
Թող մեզ զամենայն յանցումն
չարեացն զոր մեք ընդ քեզ արա-
րաք. և խնդրեա՛ գու վասն մեր
յԱստուծոյ քումմէ զի մի կորի-
ցուք:

ԻԱ. ԻՍԿ կապեալն Գրիգորիոս
անդէն սկսաւ խօսել և ասէ. որ
ասէքդ թէ Աստուած քո՛ Աս-
տուած է և արարիչ ամենազօր

կամայական բարերարութեամբն՝
անուատեք անհիւթական . զնիւ-
թական արարածս էական գիտու-
թեամբն իւրով յանտեղիս իմիք
'ի մի հրաման հաստատեալ՝ զաշ-
խարհս պատրաստեաց յոչնչէ .
զամենայն ինչ արար Աստուած
ամենակալ, ամենատէրն . զնա ծա-
ներո՛ւք , զի բժշկեսցին ձեր ցաւք
յանցանաց 'ի պատուհասէ այտի :

Որ վասն իւրոյ մարդասէր ողոր-
մութեանն խրատեաց զձեզ, ըստ
բանից աստուածական իմաստու-
թեանն . որպէս ասաց իսկ , Թէ
զոր սիրէ տէր խրատէ և գանա-
լից առնէ զորդի՝ զոր 'ի յակն առ-
նու . իսկ նա բարերարութեամբ
իւրով կոչեաց զձեզ յորդէգրու-
թիւն :

Իսկ ճշմարիտ որդին Աստուծոյ
ոչ ամօթ համարի զայնոսիկ իւր
եղբարս անուանել, որք դարձ-
ցին յերկրպագութիւն նորա . և
հոգինսուրբ շնորհեսցէ ձեզ զառ-
հաւատչեայ սիրոյն իւրոյ , զուար-
ճացուցանել զսիրտս ձեր յուրա-

խուժիւն որ ոչն անցանէ . բայց միայն եթէ դարձիւք , և ըստ կամաց նորա գնասիւք , տացէ ձեզ զանմահութիւն կենաց :

Այլ զի կոչեցէքդ Աստուած քո , բարիոք ասացէք . քանզի որ ճանաչեն զնա՝ նա կոցա Աստուած է : Իսկ որ ոչն ճանաչէ , թէպէտ և են նորա արարածք , օտար են ՚ի խնամոց և ՚ի սիրոյ մարդասիրութենէ անտի նորա . իսկ երկիւզածք նորա մերձ են առ նա , և այցելութիւն նորա շուրջ է զնոքօք , և պահէ զնոսա :

Իսկ թերևս ասացես դու՝ թէ ո՛ւր պահէ զերկիւղածս իւր . զի որ ՚ի ձեռս մեր անկան՝ մեռան և չարչարեցան , և մեք ըստ կամաց մերոց դատեցաք զնոսա : Տէս զի կամեցաւ Աստուած զհանգիստ մահու մարդկան . և ՚ի միւսանդամ գալստեան փառացն երևեցուցանէ՝ տալ զբարիան սիրելեացն իւրոց , և այնոցիկ որ ճանաչեն և առնեն զկամս նորա :

Այլ տէս դու զայս՝ թէ զիարդ

զօրութեամբ Աստուածութեան
խորոյ պահեաց հաստատուն զմբ
վկայան սիրելեան, և ոչ նեղու-
թիւնք բազումք երկմտեցուցին
զմի ոք 'ի նոցանէն, Եւ ապրեցոյց
զսուրբ գերանելին Հռիփսիմէ ըն-
կերօքն հանդերձ 'ի ձերոց պղծա-
թենէ և յանօրէնութենէ:

Արդ պատրանք մեքենայից
թշնամոյն, որ իսկզբանէ իսկ
պատրեցին խարեցին զմարդիկ, և
կորստական ճանապարհացն ու-
ղևոր հաստատեցին: Եւ կամ զիմ
զանարժանութիւնս, զի որպէս
բարերարութեամբն իւրովարժա-
նի արար պատրաստել զիս՝ չար-
չարել վասն անուան իւրոյ մեծի.
և ետ ինձ համբերել, զի հասուցէ
զիս 'ի վիճակս երկնաւորս. և որ-
պէս ասաց իսկ մեծ առաքեալն
Պօղոս, զոր հասցէ ձեզ ճանաչել՝
և 'ի նմին իսկ և 'ի նորուն բանս
վայելեալս մարգարտութեամբն
Քրիստոսի, թէ օրհնեալ է Աս-
տուած որ արժանիս արար զմեզ՝
հասանել 'ի մասն ժառանգու-

Թեան սրբոցն 'ի լոյս : Եւ արգարե
հասաք պարծանօք , զի չարչարա-
նօքն Քրիստոսի վայելիցեմք 'ի
նորին վարդապետութեանն :

Արդ զնա ծանիջիք որ զձեզ 'ի
խաւարէն կոչեաց յիւր պանչելի
լոյսն փառաց . մատիջիք առաջի
աթոռոյ շնորհաց նորա , և գտջիք
զոգորմութիւն 'ի նմանէ . և 'ի բաց
Թօթափեսջիք զամենայնազաւ
եսաց անօրէնութեան . լուսսջիք
զանձինս ձեր կենդանի ջրովն , և
զքիառաց լուսոյ զպատմութեանն
արժանի լինիջիք զգե՛նութեան յանձինս
ձեր :

Այլ վասն այսորիկօրոյն Հռիփ-
սիմեայ՝ դուք խեղ ինքնին գիտէք ,
Թէ որպէս պահեաց զնա տէր , և
տապեցոյց 'ի ձեռաց ձերոց՝ 'ի
պղծութենէ անօրէնութեան .
Եւ դու ինքնին գիտես զչափ քա-
ջութեան ուժոյ պնդութեան ոս-
կերաց քոց , զիարդ եղեր տկարա-
ցեալ առաջի աղջկան միոյ . զի
պահեաց զնա զօրութիւն ամե-
նատեառն Քրիստոսի : Իսկ վառն

իմ գու իսկ գիտես, զի հնդեռա-
սան ամ է իմ՝ զի կայի ես 'ի
խաւարչուտ 'ի խոր յանհնարին
վիրապին. 'ի մեջ օձիցն էր բնակու-
թիւն իմ, և վապն ահին տեառն՝
ոչ երբէք մեղան ինձ. և ոչ զար-
հուրեցայ 'ի նոցանէ, և ոչ երկեալ
սիրա իմ. զի յուսացեալ էի 'ի
տէր Աստուած արարիչ ամենայնի:
Այլ վասն այսորիկ գիտեմ՝ զի
աղիառութեամբ արարէք զոր ինչ
արարէքն:

Բայց արդ դարձարո՞ւք և ծա-
ներո՞ւք զտէր. զի ողորմեացի և
կեցուցէ զձեզ, և զսպանեալ կեն
գանիսն բարեխօս արարէք. զի
կենդանիք են, և չեն մեռեալք.
և ծաներո՞ւք զԱստուած՝ զի նա
ինքն է տէր ամենայնի. և 'ի բաց
թողէք այսուհետև զպղծութեան
պաշտամունսդ, զքարեղէն և զփայլ
տեղէն, զարծաթեղէն և զոսկե-
ղէն, պղնձաձոյլ պատկերացդ.
զի սուտ են, և սնոտի:

Եւ ոչ զայդ իսկ տասցի ձեզ
վաղագոյն վասն մոլորութեանն

ձերոյ, թէ մառախուղ ասուերացն
խաւարին թանձրութեան նըս-
տեալ է՝ ի վերայ ձերոյ աչտոց սըր-
տին. ո՛չ կարացեալ հայել իմանալ
ածել զմտաւ, և զարարիչն ճա-
նաչել. արդ՝ թէ ի ձէնջ ես
ուղղութիւն ինչ տեսանէի առ
Աստուածութիւնն պաշտմամբ
մերձենալ, այլ վասն զի ո՛չ դադար
եցից զցայգ և զցերեկ՝ ազաչել ի
վերայ ձեր, զի մի՛ կորիցէք. այլ
վասն բազում մարդասիրութեան
արարչին՝ որ անքննին և անպա-
տում է առ արարածս իւր. որ
երկայնմտութեամբ ներէ թողու-
անսայ խնայէ, վասն բազում
գլթութեան իւրոյ:

Որ յաւուրցն առաջնոց թոյլ
եա մարդկան գնալ ըստ կամաց
իւրեանց, որպէս և տուն իսկ.
բարձի թողի զնոսա երթալ զհետ
կամաց սրտից իւրեանց. և գնացին
նոքա ըստ կամս անձանց իւրեանց.
այլ այժմիկ սկսեալ կոչել զձեզ
յիւր արքայութիւն և յանեղծու-
թիւն, լինել ձեզ ժառանգաւոր

յաւէժ կենդանութեանն՝ որ ոչն
անցանէ :

Վասն որոյ իսկ զիւր վկայան
սիրելիան առաքեաց առ ձեզ, որք
'ի վկայելն իւրեանց՝ վկայեցին
զմիսանական տէրութիւնն Եր-
րորդական՝ ընդ ամենայն 'ի վերայ
ամենայնիդ Աստուած, որ նա ինքն
է յաւիտեանս յաւիտենից. ար-
քայութիւն նորա արքայութիւն
յաւիտենից, և տէրութեանն նորա
վախճանն ոչ գոյ : Եւ զմահ իւր-
եանց եղին կնիք հաւատարիմ
հաւատարական՝ իւրեանց ճշմար-
տութեան հաւատոց. որոց ահա
ւասիկ և ճառք 'ի միջի ձերում
պատմին. որք կենդանի են առ
Աստուած, և բարեխօս ստացո-
ղացն՝ որ մաղթեմք բարեխօս ու-
նել զնոսա առ Աստուած. քանզի
վասն Աստուծոյ մեռան, կարօղ
են զմեռելութիւն բազմաց կեն-
դանացուցանել :

Վասն այսորիկ նորք հաշտեցա-
րո՛ւք առ Աստուած, 'ի ձեռն
մահուն որդւոյն Աստուծոյ. վասն

զի որդին Աստուծոյ մեռաւ՝ զի
զմեռելութիւն արարածոց կեն-
դանացուցէ . իսկ սղբա մեռան՝
զի վկայք լիցին Աստուածութեան
նորա :

Եւ զի ոչ եթէ առանց իւրոյ
մահուանն՝ կենդանութիւն տալ
մեզ ոչ կարէր , այլ զի մեծացուցէ
զարարածս իւրով յանարգութիւն
իջանելովն . զի զանարգա բար-
ձրացուցէ՝ իւրովն իբրև զմեզ լի-
նելովն :

Իսկ ոչ եթէ առանց օղբա վը-
կայութեան ոչ լինէր արդեօք հա-
ւատարիմ . այլ զի մեծացին սղբա՝
որ սիրեցին զնա , և զմեր շունչա
պահեալ՝ ի մարմնի մերում : Զի
թէպէտ և հասին մեզ ներգութիւնք
մարմնոց վշտաց և անհնարին ցա-
ւոց , աւելի տանջեալ քան զամե-
նայն մարդկան , զիմիդ հնար էր
միտեայ տուալ մարդկային բնու-
թեանս մարմնոց՝ այնմ ահագին
վտանգին չարչարանացն :

Ասմ թէ կեցցէ՞ արդեօք միօր-
եայ մարդ յանհնարին ի խոր վի-

Իսապի անդ յայնմիկ , յորում
 թաղեալն կայի ես 'ի մէջ օձիցն
 իբրեւ 'ի շեղջի , և եռային զմար
 մնովք իմովք . սլատեալ կային
 շուրջ զինե , և կայառային զանգա-
 մովք իմովք . սակայն մեծաւքանչ
 ոգորմով թիւնն տեառն պահեաց
 զիս կենդանի : Եւ որում ոչ ևս
 էաքարժանի՝ զբանսմշակութեան
 բժշկութեան օգտի ոգւոց և մար-
 նոց մշակեմք աւասիկ 'ի միջի
 ձերում . ոգւոց և մարմնոց ձերոց
 պատրաստեցաք՝ զձերօգուտն ձեզ
 մատուցանել :

ՅԱստուծոյ 'ի բարերարու-
 թենէ անտի սկսցուք զպատգամն
 երկնաւորս ձեզ ջամբել . զի եթէ
 լուիջիք բանին իրաւանց քարոզու-
 թեան արարչին ամենայնի , փր-
 կեալք սրբեալք լինիջիք 'ի փոքր
 պատուհասէդ , և 'ի յաւիտենա-
 կան կեանսն վայելեսջիք . բանին
 աստուածութեան լուիջիք , և
 զբարութիւն երկնից արքայու-
 թեանն յանձինս ձեր ընկալջիք :
 Ապա եթէ յակամայ տգիտու-

Թենէ մեզացդ՝ 'ի քարապաշա 'ի
 փայտապաշտութենէդ արեալ լի
 ջիւք, և զանճառ բարիսն Աստուծոյ
 'ի յանձինս ձեր ընդունել մար-
 Թասջիւք:

Ապա և սուրբ վկայքն Աստու-
 ծոյ՝ զոր դուքն չարչարեցէք, վասն
 ձեր և նոքա բարեխօսութիւն
 կարեն մատուցանել. և մեր բանքս
 և ճառքս և ջանքս և վաստակս
 ձեզ յօգուտ սերմանեսցի. բար-
 եկեաց շատակեաց կենօք զձեզ
 յերկրի վայելեցուացէ, և յեր-
 կինս հանդերձեալ կենացն զձեզ
 ժառանգորդս արասցէ:

Ապա եթէ ոչ կամիջիւք լսել քո-
 րողութեան բանին կենաց, աստէն
 հարեալ վրիժուքն չարաչար հար-
 ուածովք զձեզ սատակեսցէ. և 'ի
 ձեռս օտար թշնամեաց զձեզ դա-
 տեսցի, և միանգամայն իսկ զքէն
 վրիժուցն հանեալ՝ 'ի մահ զձեզ
 մատնիցէ:

ԻԲ. ԵՒ իբրե խօսեցաւ երա-
 նելին Գրիգորիոս զայս ամենայն,
 առ հասարակ ձեռն զօձիւք արկ-

եալ՝ զպատմութեանն պատառէին .
 Թագաւորն նոյնպէս կայր և նա-
 խարաքն , և այլ բազմութիւն
 մարդկանն իջեալ 'ի գետին ընդ
 մոխիր Թաւալեալ , ասէին տռ-
 հասարակ իբրեւ ընդ մի բերան .
 արդ կայցէինչ մեզ յոյս Թողու-
 Թեան յԱստուծոյ . զի մեք կո-
 բուսեալ էաք 'ի ազիտութեան
 մերում և 'ի խաւարային ճանա-
 ւարհա . արդ իցէ՞ Թէ Թողցին
 մեզքս այս մեր բազումք :

Եւ պատասխանի Գրիգորիոս
 և ասէ . մարդասէր տէրն՝ երկայ-
 նամիա և բազումսպարմ է . դժամ
 առ ամենեւեան՝ որ կարդան առ
 նա , և որ խնդրեն 'ի նմանէ՝ Թողու-
 նոցա :

Իսկ նոքա ասէին՝ Թէ Ծանո՞
 մեզ , և հաստատեալ զմիտս մեր ,
 զի մարԹապոսք ազաչել զերեւո
 ւորարչին մերոյ՝ զոր ոչն գիտեմք ,
 եթէ դարձեալ արդարեւ դարձցի
 և ընկալցի՞ զմեզ յապաշխարու-
 Թիւն . և կայցէ՞ ևս տեղի դարձի .
 և չիցէ՞ արդեօք հատեալ յոյս

կենաց մերոց 'ի նմանէն :

Կամ գուարդեօք ո՛չ յիշեսցեսս
զչարիսն զոր մեք ընդ քեզ արա-
րաք . և տայցէ՛ս մեզ զուղիւ վար,
գապեատու՛թիւն , և ո՛չ կարեալ
ընդ մեզ ռիս չարականիցեսս զմեզ .
և ո՛չ արկանիցեսս զմեզ արդարեւ
յուղիղ ճանապարհէն :

Եւ առ հասարակ գոչուն բար-
ձեալ մարդկանն 'ի գոչուն լալոյ
Թագաւորուան հանգերձ՝ ամե-
նայն մարդիկ անկեալ Թաւալէին
առաջի նորա . զի սակաւիկ մի ո՛չ
կարէին մեկնել 'ի նմանէ , վասն
անհնարին հարուածոցն բարկու-
թեանն , դիւամոլ տանջանացն :
Զի թէ լինէին երբէք ուրեք մեկ-
նել 'ի նմանէ , անդէն դիւացն 'ի
վերայ հասեալ զայրադնեցուցա-
նէին , իւրեանց ատամամբքն ու-
տել մարդեան զմարմինս իւրեանց :

Արդ իբրեւ լուաւ սուրբն Գրի-
գորիոս զայն ամենայն՝ զոր խօսե-
ցան նոքա առաջի նորա , իսկ նա
յարտասուս հարեալ ասէ ցնոսա .
գուք ինքնին գիտէք զայն ամենայն

չարիս՝ զոր գուքն ընդ իս արարէք .
 զիւնրդ կարիցէ մարդ տոկալ յայն .
 չափ չարչարանաց վերայ կամ
 գոյր հնար տոկալ մարդոյ ժամ
 մի լոկ . 'ի տեսլենէ օձի միտջ բա-
 ցուստ 'ի բաց փախչելով մարդիկ ,
 թո՛ղ թէ 'ի բազմութեան օձից
 լինել ամն հնգետասան , և ողջ
 մնալ , և բնակել ևս հանապաղ 'ի
 մէջ նոցա :

Նախ յայդմ իսկ տեսէք զգո-
 րութիւն արարչին . զի որ զամե-
 նայն արար , զիարդ և կամի , յոր-
 ժամ և կամի , կարօղ է զիւրաքան-
 չիւր բարս փոփոխել . զի և զայն
 զմեղանչական թոյնաւոր գազանս՝
 որ յանհնարին գբի անդնդային՝
 ընդ անարժանի իւրում ծառայիս
 քաղցրացուցանէր :

Զի թէպէտ և մեք անարժանք
 էաք , սակայն վասն ձերոյ օգտի
 զմեզ պահեալ՝ երևցոյց զիւրոց
 սքանչելեացն զօրութիւն . զի զմեզ
 պահեալ ածեալ , և 'ի ձեր մչակու-
 թեան գործն եկեալ , և զօգուտն
 զձեր բերեալ , Աստուծոյ մարդա-

սիրութիւնն մեզ անձեզ կատարեացի :

Եւ կամ էր արդեօք հնար ազջկան միոջ մանկամարդոյունել զգէմ առն սկայի, որպէս անհէք իսկ աչօք ձերովք. զիմորդ էր հնար այդմ լինել, եթէ ոչ Սատուծոյ էր տուեալ զիրաւունս յաղթութեանն, պահել զիւր վկայսն անարատութեամբ 'ի ձերոց յանցուածոց յանօրէնութենէ :

Արդ վասն մահուան այնոցիկ սրտոց երանելեացն, որոց արիւն նոցա հեղեալ 'ի յերկրի ձերում. որք արժանի եղեն Սատուածութեանն շնորհացն պատարագեցան : Վասն որոյ և ձեզ այց և խնդիր եղեալ Հայաստան աշխարհիս՝ վասն նոցա արդար արեանն հեղլոյ. և ձեզ քաւութիւն շնորհի աւագիկ ձերով ապաշխարութեամբ յամենապարզէն Աստուծոյ :

Իսկ վասն իմ, արդեօք ես ոչ էի 'ի հրամանէ Սատուծոյ ձեզ քարոջ՝ այլ 'ի կամս մտաց իմոց, իսկ

արդ գոյր ինձ արդեօք հնար իշխանութեան՝ բան մի 'ի ձէնջ թաքուցանել. թո՛ղ թէ քանզի հրաման առեալ Սատուծոյ : Զի և ես 'ի խոր վիրապի անդ՝ զամենայն օր տեսեալ աչօք բացօք զհրեշտակ Սատուծոյ՝ զի հանապազ քաջալերէր զիս . որպէս և այժմ՝ իսկ զնոյնս տեսանեմ . որ ասէ լիս՝ թէ քաջալերեաց ավինդկաց, զի տէր Սատուած պահեաց զքեզ՝ և արժանի համարեցաւ արքանեկութեան իւրոյ . և եաքեզ զգործս մշակութեան իւրոյ, զի և դու ընդ այլ մշական մտեալ՝ վարձս առցես զանապական պարգեացն Քրիստոսի :

Զի և ձեր իսկ արկեալ զիս 'ի խոր վիրապն, յանհնարին տեղւոյն մահուանէ ելեալ ողջանդամ կամօքն Սատուծոյ . իբրեւ ոչ եթէ զայս ասելով անձինս պարծանս տամ, այլ զի ոչ հնար է թաքուցանել զպանջելիան Սատուծոյ . զի ոչ իսկ թաքչի՝ այլ պատմի Քրիստոսի զիս ասարեցոյց 'ի մահ-

ուանէ, որ յաջա ձեր մեռեալ
համարեալ էի. որպէս և գութ
խակ վկայէք ինձ. և գութ զի մե-
ռեալ էիք 'ի մեզս ձեր, ահա-
ւագիկ մեռեալքդ 'ի ձեռն մե-
ռելոյս կենդանանայք. վասն զի
տուաւ 'ի ձեռս իմ՝ պատմել ձեզ
զհրամանս Աստուծոյ, դարձու-
ցանել զձեզ 'ի ճշմարտութեան
ճանապարհն. և 'ի բաց լինել ձեզ
յունայնութեան պաշտամանց ան-
տի, 'ի քարեղէն 'ի փայտեղէն,
յարծաթագործ պղնձագործ 'ի
պատկերաց այտի, որ ոչ ինչ խակ
են, և ոչ ումէք տխրանացու:
Դառնալ առ Աստուած կենդանի
որ արար զերկինս և զերկիր, և
զժող և զամենայն որ է 'ի նոսա.
և 'ի Բան նորա յորդին միածին,
և 'ի Հոգին կենդանի և կենդանա-
բար, որբիչ և քաւիչ երկրպագ-
ուաց և փառաւորչաց իւրոց:

Իսկ եթէ զձեզ յորդոր յո-
ժարութեամբ անսանիցեմք դար-
ձեալ առ Աստուածութիւն անդր,
ախորժ յոժարութեամբ սկիզբն

արառցուք ձեզ՝ պատմելով վասն
 արարչութեանցն. թէ զիարդ բարի
 աշխարհս ստեղծաւ՝ ի բարերարե
 անտի. թէ զիարդ վարեցան կարդ
 աշխարհի. զի ոմանք՝ ի մարդկանէ
 զհաճութիւն բարեացն յիւրեանց
 կամաց կատարեցին առ Աս-
 տուած. թէ որ զչարն գործեցին՝
 աստէն պատժեցան ի յերկրի.
 թէ զիարդ եկն որդին Աստուծոյ
 մարմնով յաշխարհ անարգու-
 թեամբ. թէ զիարդ գալոց է՝ ի
 վախճանի նովին մարմնով և փա-
 ռօք հօր, և վասն լինելոց բար-
 եացն և հանդերձեալ դատա-
 տանին:

Եւ թէ այժմ զիարդ օրէն է
 մեզ գնալ պատուիրանօք ըստ կա-
 մացն Աստուծոյ. և թէ զիարդ
 ապաշխարութիւն գտանել, ընդ
 նմին և զթողութիւն մեղաց. և
 թէ զիարդ զմեղուցեալսն տգիտու-
 թեամբ քաւել, և ըստ կամացն
 Աստուծոյ փախչել ի չարէ, և
 զբարիս գործել, և խոստացելոց
 բարեացն հասանել. և թէ զիարդ

արժանի գնալ 'ի Ճանապարհս
Աստուծոյ :

Զայս ամենայն կարգաւ մի ըստ
միողէ ոճով պատմեցից անաշխատ
լեզուաւ և անհանգիստ բերանով .
զի և տէր ըստ իւրում մարդասի-
րութեանն ընկալցի զձեր պաշ-
խարութիւնդ . և դուք արժանի
լինիք մտանել 'ի շնորհս մարդասի-
րութեան 'ի ձեռն տեսուն մերոյ
Յիսուսի Քրիստոսի :

Մեք 'ի սկզբանցն սկիզբն արար-
եալ՝ սկսցուք ցուցանել զաշխար-
հի զարարչութիւնն , բարերարու-
թեան բարեացն 'ի բարերարէն ,
եթէ դուք կամիցիք սրտի մաքր
ունենդիր լինել և հաւատալ : Սա-
կայն մեք անտուստ իսկ սկիզբն
արասցուք պատմելոյ ձեզ . նախ՝
վասն մեծի միոյ միայնոյ բարերա-
րին . և ապա եղելոցս ամենեցուն
'ի նմանէ : Այլ զամենայն 'ի ձեր
աշակերտելոցդ յօգուտ փութամք
կատարել ըստ հրամանի Աս-
տուածութեանն . կարևորագոյն
համարեցաք ընդ նոյա և վասն

Նորին՝ գիպոզագոյն և նմանագոյն բանիւք զլիփարէնն թելագրել . զի վասն Աստուածութեանն են բանք . քանզի գիտեմք թէ նա է ճշմարիտ Աստուած :

Այլ ոչ եթէ զանհաս բնութենէն կարիցէ որ ճառել, և որպէս էն՝ զայն կարիցէ որ պատմել . զի անհաս և անբաւ և անբաւանդակ և անքննին, անմատոյց անիմաց է յամենայն արարածոց . աներեւոյթ 'ի տեսլենէ և մօտ առ ամենեւին խնամով տեսչութեամբ գթութեամբ շնորհաց մարդասիրութեամբ իւրով . ոչ տեսաւ երբէք 'ի մահկանացու մարմնաւորաց, նաև ոչ 'ի հոգեղէնաց և 'ի հրեղինաց զուարթնոց : Միայն փառաւորեալ յամենայն արարածոց . քանզի ամենայն ինչ 'ի նմանէ է, թոյլ նա միայն ինքնութեամբ :

Սակայն արք արդարք 'ի մարդկանէ՝ որ արժանի եղեն ճանաչել զարարչութիւն նորա, յերկրագոլթեան կամացն հնազանդեալ

հրամանակատարք, մշտնջենաւորական և աստուածամերձ կենացն վայելչութեամբ՝ մարգարէք աւանդանեցան ի դարս առաջինս, աստուածապաշտ յազգէն եբրայեցւոց, յԱբրահամեան զաւակէն, որ աստուածապաշտութեամբն ընտրեալ՝ ամենայն ազգաց հայր անուանեալ. զի իբրեւ զգլուխ հաւատոց արդարութեան ամենեցուն՝ ելեալ նստիցի յառաջահաւատն պարծանօք, արդարեւ իսկ հայր անուանեալ. որոյ զաւակն՝ ժողովուրդ առաջին սեպհական անուանեալ:

Յորոց միջի մարգարէքն իբրեւ լուսաւորք՝ աստուածապայծառ պատգամօքն ծագեցին. որք հոգւոյ շնորհացն աստուածութեանն արժանի եղեն ուսուցանել ամենեցուն զօրէնս Աստուծոյ. և ըզկամս և զկարգս նորուն ուղղութեան երկնաւոր հրամանացն՝ ամենայն ուրեք առաջի դնելով. որպէս նոցուն իսկ մատեանք մարգարէութեն հաւատարմութեամբ պատ-

մէն . որ յամենեցունց յօգուտ
մինչ 'ի վախճան ընթացեալ , ը
արարեալ զտիեզերս յօրինեալ ,
ընթերցողականացն յանդիման կա-
ցուցանել զարուեստն մարգարէա-
կան աստուածեղէն բանիցն . որ
պէս զի համարեալ լիցի զերանե-
լիսն իսկ գլխովին յանդիման տե-
սանել :

Արդ 'ի մէջ սրբոցն աստուածա-
պաշտ գնդաց մարգարէիցն , ոմն
յարուցեալ մեծ մարգարէ՝ որում
անուն Մովսէս կարդացեալ . ար-
ժանի եղեալ Աստուածութեան
շնորհացն՝ որ և սկիզբն արարեալ
զւսուցանելոյ ամենեցուն , առեալ
զճշմարիտ գիտութիւնն՝ աշ-
խարհահամար աշխարհապատում
մեծն մարգարէիցն :

Անտի և մեր սկիզբն արարեալ՝
ամենուսոյց շնորհօք հոգւոյն՝
բան 'ի գործ արասցուք վարդա-
պետել ձեզ , փոյլթ 'ի յանձին
կալեալ , և վասն երկուց աշխար-
հաց հաստատելոց 'ի բարերարէն
Աստուծոյ , 'ի սկզբան և կատա-

բաժի, վասն անցաւորիս և յա-
 վառենական մշտնջենաւորին . մեզ
 տացին բանք 'ի բերան ցուցանել
 ձեզ զօգուտն . ինձ ասել և ձեզ
 լսել, և ընդունել և հաւատալ .
 և քակել 'ի սատանայական գոր-
 ծոց չարութենէդ, և աստուածա-
 մուխ կենացն լինել ժառանգորդ:

Արդեօք սկսցուք շնորհօքն
 Քրիստոսի պատմել մի ըստ միով
 մանրապատում նշանակօք . և
 դուք ունկնդիր եղեալ սրտի մտօք
 լուիջիք :

190

ՎԱՄԴԱԳԵՑՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ

ԱՌՆ ԱՍՑՈՒԾՈՅ :

ԻԳ . ՏԵՐ Աստուած, որ նա
միայն ինքնուժեամբ . և յառաջ
քան զնա չէք դք այլ արարիչ ա-
մենայնի, որ երևի, և որ ոչն երևի:
Բայց որդին միածին՝ որ 'ի հօրէ
ծնեալ . և հոգի նորուն՝ որ 'ի նո-
րին յէուժենէ . որով եղև աշ-
խարհս 'ի սկզբանց :

Անդ արարեալ միասնական
Երրորդուժեանն, միով զօրու-
թեամբ կամացն ամենազօրաց .
միախորհ, միակամ, միաբուն
ինքնուժեամբ . և ամենայն 'ի
նմանէ եղեալ՝ երկինք և երկիր : Ա.

բարեալ զերկինս խորսմարդ հաս-
տայարկ, և զերկիր Թանձրայա-
տակ, աղխեալ սեղմեալ . և զեր-
կինս կախեալ զոջնչէ, և զերկիրս
'ի վերայ ոջնչի կացուցեալ . և 'ի
նմին զանգունդս համատարածս,
խաւարազգածս, աներևոյթս, ան-
կազմս, անարարս և անյարդարս,
անպատրաստս, ստուերամածս :

Եւ անդէն ընդ ասելն հօրն
արարչութեան ցարարչակից որ-
դին, և ցհամագործ հոգին որ 'ի
վերայ ջուրցն շրջէր . անդ 'ի ներ-
քոյ ջուրցն, հրամայեաց լինել
կազմածոյն յօրինուածոց արա-
րածոց . ասացեալ 'ի հօրէ առ
խորհրդակալն առ խորհրդակա-
տարն համագործս՝ լինել լոյս .
և անդէն եղեալ լոյսն համաս-
փիւռ խաւարակուլ օրաբեր: Եւ
յետ այսորիկ հաստատութիւն
ջրամած, սառնեղէն, ծովահերձ,
ջրաբաժին . որով երևեալ ցա-
մաքն ամենածին ծաղկաբուխ
տնկաբեր: Եւ յետ այսորիկ ա-
սացեալ միասնական Երրորդու-

Թեանն զօրութեան՝ լինելլու աւարացի, առ 'ի ջրեղէն խորանանման հաստատութեան երկնին, ճառագայթաձիգք, աշխարհագունդք, նշանացոյցք, ժամանակաչափք. և ապա զազգն շնչակեաց Թռչնոց, և զերունոց, և ջրածին կայտառաց :

Յետոյ բղխեալ եռացեալ յերկրէ ամենայն չորքոտանեաց ազգ, իւրաքանչիւր ըստ իւրում կարգի, վայելիւք հաստատեալ յառաջակամ պատրաստութեան կամացն Աստուածութեան առ 'ի պատիւ մարդոյն : Որ զվայելչականն հանդերձեալ առնել արարչին, որ կամարար կամացն առեալ անդէն զբարերարութիւն իւր ցուցանել, առնել զբանաւոր զիմադտուն զխօսուն արարածն, 'ի մէջ անբան անխօս անիմաստ արարածոցն. զի իմաստունն գիտասցէ զպատիւ արարչին. իմացեալ զարարչին սքանչելութիւն, շնորհս փառաւորութեան գիտասցէ գարձուցանել 'ի նմանէ զփառաւորու.

Թիւն փոխարէն . և ընդ նմին և՛ ի ձեռն նորին՝ ամենայն արարածք երևեալ գործքն մատուցեն զփառաւորութիւն :

ԻԴ . ԻՍԿ 'ի մէջ աներևութիցն արարեալ աներևոյթ փառաւորիչ՝ զօրս հրեշտակաց հոգեզէնս, հրեղէնս, բազմութիւնք զուարթնոց . ազքս յօգս վերինս բնակեալ են 'ի վերայ հաստատութեան ջրայարկի : Իսկ մարդկանս 'ի ներքոյ 'ի հողեզէն բնակութեան երկրիս տուան վիճակք . զի Աստուծոյ բարերարի զամենայն արարեալ, 'ի կարգիս լինելութեանն հաստատեալ : Իսկ չարն յանձնիշխան կամաց մտեալ՝ կործանի իւրաքանչիւր զբաւանձինն . այլ յարարչէն բարի եղեալ ամենայնն հաստատեցաւ :

Որ յառնելն զմարդն՝ զքանչէլագոյն կարգաւ զիշխանն 'ի մէջ անցուցեալ, և անդէն տեսանել զսքանչելիս և զարմանալիս, և անհասական հրաշակերտս : Արասցուք, ասէ, մարդ ըստ պատկերի

մերում և ըստ նմանութեան: Իսկ
արդ՝ ըստ որում պատկերի ար-
դեօք ասիցէ, և կամ ըստ որում
նմանութեան զմարդն առնել.
քանզի անեղծական, անստեղծա-
կան, անտարրական, իսկական
Աստուածութիւնն ճանաչի: Ո՞ր-
պէս լինելոցն արդեօք՝ էականին
հանգոյն առնոյր լինել. կամ հոգն
սակաւիկ՝ ինքնաբուն զօրութեանն
Աստուծոյ. որ և անտեղօք և ան-
չափական վայրօք, անսկզբնական
զօրութիւնն՝ անմատոյց յումեքէ
ունի մշտնջենաւոր նոյն պարզա-
կան և անշարժականն միապէս:

Իսկ արդ՝ որպէս ստեղծակա-
նին զինքն օրինակ դնիցէ, և կամ
զկան գրօշեալ՝ Աստուծոյ պատ-
կերաւն ձևիցէ. զոր և ասէն իսկ՝
թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ
արար զնա. նախ ասաց բանս յա-
ռաջացոյց պատմութեան հան-
գերձելոցն, ապա անց յառաջա-
կայան, և ՚ի լինելոցն նշմարեցու-
ցանէ: Եւ էր որ անդէն իսկ մօ-
տալուտ առաջոյ՝ ՚ի նոյն ՚ի նմին

Ժամանակի գէժ յանդիման ցու-
ցանէ . զի տէր ըստ պատկերի Աս-
տուծոյ արար զնա . մի՛ վասն իմաս-
տութեանն , բանաւորութեանն
խելամոռութեան , կենդանու-
թեանն հոգեւոր շնչոյն . զոր շնոր-
հեաց առաւելութիւն , գիտել
ճանաչել իմանալ և՛ իմիա առնուլ
զամենայն շնորհաց զաստուածա-
կիր զաստուածատուր իմաստու-
թիւնն , և զբանաւորութիւնն ,
զաստուածածանօթութիւնն , և
զպետութիւնն , և իշխել ՚ի վերայ
ամենայն երկրաբուլիս երկրածին
ստեղծուածոցն , և զգիտութիւն
յառաջագիտութեանն , և կացոյց
զնա տէր ամենայնի . և ասաց Աստ-
ուած , Թէ ամենայն քաղցրա-
բուխ սերմանիք երկրի՝ ձեզ լիցի
՚ի կերակուր : Եւ ապա զամենայն
զգազանս և զանասունս և զթռ-
չունս ածեալ առաջի մարդոյն
հնազանդէր :

Իսկ ապա աստուածակիր իմաս-
տութեամբն խելամտեալ՝ ճանա-
չել ըստ իւրաքանչիւր ըստ առան-

ձնային կերպարանաց զանուկն
նշմարեցուցանել. զի գիտութիւն
տեսառն 'ի մէջ անցուցեալ՝ նորա
գիտութեամբ զնորա արարածս
ճանաչել, նորա նման նմանեցաւ:

Եւ մի՝ վասն այսորիկ ասէ նմա.
վասն անձնիշխանական կամացն
իշխանութեան, զի յԱստուծոյ
յամենագործութեանն և ամե-
նարարութեանն, երկու արա-
րածք պատուականք և արգոյք
եղեալք 'ի բարերարէն, հաստա-
տեցան մարդիկք և հրեշտակք:
Արդ՝ զմարդիկ թողեալ 'ի կամս
անձնիշխան կամաց, վասն զի իւ-
րով կամօք անձնիշխանութեան՝
գիտացեալ ընդ բարեացն գործոց՝
շնորհս գտանել 'ի բարերար
տեսառնէն և յարարչէն. և եդեալ
առաջի նորա զգիտութիւն պա-
տուիրանաց հաճոյիցն Աստուծոյ,
զի գիտացե խոյս տալ 'ի չարէն՝
և զբարին ընտրել իւրոց կամացն
լաւութեամբ՝ իբրեւ յինքեան քա-
ղութենէ. որով անձնիշխան կա-
մօք յարարչէ անտի՝ զիւրոց ըզ-

վաստակոց առեալ զփոխարէնս
պատուեցէ :

Իսկ վասն նմանութեան իմա-
նալի է այսպէս . զի ամենայն արա-
րածք ընդ հնազանդութեամբ
Ծառայութեան են հարկեալք .
զի մի այլ աւելի ինչ իշխեսցեն
գործել քան զայն՝ որչափ ինչ
նոցա հրամայեցաւ , հարկ եղան
'ի վերայ իւրաքանչիւր՝ կատարել
զհրամանս : Բայց Աստուած ըզ-
մարդն միայն բազմապատիկ փա-
ռաւորեաց , և մտօք մեծացոյց .
հոգէխառն , հրեշտակակիրս հա-
ւասարագոյնս արար :

Տես զարեգակն և զլուսին և
զաստեղս , մեծամեծս որչափ քան
զմարդն իցեն , և 'ի նորա կամացն
կան պահեալ ընդ հրամանաւ
պատուիրանադրին . ոչ արեգակն
յրնթացից դադարէ , և ոչ լուսին
կասէ 'ի մաշել և 'ի ընուլ , և ոչ
աստեղք զկարգ իւրեանց անցա-
նեն . և ոչ լերինք տեղափոխ լինին .
և օգք 'ի շնչելոյ ոչ դադարեն . և
ոչ ծով 'ի սահանս ծփանաց ան-

գընդային մոլեգին ալեացն խռովելոց յուզելոցն սաստկութեան անդադար կուտակելոցն, և զեդեալ սահմանն ոչ կարացեալ անցանել և ապականել զերկիր . և ոչ երկիր բառնալ կրնլ գանդաղի զամենայն : Որոյ հրամանաւ յօրինեալ է ամենայն, որոյ աուրք և երկնաւոր զօրութիւնքն կան յանդադար փառարանութեան :

Արարար զբարձրութիւն երկնից, և զթիւս աստեղաց, զջուրս ծովու, և զաւազ երկրի, զկշիռս լերանց : Ար հանէ զամպս . և արգելու զհողմն . և գալձուցանէ զերեկ . և գալարեցուցանէ զսոր դասացեալս . և ժողովէ զանձրեալ չիթս : Վասն որոյ մարգարէութեան հոգին պատմէ, թէ ո՞չաւ փեաց ամիս իւրով զջուրս ամենայն, և թզաւ զերկինս, և զերկիր ամենայն քլաւ իւրով . ո՞վ եդ զբերինս 'ի կշիռս, և զգաշտս կըշռորդօք եբարձ . ո՞ր իցէ անդին որ զնա բարձեալ ունիցի, որոյ բանիւ արարածք ամենայն կախեալ կան :

Որ գիտէ զանցս գնացից երկ-
 նաւոր գիտնոցն . որ 'ի վերայ օդոց
 չքջին , և ոչ թիւրին . տարածին
 և ոչ ըստ արտուղի անկանին .
 ելանեն և մեան վարձկանք պար-
 տաւորք տարւոյ՝ կասեն արծար-
 ծեն 'ի տունջենէ 'ի գիշեր , և 'ի գի-
 շերոյ 'ի տիւ . փոխարէնս արկեալ
 միմեանց՝ փոխարինին . աննախկանձ
 տան , անարգել դարձուցանեն . 'ի
 չափ ժամանակաց , 'ի չորս որոշ-
 մունս փոփոխել տարւոյն՝ որպէս
 և Աստուած կարգեաց : Եւ զխորդ
 գնայցեն զօրութիւնք աստեղաց
 երկնից հաստատութեան՝ կշիռ
 կարգեալ 'ի գնացս իւրեանց ան-
 դադար , և ոչ անցանեն զչափով :
 Ասմ ուստի՝ ելանեն օգաշունչ
 սիգ հողմոցն բռնութեան , և ուր
 երթեալ գադարիցեն . և զինչ
 որոշմունք իցեն միոյ միոյ 'ի նո-
 ցանէ . մինն քաղցրաշունչ անու-
 ցանէ զբոյսս . մինն սաստկացեալ
 զպտուկան բանայ . մինն զգետտս
 կկէ , գունակ գունակ ծաղիօք
 զերկիր զարգարէ 'ի գոյնագոյն

երանգս. զմերկ ծառս ագուցանէ,
զվարսաւոր գագաթունս զար-
գարէ :

Աւտի՛ ծնանիցին օգբ ամպա-
ծինք, և որ 'ի նոսին սպառին. 'ի
փայլատակմանց հողմոյ 'ի ձայնէ
որոտման ծնանին անձրկք. և ուր
տէր հրամայէ երթալ, երթեալ
իջուցանեն և ոռոգանեն զերկիր.
անուցանեն զրոյսս, պարարեն
զպտուղս մարմնապարարս. յոյժ
յորովայնէ ելանեն գետք աղբե-
րօքն. և ոչ գագարեն յելիցն, և
ոչ լնուն 'ի մտանելն :

Երկինք և երկիր, արեգակն և
լուսին, և բազմութիւնք աստե-
ղաց, և ծովք, գետք, գազան և
անասուն, սողուն և թռչուն,
ձկունք լուղականք, լեալք լինե-
լոցք, զիւրաքանչիւր կարգեալն
ըստ իւրաքանչիւր հրամանացն մա-
տուցանեն : Բայց միայն մարդոյն
անձնիչխան թողան կամքն՝ զինչ
և կամեսցի. և այլ աւելի ինչ ոչ
բռնադատեցաւ քան զայն որ
ազգեալ ասացաւ չճաշակել նմա

ի ծառոյ անտի . զի այնու ար-
ժանի արասցէ զնա փոխանակ ընդ-
փոքուն մեծամեծս ընդունել .
վասն իւր շնորհ ունելոյն վաստա-
կոց՝ լիցի առնուլ նմա յարարչէն
զփոքունց փոխարէն զմեծամեծ
շնորհան : Վասն այնորիկ և զանձ-
նիշխան կամաց նմա հրամայեաց
կամակար իշխանութիւն :

Ամ հրազէս մարդ հողաբեր՝
օրինակաւ արարչին յաշխարհ
գայցէ առ ժամագիւտ մատու-
ցական, անմատոյց էականին նմա-
նութեամբ առնուցու լինել զի-
նելն : Քանզի անսահմանական և
անվայրափակ և առանձնական
զօրութեամբ, աստուածական ա-
նուամբ միայն արդեօք մեծարեաց՝
ըստ պատկերին ասելով, այն չէ
ինչ ի գէպ : Քանզի ասէ գիրն,
Թէ ըստ պատկերի Աստուծոյ
արար զնա . և այլուր, Եթէ Աս-
տուած հատրատեաց զմարդն յա-
նեղծութիւն, և ըստ պատկերի
իւրոյ բարերարութեան արար
զնա . և միւսն աստուածածանօթ

խմաստութեամբ ասաց, թէ մարդ-
պատկեր Աստուծոյ է: Այլ անդէն
'ի ակզրանն կարգեաց Աստուած
մարդոյն՝ մերձաւոր և ծանօթ
կերպարանաց Աստուծոյ լինել.
քանզի ոչ 'ի հաստատունն միայն,
այլ առաւել 'ի ծանօթ լինելն
փութայ: Քանզի նմանութեամբ
մարդոյ երեւեալ Աստուծոյ 'ի
ստեղծանել զմարդն հող յերկրէ,
և փշեաց յերեսս նորա շունչ
կենդանի, և եղև մարդն յողի
կենդանի: Ստեղծեալ զմարդն ձե-
ռօք իւրովք, և արկ 'ի նա զկենդա-
նութիւն 'ի փշել բերանոյ իւրոյ
զկենդանական շունչն խմաստա-
կիր մտաւորութեան բանաւորու-
թեան ազգեցութեան. զի անդէն
զաչան բացեալ արարածոյն՝ զա-
րարիչն ծանիցէ, և անդէն Աս-
տուծոյ բարերարութեան արար-
չութեանն ընտանի և մերձաւոր
գիտակ և պատմիչ լինիցի:

Եւ թէ զխորդ տմենայն արա-
րածոց առեալ հրաման լինել յան-
կիւթոյ 'ի չքաւոր յանկերպարան

նիւթոյ, որպէս ընդերլսկան կերպարանաց. և ձայնիւ հրամանաւ առանց յապազանաց՝ ամենայն արարածք սպասաւորականք ըզհրամանս կատարիցեն : Իսկ խնկական Աստուածութիւնն՝ ի ծածկութեանն ի վերոյ քան զտարական նմանութիւնս. և զձայնել զազգեցութիւնս, յորում յանձնական յէութեանն զիւրն ունի : Այլ վասն երևելի արարածոցս առեալ նմանութիւն, վասն ժուժկալութեան արարածոցս խոնարհեսցի : Զի թէ ոչ այնպէս էր, ոչ դք էր որ տեսլեան ընութեանն, կամ ինքեան ձայնին բարբառոյ ժուժալ ոչ կարէր. այլ որպէս զի կարասցեն զնա տեսանել, վասն այնորիկ առեալ նմանութիւնս երևելիո, բարբառեալ և զազգեցութիւնս :

Արդ եղեալ մարդն ըստ պատկերի Աստուծոյ՝ հանգերձ ազատութեամբն, իմաստութեամբն, բանաւորութեամբն, և իշխանական պատուովն ըստ ազգեցու-

Թեան արարչութեանն . ոչ եթէ
 ըստ աստուածարուս զօրու-
 թեանն, զոր միայն միածինն ունի
 զնկարագիր էութեանն հօր :

Ապա ածեալ Աստուծոյ զամե-
 նայն արարածս արարչութեան
 իւրոյ առ Ադամ, տեսանել զինչ
 կոչեսցէ անուանս նոցա . որով
 յայտ է, թէ զարարիչն անուն
 յառաջ քան զայս ծանուցեալ
 Ադամոյ . զի նախ այն էր կարեո-
 րագոյն . քանզի և միածին որդին
 Աստուծոյ զայս ասէր առ հայր,
 Թէ այս են կամք իմ, զի ծանկցեն
 զքեզ միայն Ճշմարիտ Աստուած :
 Նա և ՚ի հարկէ իսկ նախ զարարիչն
 անուանէր Ադամ . զի յորոյ երե-
 սաց զկենդանութիւնն ընկալեալ,
 նախ քան զամենայն զնա ետես .
 քանզի և արարածքս առ ՚ի ծա-
 նօթ առնելոյ նմա զարարիչն հաս-
 տատեցան :

Արդ անուանէ զառաջի ած-
 եալն յանդիման արարչին , և
 զկնի եկեալն՝ յառաջագունացն
 ծանօթական լինի . որոց ոչ միայն

անուանելովն, այլ և իմաստութեամբ և իշխանութեամբ առհասարակ տիրէ. մինչ գեռ միայն սկիզբն և կատար է յինքն՝ նման յամենայն արանց ինքն ինքեան միայն էր, և ոչ ոք զօրավիգ, և ոչ ընկեր ոք, և ոչ նման նմա:

Արդ հօր արարչի խորհուրդ՝ ի մէջ առեալ ընդ արարչակից որդւոյ և ընդ արարչակից հոգւոյ, իբրեւ զխորհուրդն զառաջին նախաստեղծն մարդոյն. զի որպէս անդն ասաց, թէ արասցուք մարդ ի նմանութիւն պատկերի կերպարանաց մերոց. և անդէն տուեալ Ագամ՝ ի կենդանութիւնն ի չգոյէն հաստատեցաւ: Նոյն օրինակ և ասացեալ հօր առ որդին և առ հոգին. ասէ՝ եկայք արասցուք Ադամայ օգնական նման նմա՝ ըստ նմանութեան պատկերի իւրոյ և կերպարանաց: Եւ անդէն արկեալ նմա քուն զարմանալի, և անդէն հանեալ ոսկր ի կողից նորա, և շինեաց զայն ի պատկեր կնոջ, և կացոյց առաջի նորա: Եւ

ծանուցեալ Ազամայ տատուած ա-
զգեաց իմաստութեամբն , թէ
այս ոսկր յոսկերաց խոց , և մար-
մին 'ի մարմնոյ իմմէ , սա կոչեացի
կին՝ զի յառնէ իւրմէ առաւ .
վասն այնորիկ թողլէ այր զհայր
իւր և զմայր իւր , և յարեացի 'ի կին
իւր , և եղիցին երկոքին 'ի մարմին
մի :

Ո՛չ ապաքէն յանդիման Առ-
աուծոյ ասէր զայն , անդ՝ ուր
ամենայն զօրք հոգեղինացն զգիտուս
տեառն բարձրացուցանելին , և
մարդն 'ի հանդիսի անցեալ . և
զոր ասէն՝ ամենահաս գիտու-
թեամբն մարգարէանայ , և քնով
զգործեալն զարթնականին 'ի մէջ
բերէ զգործն . զի որ յառնէ առ-
եալ գիտաց , նա և զայր յերկրէ
գիտէ , և զերկիր՝ յոչնչէ , և զԱռ-
աուած՝ էական . և ատելովն ,
եթէ թողեալ զհայր և զմայր և
յարեալ 'ի կին , և եղիցին երկոք-
եան 'ի մարմին մի , զբոլորովին
կարգս աշխարհիս և զկատարած
զամենայն գիտաց :

ԻՆՑԵՑ աշտորիկ առեալ Առ-
տուծոյ յադին գրախտին փափ-
կութեան գնէր զմարդն . որում
յայտ արարեալ ծառս երկուս ,
զմինն կենաց , և զմինն գիտու-
թեան բարւոյ և չարի . որում
եդեալ պատուիրան՝ չճաշակել
նմա՝ ի ծառոյ անտի մահու սպառ-
նալէք . զի Աստուծոյ պատուի-
րանապահութեամբն՝ զնախանձե-
լի զատուածատուր իմաստու-
թիւն պահեալ , զատուածա-
կան իշխանութիւնն պահպանու-
թեամբ պատուիրանին , յանտը-
չական փառս էականին ինքնակալ
եդեալ վայելիցէ : Եւ որպէս վե-
րագոյնն ասացաք , եթէ զհրեշ-
տակս և զմարդիկ յանձնիշխանու-
թեան թողեալ , և զիւրաքանչիւր
պատուէրս եդեալ ի վերայ . զի
իւրաքանչիւր յօժարութեամբ կա-
մացն՝ լիցին արարչին հրամանացն
հնազանդել , վասն որոյ և առաւել
փառաց արժանի հասանել : Արդ-
մարդոյն եղաւ փոքր պատուէր՝
ի ծառոյն չճաշակել . զի այնու

'ի մեծ պատիւ ձգեալ հասցէ, որ
պէս վերագոյնն ասացաք: Իսկ
զօրացն բաղմուծեան հրեշտա-
կացն եղաւ պատուէր, կալ յան-
դադար փառաւորութեան իւ-
րեանց արարչին. 'ի մեծ պատիւ
փառաց զնոսա բնակեցուցանել՝
յաներեւոյթ մեծութեանն վե-
րին երկնաւոր մշտնջենաւոր լու-
սոյն:

Արդ ոմն 'ի վերին զօրացն
իշխանութեանցն հրեշտակացն,
իբրեւ տեսանէր զխոստումն բա-
րեացն բարերարութեան արարչին՝
որ առ մարդ, և մարդոյն կալ 'ի
բանի արարչին իւրոյ, և զգուշա-
ցեալ պահել զպատուիրանն, իւր-
ովք կամօք չարացեալ չարն՝ չար
անուանեցաւ. ուստի և յետ
երթալոյ՝ զհակառակասէր զսա-
տանայ անուն ժառանգեաց: Արդ
նախանձեալ չարին արկանէ ըզ-
մարդն 'ի մահ պատրանօք 'ի փա-
ռաց անտի. քանզի և ասէ իսկ ի-
մաստունն, թէ նախանձու բան-
ասրկուին եմուտ մահ յաշխարհ

խաբէութեամբն ապականեալ:

Արդ եկեալ մատուցանէ զհաս-
րէութիւն պատրանաց մարդոյն
Թշնամին: Եւ արդ դու տե՛ս զոր
ասէն. ընդէր ասէ պատուիրեաց
ձեզ Աստուած չճաշակել 'ի ծա-
ռոյն. որով յայտ խեղ է, Թէ ու-
նէր ազատութիւն Ադամ և անձ
նիշխան կամս և իմատութիւն
յԱստուծոյ. գիտելով զԱստուած
պատուիրանագիր և զԱդամ պա-
տուիրեալ. Թերեւս խեղաքանչ
պատուիրանն նենգութե՞ր երեւ-
եալ. և ամենագիտին չէր 'ի ծա-
ծուկ, քանզի քննիչ է սրտի և
երիկամանց:

Եւ արդ դու տե՛ս զինչ ասէր.
Թէ ճաշակիցէք ասէ, Աստուածք
լինիք. զպատճառսն 'ի նոսա, և
'ի ներքս յինքն զնշխանութիւնն
կորզել ջանայր. զի զնոսա վրիպե-
ցուցեալ՝ հանել 'ի խոտմանցն
հնարեսցի. Թերեւս հնար լիցինմա՝
զնորա տեղին ժառանգել: Արդէս
և առաքեալն Աստուծոյ՝ որ հմուտ
և փեղեակն էր աստուածաբեր

խորհրդոյն . քանզի և ասէ իսկ ,
 Թէ անօրէն իշխանն իբրև Աս-
 տուածանալն կամեցաւ , ձեռն
 արկանէր և զամենայն մարդիկ
 մեղօք կապէր . զի իբրև զնոսա
 հանեալ յայնմ բարեաց , ապա
 նմա հնար լիցի զխոստացեալոն
 լոբառնել : Իսկ նոքա վասն նորին
 պատճառի խարեալք ճաշակեցին .
 և անցեալ զպատուիրանան՝ յաս-
 տուածակերպ փառացն մերկա-
 ցան :

Սահայն և անդ իբրև 'ի վերայ
 որդւոց հատուցելոց հայրաբար
 գթացեալ բարեգործէ . զոր և
 ասէ իսկ գիրն , Թէ լուան զձայն
 տեառն Աստուծոյ , զի իջեալ
 զգնայր 'ի դրախտին ընդ երեկա
 տուրն : Եւ նոցա փախուցեալ
 Թաքուցեալ ծառտխիտ տերևա-
 պատ լինէին . զորոյ անցանել
 զամենագէտ երեսօքն անհնար է .
 վասն որոյ և ասէ իսկ , Թէ տէր
 Աստուած մերձաւոր եմ ես ասէ
 տէր , և ոչ Աստուած հեռաւոր .
 միթէ մարմ ինչ իցէ մարդոյ

փախչել և Թաքչեւ լինէն 'ի Ծածկոյթ իւր՝ զի ես ոչ տեսից զնա . ոչ ինեւ լի են երկինք և երկիր : Եւ միւս ոմն հմուտ մեծութեան նորա 'ի մարգարէիցն սրգոց՝ որ ասէ . Թէ յո՞րեթայց ես յոգւոյ քու մէկ , կամ յերեսաց քոց ես յո՞ փախեալց . Թէ ելանեմ յերկինս՝ գու անդ ես . Թէ իջանեմ 'ի գոթիս՝ և անդր մօտ ես . նայել կայ , Թէպէտ և Թաքչեւ կարծեցին :

Սակայն բարերարին ձայն արկեալ , Թէ ո՞ւր ես . Ա՛գամ . և նա ասէ . լուայ զձայն քո և երկեայ , զի գնայիր 'ի դրախտի աստ . քանզի մերկ էի և Թաքեայ : Տեսանե՛ս որչափ մերձաւոր և Ծանօթ էին Աստուծոյ , մինչ և ոտնաձայնին անդամ լինէին տեղեակ . քանզի բարերարն յանգէտս պատճառեալ , նախ ոտնաձայն տռնէ . զի յոտան քաւութիւնաբերս հասեալ մարդոյն , ինքնապատում լինելով զյանցանացն՝ փրկութիւն գտանիցէ :

Իսկ իբրեւ այն չլինէր , սակայն

չկամի ամբաստան լինել և ահա-
գինս 'ի գիմի հարկանել, այլ
հեշտականաւն զիջանէ, թէ ո՞
պատմեաց քեզ թէ մերկես դու.
քանզի կամեր անդրէն ներելովն
յինքն արկանել. զի քաղցրու-
թիւնն Աստուծոյ զնոսա յապաշ-
խարութիւն ածցէ : Իսկ իբրեւ
այնու ևս ոչ զգաստացան, այլ
զմիմեամբք պատճառեալ թշուա-
ռացան, ապա զդատաւորու-
թիւնն 'ի մէջ անցուցեալ՝ վճիռ
հատանէր. զոր հատուցեալ, և 'ի
հող դառնայցեն. զի Աստուծոյ
դատաստանն ճշմարիտ է 'ի վերայ
այնոցիկ՝ որ զչարն գործիցեն :

Յետ այսորիկ ապա զապատամ-
բութիւնն 'ի մէջ բերեալ ասե-
լովն, թէ ահա Ագամ եղև իբրեւ
զմի 'ի մէնջ՝ ճանաչել զբարի և
զչար. հանցութեալ 'ի ծառոյն
կենաց, զի մի կերեալ կեցցէ
յաւիտեան : Բայց իբրեւ զմի 'ի
մէնջ, ոչ եթէ իբրեւ Աստուած
եղեալ. քանզի չէ հականն լինե-
լով, այլ զկարծեալն լինելոյ ասէ :

Զոր օրինակ մուտ աստուածք
կարծեալք 'ի մարդկանէ՝ որ կար-
ծեցան առ անմտութեան՝ առ
յիմարութե պղծութեան մարդ-
կան. որպէս և առ ձեզք. իսկ
տեսանէի զքարապաշտ զփայտա-
պաշտ մոլորութիւնսք, որ առ
տգիտութեան 'ի ձէնջ նկարեցան.
որ ոչ լսեն, և ոչ խօսին. ոչ իմա-
նան, և ոչ շարժին, և ոչ գոյ շունչ
'ի բերանս նոցա. և թողեալ ձեզ
զԱստուած ճշմարիտ՝ զարարիչն
երկնի և երկրի, անշունչ անմռունչ
քարանց պաշտօն մատուցանէիք,
որ ոչ ինչ իսկ են:

Ասան որոյ և աստուածատես
սրբոց մարգարէիցն հոգացեալ՝
իբրև իմաստուն բժշկաց, զդեզ
դարմանոյն ըստ ցաւոց հիւանդին
պատրաստել, բառնալ ջնջել ըզ-
գայթակղութիւնս 'ի բաց անցու-
ցանել: Արպէս և մի ոմն 'ի նոցա-
նէ աստուածական զօրութեամբ
հոգւոյն լցեալ՝ դոչեաց ասելով,
թէ աստուածք որ ղերկինս և
զերկիր ոչ արալին՝ կորիցեն յերկ-

րէ 'ի ներքոյ երկնից . այլ տէր
որ արար զերկիր զօրութեամբ
իւրով, և ձգեաց զերկինս սքանչե-
լի խորհրդով իւրով, և պատրաս-
տեաց զտիեզերս ամենայն իմաս-
տութեամբ իւրով . և որոտայ
ձայնիւ, և ընու ջուր բազմու-
թեամբ յերկինս, և հանէ զամպո
'ի ծագաց յերկրէ . զփայլատա-
կունս իւր յանձրեալ արար . և
հանէ զհողմս 'ի շտեմարանաց իւ-
րոց :

Յիմարեցաւ ամենայն մարդ 'ի
գիտութենէ՝ 'ի վերայ անձանց
թշուառութիւն յարուցանել .
անգէն անձամբք յանձանց իւ-
րեանց ամօթալից առնել զերեսս
իւրեանց, և մեծի բարկութեանն
Աստուծոյ պատրաստեն զանձինս .
այլ այժմիկ կացեալ է՝ յայտմ
յանդիմանել զմոլութիւն ձեր,
զի 'ի կարգի իւրում պատշաճէ :
Այլ այժմ որ 'ի կարգէն իսկ
սկիզբն արարեալ պատմել ձեզ՝
ըստ իւրաքանչիւր կարգի պատ-
մեսցուք :

Հանեալ այնուհետև զմարդն
 'ի փափկութեան հանգստեան
 դրախտէն՝ արտաքոյ դրախտին
 բնակեցուցանէր . և փակեալ նմա
 զճանապարհ ծառոյն կենաց՝ զի
 մի ականատես անգամ լիցի վա-
 յելլութեան դրախտին : Անդ և
 երկիր անիծեալ, փուշ և տատասկ,
 հաց ցաւոց , և Ագամայ մահկա-
 նացու մահ . և այս մարգասիրու-
 թեան նշանակ է . որպէս ասէն
 իսկ 'ի բերանոյ մարգարէին Աս-
 տուած . թէ խրատեսցէ զքեզ
 ապստամբութիւն քո , և չարիքն
 քո կշտամբեսցեն զքեզ . ապա
 գիտասցես դու , թէ չար և դառն
 եղև քեզ թողուլն զիս , ասէ տէր
 Աստուած քո : Եւ 'ի միւսումն
 ասէ . թէ յորժամ դարձցիս և
 հեծեծեսցես , յայնժամ կեցցես
 և գիտասցես , թէ ուրիցես : Քան-
 զի յորժամ դառն ճաշակացն և
 կասկածանաց մահուն պաշարեալ
 իցէ , անթափ 'ի մտացն յիշեսցէ
 զյիշատակ ծառոյն կենաց , և
 հեծեծելով խնդրեսցէ զմուտս

գրախօտին վայելչութեան : զի և յանդիման գրախօտին բնականցուցանել՝ ասացելոցդ վկայէ :

ԻԶ. ԻՍԳ բարերարն ո՛չ միայն 'ի գրախօտին , այլ և արտաքոյ նորին չհեռանայր 'ի նոցանէ , յորժամ յանդիման գրախօտին բնականցուցանէր : Առան իւրոյ բարերարութեանն հրամայեաց սերել յերկիր . ուր և անդէն ակնարկելով արարչին՝ ծնունդ արձակեալ յերկիր , օկսան բազմանալ ընդ ասելն . աճեցէք և բազմացարձք , և լցէք զերկիր :

Արդւոցն ազամայ անգրանկանն վայէն անուն ճանաչէր , և միւս ումն հաբէլ . որք անդէն զիմաստութիւն տուողին 'ի մէջ անցուցեալ , նորին իմաստութեամբ՝ զնոյն արարիչ ճանաչել : Արդ առեալ վայէն էրէց որդին ընծայս նուիրեաց յարմտեաց . որայ կապեալ ցորենոյ 'ի պատարագս նմա մատուցանէր : Ընդ այն հայեցեալ հաբէլ , 'ի հօտիցն գառամբք ընծայեցուցեալ պտուղ 'ի խաշանցն

մատուցանէր : Իսկ Աստուած իւրով մարգասիրութեամբն խոնարհեալ յնծայս յորդոցն Ագամայ մերձաւոր ճանաչէր . քանզի և անգէն իսկ ընտրութիւն առնէ , զոմն 'ի միամտութեան գտեալ՝ ընդունի զպատարագն : Իսկ զոր ընդ եղբօրն յերկմտութեան գըտեալ՝ անգրէն իւտապարտեալ գարձուցանէր վասն երկմտութեանն . և նա անգէն վասն օրոյ մահ խորհեալ սպան զեղբայրն . և անգէն նզովեալ երկիր վասն նորա , և նա ինքն անիծաւ զաւակաւն հանգերձ :

Արդ՝ ագամայ այլ օրդիս ստացեալ յԱստուծոյ, փօխանակ ուսանելոյն հաբելի , օրոյանուն Սէթ ճանաչէր : Իսկ այն ապանեալն՝ վասն արգարութեան իւրոյ կենդանի է առ Աստուած . զի որ յոչնչէն արար՝ նոյն կենդանացուցանէ զնա յորժամ և կամի , զոր յոյժ պատմել դիւրին է ձեզ . յորժամ զձեզ ջերմեանդն 'ի հաւատոս տեսանիցեմք՝ սասացուք :

ձեզ, որոյ արդարութիւնն կայ և
պահի յաւիտեանս յաւիտենից։
Արդ՝ կայէն նենգաւոր մարդաս-
պան նդովեալանիծաւ. վասն այ-
սորիկ որոշեցաւ հրամանաւ Աս-
տուծոյ. զի օրհնեաց Աստուած
զՍէթ, և ետնմա պատուէր, զի մի
զաւակն օրհնեալ խառնակեսցի
յանիծեալ զաւակն մարդասպա-
նին կայենի։ Արդ բազմացան
մարդիկն առհասարակ՝ ի վերայ
երկրի՝ կողման ցեղն երկո-
ցունց։

Իսկ սեթեան ցեղն, որ կացին
նահապետք արդարք մինչ՝ ի դարն
ութերորդ. առ որս բարերարու-
թիւնն մերձաւոր եղեալ՝ միան-
գամայն իսկ առ ամենեքումք
բարերարութեամբն յաճախեալ,
զի մի մոռացոնք ընտանութեանն
ընիցին։ Վասն որոյ և երկայնա-
կեաց իսկ արարեալ զհարսն, և
յերկարակեաց ծնունդ շնորհեաց.
զի գոնեայ վասն ցանկութեան
որդւոցն ելանիցեն ի խնդիր Աս-
տուծոյ. մանաւանդ զի կարեւո-

րագոյն իսկ է գիւտ ծննդոց 'ի
կեանս երկրածնաց:

Արդ նահապետք կարգեալք,
Ագամն առաջին աստուածա-
ստեղծ, այսինքն Ադամ. և Սէթ,
և 'ի նմանէ Ենովս. և 'ի նմանէ
Կայնան. և 'ի նմանէ Մադաղեէլ.
և 'ի նմանէ Յարէդ. և 'ի նմանէ
Ենովք: Եւ եկաց Ենովք ամս
հարիւր վաթսուն և հինգ, և ծնաւ
զՄաթուսաղայ. և հաճոյ եղև
Ենովք Աստուծոյ:

Նաև ամենայն նահապետացն
շատակեաց եղեալ իբրեւ 'ի բարե-
րարութէ անտի Աստուծոյ սեր-
եալ բազմացան. նոյնպէս և յետ
ծննդոցն յերկարակեացս արար-
եալ, զի որք Աստուծոյն ստա-
ցան՝ պատմեացեն հարք որդւոց.
զի իբրեւ պատուիրանք զգուշա-
ցուցիչք լինիցին՝ առ 'ի ծանօթ
առնելոյ զնոսա Աստուծոյ. որ-
պէս և ասացաւ իսկ, թէ հարցջիր
դու զհարս քո և պատմեացեն քեզ,
և զծերս քո և ասացեն քեզ.
որով յայտ իսկ է՝ թէ վասն այնո-

րիկ երկայնակեացք, և ոչ վառն
բազմութեան ծննդոց :

Զի թէպէտ և ասաց Աստուած
ցԱդամ, թէ աճեցէք և բազմա-
ցարձք, և լցէք զերկիր, որպէս
յառաջագէտ ըստ մարմնական
բարուցն լինելոյն ասաց. իսկ Աս-
տուած ոչ ՚ի բազմացուցանելն
միայն, այլ անգէն և անդ կամէր,
զի ՚ի մշտնջենակեաց անմահու-
թիւնն փոխեսցին : Որպէս և զԵ-
նովք տեսանեմք յետ վարուց
երկրակեաց կենաց, յետ ամուս-
նանալոյ և որդիս ծնանելոյ ուղ-
ղութեամբ վարուցն, վերացու-
ցեալ զնա կենդանւոյն յանմահու-
թեան վիճակն. որ ոչ վասն առն
միայնոյ, այլ զի ելք նորա այլոց
ճանապարհ գործեսցեն. և ոչ
բռնազբօսութեամբ առեալ ՚ի
կեանսն, այլ զպարա հաճոյական
վարուց հատուցեալ : Սոյն օրինակ
կամեցեալ Աստուծոյ զամենե-
սեան յանմահութիւն փոխել, յետ
աստ վայելելոյ ամենեցուն :

Ամենայն մարդիկ ութերորդ

դարուն հնազանդեալ մահու ,
մեղաց ծառայեալ՝ մոռացան զա-
րարիչն յուսակորոյսք 'ի կենաց
անտի Աստուծոյ , և ապականեալ
զուղղական զիւրեանց ճանա-
պարհն : Մատնեաց զնոսա Աս-
տուած 'ի կամս անձանց իւրեանց ,
առեալ զոգի շնորհաց մարդասի-
րութեան իւրոյ 'ի նոցանէ , զորոց
և զառնելն ստրջացեալ ասէ . որ
և ստրջանալն Աստուծոյ՝ ահագին
զգուշութեան նշանակ է , զի
թերեւս այնու յուշ առնել մար-
թասցէ մոռացելոցն զարարչական
զօրութիւնն , որ խառնակեցան
յանիծեալ զաւակն Դայենի ,
'ի պոռնկութիւնս , յայլանդակ
վարս , ուսեւ մեռելոտի միանգա-
մայն : Իսկ երկիր զազրացեալ 'ի
վարուց մարդկան գարշեցեալ ,
որպէս ասէ իսկ թէ միանգամայն
ամենեքեան յամբարշտութիւն
կործանեցան , և ամենայն մարդ
պղծեաց զճանապարհս իւր 'ի վե-
րայ երկրի :

Ի է . 'ի ՃԱՄԱՆԱԿԻՆ յայնմիկ

մի միայն ոմն արդար գտեալ յար,
 գարացեալ տոհմէն, որոյ 'նոյ ա-
 նուն կարգացեալ, հաճոյ եղեալ
 Աստուծոյ սիրեցաւ 'ի նմանէ : Որ
 հրամանն առեալ 'նոյի յԱստուծոյ
 առնել տապան արկղագործ փայ-
 տիւ՝ բազում ամաց գործելոյ,
 առ 'ի հարկանելոյ ազգին Թշուա-
 ռացելոյ : Որոյ խոստացեալ այ-
 նուհետեւ առնուլ զ'նոյ ընտան-
 եզքն հանդերձ և ամենայն շնչա-
 կանջքն 'ի տապանն, և ամենապահ
 ձեռամբն փակել զտապանն : Եւ
 ապա գարձուցեալ զանդունդոս
 աւաղակապս ցամաքաւ՝ հանդերձ
 հոսանօք արձակելովք յերկնից,
 հեղեղասասա ծովապատիժ բար-
 կութեամբ, զառ 'ի ներքոյ երկ-
 նից ջնջել, առհասարակ ողողեալ
 սրբեաց : Իսկ յեա տաստիցն ան-
 ցելոց՝ զայրն արդար աշխարհա-
 հայր երկրակալ՝ յաւիտենագիր
 ուխտին կացուցեալ, զոր և յեր-
 կարակեաց որարեալ, առ 'ի պատ-
 մելոյ ազգացն եկելոց զհամաշ-
 խարհական բարկութեն պայման

Բայց ապա միատուհմ միալեզու ազգին բազմացելոյ, խորհուրդ առեալ համագործնդ՝ երկնաբերձ աշտարակ շինելոյ, անուանակիր առ ՚ի յիշատակ մշտնջենաւոր փոխանակ յաւիտենականին Աստուծոյ . որոյ պատմի անուն յաւիտենից յաւիտեանս, և յիշատակ ազգաց յազգս :

Որոյ բարձրագոյն ազգեցու թեամբ ցուցեալ զաստուածագործ գիտութիւնն ՚ի խառնակեւն, յամբոխեւն, և զմիասնունդ ազգն՝ բազում ազգս այլալեզու օտարաձայնս, անծանօթո ՚ի միմեանց ընդ երեսս երկրի սփռէր . զի մի կամայական սահման անձանց արկանիցեն, այլ յաւիտենագիր սահմանացն Աստուծոյ հնազանդեալ գնացեն :

Որ ՚ի բաժանել ազգացն և ՚ի խառնակել լեզուացն, և ՚ի ցանել որդւոցն Ազամայ, կարգեաց սահմանս ամենայն ազգաց՝ ըստ թուոյ հրեշտակաց Աստուծոյ . և քանզի տարածելոց ազգացն աս-

տուածամուսաց գիտութեամբն՝
իւրաքանչիւր պաշտամունս 'ի
աարրական արարածոց որոշեալ,
խոտորեցան յանգունգս մոլորու-
թեան :

ԻԸ. ԻՍԿ այր մի աստուածե-
ղէն ազգեցութեամբն զարթու-
ցեալ ամենեցուն երանելին՝ Աբ-
րահամ անուն ճանաչի . ճշմար-
տին Աստուծոյ ուղեկից լեալ՝
երթալ զհետ հրամանաց նորին
հնազանդէր . առ որ բարբառ ար-
ձակեալ Աստուծոյ՝ ելանել նմա
'ի հայրենեաց իւրոց . քանզի պա-
տրաստական գտանի Աստուած
խնդրականաց իւրոց :

Արդ ելեալ Աբրահամ 'ի հայ-
րենեաց իւրոց, զհետ հրամանացն
Աստուծոյ գնացեալ՝ հաւատովք
վարեցաւ . որ մեծ աւետեաց ար-
ժանի եղև , ճանաչել զկամս
արարչին իւրոյ կատարէր . որ ել-
եալ՝ 'ի մէջ օտար ազգացն հեթա-
նոսաց պանդխտեցաւ . ըստ աս-
տուածապաշտ սովորութեանց
բազում ամօք , զհամբերութիւն

յանձն իւր կրէր :

Արդ իբրեւ լցան նորա ամբ ին-
նըսուն և ինն, երեւեալ Աստուած
Աբրահամու և ուխտ եղեալ
խօսէր և վերանայր . դարձեալ
հրեշտակօք երեւեալ 'ի Մամբրէ՝
զպարգեւական զաւակն խոստա-
ցաւ . և զիւր որդին գալ մօտնել
ընդ մարմնով, առնուլ մարմին 'ի
զաւակէն Աբրահամու, և լինել
որդի նորա, և ամենայն հաւա-
տացելոց իւրոց լինել հայր արդա-
րութեան, և նահապետ արդա-
րոց զնա կացուցեալ :

Նա և մարմնապէս իսկ զանթիւ
բազմութեանն զխոստումն զաւա-
կին ընդունէր . որով Ճանապար-
հաւ իսկ միանգամայն ժանդա-
գործ երկիրն Սոգոմացւոց խրա-
տեալ կուրացելովքն, ապա 'ի
չհաւանելն՝ իջուցեալ կրակաբեր
անձրեւս, և աստուածաստիճաբար
կութեամբն համառօտ դատեալ :

Եւ յետ այսորիկ եղեալ կա-
տարեալ նմա խոստումն զաւակին,
տուաւ նմա որդի իսահակ : Եւ

գարձեալ երեւի Աստուած Աբրա-
համու, առ ՚ի պատարագէլ ըզ-
գիորձեալն զգոհն զխահակ, որով
զաւեաիս հանգերձելոցն ըն-
կալաւ: Եւ այն օրինակ և առ խա-
հակ որդին Աբրահամու երեւեալ
զհայրենի զինքն Աստուած յուշ
առնել:

Իսկ այս Յակոբ որդին խա-
հակայ՝ եւս սքանչելագոյն ասնգ-
լաձն երկնաբերձ տեօլեամբ հան-
գերձ ամենայն հրեշտակօք՝ տէրն
Ծանօլցեալ երեւի. երբեմն իբրե
զայր մի ստակագոյն, և երբեմն
գիշերամալս ամենակալ. բայց
մարգարէն հրեշտակ ասէր:

Զոր և կազացուցեալ իսկ՝ աս-
տուածատեօ անուամբն նշանա-
կեալ արձակէ, որ հանապազա-
տես յիշատակ երեւեալ տեառն՝
յակոբեան զաւակին փայլելի:

Եւ այսպէս ընդելեալն և մեր
ճաւորագոյն յաճախէ զերեւելն,
մինչև հեթանոսաց թագաւորացն
հնազանդի տեօլեամբն՝ առ ՚ի պահ-
պանութիւն իւրոց ծանօթիցն.

զորոց և պատմէր իսկ, թէ կշտամբեաց զթագաւորս վասն նոցա՝ չմերձենալ յօժեալս . յայտարարեալ թէ արդարեւ բաժին տեառն Յակոբ, և փճակ ժառանգու, թեան իւրոյ խարայէլ :

Արոց և զամենայն ժամանակս զհետ երթեալ օգնականութիւն առնելով, օրհնել աճել բաղմաց ուցանել զցաւակ նոցա ՚ի պանդխտութեանն : Զոր և յերկիրն Եգիպտացւոց իջուցեալ զնոսա առ հաց ՚ի բերան՝ սովոյն պատճառաւ, որ լինին քնդ հինգ նահապետսն յարահամեան գարէն՝ ամբիրբե չորեք հարիւր և երեսուցուն :

Ապա անդրէն տեսանեն զբարձրագոյն զառաւելութիւն շնորհաց մարդասիրին Աստուծոյ յերկրին Եգիպտացւոց . զի զայր մի ՚ի բանտ արգելեալ կալանաւոր՝ հանեալ վերացուցեալ յայտնի արարեալ մարդարէական տրուեալիւ, տէր Եգիպտացւոցն կացուցեալ :

ԻԹ. ՅՆՑ աշտորիկ բազմացու-
ցեալ զժողովուրդ իւր յերկրին
Եգիպտացւոց, և ետես զնոսա
ներգեալս 'ի նոցանէ: Արդ եկեալ
երեւեալ տէր առն միտջ 'ի ժողո-
վադենէն Երրայեցւոց, ընդ որ
կարի հաճեալ և արժանի դատեալ
աստուածային խորհրդոցն: որոյ
անուն՝ Մովսէր ճանաչէր: Երեւ-
եալ նմա 'ի Քորեբ լերինն բոցա-
նշան բորբոքեալ մորենոյն. ծա-
նօթս տուեալ Մովսիսի 'ի հայ-
րենեաց անտի, և զէական տնունն
իւր ճշմարտեալ՝ առաքել զնա
յԵգիպտոս. ընդ որում իջեալ
աղցի աղցի հարուածովք տան-
ջէր զԵգիպտացիան առ 'ի խրատ
Եւ հանեալ զխարայէլացիան
հովանացեալ ամպովն, և սիւնաձև
լուսովն, և բոցադէզ հրոյն սպառ-
նալեօք, հերձեալ զանդունդո
ծովախորս, սուզանելով զԵգիպ-
տացիան, և անցուցեալ զժողո-
վուրդն հանէ յանապատ. զոր և
նշանադրեալ վայելցուցանէ:
Տանի 'ի Քորեբ, և հանէ զնոսա

'ի լեառն Սինեայ . և անգ 'ի վեր
'ի փնէակն լերինն ամպայարկ
աստուածամուտ խորանհարեալ :
Յորում և գունգ փնհաճե ճա-
ռագայլթաճիգ , և մէգ . և մառա-
խաւղ արահակաճե շուրջ զլերամբն
պատեալ . անգ բանակ բիւրաւոր
հրեշտակաց :

Անգր այնուհետե կոչեցեալ
զՄովսէս՝ յանգիման առնել առ-
տուածակերպ տեւելանն . որոյ և
յոտակագոյնս նկատեալ , յայտ
առնէ պատուանդան ուրիցն կա-
պուտակագոյն ականաւերպ ա-
ղիւսանման զուտ երկնագոյն ջինջ .
առ 'ի յիշեցուցանել զգործս կա-
ւոյն և զծովուն , և զլրբենի սիրտ
խտերախ ժողովքեանն , և 'ի
փառաց աթոռոյն շուրջ զնովաւ
շուք ահի իբրև զհաւր բորբոքեալ :

Աստուած , որ ամենայնիւ լոյս
է , ամենայնիւ լուր է , ամենայնիւ
տեղ է , ամենայնիւ բան է , ամե-
նայնիւ զօրութիւն է , ամենայնիւ
խնաստութիւն է . հոգի կենդանի .
հաւր կիզելոյ . լոյս անփոփոխ է .

փառք անպատու՞մ, անքնին տե-
սիլ, անբաւ մեծութիւնս երեւէր
նոցա որչափ նորա կարասցեն
հանդարտել նորա տեսլեանն ։

Յեա որոյ քահանայիցն հան-
դերձ ծերովքն՝ ինքնատես եր-
եւէր. և ամենայն ժողովրդեանն
եկեալ յանդիման երեւէր՝ ի տե-
սիլ ի հոգի բարոքեալ. ի շիփոր
բարձրաւոր տալ նոցա պատգամս
պատուիրանաց՝ գրեալ ի քարե-
ղէն տախտակս ձեռին Աստուծոյ.
զի յօրինաց նորա երկիցեն, և ըզ-
պատուիրանս նորա պահեսցեն ։
Եւ ասէ ցնա, թէ գամ ես յամայն
յանդիման լինել խորայեղացւոցն՝
խօսել ընդ քեզ, զի հաւատասցեն
քեզ ։ Եւ երեւեցաւ կառօք քրով-
րէիւք, և սիւն ամպովք և միգա-
խառն հրով ։

Իբրեւ ելնա երկիցս անգամ կալ
առաջի տեառն, ասէր՝ թէ գտի
գթութիւնս ի քէն՝ երեւեցո՞ղքեզ
ինձ, զի գիտացից զանուն քո .
քանզի ողորմութիւն գտի ես ի
քէն ։ Արէ ցնա տէր, թէ ոչ կա-

րես տեսանել զերեսս իմ . զի : Է
դոյ մարդ . որ տեսանիցէ զես , և
տարի . բայց ահա դնեմ զքեզ 'ի
փապ վիմիդ , և անցուցանեմ առ
քեւ զփառս իմ : Եւ եցոյց նմա ,
զի գլծած է և ողորմած . և երեւե-
ցաւ նմա խոնարհութեամբն , զի
նա մի մեռցի , և ապրեսցի և կեց-
ցի : Որ և ամենայն ժողովրդեանն
եկեալ յանդիման երեւէր . զորոց
և զբարբառն առ հասարակ լու-
եալ , մինչ գեռ ընդ Մովսէսի բանա
'ի կիրարկեալ էր :

Եւ այնպէս երեկոթս առեալ
'ի լերինն աւուրս բազումս , և
աղանաաես եղեալ . և զորէն
զհոգեմատեան դիւանին զեառնն
տրարեալ՝ ուսուցանէր զորդիան
Իսրայէլի . որոց և պատուիրանս
իւրագիրս շնորհեալ , յորում և
զաշխարհապատումն լինելն Մով-
սէսի տալր : Յուցանէր և 'ի նմա-
նութիւնս ինչ անտարրական խո-
րան . զոր տեսեալ Մովսիսի , և
հանգերձ որդւովքն Իսրայէլի
գործեաց խորան նիւթական ըստ

օրինակի ցուցելոյն, որով բնակիցէ
Աստուած 'ի մէջ նոցա : Յորում
և հանապազախօս իսկ ընդ Մովսէսի
եղեալ՝ բիւրապատիկ օրինացն
կարգելոց . և ընդ նոսին հանապազորդեալ
յօթեվանս անապատին , և ահաւորագոյն նշանա-
գործութեամբք տարեալ հասուցեալ
'ի խոստացեալն :

Եւ եղեալ ընդ նոսա յանապատի
անդ , և շրջեցուցեալ զնոսա
անդ ամս քառասուն . վասն զի
մոռացուցէ նոցա զսովորութիւն
գիւցապաշտ քարապաշտութեանցն .
զի թերեւս կարասցեն սակաւ
մի փարատել 'ի հեթանոսական
սնոտի ուսմանցն՝ որ ներկեալ
անմտութեամբ էին : Զի այսպէս
ածեալ զմտաւ՝ թէ հանեալ զնոսա
յերկրէն Եգիպտացւոց սովորութեամբ
չարեացն , գուցէ ուր տանիցի
զնոսա՝ եւս լի չարեօքն զնոսա
տեսեալ , առաւել ևս բորբոքին
'ի չարիս . զոր օրինակ օգ
զհուր տեսեալ՝ ևս չարագոյն
հրդեհ հատանիցէ . այլ նախ

քերեսցէ 'ի նսցանէ զաղան հնա-
ցեալ, և ապա զնոսին իսկ պղծա-
լից ազգացն Քանանացւոց իլիշա
տարեալ բրեսցէ, և զնոսա անդ-
բն ակեցուծցէ:

Ասան այնորիկ առեալ չքե-
ցուցեալ զնոսա ընդ անապատն՝
ինքնատեա 'ի լերինն լինելով, և
ազգի ազգինչանօք և արուեստիւք
'ի ձեռն Մովսէսի զգաւակն արբա-
համեան հրահանգէր: Երկնաւոր
հացիւն մանանայիւն քաղցրու-
թեան զնոսա կերակրէր. ջուր 'ի
վիմէ բղխեալ 'ի ծարաւին վտակս
հոսեցուցանէր. և լորամարգի
տեղացեալ զբանակօքն, զվիսփագն
հարեալ լցուցանէր:

Ար անդէն իսկ բարկացուցեալ
և դառնացուցեալ զարարիչն սը-
նընդեամբ սովորութեամբ չարի,
փոխանակ բարերարին Աստուծոյ՝
որթ կանգնեալ Աստուած անուն
եղեալ և փրկիչ կարգային. վասն
որոյ բարկութիւն 'ի վերայ նոցա
եկեալ՝ սատակեաց անթիւ զօրս
բազմութեան 'ի Ժողովրդենէ ան-

տի . վասն որոյ հրաման ելա-
նէր՝ չմտանել յերկիրն խոստաց-
եալ : Արդ անկան աստակեցան
ամենեքեան առ հասարակ յա-
նապատի անդ , ազգն անօրէն
դառնացողաց որդւոցն Իսրայէլի :

Եւ մեծ մարդարէն Մովսէս
հրամանաւ Աստուծոյ ելեալ 'ի
լեւան , և անդ մեռանէր . որ
մինչև ցայսօր զքերեզման նորա
ոչ ոք գիտեցարաց : Եւ սերեալք
բազմացան յանապատին , որ ոչ
գիտէին ամենեւին զչարին զնունդ-
ինչ մեղաց :

Լ . ԱՐԴ 'ի վերայ նոցա այր
մի ընտիր , 'ի ձեռանէ Մովսէսի
հրամանաւ Աստուծոյ , զօրավար
և առաջնորդ կացուցեալ , որոյ
Յեռու անուն ճանաչէր . որ ա-
ռեալ յանապատէն զարբա-
միան զաւակն զորդիան Իսրայէլի ,
խաղաց գնաց 'ի խոստացեալ եր-
կիրն . խլեաց քտկեաց ազգս
եօթն յաւերաջտացն , և զնոսա
ածեալ ընակեցոյց՝ ուր և տեղի
երեւեցուցեալ :

Նախ յանուն տեսաւն տաճար
 շինեցին . և յայտ էր 'ի հրամանէ
 Աստուծոյ , անդ միայն իշխել
 մատուցանել նմա զողջակէզնն պա-
 տարադաց, ուր բնակեալ էր Աս-
 տուծ 'ի մէջ մարդկան : Եւ անդ
 յարուցեալ նոցա դատաւորս, որք
 ըստ Աստուծոյ կամացն դատէին
 զնոսա, որ և լի էին հոգւովն
 մարդարէութեան . և էր զի ա-
 մամէջս արարեալ նոցա, իբրեւ
 մեռանէին դատաւորքն՝ դարձեալ
 ամբարշտեալ յԱստուծոյ, գից
 պաշտօն տանէին, և պատկերաց
 երկիր պագանէին : Վասն որոյ
 անդրէն մատնեալ զնոսա 'ի ձեռս
 օտար ազգաց և հեթանոս թա-
 գաւորաց, խրատէր զնոսա :

Յետ այսորիկ ինքեանք իսկ
 խնդրեցին յԱստուծոյ թաղա-
 ւորս, և ետ նոցա : Յորոց միջի
 յարոյց զԴաւիթ՝ որ լի էր հո-
 գւով սրբով, որում վկայեաց ևս,
 թէ գտի զԴաւիթ որդի Յեսսեայ
 այր ըստ սրտի իմում, որ արասցէ
 և կատարեսցէ զամենայն զկամս

իմ . և կանգնեաց ևս զաթոռ
նորա , և զաթոռ զգաւակի նորա :

ԼԱ . ԵՒ ապա դարձեալ էր
տեսանել 'ի պարգեւական եր-
կրին գունդս գունդս մարդա-
րէականս . որք և տեսանողք կո-
չէին՝ վասն աստուածակերպ
յայտնութեանցն պատահելոյ :
Որք և բարձրագոյն պատմէին
խորայելական տոհմին , ըստ իւրա-
քանչիւր կարգի . որպէս և ար-
քայն Դաւիթ զհամաշխարհա-
կան տէրութիւն երգեաց , թէ
տէր տէր մեր՝ զի սքանչելի է
անուն քո յամենայն երկրի :

Զի որումն կառօք տեսեալ՝
իբրեւ զօրավար պայծառագոյն . և
որումն իբրեւ զայր մի 'ի գատողա-
կան աթոռ գատաւոր , իբրեւ զոր-
դի մարդոյ ընդ ամպս երկնից
եկեալ զհին աւուրցն տեսանէ :
Իսկ այլ ոմն իբրեւ զայր մի 'ի վերայ
սեղանոյ . զոր և ասէր իսկ , թէ
տեպի զտէր՝ զի կայր 'ի վերայ
սեղանոյ . տեսանեմ զի թէպէտ և
այր տեսանի՝ տէր ճանաչի :

Եւ միւս ոմն եւս սքանչելակերպ.
Թէ տեսի զտէր 'ի վերայ ամօռոյ
բարձրացելոյ, ե վեցթեւեան սրո-
բէագունդ շուրջ զտէրամբն. ուս-
տի ե զամենայն աստուածեղէն
խմանալ. որպէս ե Աստուծոյ իսկ
առ Աբրահամ անհամար ե յա-
ճախագոյն տեսիլս արարեալ, ե
ամենայն զաւակի նորա: Զոր ե
ասէ իսկ մարգարէն 'ի տեառնէ,
Թէ ես 'ի տեսիլս յաճախեցի,
ե 'ի ձեռն մարգարէից նմանեցայ:

Որ 'ի բաժանելն աղջացն ե 'ի
խառնակել լեզուացն ե 'ի ցանկ
որդւոցն Ագամայ, կարգեաց սահ-
մանս ըստ Թուոյ հրեշտակաց
Աստուծոյ: Որպէս ե հրեշտա-
կացն իսկ ինքնատպատում արա-
րեալ ցանկալոյն Դանիէլի զիւրա-
քանչիւր առհմանաց. զոր ե բարե-
բարին Աստուծոյ հարկանելով,
'ի բարկութեան զողորմութիւնս
յիշել. զի 'ի աղծագունդ այսոցն
ե 'ի պատերազմական դիւացն՝ առ-
տուածակարգ անուշահոտ ոգիքն՝
զաղցս մարդկան աներկիւղ պա-

հետցեն, առ 'ի յարգարեւոյ 'ի
գիտութիւն աստուածամերձ :
Զոր և երանելոյն Դավթայ՝ զչափ
առեալ պատմէր, թէ բանակք
հրեշտակաց տեառն շուրջ է զեր-
կիւղածովք իւրովք, և պահէ
զնոսա : Եւ մեծն Յակոբ, թէ
հրեշտակն որ պահէր զիս 'ի ման-
կութենէ իմմէ : Եւ ամենատէրն,
թէ հրեշտակ իմ երթիցէ առաջի
քոյ՝ պատրաստել զձանապարհա-
քո : Որոյ պահպանութիւն առ 'ի
ծանօթ առնելոյ աստուածամերձ
գիտութեանն զմիասնական ազգսն
բաժանեալս՝ զանկեալսն յերեսաց
Աստուծոյ, զի թերեւս երեւելի
արարածովքս՝ ծանօթք աներեւ-
ոյթք Աստուծոյ լիցին :

Զի արար 'ի միջէ արեւնէ զա-
մենայն ազգս մարդկան՝ բնա-
կեալ 'ի վերայ երեսաց երկրի . և
հաստատեաց կարգեալ ժամա-
նակս և սահմանադրութիւն բնա-
կութեան նոցա՝ ինգրել զԱս-
տուած . զի թերեւս զննիցեն զնա
և գտանիցեն . զի աներեւոյթք

Նորա 'ի սկզբանէ աշխարհի՝ յարա-
րածոցս իմացեալ տեսանին . զի
տէրն արժանաւորաց իւրոց մեր-
ձաւոր է : Նոյն օրինակ 'ի տեսունէ
են ամենայն պահպանութիւնք .
զի ուր տէրն է , անդ ամենայն
բանակք հրեղինացն են . որպէս
և հայրապետին Յակոբայ՝ ըստ
յայտնութեանցն եղելոցն առ
նա՝ միանգամայն իսկ 'ի միջի լի-
նէր հրեշտակախումբն բանակաց .
քանզի կարգեալ էին հրեշտակքն
ըստ նմանութեանցն , առ 'ի պատ-
գամաւորութիւն մարդկան , կամօք
մարդասիրին Աստուծոյ որ առ
վեցթեւեան սերսվբէիւքն իմա-
նալի է :

Քանզի ոչ եթէ մարմնեղէն
թեւաւորք , սյլ ըստ նմանութեան
թեւաւորք . որք երբէք բնաւ
իսկ սոսկագոյն իբրեւ զմարդիկ
հրեշտակքն երեւեալ . քանզի առ
Արրահամու և Ղովտայ մարդկօրէն
իսկ դարմանեալ : Եւ առ Դանիէ-
լի՝ իբրեւ զայր մի երեւեալ . նոյն .
պէս առ Գէդէոնի՝ թանձրագոյն

տեսլեամբ . իսկ Չաքարիա՝ հե-
ծեալ 'ի մէջ լերանց ետես : Եւ
Յեսու՝ բնաւ իբրեւ զմարդ յան-
կարծոյն , որում և յաներկիւղս
հարցանէր . 'ի մէջն իցես , եթէ
'ի Թշնամեաց մերոց . և ապա տե-
ղեկացեալ եթէ զօրավար է զօ-
րացն Աստուծոյ , անկեալ երկիր
պագանէր : Եւ նոյն օրինակ ամե-
նայն հրեշտակատեսացն՝ ճշմար-
տագոյն համարիմք այսուհետեւ
զհոգեկան ազգին զամենայն մար-
դակերպ նմանութիւնս առ մար-
դիկ եղեալ , առ 'ի պատգամաւո-
րութիւնս պատասաւորութեան հրա-
մանացն Աստուծոյ կամօք մար-
դասիրին Աստուծոյ . առ 'ի պաշ-
տօն ժամանակաց ըստ իրաց իրաց
ինչ ընծայելոյ , և ոչ հանապա-
զակիր զնայն նմանութիւն յանձին
սրահելոյ : Զորոց զանտարրական
անձինս մարդարէն դուշակէ , թէ
ո՞րար զհրեշտակս իւր հոգիս ,
և զպաշտօնեայս իւր 'ի բոց հրոյ .
զի հոգիք են հարկաւորք՝ որք
առաքին 'ի պատասաւորութիւն

ժառանգաւորացն փրկութեան :

Վասն այնորիկ և անպատում
եղեալ Մովսէսի, զի մի ընդ անըզ-
գայ արարածս հոգիքն մտաւորք
և բանաւորք համարեսցին. այլ ծա-
ռայական սպասաւորութեամբն
ինքեանք բարձեալ բերիցեն զհրա-
մանս մեծութեանց փառացն Աս-
տուծոյ : Բայց վասն արարեալ
բնութեան նոցա՝ անդուստ 'ի
վերուստ մարդարէքն բարձրագոյն
գոչէին, թէ արար զհրեշտակս
իւր հոգիս : Եւ միւսն, թէ ես
իւր տէր Աստուած որ հաստա-
տեցի զերկինս և զերկիր, որոյ
ձեռք հադտատեցին զամենայն
զօրս երկնից. բայց եթէ էին տար-
բաւորք, ապա երեւելիք և ոչ ան-
երեւոյթք. և առ հասարակ, և
ոչ ումեք երեւեալ : Իսկ եթէ
արարելոցն այսպիսի, որչափ եւս
տաւալել բարձրագոյն անարար և
անմատոյց աներեւոյթ բնութիւն
հականին Աստուծոյ իմանայցի :

Որոյ ամենայն աստուածատեա
կատարելոցն միապէս մարգահա-

տակ նմանութեամբ երեւեալ ըստ
 իւրաքանչիւր ժամանակի, որ 'ի
 բարբառոյն և 'ի հրամանացն ճա-
 նաչի՝ եթէ մարդակերպ երեւ-
 եալ. քանզի և ընդ մարդկան խօ-
 սէր, վասն հրաւիրելոյ 'ի տեսիլ
 բարեացն խոստացելոց, և ոչ մշտն-
 ջենաւոր զնոյն նմանութիւն յան-
 ձին պահելոյ. այլ նա բաւական է
 նմանութեամբ ճշմարտութիւն
 ցուցանել. որով ամենայն գիտա-
 րինքն գիւրիւնք են, և անհնարինքն
 հնարաւոր. կարող է ամենայնի,
 և տկարանայ նմա և ոչ ինչ: Զորմէ
 և տեսանողքն բարձրաձայն հնչե-
 ին. զի 'ի չափաւոր յայտնու-
 թեանցն զանչափական աներեւ-
 ոյթն ճանաչէին. և առ ժամայն
 տեսլեամբն՝ զէական զօրութիւնն
 գիտէին ըստ կարի իւրեանց:

Զոր և հայրապետն Աբրահամ՝
 տէր և գաւառաւոր ամենայն երկրի
 կոչէր. և մեծն Մովսէս՝ էական
 Աստուած և արարիչ ամենեցուն.
 որով և ցանկացեալ էր զփառան
 տեսանելոյ, զի ամենայն իսկ մար-

գարէքն տեսանողք էին: Ոմն՝ թէ տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա. և թէ՛ բերան տեառն խօսեցաւ զայս. ապաքէն որ՝ի բերանոյն լսէր, և կերպարանացն ապականատես լինէր: Եւ ոմն պաղատանա մատուցեալ ասէր. տէր տէր, ահաւասիկ խօսել իսկ ոչ գիտեմ՝ զի մանուկ եմ ես. տեսանեմ աւասիկ զյանդիմանն ցուցանէ: Եւ ամենայն իսկ հրամանաբերքն՝ իւրև յերեսաց տեառն եկեալ բարձրաբարբառ ընդհանուր աղաղակէին. ոմն՝ թէ աստոց տէր զօրով թեանց. և ոմն՝ թէ առաց տէր ամենակալ: Իսկ ամով սական բարբառովն միանգամայն իսկ ճանաչի՝ որով ասէն, թէ ոչ արասցէ Աստուած իրս ինչ, եթէ ոչ յայտնեսցէ զխրատն ծառայից իւրոց մարգարէից:

ԼԲ. Ե՛ւ արդ յայտնի է այստե՛հետե ասացելովքս, թէ և նախաստեղծ մարդոյն զնոյն նմանու թիւն երեւեալ՝ի սկզբանն. որպէս և առյապապ ամենայն աստուածա-

տես կատարելոցն զնոյն պահեալ՝
 զի մի օտարագոյն ինչ և անծանօթ
 կերպարանօք զտեսողսն հարթու-
 ցանիցէ . մանաւանդ թէ առաւել
 լաւագոյն , զի յաստուածատես
 հօրէն՝ որդւոյն տեղեկացեալ
 գիւրագոյն պատրաստիցին իբրեւ
 ընդեւականի . և զլուեալն ուն-
 կանն , և տկամբ ևս նկատեալ :
 Որպէս և երանելին Յովբ սիրելին
 Աստուծոյ ասէրց Աստուած , թէ
 'ի լուր տկանջաց լսէի զքէն յա-
 ռաջագոյն , բայց արդ և ակն իմ
 ետես զքեզ . ցոր և ասէր իսկ Աս-
 տուած . պնդեալ իբրեւ այր զմէջ
 քո , և մի համարիր այլազգ ինչ
 երեւեալ քեզ :

Քանզի և 'ի սկզբան ըստ ազ-
 գեցութենն երեւեալ Աստուած .
 զոր և ասէն , եթէ ըստ պատկերի
 Աստուծոյ արար զմարդն : Եւ ա-
 մենայն յաւիտեանց ըստ նմին նմա-
 նութեան Աստուած փառաց ե-
 րեւեալ . զոր և ասէն վկայն Ստե-
 փանոս , թէ Աստուած փառաց
 երեւեցաւ հօր մերում Աբրահա-

մու. և ամենեքեան տէր սարա-
ւովթ, և Աստուած ամենակալ
կոչէն:

Եւ արգ. զերեւելն Աստուծոյ
ըստ նմանութեան մարդկան,
ապաքէն ըստ կարողութեան տե-
սողացն իմանալի է. և ոչ եթէ
անչափակալ ընտրիւնն Աս-
տուծոյ՝ սահմանաթափոյց և կող-
մնափակ իցէ. և երբէք երբէք
յիւրակայան սահմանաց յայլ
սահմանս երեւեալ գայցէ, որով
լի է ամենայն. այլ զիջանելով և
հնարաւորութեամբ ընդելացու-
ցանէր նմանութեամբքն. զի մեր-
ձաւորս և աստուածամուխս և
յանդիմանատեսս ճշմարիտ կեր-
պարանոցն պատրաստիցէ. քան-
զի 'ի նմանութենէն ապաքէն լի-
նի ճշմարտութիւն խնդրելի:

Արուս՝ և մեծն Մովսէս ցան-
կացեալ հայեր. զի թէպէտ ձեռն
'ի ձեռն, և բերան 'ի բերան յան-
գիմանախօս ընդ Աստուծոյ ճա-
նաչէր Մովսէս, սակայն ճշմարիտ
գեղոյն ցանկայր տեսանել տես-

լով ԳԱտուած՝ թէ ցոյց ինձ
զանձն քո : Եւ արդ՝ տէս զպա-
տասխանին. թէ ոչ գոյ մարդ որ
տեսանիցէ ԳԱտուած և ապրիցէ.
և ապա սակաւիկ ինչ նշանակաւ
նուաճեալ զհայցողն, և զքնա-
կանն աներեւոյթ պահեալ :

Տեսանէս, զի անտեսական է
'ի տեսողացն, և անքննական 'ի
քննողաց ըստ անձնական կեր-
պարանացն. քանզի ոչ է թէ կեր-
պարանք ինչ տարրականք իցեն
նմանութիւնն, այլ առ ժամայն
տեսիլ. իսկ ճշմարտութիւն՝ ընու-
թիւն գոյական : Քանզի և Մովսէ-
սի նմանութիւն օրինական տար-
րական խորանի ցուցաւ, ըստ
որում կազմեաց խորան նիւթա-
կան. և Եզէկիէլի տաճար՝ օրի-
նակ տաճարի : Նոյնպէս և առա-
ջին մարդոյն նմանութիւն անտար-
րական մարդակերպ երեւեալ
Ատուածոյ, զի արասցէ՝ մարդ տար-
րական 'ի նիւթոյ՝ մերձաւոր ճշ-
մարտութեան. քանզի Ատուած
անզղջական բարերարութեամբ

իւրով կարգեաց առաջին մար-
դոյն՝ մերձաւոր և աստուածա-
մուխ լինել աստուածական վայել-
չութեանն ։

Եւ մի ըստ միջէ առատագոյն
Հոգին Աստուծոյ հեղեալ՝ ի վերայ
դասագաս գունդագունդ սրբոց
մարգարէիցն՝ ի մէջ խորայեղական
տոհմին, որք ըստ կամացն Աս-
տուծոյ պատուիրէին իւրեանց
ազգացն՝ պահել զգուշութիւն
հրամանացն Աստուծոյ . որ ազգ-
էին ընտիր, և պատուէր առին
չմերձենալ և չխառնակել յայլազ-
գիս, ի տոհմն հեթանոսաց, զի
մի ևս ուսցին զմեզս նոցա ։

Իսկ նոցա խառնակեալ թա-
թաւեալ խնամութեամբ ընդ-
նոսա, առին ուսան զանաստուած
պաշտութիւնսն նոցա . թագա-
ւորօքն և իշխանօքն խառնակե-
ցան ։ Վասն որոյ տրտունջ եղեալ
մարգարէին գոչէր, թէ խառնա-
կեցան ընդ հեթանոսս և ուսան
զգործս նոցա . ծառայեցին կռոց
նոցա, և եղև նոցա ի գայթապաւ-

Թիւն . և Թէ զոհեցին զուստերս
 և զգտերս իւրեանց գիւաց , և
 հեզին արիւն ամբիծ . արիւն ուս-
 տերաց և գտերաց նոցա , զոր զո-
 հեցին կռոցն Քանանու :

ԼԳ . ԱՐԴ տէր Աստուած 'ի
 Ժամանակի զի հարկանէր զեր-
 կիրն Եգիպտացւոց՝ զհանցէ զնդ-
 սա անտի , կոտորեաց զամենայն
 անդրանիկս Եգիպտացւոց , և
 փրկեաց զնոսա անտի : Ասան որոյ
 եգեալ ուխտ ընդ հարս նոցա՝
 նուիրել զորդիս իւրեանց անգրա-
 նիկս տեառն Աստուծոյ իւրեանց ,
 փոխանակ այսորիկ առեալ զոր-
 դիս և զգտերս իւրեանց՝ գիցն
 հեթանոսաց զոհէին : Բազինս
 շինեալ յերկրին՝ զոր տէր Աս-
 տուած իւր անուանեալ վիճակ
 Ժառանգութեան կոչէր , նոքա
 պատկերս կանգնեալ փոխանակ
 նորա՝ քարանց և փայտից երկիր
 պագանէին . և շաղախեալ երկիր
 յարենէն , որ պոռնկեալ 'ի գիսն՝
 յաճախէին և զպոռնկութիւնս
 մարմնոց . վասն որոյ պոռնկեալ

'ի գնացա իւրեանց :

Ձի 'ի մտանեւն նոցա յերկիրն զոր ետ նոցա , հրամայեաց ջնջել զանօրէն ազգան որ էին յերկրին՝ զոր ոչ ստատակեցին . այլ զաշնաւոր եղեալ՝ ուխտս հաստատեալ ընդ ազգան անօրէնս , ընդ որում և միաբանեալ ժառանգեցին զամբարշտութիւն : Ձի Աստուած վասն չարեացն իւրեանց եհան զքուն բնակիչս երկրին 'ի բնակութենէ անտի : Իսկ նոքա մտեալ զնոյն գործ միաբանութեամբ գործել սկսան իւրեանց թաղաւորօքն և իշխանօքն և քահանայիւքն հանդերձ :

Վասն որոյ տեառն Աստուծոյ յառաւել գթոյ մարգասիրութեան իւրոյ՝ առաքեալ առ նոսա մարդարէս սպառնալեաց պատգամօք զի գարձցին յանօրէնութիւն գործոց իւրեանց , և պաշտեցեն զԱստուած զարարիչն ամենայնի . որ վասն իւրոյ մարգասիրութեանն գթացեալ ողորմէր 'ի վերայ չարութեան նոցա : Որ մարգա-

բէիւն տրտնջէր զնոցանէ , թէ
 փայտին ասացին հայրիմ՝ ես գու.
 և քարին ասացին՝ թէ քո իսկ
 ծնեալ է զմեզ . և դարձուցին
 յիս զթիկունս , և ոչ զերեսս խը
 եանց :

Արդ չար և անմիտ ազգին կու.
 րացելոցն յարուցեալ 'ի վերայ
 մարդարէիցն՝ 'ի քարկոծել և 'ի
 սպանանել . և այնչափ կոտորել
 զնոսա , մինչև աղաղակել մարդա.
 բէի միտջ , թէ ես միայն մնացի :
 Եւ առեալ զՄարդարէ սուրբա.
 նունն , կարդալ սուտ և ընդվայ.
 րահար քրմացն :

Նա և աստուածատես մարդա.
 բէքն ճշմարիտք , որք ճշմարտու.
 թեամբ պատմեցին նոցա զգա.
 լուստ ճշմարիտ որդւոյն Աստու.
 ծոյ յաշխարհ՝ մարմնաւորու.
 թեամբ հանգերձ . որ դառնացող
 ազգին՝ և զայն չկամեցեալ լսել :
 Վասն որոյ ևս առաւել 'ի վերայ
 նոցա զմահ զօրացուցեալ , զի և
 մի ոք ոչ մնացեալ՝ զոր ոչ սպա.
 նին պէտպէս տանջանոք :

ԼԴ. ՎԱՍՆ որոյ բարկացեալ տեառն Աստուծոյ 'ի վերայ ժողովրդեանն՝ գարշելի առնէր ըզժառանգութիւնն, մատնեալ զնոսա 'ի ձեռս հեթանոսաց. զի զորոց սիրեցին պաշտել զգիւն, և 'ի նոսին պոռնկեցան, զնոսին տանջիչս և թշնամիս և գերիչս 'ի վերայ յարուցեալ՝ մատնեաց 'ի ձեռս նոցա. որպէս և ասէն, թէ մատնեցի զնոսա 'ի ձեռս հոմանեաց իւրեանց հեթանոսաց, և տիրել նոցա ատելեացն, և թըշնամեացն նեղել զնոսա, խոնարհեցուցեալ զնոսա 'ի ներքոյ ձեռաց նոցա: Զի թէ և բազում անգամ փրկեալ զնոսա 'ի ձեռաց նեղչացն, սակայն յետ ելանելոյն 'ի նեպութենէն՝ 'ի նոյն յաճախեցին. գառնացուցին զԱստուած 'ի խորհուրդս իւրեանց, և կուրացան յանօրէնութեան իւրեանց:

Սակայն հայեցաւ տէր 'ի նեղութիւնսնոցա՝ 'ի լսել զձայն աղօթից նոցա. յիշեալ զուխան որ

ընդ հարան էր, և գթացեալ ըստ
բազում ողորմութեան իւրում,
և ետ զնոսա 'ի գթութիւնս ա-
ռաջի ամենայն գերչաց նոցա .
Փրկեաց զնոսա տէր Աստուած, և
ժողովեաց 'ի հեթանոսաց . դար-
ձուցեալ զնոսա 'ի գերութենէն
յետ ամացն եօթանասնից, յեր-
կրէն Բաբելոնի, 'ի կողմանցն Ա-
սորեստանի :

Շինեաց զաւերական վերատին,
և նորոգեաց զտաճար անուան
իւրոյ . ետ զմարդարէութիւն, և
գարձոյց զքահանայութիւն, և
նորոգեաց միւսանգամ վերատին
զամենայն . և անդէն իսկզբանն
ընծայեցոյց, զոր յետ անցելոց
յաւիտեանց կատարեաց միած-
նաւն իւրով :

Զի ոչ եթէ յետոյ իմացեալ
ամենագիտին՝ գայր երեւել որ-
դին յաշխարհ, և բարձրացուցա-
նել զմարդիկ 'ի փառս աւագու-
թեան . այլ ըստ յառաջագրու-
թեան իսկզբանն՝ կատարեաց 'ի
վախճանի : Զի խորհուրդն ծած-

կեալ առ Աստուած յաղագն և յաւիտեանցն, այժմ յայտնեցաւ սրբոց իւրոց. քանզի նմանութիւնք երեւեալ առ ժամայնք արդարոցն՝ գուշակք ճշմարտութեանն յաւիտեանականի որ գալոցն էր՝ լինէին :

ԼԵ . Զի բազում մատամբք և բազում օրինակօք՝ կանխաւ խօսեցաւ Աստուած ընդ հարան մեր մարդարէիւք . 'ի վախճան աւուրցս այսոցիկ խօսեցաւ ընդ մեզ որդւոյն, զոր եղ ժառանգամենայնի, որով և զյաւիտեանս տրար . որ է լոյս փառաց և նկարագիր էութեան նորա . որ կրէ զամենայն բանիւ զօրութեամբ իւրով :

Տեսանեն զմասունան և զօրինական և զմարդարէան յաճախադոյն, և Աստուած մի՛ որ վասն միոյ միածնին իւրոյ խօսէր : Ասաց մարդարէն 'ի գիմաց տեառն, թէ ես եմ Աստուած, և չիք այլ ոք բայց յինէն, որ պատմեացէ յառաջագոյն զվերջինան մինչ չե ե-

դեպէ իցեն , և միանգամայն կա-
տարեացին . զի զխորհուրդն լցեալ
'ի ժամանակաց , և յայտնեալ
մարգարէական գրովք , վասն միայ-
նոյն իմաստնոյն Աստուծոյ գի-
տէր :

Իսկ յորժամ ինքն եկեալ փր-
կիչն Որդին Աստուծոյ՝ յայտնեաց
առ աշակերտն , զի երանի է
տա՛հ աչաց ձերոց՝ զոր տեսանէքդ ,
և տկանջաց ձերոց՝ զոր լսէքդ . զի
բազում մարգարէք և արդարք և
Թագաւորք ցանկացան տեսանել
զոր տեսանէքդ , և ո՛չ տեսին . և
լսել զոր լսէքդ , և ո՛չ լուան :

Տեսանէ՛ս զի աղդեցուցիչք էին
նմանութիւնք Ճմարիտ կերպա-
րանացն Քրիստոսի . և վայրկենի
նմանութիւնքն՝ 'ի մշտնջենատես
կերպարանսն փութային հասա-
նել : Զոր և օրէնքն մովսիսադիրք
ամենայն իրօք զհանգերձելոցն
նշանակեալ փայլէին :

Քանզի իբրեւ ետես Աստուած
զհամաշխարհագործ զմեզսն տա-
րածեալ , և որով մահն Թագաւո-

րեալ՝ առ հասարակ՝ կլանէր յԱ
գամայ մինչև 'ի Մովսէս , և 'ի մո-
ռացոնս գարձուցեալ զկենսաբեր
աւետիան յառաջագիրսն , որպէս
հուր ինչ մոլեկան հրդեհի՝ որ
ապականիցէ զէրինս և զգաշտո-
արձակեալ այնուհետև 'ի ներքս
զօրէնսն իբրև զհեղեղատ սաստիկ՝
շիջուցանել զայն համատարած ։
Վասն որոյ և ասէն , թէ ամենայն
որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի սոսին-
զի որպէս Ադամայ՝ զի թէ ճա-
շակեսցէ 'ի ծառոյն՝ մահ սպառ-
նացաւ , ուստի թագաւորեաց
մահ . նոյնպէս և զօրինացն ասաց,
թէ որ արասցէ զայս՝ կեցցէ 'ի
սոսին , որով և շիջաւ մահ ։

Քանզի և օրէնքն իսկ ստուե-
րագիր յօրինակատարն Քրիստոս՝
կորուսին զմահ . որով և յայտ
իսկ արարեալ զծովացեալ ըզ-
մեղան , և 'ի համար արկեալ , և
ըստ իւրաքանչիւր յանցանաց մահ
սպառնացեալ ։ Եւ տկարացու-
ցեալ զամենեւին , և փականալ ընդ
անիծիւք և ընդ մեղք . զի յոր-

Ժամ եկեալ բառնայցէ ամենա-
փրկիչն Քրիստոս զմեզս անիծա-
բերս և մահածինս, ասացեն ա-
զատեալքն, թէ շնորհք նմա՝ որ
յայնչափ մահուց փրկեաց զմեզ:

Որ յայտ առնէ, թէ օրէնքն
Քրիստոսի մնային. ասելովն, թէ
օրէնքն յանցուածոց վասն յաւե-
լան, մինչեւ եկեսցէ զաւակն՝ ո-
րում խոստացեալ էր, կարգեալ
հրեշտակօք՝ ի ձեռն միջնորդի:
Քանզի ընդ օրինօքն ասէ փակեալ
պահէաք՝ ի հանգերձեալսն հայե-
ցեալ. որում ոչ միայն ազգ եր-
կրածնաց, այլ և աներեւոյթ զօրք
հրեշտակաց՝ հանգերձ ամենայն
անզգայ արարածովքս սպասեալ
մնային. ըստ այնմ թէ ակնկա-
լութիւն արարածոցս յայտնու-
թեան որդւոյն Աստուծոյ սպա-
սէ. զի ընդունայնութեան արա-
րածք հնազանդեցան. ոչ իւր-
եանց կամաւ, այլ վասն այնորիկ
որ հնազանդեցոյցն յուսով. զի և
ինքեանք իսկ արարածքն ազա-
տեսցին ի ծառայութենէ ապա-

կանուլթեան՝ յազատութիւն փա-
ռաց Որդւոյն Աստուծոյ :

Քանզի յորժամ Ադամ որ
ըստ պատկերին Աստուծոյ արա-
րաւ , և ամենայն զաւակ նորա՝ որ
որդիք Աստուծոյ կոչեցան , կա-
մօքն իւրեանց զապականութիւն
ժառանգեցին , ընդ նոսին և ա-
նայն արօրածք հնազանդեալ ա-
պականեցան . ոչ իւրեանց կամաւ ,
այլ վասն Թաւաճնորդութեան կա-
մացն Աստուծոյ առ 'ի Քրիստոս
ազատելոյ : Քանզի և որ միան-
գամ 'ի վայելչութիւն և 'ի փառա-
մարդոյն հաստատեցան , ապա-
կանեալք և անարգեալք վասն նո-
րին բարկութեամբ . քանզի եր-
կիր անիծեալ և փշաքեր , հեղե-
ղեալ և հրայրեաց , շարժահիմն
յողդոլլւեալ , և օգբ տպականեալք ,
ընդ ժամանակս ժամանակս . և
լուսաւորք խաւարամած և արիւ-
նանշանք , և երկինք այլադուռեալք .
որպէս 'ի գրոց մարգարէականաց
զանցելոցն է նշանակեալ . զոր և
նոյն իսկ մարդարէքն յազգակա-

նացն կրէին յանձինս իւրեանց :
 Զի թէպէտ և յԱստուծոյ պատ-
 ուեալք առաքէին, սակայն 'ի
 չնդունելեացն թշնամանեալք
 և քարկոծեալք . որպէս և ամե-
 նատէրն ասաց, թէ վասն ձեր կո-
 տորեցին զմարդարէան՝ բանիւ բե-
 րանոյ իմոյ :

Նոյնպէս, և հրեշտակք պատ-
 դամաւորեալք առ աղքս մարդ-
 կան, անարգեալք և տրամեալք
 'ի չնդունելեացն դառնային. որ-
 պէս և առ Ղովո եկելովքն
 հրեշտակօքն, պատեհագոյն է և
 զայլոցն իմանալ : Քանզի եթէ
 գարձելոյ մեղաւորի՝ ամենայն
 հրեշտակաց ուրախութիւն բերէ,
 ո՞րչափ ապստամբութիւնն՝ ամե-
 նեցուն տրամութիւն գործիցէ .
 որով և անունն Աստուծոյ հայ-
 հայեալ ասի, և հոգին սուրբ
 տրամեցուցեալ : Այլ թէպէտ և
 այնպէս նեղութիւնակիր ամե-
 նայն տրարածքն ընդունայնու-
 թեան ծառայէին, սակայն ա-
 ռաջի եգեւոյն ազատեցուցիչ յու-

սոյն ամենեքեան սպասէին. հրեշ-
տակք, և մարգարէք, և ամենայն
արարածք: Զի ոմն ասէր. 'ի
պահու իմում կացից' և ելից 'ի
վերայ վիմին և ակնկալայց. և
միւսն՝ թէ ես տեառն ակնկալայց
և սպասեցից Աստուծոյ փրկչին
իմոյ. և ոմն՝ թէ ո՞ տացէ 'ի սիրովն
զփրկութիւն Իսրայէլի:

ԼԶ. ԻՍԿ ընդէր արդեօք յեր-
կարեալ միածինն, այնչափ նե-
ղութի արարածոցն հասուցանէր.
եթէ ոչ՝ զի նախ ազգ արարեալ
յառաջագոյն ընդելականս առնի-
ցէ. զի մի յանկարծ երևեալ ան-
ծանօթն՝ անընկալ լինիցի. այլ
իբրև հայցողաց և սպասողաց՝ ե-
կեալ ծանօթս տայցէ: Զի եթէ
յայնչափ ժամանակաց առ իւր
արարեալն եկեալ՝ անընկալ եղև,
ո՞րչափ ևս ոչ ազգեցելոցն. այլ
կանխակալ խորհրդով ծանօթս
տուեալ ամենայն ազգացն և յա-
ւիտեանցն:

Որպէս ոմն 'ի պատգամաւո-
րացն Աստուծոյ ասէ, թէ ինձ

տուածն շնորհքս այս՝ 'ի հեթա-
նոսս ավետարանել զանքնին մե-
ծութիւնն Քրիստոսի . և լուսա-
ւոր առնել զամենեանն, թէ
զինչ է տնտեսութիւն խորհրդոց՝
որ ծածկեալն էր յամենայն յա-
ւիտեանց առ Աստուծոյ՝ որ զա-
մենայն ինչ արար . զի յայտնեսցի
արդ իշխանութեանց և պետու-
թեանց որ 'ի յերկինս են՝ 'ի ձեռն
եկեղեցւոյ բազմապատիկ իմաս-
տութիւնն Աստուծոյ, ըստ յա-
ռաջադրութեան յաւիտեանցն՝
զոր արար տէրամբ մերով Յիսու-
սիւ Քրիստոսիւ . որոյ և վասն նո-
րին յայտ արարեալ, թէ իբրե-
կն լրումն ժամանակացն :

Իսկ ո՞վ այն իցէ 'ի մարդկանէ՝
որ կարող իցէ այնպիսի վարդա-
պետութիւն զԱստուածութենէն
ճշգրտել խօսել . այլ որչափ ինքն
կամեցաւ՝ առ 'ի ծանօթ առնել
զինքն, զի ծանիցեն զնա և կեց-
ցեն : Այլ ո՞չ բաւեմք արարածքս
զարարչէն պատմել, որ բեւեռ-
եալ կամք 'ի տիպս պատկերիս՝

ըստ առնել արարողին . այլ որչափ
ըստ չափոյ ժուժալոյ տկարու .
Թեանս մերոյ՝ ինքն կամեցաւ
պատմել մեզ . քանզի ոչ գը գի-
տէ զԱստուծոյ՝ եթէ ոչ հոգին
Աստուծոյ . և որդին եկն պատ-
մեաց և յայտնեաց և եցոյց , Թէ
որ ետես զիս՝ ետես զհայր իմ :

Բայց Աստուած հոգի կենդա-
նի է . հուր կիզելոյ . անթիւ և
անփոփոխ է . փառք անպա-
տում . զօրութիւն անբաւ . գեղ
աննման , զարմանալի . անհաս մը-
տաց և խորհրդոց . անխօս լե-
զուաց . անանփոփ խորհրդոց .
արտաքոյ քան զամենայն ճառս .
ոչ ականատես , և ոչ ունկան
լուեալ . և ոչ կարծիք սրտի կա-
րեն հասանել : Երկինք ամենայ-
նիւ , աշխարհ ամենայնիւ , և
թիեզերք ամենայնիւ՝ ի վեր ու-
նել ոչ բաւեն . և բան նորա բար-
ձեալ ի վեր ունի զամենայն , և ի
զօրութիւն հրամանի նորա կա-
խեալ առանց Թեւոց՝ ի Թռիչա՝ ի
վերայ օգոցն իբրև Թռուցեալ :

ինքն պատմեալ զամենայնիւ, 'ի ներքոյ ամենայնի, 'ի վերոյ ամենայնի, արտաքոյ ամենայնի, և ամենայն 'ի նմանէ, և ամենայն 'ի նա, և ամենայն 'ի փառս նորա :

Եւ 'ի բազում նշանս և 'ի բազում արուեստս խօսեցաւ ընդ հարս մեր մարգարէիւք 'ի ժամանակս ժամանակս, 'ի տեսիլս անպատումս, յաննման փոփոխմունս, 'ի լուր զարմանալի, 'ի գեղ գովելի, յաստուածեղէն կերպարանս : Ուսման լուսեղէն նմանութեամբ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . ուսման իբրեւ հուր բորբոքեալ՝ 'ի կերպարանս մարդոյ . և արգարոց բազմաց երեւեցաւ ըստ կարել տեսանելեացն նոցա . և ըստ հանգուրժել լսելեաց նոցա, խօսեցաւ ընդ նոսա : Չի անբաւ է մարդոյ տեսանել զԱստուած գոյիւ իւրով, իբրեւ մոմոյ զհուր . զի եթէ լերինք ոչ կարեն տեսանել զնա, զի յորժամ հայեցեալ ընդ նոսա՝ հալեացին :

Բայց իբրեւ ինքնակամ կամօք

բարերարութեամբ իւրով զինքն
ցուցանէր, 'ի կերպարանս մար-
դոյ երեւէր. ումեմն լոյս. ու-
մեմն հուր. և ումեմն հողմ. և
յամպ, և 'ի մէգ, և 'ի մրրիկ :

Իսկ թէ ասիցեմք՝ եթէ հուր
է, զոր ինչ տեսանեմքն ասեմք .
թէ ասեմք՝ լոյս է, զնմանութեան
ըստ 'ի կարծիս առեալ զմերոյ
ընութեանս, նմանութիւնք ցու-
ցանեմք աներեւութին վասն մե-
րոյ անհասութեան : Ապա նա
ըստ մերոյ փոքրկութեանս երեւի,
որպէս զի մի տարրական արա-
րածք կիզցին յահէ փառացն : Եւ
զնորա զանունն ժչ ոք գիտաց . զի
չէր ևս անդր քան զնա ոք՝ որ ան-
տի և այսր տնուանեսցէ .

Եւ յերեւելն իւրում արդա-
րոցն՝ զահն իւր յինքն ամփոփէր .
և մարգատեսիլ և հրեշտականման
երեւէր մտահաս ըստ հանդուր-
ժեւ աչաց : Ո՛չ արարածք կա-
րեն քննել զարարիչն, և ո՛չ զան-
գուածն զզանգիչն դիտէ :

Բայց արարիչն գթայ յիւր ա-

բարածա. զի Աստուած արար զա-
մենայն տրարածա, և զարդա-
րեաց 'ի գեղ գովելի և 'ի փառս
վայելչական: 'ի հողոյ ատեղծ
զհողեղէն մարմինս. և 'ի լուսոյ
զհրեշտակս զարդարեալ 'ի լու-
սոյ վայելուչ, և զգեցեալ զար-
դարեաց զփառաց ատոռն. մտա-
նեն օրհնութիւնք հրեշտակաց,
բարբառք սրովբէից, փառաւո-
րութիւնք զուարթնոցն, ժողովք
բանակաց, և գունդք սրբոցն, և
գապք գովչաց, և օրհնութիւնք
երկնաւորացն, աղօթք արդա-
րոցն, և պաշտօն սրբոց. սրով-
բէքն և քրովբէքն, և զօրք միաբա-
նական լուսոյն:

ԼԷ. ԶԱՅՍ վկայութիւն ա-
սացեալ կարգեցաք 'ի ձեր լսե-
լիս՝ զսուրբ հաւատոս Ճշմարիտս,
որ յայտ յանդիման վարդապե-
տեցին մեզ գիտք սուրբք՝ սուրբ
հոգւոյն, վառն մշտնջենաւոր
արքայութեան Աստուածութեն.
որ յայտնեցաւ խորհրդով արդա-
րոց հարցն մերոց, և խօսեցաւ Ը

մեզ որդւոջն և սուրբ Հոգւովն .
 և աւետարանեցաւ սուրբ առա-
 քելովք և մարգարէիւք, և տուաւ
 մեզ հաստատութիւն հաւատոց :
 Ձի հաւատով ճշմարտեցուք
 'ի մի Աստուած Հայր և տէր և ա-
 րարիչ ամենայնի . և 'ի միածին
 Որդին որ 'ի Հօրէ , և առ Հօր , և
 ընդ Հօր . և 'ի սուրբ Հոգին՝ որ 'ի
 նորուն էութենէ , և նովաւ ա-
 րար զամենայն արարածս : Որ է
 մի տէրութիւն , մի զօրութիւն ,
 մի իշխանութիւն , մի մեծու-
 թիւն , մի գիտութիւն , մի խոր-
 հուրդ , մի սէտտութիւն , մի ան-
 սկզբնական զօրութիւն , երեք կա-
 տարեալ անձինք , մի կատարեալ
 կամք , անպատուա՛մ անքնին միու-
 թիւն Երրորդութեանն . մի իս-
 կութիւն , մի էութիւն , մի աստ-
 ուածութիւն . Հայր . և Որդի .
 և սուրբ Հոգի . երեք անձինք . մի
 զօրութիւն աստուածութեան :
 Հայր 'ի յանձնէ . Որդի 'ի Հօրէ .
 և Հոգին 'ի նոցունց 'ի նոսին . իս-
 կութեամբն էութեամբն առ-

տուածութեամբն հարթ հաւա-
սար հասարակ, 'ի խորութիւնս,
'ի բարձրութիւնս, 'ի լայնու-
թիւնս, յերկայնութիւնս . մի
էութիւն բնութեան . մի պսակ
Երրորդութեանն . և լի են եր-
կինք և երկիր փառօք նորա :

Արպէս Սողոմոն արքայ որդի
մարգարէին ասէ յիւր աղօթան,
եթէ երկինք և երկիր չեն քեզ
բաւական : Եւ մարգարէն ասէ
իրեւ յերեսաց տեառն , թէ եր-
կինք աթոռ իմ են , և երկիրս
պատուանդան ոտից իմոց . ո՞ր
պիտի տուն շինիցէք ինձ ասէ
տէր , կամ զինչ տեղի բնակու-
թեան պատրաստիցէք ինձ . ո՞չ
ձեռն իմ արար զայս ամենայն .
և ես յո՞ հանգեայց և դադարե-
ցից , եթէ ոչ 'ի հեզս և 'ի խոնար-
հաս , և յայնոսիկ ոյք գողան 'ի
բանից իմոց . և եղէց նոցա Ատո-
ուած , և նոքա եղիցին իմ Ժո-
ղովուրդ :

Իսկ որում երկինք և երկիր
չեն բաւական , ո՞րպիտի ունիցի

զեա սիրտ մարդոյ . մի թէ մեծ
 ինչ իցէ մարդ քան զերկինս և
 զերկիր :

Այլ յատուածութենէն, զինչ
 կամի՝ և լինի . զինչ կամեցաւ, և
 արար . զինչ կամեցաւ, և եղև . որ
 ինչ կամի՝ ոչ զանցանէ . այլ ամ
 փոփեցաւ, փոքրեցաւ, և եղև
 զինչ և կամեցաւ :

ԼԸ . ԱՌԱՔԵԱՑ Աստուած
 զորդին իւր յաշխարհ, որ եկն և
 եղև ՚ի կնոջէն . և ՚ի մարդկեղէն
 մարմին պատեցաւ, մարմնով իւ-
 րով զամենայն մարմին կեն-
 դանացոյց : Ուրով յաղթեաց
 արարիչն աշխարհի . զի նորո-
 զեսցէ զարդարս, և զերծուցէ
 ՚ի մեղացածին ծննդոց . և հրեշ-
 տակակերպս արացէ և Աստուած-
 որդիս կոչեսցէ . և զմահկանացուս
 անմահացուցէ անմահ հոգւովն .
 ստտուեացէ աստուածեղէն փա-
 ռօքն : Վայելուչ լուսովն զար-
 դարին, և յերկրաւորութենէս
 յերկնաւորութիւնս անցանեն,
 ՚ի մահութենէս յանմահութիւն,

զանանց լոյսն զդէնուան, և զանապական գեղ կերպարանացն:

Ո՛րչափ ևս իցէ անպատում Աստուածութիւնն՝ որ ամենայն բարութեանց աղբիւր են կամք նորա, և տէր ամենայն գործոց. և բանիւ բերանոյ նորա հաստատեցան ամենայն արարածք. և ՚ի նմանէ լոյս առին ամենայն լուսաւորք. և ՚ի զօրութիւն նորա հանապատեալ կան ամենայն արարածք. վերնաշարիք երկնից, և աշխարհք ամենայն որ ՚ի նստին. և ՚ի հոգի բերանոյ նորա ամենայն զօրութիւնք նոցա:

Եւ երկնաւոր պաշտօնեայքն, և սրբոցն լուսեղէն բանակքն յուսով նորա կան կախեալ, և ողորմութեանց նորա կարօտին. և ՚ի նորա ակնարկելն՝ ամենայն արարածոց պէտք պատրաստին. և ՚ի զօրութիւն նորա կեան ամենեքեան, և աչքն ամենեցուն ՚ի նա յուսան:

Որ արարիչն և հաստատիչն է և առաջնորդ է ամենայնի իս-

կուլթեամբ քնուլթեամբն . . . ան-
բաւ զօրուլթեան՝ որ 'ի նմանէ է՝
տարածեալ արկեալ զամենայ-
նիւ . ուստի կենարար զօրու-
լթիւնքն բաշխին՝ որ ընդ ամենայն
արարածս անցանէ , ընդ երկնա-
ւորս և ընդ երկրաւորս , ընդ օդս
և ընդ հողմն , ընդ հաւր և ընդ
ջուր , ընդ լոյս և ընդ խաւար , ընդ
անդունդս և ընդ բարձունս . որ
աներեւակի զօրուլթիւնն թափան-
ցանց լուսով իւրով ելանէ . որոյ
զօրուլթի հոգւոյն անբաւ է , զամե-
նայնիւ սփռեալ , ընդ ամենայնիւ
տարածեալ . և ելանեն ճառա-
գայլթք զօրուլթեամբ , անըմբռնելի
քնուլթեամբ . մի ունի զչափ վե-
րին բարձանց , և մի զստորին անդն-
գոց , մի յաջ և մի յահեակձգեալ ,
մի 'ի դէմս և մի 'ի թիկունս : Աւելց
զօրուլթեամբ ճառագայլթքն , վելց
հազարեան գարքն . եօթներորդ-
գարն հանգիստ արդարոց :

Մեօքակերպ զԱստուած քա-
րոզեսցուք , յօգապատս անգա-
մօք զանգեալ 'ի հողոյ . իւրա-

քանչիւր անգամ զիւրաքանչիւր
գործն բարձեալ բերէ յանձին՝ ոչ
ձեռնհաս 'ի գործ ընկերի. ոչ
ակն լսէ, և ոչ ունկն տեսանէ.
ոչ լեզու հոտոտի, և ոչ ձեռք
գնան, և ոչ ոտք աղաղակեն: Բե-
րան՝ խորտկաց. հոտոտելիք՝ հո-
տոց. քիմք՝ ճաշակաց. մի մի յիւ-
րում բնութեանն կապեալ կան:

Բայց ինքն իւրով կամօք արար
զամենակեցոյց զաշուստն իւր,
կատարեաց զկամս Հօր: Առաքե-
ցաւ Աստուած յԱստուծոյ սուրբ
Ռդին էառ զմարմին 'ի կուսէ
մարդ կատարեալ՝ կատարեալ Աս-
տուածութեամբն. զԱստուածու-
թեան զօրութիւնն յայտարար,
և զմարմնոյ տկարութիւնն ցու-
ցանէր: Ծառայակից եղև մար-
մնովն մարդկութեանս, և տղա-
տեաց 'ի մեղաց զմարդկութեան
մարմինն: Որով էջ 'ի դժոխս, և
ած էհան անտի զարգելեալն 'ի
դժոխոց: Մարմնով հալածեցաւ,
և հալածեաց զսատանայ և կա-
պեաց զմեղս:

Զի որ ի մարմինն հաւատացին՝
 Ժանոյցնոցա զԱստուածութիւնն
 իւր. և որք ի մարմնոյն գլխեցին,
 ուրացան զընտելիւն նորա: Քան
 զի միացաւ ի մարմնի բնութեամբ,
 և խառնեաց զմարմինն ընդ իւր
 Աստուածութիւնն: Ար հաւատաւ
 ցին ի նա՝ նոքա վայելեացեն ի
 բարութիւնսն անպատումս. և որ
 յայսց հաւատոց վրիպեցան՝ զան
 կոխ և զանխուլ գնացին և զար
 տուղի անկան. խրամատեցին իւր
 եանց ցանկա անկարկատս. և
 զբազումս ի ճշմարիտ հաւատոց
 թիւրեցին. իբրև կարծեցին թէ
 գտին ինչ՝ գտին զոչինչ. որպէս և
 գրեալ է՝ չոգան զհետ ոչոնչի, և
 գտին զոչինչ. զի գիւտիցն խնդիր՝
 աշխատութիւն է, իսկ անգիւտ
 աշխատութիւն՝ սուտ վարդապե
 տութիւն կռասպաշտութեան հա
 սուցանէ:

Զի անտուտ ի վերուստ զանցե
 լոց յաւիտեանցն՝ զկնի իսկ եկե
 լոցս մարգարէիւքն ամենեքումք
 Ժանօթս տայ. և առաջին օրինաւ.

կօքն վերջնոցս բազում անգամ
վարդապետեալ. մերթ ահագին
սպառնալեօք կարգէ՝ յիշատակօք
առաջին վրիժուցն խնդրելոյ, զի
զանհաւատան զարհուրեցուցեալ
յուզղուծիւն յորդորիցէ. որպէս
զգունակ գունակ հարուածնն Եւ
գիպտացւոցն, և զգունագոյն հա
տուցումննոցս վրիժուցն խնդրե
լոցն: Եւ կամ զանհաւան անկե
լոցն յանապատին, և զամենայն
իսկ զսիրձ առեւլոցն բարկու
թեանն Աստուծոյ զյիշատակս
առեալ բերէ:

Նա և Քրիստոսի իսկ՝ զերկիրն
Սոգոմացւոց և Գոմորացւոց յօրի
նակ առեալ. զի մի՛ ի չհաւանեւն
ոմանց՝ ևս դժնդակագոյն զնոյն
կրեացեն. և մերթ զքաղմագիւմի
սքանչելագործութիւնս պայծա
ռագոյնս և զհատուցմունս ար
դարոցն պարգեւեւլոցն Աստուծոյ
յիշեցուցանէ. կարգէ միանգա
մայն և զհաստատութեան արա
րածոցս պայման. բազում անգամ
ասելով թէ զերկիրն ձգեցի, և

զերկիր հաստատեցի, և զծով
սահմանօք փակեցի. զի այսու
ամենայնիւ հաւատարիմ զլսողն
առ խոստացեալն քաջալերեսցէ:

ԼԹ. ԻՍԿ իբրև եկեալ կատա-
րեաց փրկիչն ամենեցուն զեր-
բեմն խօսեցեալն ժամն նորին. և
վկայութեամբ զգալուստ որդւոյն
նկատեմք ճշմարտել մարգարէա-
կանօքն յառաջասացելովք ժամն
մարմնածին ծննդեան Աստուած-
որդւոյն, հոգէխառն բանիւք զսա-
տուածախառն մարմնոյն. զոր
յառաջագոյն Աստուած եցոյց
զիւրոյ որդւոյն զգալուստ՝ արժա-
նաւոր իւրովք մարգարէիւքն ճաշ-
նիւք:

Արդ առաքեաց Աստուած զոր-
դին իւր, որ եկն ծնաւ 'ի կնոջէ,
և եմուտ ընդ օրինօք. զի զորս ընդ
օրինօքն իցեն գնեսցէ, զի մեք զոր-
դէդրութիւն ընկալցուք: Հան-
գոյն սորա և կարապետն Յովհանն.
նէս ասէր. առգաշխարեցէք զի մեր-
ձեալ է արքայութիւն երկնից. զոր
և յաւիտեանցն տէրն արքայ-

ութիւնաբեր՝ առաջի դնէ ասե-
լովն, թէ կատարեալ է ժամա-
նակն, և հասեալ է արքայութիւն
Աստուծոյ:

Եւ արդ՝ եկեալ սքանչելի խոր-
հրդակից որդին Աստուծոյ՝ կա-
տարեւ զխորհուրդ նախակարգ
յաւիտեանցն, զոր և մարգարէն
ասէ. եթէ՝ հաստատէ զբանս ծա-
ռայից իւրոց, և զխորհուրդս
հրեշտակաց իւրոց արդարացու-
ցանէ:

Ունի և հրեշտակն պատրաստել
նմա ճանապարհ. որոյ տուեալ
ողջոյն կուսին՝ առ ՚ի զմարգա-
րէականն կատարելոյ. եթէ՝ կոյս
յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն
զանուն նորա Իմմանուէլ. և ասէ՝
ուրախ լեր բերկրեալ տէր ընդ
քեզ:

Եւ անդէն նշանակէ՝ թէ զինչ
օրինակ տէրն ընդ նմա լինելոց
իցէ. ասէ՝ հոգի սուրբ եկեսցէ
՚ի քեզ, և զօրութիւն բարձրելոյն
հովանի լիցի ՚ի վերայ քո. քանզի
որ ծնանելոցն է, սուրբ է, և որդի

բարձրելոյ կոչեացի : Եւ ան-
դէն 'ի մարգարէականն հայե-
ցեալ, ասէ՝ եթէ տացէ նմա տէր
Աստուած զաթոռն Դաւթի հօր
իւրոյ, և Թադաւորեացէ 'ի վերայ
տանն Յակովբայ յաւիտեան, և
Թադաւորութեանն որա վախճան
մի լիցի :

Զորմէ և հայրապետն Յակոբ՝
հոգւովն լցեալ ասէր, և փառա-
ւոր զՅուդա գիտացեալ 'ի մար-
գարէութենէն, ասէ. մի պակա-
սեացէ իշխան Յուդայ, և մի պետ
յերանաց նոցա. մինչև եկեացէ
այն՝ որոյ իւրն է Թադաւորու-
թիւն, և նա է յոյս հեթանոսաց :

Ահա տեսանեմք լցեալ կատա-
րեալ զամենայն վարդապետու-
թիւն լիով. ահա տեսանեմք զամե-
նայն հեթանոսս սպասեալ նմա,
որ կամաւ և որ ակամայ. ասէ՝ կա-
պեացէ զգրաստ իւր զորթոյ, և
զյաւանակ իշոյն զորթոյն գնդա-
կէ. այսինքն՝ զգալն խոնարհու-
թեամբ առ մէկս այգւոյն, որ ոչ
կամեցան զայգւոյ տէրն. որ չար-

չարեցաւ իւրով կամօք համբերեալ : Որ 'ի ժամու իւրում պատմեցուք , որ դեռ վասն ծննդեանն են բանք ասել ձեզ . զգուշակումն մարգարէիցն , զքարոզութիւն առաքելոցն , զվկայու , թիւն վկայիցն . որ նա ինքն է յէութեանն , որպէս և էն իսկ :

Խ. ՍԱԿԱՅՆ յորժամ կամեցաւ՝ էառ զմարդկան կերպարանս , և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի մեր նմանութիւն . այն որ անբաւն էր և անհաս յամենայն լրութեան Աստուածութեանն և վասն մեր էջ 'ի չափաւորութիւն , և ամփոփեցաւ 'ի մարմին . բովանդակեցաւ Ճշմարտութեամբ 'ի մարմնին , և Ճշմարիտ մարդ եղև . և էջ յանարգութիւն՝ զի զմեզ բարձրացուցէ : Սակայն իւրով Աստուածութեամբն յերկինս է և յերկրի՝ առ հօր և ընդ հօր . և ամենայն արարածք հրամանաւ նորա շարժին ըստ իւրաքանչիւր կարգածոցն կազմածոց :

Սակայն թէպէտ վասն մեր էջ

յանարգութիւն, այլ կայ յիւրում ընտելեանն. որպէս և ինքն ասէ, թէ ես նոյն եմ, և ոչ փոփոխեցայ: Զի թէպէտ զկերպարանս էառ և զմարմին մարդկան, այլ խառնեաց միացոյց ընկղմեաց զմարմինն յԱստուածութեանն իւրում:

Եւ դարձեալ ասէ. սա է Աստուած Աստուած մեր յաւիտեանս յաւիտենից: Եւ դարձեալ ասէ. դու նոյն ես, և ամբքո ոչ անցանն: Եկեալ այնպիսի բարբառ առ մեծն մարգարէից Մովսէս, թէ ես եմ որ իսկզբանէն էի. այսպէս ասասցես, թէ որ 'ի սկզբանէն Աստուած առաքեաց զիս առ ձեզ:

Զոր և Յովհաննէս ասէր 'ի թըղթին իւրում. թէ որ էրն իսկզբանէ՝ զորմէ լուաք, որում ականատեպն իսկ եղաք, ընդ որ հալեցաքն. և ձեռք մեր շոշափեցին զբանն կենաց. և կեանքն յայտնեցան, և տեսաք և վկայեմք, զի նա ինքն է Աստուած Ճշմարիտ

և կեանք յաւիտենականք :

Որ առ զմարմինն անըմբռնելին ,
և չօշափեցաւ , և ըմբռնեցաւ մար-
մնոյն . և զամենայն անցս մար-
մնոյն յանձն առեալ իւրովք կա-
մօք , յանժանօթս եղեալ համբեր
խոնարհութեամբ . և ոչ ուրուք
բռնադատութեամբ , բայց իւրովք
անձնիշխան կամօք կրեաց զայն .
որպէս և ինքն տսէր , իշխանու-
թիւն ունիմ դնել զանձն իմ
իմովք կամօք , զի դարձեալ միւս
անգամ առից զնա :

Եւ ինքն ծնաւ 'ի կուսէն , և
իւրովք կամօք կատարեաց զկամս
առաքելն իւրոյ . տսէ՝ ես եկի 'ի
կամս հօր իմոյ . զի ցուցցէ զմիա-
ւորական անքականքաժին ինքնու-
թեանն միութիւն : Կամօք հօր
եմուտ յարգանդ կուսին՝ և ոչ
գարչեցաւ . վասն զի ինքն է սրբիչ
ամենայնի : Իւրովք կամօք պա-
տեցաւ 'ի խանձարուրս և եղեալ
'ի մսուր անասնոց . զի ինքն է տէր
և արարիչ ամենայն մեծութեանց ,
և բոլորիչ ամենայն բարութեանց :

Հինաւուրցն վասն մեր մանկա-
ցաւ . և առ զկերպարանս մարմնոյ
տկարուծեանս մերոյ մարդկու-
ծեանս , զի զմեզ փոխեսցէ յան-
մահուծիւնն իւր : Սահայն թէ-
պէտ և զգեցաւ մարմին , և էջ 'ի
մեր նմանուծիւն , այլ կայ 'ի
հայրենի բնուծեանն Աստուա-
ծուծեան իւրոյ . որպէս և էր իսկ ,
և է , և կայ յաւիտեան ընդ հօր
իւրում 'ի բարձունս յիւրում
բնուծեանն՝ հանգերձ մարմնովն
զոր 'ի մէնջն զգեցաւ . փառաւո-
րեալ ցանկորդ 'ի հոգեղէն և 'ի
հրեղէն զուարթնոցն :

Նա եկն եղև մարդ , զի մար-
մնաւորօքս տեսանել կարասցեն .
բայց զԱստուած գոյիւ ոչ տե-
նեալ ուրուք . ոչ հրեշտակաց , և
ոչ հրեշտակապետաց , ոչ սրովբէից ,
և ոչ քրովբէից , ոչ բիւրաւոր բա-
նակաց երկնաւոր զուարթնոց .
բայց որդին ծածկեալ մարմնով
կատարելամիտ իմասանոց եցոյց և
յայտնի արար , զի յապեսցին լու-
սոյն սքանչելուծեամբ , թէ որ ե-

տես զիս՝ ետես զհայր իմ : Եւ եկեալ զխոստացեալսն կատարեաց 'ի սրբոյ կուսէն. և ծնունդն առաջին 'ի հօրէ յառաջ քան զանկէտ յաւիտեանս, մշտնջենական և յաւիտենական ծնունդն, 'ի մշտնջենաւորական և յաւիտենական հօրէն յառաջ քան զամենայն :

Այսչափ և եթ գիտեւ տկարութեան արարելոցս 'ի նմանէ, զի նա և ճշմարիտ հայր՝ մի են. ուստի ամենայն հայրութիւն անուանեալ կոչի երկնաւորաց և երկրաւորաց :

Մի միայն տէր, երեք անձնական զօրութիւն. երեք անձինք, մի զօրութիւն, մի միութիւն գիտութեան, զօրութիւն մի՝ միասնական փառօք, մի միայն լուսաւորութեամբ, մի միայն իսկութեամբ. զի ոչ ոք կարէ քննել թէ՛ որպէս կամ զիարդ եղև :

Հաւատացէ՛ք յԵրրորդութիւնն. ճշմարտեցէ՛ք 'ի միութիւնն անշրջուն լուութեամբ, լուռ հաւատովք : Բայց զանյոյզ զանքնին,

ո՛ր հողապատեանս 'ի հողոյ զան-
գեալ, զխմրդ քննել կարիցեմք և
գիտել զբարձրելոյն . և սկզբնա-
ւորքս զանսկիզբնն զանհասն զխմրդ
կարիցեմք քննել :

Հաւատք ճշմարիտ այս են :
Խոնարհեցաւ և խառնեաց զԱթ-
առուածութիւնն ընդ մարդկու-
թեանս, և զանմեռն ընդ մեռտոս .
զի զամենայն մարդիկ անբակ ա-
րասցէ յանմահութեան Աստուա-
ծութեան իւրոյ, յորժամ մար-
մնովն առ հօրն ընդ աջմէն եմուտ,
և խառնեաց զմեզ յԱստուածու-
թիւնն իւր միածին Աստուածոր-
դին հզօրակիցն . յորոյ 'ի ձեռն
հաստատեաց զհիմունս երկրի, և
պարզեաց զպարզուածս երկնից :
Վասն որոյ մարդարէն ասէ . յայտ-
նեաց տէր զաջ իւր և զբազուկ
իւր ամենայն հեթանոսաց, և
տեսին ամենայն ծագք երկրի
զգիրկութիւն Աստուծոյ մերոյ :

Աջն հօր և բազուկն, միածինն
Քրիստոս . և նովաւ լուսաւորեցան
ամենայն եղեալքն . որ իսկզբանէ

էր բանն, և բանն էր առ Աստուած, և Աստուած էր բանն . որ ամենայն ինչ նովաւ եղև, և նովաւ . հաստատեցան ամենայն ինչ որ ինչ յերկինս և որ ինչ յերկրի, հարկ էր զի նովաւ արեւոցին՝ որով եղենն և հաստատեցան, և նովաւ լուսաւորեցին . և կամեցեալ Աստուծոյ՝ զի կեցցեն արարածք, և մի կորիցեն :

ԽԱ. Ա՛րք առաքեաց Աստուած զՀոգին սուրբ 'ի կոյան Մարիամ, և էառ Աստուածորդին մարմին 'ի կուսէն . որով կորոյս չարն, նովին մարմնովն պարտաւորեաց զմեղան աստուածախառն մարմնովն 'ի բարձրախառն խոնարհուէն զաներեւոյթ խառն տեամանն՝ աւետարանումն հրեշտակացն առ հովիւան՝ զաստուածեղէն փառացն գուշակէր : Մսուրն և խանձարուրքն՝ զխոնարհաձիգ մարմնոյն զաղքատութիւնն 'ի մէջ բերէին . առաջնորդ աստեղն՝ մոգուցն պատարագօք յայտնի ամենատեառնն տէրութիւն . երկրա-

Լորօքս գիտասցուք զմարմինն , և
երկնաւորօքն ծանկցուք զԱս-
տուածութիւնն :

Արդ ահա զինչ պատմէ մեզ Մի-
քիայն շնորհն հոգւոյն մարգա-
րէութեան . թէ՛ և դու Բեգդէհէմ
ասէ , ոչ ինչ կրտէր միճակաց հա-
սեր . 'ի քէն ծագեացէ ինձ պեա
և իշխան տանն Իսրայէլի . և եւթ
նորա իսկզբանէ աւուրց աշխարհի
'ի սկզբանէ զԱստուածութիւնն ,
'ի Բեգդէհէմ՝ զմարմինն պատմէ .

Հրեշտակապետն ասէ . ծնցի և
կոչեցցի անուն նորա Քրիստոս .
և սաղմոսարանն երգեաց՝ յառաջ
քան զարև զանուն նորա . մին
զմարմնածին ծնունդն պատմէ , և
միւսն զԱստուածութիւնն ցու-
ցանէ , զյառաջ քան զարուսեակ
'ի հօրէ ծնեալ :

Մեք զայս ճշմարիտ հաւատա-
սունիմք 'ի սուրբ գրոց և յօրինաց
եկեղեցւոյ , առաջնորդ կենաց
Ճանապարհի առ Աստուած , և
'ի սուրբ գիրս վարդապետութեան
հաւատովք : Եւ մի խոտորիք 'ի

կարգաց իմաստութեան , մի յաջ
և մի յահեակ . զի ոչ եթէ
այնպիսիք իցեն սերմանիքն ա-
մուլք և ժանգառք , ազազունք և
ոսնեալք , բոյսք զոր սերմանեմք
յանգաստանս սրտից լսելեաց . զի
որ և սերմանեացէ զայնպիսի սեր-
մանիս 'ի լսելիս լսողաց' այնպի-
սիքն նզովեալ են . թէ և հրեշտակ
իցէ յերկնից , իբրեւ զօձ նզովեալ
հողակեր , որ սուս և պատիր
բանիւք զպատուիրան արարչին
փոխել կամեցաւ :

Բայց մէք ոչ այնպիսի պատրա-
նըս ձեզ մատուցանեմք , և զայս
վկայեմք առաջի Աստուծոյ . զի
նա միայն գիտէ զսրտից խորհուր-
դըս , և ամենայն ծածկեալք նմա
յայտնի են . զի յամենայն ժամ
առաջի նորա եմք : Եւ այժմ ա-
ռաջի նորա , խօսիմք զնորա պատ-
գամն զքաջարոյսս և զառօքան և
զպաղարերսն և զարգիւնաստուճոյն
և զլայեկանան և զվայելելիսն և
զլուծմարանալիցսն . որ կարօղ են
պարարել զձեզ , աստ մաքմնաւոր

պաղովն , և անդ յաղբացու-
թեանն զձեզ վայելեցուցանել
յանանց և յերկնաւոր ուրախու-
թեանն :

Հմա փառք ամենաւերառնն ,
որ վասն մերոյ կենաց մարդացաւ
և մարդակերպ շրջեցաւ . եկեր
իբրեւ զմեզ և արբ . տանջեցաւ ,
չարչարեցաւ , խաչեցաւ , բեւե-
ռեցաւ , ապանաւ , թաղեցաւ ,
կենդանացաւ , վերացաւ , և ել
նստաւ ընդ աջմէ ծնողին իւրոյ
Աստուծոյ և հօր . և կենդանացոյց
զամենեւորան որ 'ի նայն հաւա-
տացին :

ԽԲ . ԲՄՅՅ մեզ դեռ կայ
պատմել ձեզ՝ զծնունդ Աստուած-
որդւոյն որ 'ի կուսէն . թէ զիմարդ-
եղե , մի ըստ միովէ պատմեսցուք :
Զի ոչ եթէ յորմէ հետէ ծնունդ
'ի կուսէն իցէ՝ յայնմ հետէ ըս-
կիղըն անսկզբանն բանինդոյացու-
թեան . այլ յառաջ քան զամե-
նայն յաւիտեանս ծնաւ 'ի հօրէ .
իսկ արդ վասն մեր էջ և մարմնով
ծնաւ 'ի կուսէն . այն ծննդոյ

հայրն որ զնա յն ծնաւ՝ նա միայն գիտէ :

Իսկ երկրորդ ծնունդն շնորհիւ իւրով 'ի մէջ մարդկան . վասն զի կեցուսցէ զմարդիկ , և օրհնեացէ յառաջին անիծից անտի զերկիր , իւրովք օրհնութիւնաբեր գար , շապարօքն եկեալ նորոգեացէ . զի ետես կորուսեալ զմարդիկ , ժողովեաց զցրուեալսն , և եգիտ զկորուսեալսն ,

Եւ յղացեալ այնուհետե 'ի Հագւոյն սրբոյ շնորհագիւտ կուսին յանապական արգանդին զորդին Աստուծոյ , անհասական սլալ մանաւ : Եւ ըստ օրինին ծննդականաց ծնաւ զանդրանիկն 'ի քաղաքի Դաւթի 'ի Բեզզէհէմ՝ առ 'ի կատարելոյ զմորդարէականն , թէ գու Բեզզէհէմ առն Եփրաթայ՝ սակաւաւոր իցես լինել 'ի հազարաւորս Յուդայ . 'ի քէն ելցէ ինձ պետ և իշխան Իսրայէլի . և ելք նորա իսկզբանէ աւուրց յաւիտենից աշխարհի :

Տեսանես զեւսն յառաջընծայս :

Տեսանե՞՞մ և զաւետիս հրեշտա-
կացն յօթեւանս հոգեւացն . թէ
ծնաւ ձեզ այսօր փրկիչ, որ է
օծեալ տէր 'ի քաղաքի Դաւթի :
Տեսանե՞՞մ որոյ ելք իսկզբանէ աչ-
խարհի : Այսօր ծնաւ ասէին .
պատմեն զօծելոյն՝ առ 'ի նշանա-
կելոյ զմարգարէականն , թէ ո՞
պատմէ 'ի մէջ մարդկան զօծեալ
իւր : Եւ տուեալ նշան զօծելոյն,
թէ գտանիցէք մանուկ պատեալ
'ի խանձարուրս , և եգեալ 'ի
մսուր . այն իսկ էր յաւիտենա-
կան խորհուրդն ծածկեալ առ
Աստուծոյ՝ որ յայտնեցաւ երկնա-
կեաց իշխանացն :

Զորոյ անդէն զաստուածականն
փառացն զերգս առեալ երկնա-
ւոր զօրուն՝ հոգեւացն ուսուցա-
նէին . զի մի 'ի մարոյն և 'ի պատա-
նացն արհամարհեալ կարծիցի :
Եւ փութացեալ այնուհետեւ հո-
գեւացն՝ հասեալ գտանէին զմա-
նուկն ըստ նշանակելոյ հրեշտա-
կին . որ ոչ միայն մօտաւորացն ,
այլ և բացականացն Արեւելեաց

աստղանշան գտեալ:

Անդ էր այնուհետև քննելի հոգեպատում մատենանքն մարդարէականք, թէ մանուկ ծնաւ մեր և որդի առւաւ մեզ. որոյ իշխանութիւն է 'ի վերայ ուսոց իւրոց. և անուն կոչեցաւ նմա հրեշտակ մեծի խորհրդոյ. պքան չելի խորհրդակից, Աստուած հըզօր, իշխան, հայր հանդերձելոյ աշխարհին:

Տեսանե՞ս, զի և որդի և իշխան, և հրեշտակ և խորհրդակից, և Աստուած հզօր, և հայր հանդերձելոյ աշխարհին, զայսօրածին մանուկն նշանակէ: Քանզի և էր իսկ որդի. վասն զի զօրութիւն Աստուծոյ է, խորհրդակից, և Աստուած հզօր, որով և յաւիտեանքն հաստատեցան: Եւ մանուկ, զի այսօր ծնաւ 'ի Բեթղէհէմ. որ յառաջապատում իսկ է, թէ տէր ասաց ցիս որդի իմ ես դու, և ես այսօր ծնայ զքեզ: Եւ հայր հանդերձելոյ աշխարհին, զի զհնացեալ և զմահակուլ

աշխարհս ըստ առաջին հողածին մարդոյն՝ երկրորդ մարդն կուսածին եկեալ յերկնից նորոգեացէ : Եւ իշխան , քանզի գաւազան բղխեալ յարմատոյն Յեսեայ , ասէ Եսայի . և ծաղիկ 'ի շառաւեղաց անտի , զծնունդ գաւերն Դաւթայ . ապա և յաթողն Դաւթի նստցի , և զարքայութիւն նորա յաջողեոցէ :

ԽԳ . ՈՐՈՎ Եկեալ հասին աւուրքն , զոր մարգարէն յառաջագոյն սահմանեաց . ահա աւուրք գան ասէ տէր , և հաստատեցից զբանս իմ 'ի բարիս՝ զոր խօսեցայ 'ի վերայ տանն Իսրայէլ , և 'ի վերայ տանն Յուդայ : Յաւուրան յայնոսիկ և 'ի ժամանակին յայնմիկ՝ ծագեցից Դաւթի ծագումն արդարութեան , որ առնիցէ իրաւունս և արդարութիւն յերկրի : Վասն որոյ և անդէն ասէ . դարձ Յակոբ , և բուռն հար զնմանէ , ընդ ծագումն առաջին լուսոյ նորա . մի տար այլ լում զփառս քո . և մի զգուտ

քո ազգի օտարոտւոյ :

Իսկ այլ մարդարէ յայտնագոյն
իսկ վճիռ ապ, թէ յաւուր յայն-
միկ կանգնեցից զխորանն դաւթի,
զանկեալն կանգնեցից և զկործա-
նեալս նորա, և զատակեալս նորա
վերապին շինեցից . և կանգնեցից
զնա ըստ աւուրցն յաւիտենից. որ-
պէս զի խնդրեսցեն զիս մնացորդք
մարդկան, և ամենայն հեթանոսք
յորոց վերայ կոչեցեալ է անուն իմ
ասէ ասէր . որ ասնէ զայս, յայտ-
նի է 'ի սկզբանէ յաւիտեանց :

Քանզի յառաջագոյն խոստա-
ցեալ Դաւթի՝ ասէ. թէ 'ի պողոյ
յորովայնէ քովմէ նստուցից յա-
թող քո՝ բարձրացուցեալ քան
զամենայն թագաւորս երկրի .
հաստատեալ զաթող նորա ըստ
աւուրցն երկնից, իբրև զարեգակն
առաջի իմ, իբրև զլուսին զի հաս-
տատեալ է յօգս :

Նա եկեալ, որոյ իւրն է թա-
գաւորութիւն, և նա է յոյս հե-
թանոսաց . որպէս և պատմեացն
Մովսէս : Եւ յարուցեալ թագաւ

ւոր համաշխարհական, զամենայն
ազգա հնազանդելով. և զթագա-
ւորութիւն իւր ազգի այլում ո՛չ
փոխեալ ըստ ասացելոյն Դանիէ-
լի. նա և Դաւթի իսկ, որոյ որդի
անուանեցաւ Քրիստոս, բղխեալ
'ի սրտէ հոգեպատում բարբառով
մարգարէին, զհանգամանս թա-
գաւորին յայտ արարեալ: Նախ՝
թէ գեղեցիկ է քան զամենայն որ-
դիս մարդկան, և շնորհս սիւռէ 'ի
շքեանց իւրոց. և գեղեցիկ ո՛չ
զկերպարանացն, այլ զանզուգա-
կտն փառացն ասէ:

Եւ դարձեալ թէ անձ զսուր
քո ընդ մէջ քո հզօր, զի վայելէ
ճշմարտութեան քում: Ապա
յետ այնորիկ միանգամայն վճիռ
տայ, թէ աթոռ քո Աստուած
յաւիտեանս յաւիտենից, գաւառ
զան ուղղութեան՝ գաւազան ար-
քայութեան քոյ. և նշանակէ՝
թէ օծեալն է այն, զոր և ինքն
իսկ մարգարէն՝ զմուտս օծելոյն
երգէր ասելովն. թէ վասն այսորիկ
օծ զքեզ Աստուած Աստուած.

քո իւղով ուրախութեան առաւել քան զընկերս քո :

Տեսանէ՞ս զի յառաջագոյն ծանուցեալ տեսող մարգարէին հոգւովն սրբով թէ միածին որդին Աստուծոյ աթոռակից հօր սիրելին, եղև որդի Դաւթի, և բարձրացուցանել զաթոռ նորա յաւիտեանական : Որպէս և ասէն . յառաջագոյն տեսանէի զտէրն առաջի իմ յամենայն ժամ, և ընդաջմէ իմմէ . զոր և դիտէ, զի երգմամբ երգուաւ նմա Աստուած 'ի պտղոյ որովայնէ նորա նստուցանել յաթոռ նորա . օրում և օրինականքն իսկ վկայէին, թէ յազգէ Դաւթայ և 'ի Բեթղահէմ գեղջէ գայ Քրիստոսն :

Եւ անդ նա ոչ միայն յառաջագոյն գուշակելոցն, այլ և առ ժամայն նշանաւ մոգուցն եկելոց, թագաւոր ճանաչէր : Որք և ասէին, ո՞ր է որ ծնաւ արքայն Հրէից . և տեղեկացեալ 'ի դպրացն՝ հասանէին ուր էր մանուկն . որում և երկրպագեալ, և պատա-

բազմաժողովեալ, և միանգամայն
տիրագէտ և հրեշտակածանօթ
եղեալ դարձան :

ԽԴ . Ե՛ւ իբրեւ լցան աւուրք
ուժթ թլփատել զնա . և կոչեցաւ
անուն նորա Յիսուս , որ կոչե-
ցեալ էր 'ի հրեշտակէն , մինչև
յղացեալ էր զնա յորովայնի :
Զոր և ասէ մարգարէն , թէ մինչև
ստեղծեալ էր զքեզ յորովայնէ՝
գիտեմ զքեզ . և մինչև ելեալ
էիր յարգանդէ՝ սրբեցի զքեզ .
և այս 'ի տէրն իսկ թարգմանի՝
թէ զոր հայր սրբեաց և առաքեաց
յաշխարհ : Իսկ այլ մարգարէ ,
թէ յարգանդէ կարգաց զիս տէր ,
և յորովայնէ մօր իմոյ կոչեաց
զանուն իմ :

Եւ արդ զու տէս զճշմարիտ
կերպարանս բերեալ 'ի սուրբ
կուսէն , և ոչ առաջօք ինչ տեսիլ :
Զի և սկիզբն էառ և անուանս
անսկզբնականն . և աւուրք հա-
մարեալ ուժթ , թլփատի յառաջ
քան զարուսեակ որդին , աւետեօք
խոստացեալ զաւակն Աբրահամու ,

որով օրհնին ամենայն ազգք երկրի. որպէս զի Քրիստոսի Յիսուսի թլփատելն առ 'ի կատարելոյ զաւետիս հարցն. որով մտեալ ասէ ընդ օրինգք, զի զօրինաւորան վերկեսցէ, զի և մեք զորդէգրութիւն ընկալցուք:

Արդ ընկալեալ այնուհետեւ որդին Դաւթայ հալածանս՝ հալածի յԵգիպտոս առ 'ի կատարելոյ զայն, թէյերկրէն Եգիպտոսցւոց կոչեցից զորդի իմ:

Քանզի յառաջագոյն սահմանեալ Աստուծոյ ամենազիտի հոգեկիր մարգարէիւքն իւրովք, թէ որպիսի՞ համբերութիւնս միածին որդին իւր 'ի Հրէաստանեացն եկեալ կրիցէ: Որպէս և Պետրոս յառաքելագործ մատենին ասէ. թէ Աստուած որպէս յառաջագոյն պատմեաց 'ի բերանոյ ամենայն մարգարէիցն զլարչարելն Քրիստոսի իւրոյ, նոյնպէս և կատարեաց. զոր և աէրն իսկ ասէր՝ թէ եկի 'ի կատարեալ զօրէնան և զմարգարէս:

ԽԵ՛ ԿՈՉԵԱԼ ապա յԵգիպտոս
սէ 'ի Նազարէթ, 'ի կարծեցեալ
հայրենիան իւր ըստ մարմնոյ,
ածէ և զարգանայ հասակաւ՝ ըստ
օրինակի մարդկան որդին մարդոյ .
անսայ և իսրայէլական ազգին՝ զի
ինքնակամ գիմեսցեն 'ի բացեալ
ազգիւրն կենաց : Քանզի զնմանէ
գուշակէ սաղմոսանուագն , թէ
ազգիւրն կենաց 'ի քէն է : Զոր և
փրկիչն յայտ արարեալ Սամարա
ցի կնոջն ասելով . թէ գիտէիր
գու զպարգեւան Աստուծոյ , և
ո՞վ է որ ասէ ցքեզ , թէ տո՛ւր
ինձ ըմպել , գու արգեօք խնդ-
րէիր 'ի նմանէ , և տայր քեզ
զջուրն կենդանի :

Որոյ ապա 'ի ընուլ ամացն իւ-
րոց երկոտասանից ելեալ յԵրու-
սաղէմ , և ընդ վարդապետս օրի-
նացն բանս 'ի կիրարկեալ և զար-
մացուցեալ զամենեւեան . առ 'ի
կատարելոյ զմարդարեւականն ,
թէ ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մա-
նուկ իմ , վերասցի և բարձրացի
և փառաւորեսցի յոյժ :

Զի Թէպէտ և խոնարհեցաւ
Աստուածութիւնն յերկնից, առ-
կայն յերկրակեաց 'ի ներքնոցս
բարձրացեալ ճանաչի. 'ի միտ առ-
եալ՝ զի Թէպէտ և խոնարհու-
թեամբ էջ, ասկայն ինքնաբուն
իւրոց փառացն զօրութեամբ
վերացեալ, ըստ յառաջագուշակ
տեսողութեան մարգարէին, Թէ
վերասցի և բարձրասցի և փառա-
ւորեսցի : Եւ զի ոչ ինչ է նա կա-
րօտ փառաց, այլ յետ իւրով կա-
մօք զիւր կամս կատարելոյ համ-
բերատար իշխանութեամբն, ոչ
եկամուտ ինչ՝ այլ բնական փա-
ռօքն վերացեալ ճանաչէր երկնա-
ւոր զօրութիւն . ըստ այնմ որ
ասին, Թէ համբարձաւ Աստուած
օրհնութեամբ, և տէրմեր ձայնիւ
փողոյ :

Իսկ փողն մի Թէ եղջեր ինչ
գոչիցէ, փքոցուռոյց ընդովք,
Թռալիւր օդով փողիցն այտմամբ .
այլ աստուածասքանչ աւետեօքն
զամենայն գոչել և լցուցանել,
Թէ ահա՛ Աստուած, ահա՛ տէր,

զի և ճանապարհս քարոզութեան
կենսաբեր նորա վարդապետու-
թեանն արասցեն . և զնա 'ի միտ
առեալ ծանիցեն, թէ ահա տէր
որում ապաստեալ ամա . ցնծա-
ցուք և ուրախ լիցուք 'ի փրկու-
թեան մերում :

Որ նովին ճանապարհք քա-
րոզութեան բացեալ իւրեանց
կենացն լուսոյ բարեացն հանգո-
տեան, և 'ի միտ առեալ ծանիցեն,
թէ ընդ նմա յարքայութիւնն
վերացեալ լուսեղէն յարկաց բնա-
կութեանն բնակիչք՝ հաւանեացին
'ի միտ առնուլ, այսինքն է ճա-
նաչել զնա տիեզերաց . որպէս և
սաղմոսարանն ասէ, թէ յիշեացին
և գարձցին առ տէր ամենայն
ծագք երկրի :

Եւ վերանալն և բարձրանալն,
զի էջ 'ի խոնարհութիւն խոնարհ
մարմնովն . վասն այնորիկ նորին
խոնարհութեան մարմնոյն կեր-
պարանօք բաձրանայ : Իբրեզ զմարդ
խոնարհ երեւեալ, և առաւել
քան զամենայն մարդիկ հեզ և

խոնարհ , և հանդարտութիւն
ցուցեալ՝ համբերութիւն վշտացն
զոր էառ 'ի մարմինն. վասն այսո-
րիկ նովին մարմնովն բարձրա-
ցեալ 'ի խոնարհութեանցն, մարդ-
կութեամբն վերացեալ և փա-
ռաւորեալ , և զմարդատեսիլ
կերպարանացն զոր էառ՝ բարձրա-
ցուցանէր . զբարիս խոնարհու-
թեան օրինակեալ տպաւորէր :

ԽԶ . ԱՐԴ լռեալ ամս երե-
սունս զինքն յայտ առնելոյ , 'ի հա-
սակ մարմնոյն զարգացեալ՝ ըստ
բնութեան աճման մարմնոյն
անսայ . նախ յառաջագոյն կա-
րասէտ առաջոյ արձակեալ զՅով-
հաննէս մեծ մարդարեւիցն՝ պատ-
րաստել ճանապարհ և ուղղել
շաւիղս յայտնութեան նորա :
Անսայ 'ի տալ զմկրտութիւն ա-
պաշխարութեան . ոչ զմկրտու-
թիւն աստուածադրոշմ լուսա-
ւորութեանն կենացն , այլ տալ
զապաշխարութեանն սրբութեան
մկրտութիւն . որպէս առ մովսի-
սեան գարիւն , յորժամ Աստ,

ուած երեւել նոցա կամէր՝ հրա-
մայէր նոցա լուանալ և սրբել-
զի արժանաւորք լեալ աստուած-
ատեն փառացն տեսանելոյ :

Սոյնպէս և Յովհաննէս եկեալ
լուանայր զժողովուրդն ապաշ-
խարութեամբ . զի յորժամ Աստ-
ուածորդին երեւեսցի, պատրաս-
տագոյնք ապաշխարութեամբն
նման նորին վարդապետութեանն
զուանգրութիւն մատուցեն ,
'ի սիրտն գործել զճանապարհ . 'ի
հեզ և 'ի խոնարհ օթեվանս զամե-
նաաէրն ընդունել մարթաօցն :

Արդ՝ եկեալ և ինքն մկրտի 'ի
Յովհաննէ . ձեռն արկեալ գրեալ
կտակ յաւիտենական , և իւրով
արեամբն կնքեալ, ապրել ամե-
նեցուն լուսարեր և կենսատու
մկրտութեամբն , հրամայեաց ա-
մենայն երկրածին մարդկան , ա-
մենայն մսեղեաց , աստուածա-
նման պատկերին փրկութեան
նմանել :

Արդ եկեալ առ կնքատուն
Յովհաննէս մկրտել 'ի նմանէ , որոյ

զահի հարեալ՝ ընդ դէմ գնացեալ, թէ ինձ պիտոյ է 'ի քէն մկրտիլ: Որոյ լուեալ պատասխանի, և առեալ հրաման համարձակ զնա մկրտելոյ. թէ թոյլ տուր այժմ, այսպէս արժան է լինել, զի կատարեսցուք զարդարութիւնս ամենայն:

Եւ զինչ են արդարութիւնքն. թէ ոչ զոր հոգւովն սրբով նորուն Յովհաննու հայրն գոչեաց. թէ յիշեաց ասէ զերդումն՝ զոր երդուաւ Աբրահամու հօր մերում, տալ մեզ առանց երկիւղի զփրկու թիւն 'ի թշնամեաց մերոց, և 'ի ձեռաց ամենայն ատելեաց մերոց պաշտել զնա սրբութեամբ և արդարութեամբ. զի յիշեաց զուխտ իւր որ ընդ Աբրահամու, և զերդումն իւր ընդ Սահակայ. և հաստատեալ տու Յակովբ զհրաման իւր, և առ Խարայէլ զուխտ իւր յաւիտենից. օրհնեաց հարցն հաւատովք զամենայն երկիր, օրհնեաց կատարեաց զխոստմունսն: Եւ վասն նորին էջ ինքն 'ի ջուրսն,

և արբիչ և նորոգիչ միանգամայն
զջուրան կացուցանէր :

Եւ վասն զի զերկիր զառաջին
'ի ջուրցն փարատեցուցեալ, և
հրամայեաց ջրովն պարարեալ
ամենայն բոյսք և զեռուիք և
գազանք և անասունք և թռչունք
'ի ջուրցն դալարութենէ բոլեւ-
ցեն յերկրէ : Սոյն օրինակ գալա-
րեցոյց զարգանդ ծննդականու-
թեան ջուրցն մկրտութեան, սրբ-
բեւ ջուրցն, և մկրտել զհնութիւն
մաշուածոյ հոգեզէն նիւթոյս . որ
'ի մեղացն էր մաշեալ հնացուց-
եալ մերկացուցեալ 'ի շնորհաց
հոգւոյն :

Արդ միւսանգամ բացեալ
զարգանդ աներեւոյթ հոգւոյն
երեւելի ջրովն՝ նոր ծնունդ նորո-
գեալ զարգարեալ միւսանգամ
'ի ծննդականութիւն տաղանին,
զգեցուցանել զամենեւեմ լու-
սաւոր սրտամուճանօք, որ վերըս-
տին ծնանիցին :

Քանզի իսկրանն արարչու-
թեան ժամանակին՝ չըջէր հոգի

Աստուածութեանն 'ի վերայ
 ջուրցն . և անտի զկազմած արա-
 րածոցն յօրինէր, 'ի լինելութիւն
 արարածոցն հրամայէր հաստա-
 նալ: Նաև զհաստատութիւն երկ
 նի բնակութիւն հրեշտակաց հրե-
 զինաց, որ երեւինս մեզ ջրեղէն,
 հրամայեաց հաստանալ: Նոյնօրի
 նակեկեալ կատարէ զօւխան՝ զոր
 եդ ընդ հարսն: Էջ ինքն 'ի ջուրսն,
 արեաց զջուրս ներքին երկրիս՝
 որ մեզօք մարդկան էր պղծեալ:

Արդ իւրոց գարշապարացն
 կոխելով զջուրսն արեաց, արբիչ
 արար: Եւ որպէս յառաջագոյն
 չըջէր հոգին 'ի վերայ ջուրցն, նոյն
 օրինակ բնակեացէ 'ի ջուրսն, և
 զամենեւեան ընկալցի որ ծնանին
 նախ: Եւ ջուրքն վերինք մած,
 եալք բնակութիւն են հրեշտա-
 կաց:

Արդ զայս ջուրս՝ իբրև զայն
 ջուրս արարեալ վասն զի ինքն էջ
 'ի ջուրսն, զի ամենեւեան հոգ-
 ւովն 'ի ջուրցն նորոգեալ հրեշ-
 տակացին:

Եւ նոյն հոգին մինչև յաւիտեան՝ իջուրցն զամենեւեան յորդէգրութիւն մատուցանիցէ : Ասան զի դրունս բացեալ զջուրց ի խոնարհ , զի վերնաջուրցն գրուէք բացցին երկնից , և զամենեւեան փառօք վերացուցէ յորդէգրութիւն :

Զի ճշմարիտ որդին Աստուծոյ խոնարհեցաւ , և էջ իջուրսն մկրտութեան : զի զխոստմունսն կատարեսցէ զհարցն և զաւետիս : Յառաջ քան զայն և զԵլիաստութիւնն էառ յանձն . վասն զի և երկոցունց կողմանցն շնորհեսցէ շնորհս , և հատուցէ զբարիս : զի իւրովն Ելիաստելովն կատարեսցէ զհաստատութիւն խոստմանցն , և ի խրախունս հրաւիրմանց որդէգրութեան ժառանգութեան արժանաւորացն :

Եւ ի մկրտելն՝ զամենայն մկրտեալն կեցուցանէ իւրով յանձն առնլովն զմկրտութիւնն , և պատուական արարեալ իւրով իջանելովն ի մկրտութիւնն : Եւ

նախ անտի 'ի միտ առեալ ճա-
նաչի որդին ճշմարիտ Աստու-
ծոյ՝ բարառութիւն հօր իւրոյ, և
իջանելով 'ի վերայ նորա հոգ-
ւոյն: Զի անտի իսկ 'ի միտ ա-
ռեալ ճանաչի՝ առ 'ի կատարելոյ
գլխառաջասացութիւնն հօր, թէ
ահաւասիկ 'ի միտ առցէ մանուկ
իմ, վերասցի և բարձրասցի և փա-
ռաւորեսցի յոյժ:

Զամս երեսուն լուռ և անե-
րեւոյթ չքջեալ 'ի մէջնոցաւ ապա
եկեալ հասեալ 'ի մկրտութիւն,
արդ 'ի մկրտութեանն ճանաչի
ամենեցուն: Յովհաննէս վկայէ
և ասէ. սա է զորմէ ասէին, որ
զկնի իմ գայր՝ իբրև առաջի իմ
եղև. զի նախ նա իսկ առաջին
էր. զի 'ի լքութենէ անտի նորա
մեք ամենեքեան առաք շնորհս:

ԽԷ. ԵՒ հոգին 'ի վերայ նորա
իջեալ 'ի նմանութիւն ազաւնոյ:
Իսկ ընդէր 'ի նմանութիւն ազաւ-
նոյ երեւեսցի հոգին սուրբ Աս-
տուծոյ. վասն զի ուսուցանէ
տեսողացն, զի ոչ այլ իւր է հնար

մատչել առ Աստուածորդին՝ թէ ոչ անմեղութեամբ և արդարութեամբ և սրբութեամբ . յաղաւնակերպ միամտութենէն զկերպարանս յանձին բերիցեն :

Վասն զի քննիչ է սրտից և ծածկագէտ , ամենայն գաղանեաց յայտնիչ . զի զամենայն ինչ գիտէ , և զամենայն ինչ զոր ասէ՝ կարող է կատարել , և տկարանայ նմա և ոչ ինչ . որպէս ասաց Գաբրիէլ առ կայան սուրբ , ոչ տկարասցի առ 'ի յԱստուծոյ ամենայն բան : Որ և զսրտից խորհուրդն 'ի վերբերեալ առ մարդկան յանդիմանէր . որ տեսչծ առանձին զսիրտս նոցա , որ 'ի միտ տունու զամենայն գործըս նոցա , առ նա էին մատչելոց :

Վասն այնորիկ՝ հոգին աղաւնակերպ իջանէ . զի ուսուսցէ տեսողացն՝ սրբամտելովն առ Աստուածորդին մերձենալ , և զնորհաբարերարութեան հոգւոյն ընդունել , և հօր հաճոյ ընենլ . վասն այնորիկ որդին Աստուծոյ եկն կատարեաց զուխան հարցն՝ տն .

ուսանելով նոցա որդի։ Արդին Աստուծոյ վասն աշտորիկ եկեալ մկրտի, հաստատել զմկրտութիւն ամենայնի՝ որ մկրտելոց իցեն. զի անդ իսկ զայս աւանդելով, փրկկութիւն ամենեցուն յայտնեալ և ի միտ առեալ ծանիցի. և բացցէ զամենակեցոյց Ճշմարտութեան վարդապետութիւնն իւր յայտնել տշխարհի։ Արպէս ասէ մարգարէն իբրեւ յերեսաց տեառն որդւոյն, Թէ մատերնօք առ իս, և լսւարնօք զայս. ոչ իսկզբանէ 'ի ծածուկ ինչխօսեցայ, և ոչ 'ի տեղւոջ խաւարին երկրի. զի յորժամ լինէրն՝ ես անդ էի. և արդ տէր տէր առաքեաց զիս և հոգի նորա։

Տեսանեն զէական միաւորութիւնն. յորժամ լինէրն՝ ես անդ էի ասէ. յայտ արարեալ զմիաբուն Երրորդական զօրութիւնն. Թէ և 'ի հաստատելն միագործ, և 'ի նորոգելն միաբան։

Արդ բացեալ երկինք, և հայր ազազակէ, Թէ գաւ է որդի իմ սիրելի. և հոգին իջեալ 'ի նմանու,

Թիւն աղանոյ . զի յայտ ընդ
միաբուն խորհուրդ զօրութեան
գալատեան որդւոյն :

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն , Թէ
խկզբանէ խօսեցայ . Թէ ոչ զա-
ռաջածայն սրբոց մարգարէիցն ,
որ ինքն 'ի նոսա վասն իւր խօսե-
ցաւ . և խորհրդով միաբանական
հօրն և հոգւոյն՝ եկեալ երեւի 'ի
վախճան ժամանակաց : Որ էրն
խկզբանէ բանն , և բանն էր առ
Աստուած , և Աստուած էր բանն .
աս էր խկզբանէ առ Աստուած .
ամենայն ինչ նովաւ եղև . և ա-
ռանց նորա եղև և ոչ ինչ՝ որ ինչ
եղևն : Նովաւ կեանք էր , և
կեանքն էին լոյս մարդկան . և
լոյս 'ի խաւարի անդ լուսաւո-
րէր . և խաւար նմա ոչ յաղթեաց :
Եղև այրմի առաքեալ , Աստուծոյ
Յովհաննէս . սա եկն 'ի վկայու-
թիւն՝ զի վկայեսցէ վասն լուսոյն
զի ամենեքեան հաւատասցեն
նովաւ :

Արդ լցեալ և կատարեալ ամե-
նայն , և լոյս որդւոյն Աստուծոյ

'ի մէջ անցեալ լուծաւորել զամենայն մարդ՝ որ գալոց է յաշխարհ . որով խաւարն ո՛չ կարացեալ համեմատել յաղթել . այլ այսու լուսով եղև աշխարհ , և զնա ո՛չ ծանեաւ : Արդ վասն այսորիկ եկեալ՝ 'ի միտ առցեն զլոյս նորա , և որդիք Աստուծոյ լինին : Եկն հաստատել զօրինս և զմարդարէս . և զօրինական անցուցեալ՝ և զճրշմարտութիւնն հաստատեալ :

Եւ զնոց իցէ որ ասէ՝ Բանն . մի թէ բարբառ ընկ իցէ բախիւն լեզուի ընդ օդս . որ յառաջ քան զասել ասողին չէ յայտ , և յետոյ անհեա՝ չէ 'ի միջի . այլ վասն այսորիկ անուանեցաւ Բան . զի որպէս բան 'ի բերան ասողին , նոյնպէս և ամենայն հրամանք հօր կամաց ելանեն 'ի բերանոյ որդւոյ :

Զի գիտակ է հօր՝ և կատարիչ կամաց նորա , որպէս և ինքն ասէ . ո՛չ ոք գիտէ զհայր՝ եթէ ոչ որդի . որպէս և զորդի ոչ ոք գիտէ՝ եթէ ոչ հայր : Եւ դարձեալ ասէ , եթէ

եկի կատարել զկամս այնորիկ՝ որ
առաքեացն զիս : Եւ գարձեալ՝
Յովհաննէս ասէ . զԱստուած որ
երբէք ոչ ետես, բայց միածին որ
գին որ 'ի ծոց հոր՝ նա պատմեաց .

Եւ ինքն առ հայր ասէ . Թէ
եհաս ժամ, հայր փառաւոր արա
զորդի քո . և եկեալ բարբառ
յերկնից ասէ, փառաւոր արարի,
և այլ փառաւորեցից . իբրև զի ոչ
Թէ 'ի խնդրել ապաստան, և կամ
կարօտ ինչ հայրաբուն փառացն,
այլ զի լուիցեն արարածք և հաս
տատեացին յորդին :

Նոյն օրինակ և որդին 'ի միջե
կացեալ՝ զհայրն ցուցանէ աշխար
հի և զհոգին սուրբ . նոյնպէս և
հայր ազադակէ վասն միածնին,
Թէ դա՛ է որդին իմ՝ միածին՝ հա
ճեցուցիչ անձին իմոյ . եդի զորդի
իմ՝ 'ի վերայ գորա : Որ և յայտ
լեալ իջանելն՝ 'ի վերայ և հանգչել
որպէս և ինքն ասէր զհոգւոյն
սրբոյ, Թէ նա զիս փառաւոր
առնէ :

Եւ եկեալ կատարէ զկամս ա

առաջին իւրոյ . որ և աղաղակ իսկ
եղեալ ասէր . եթէ որ հաւատայ
յիս՝ հաւատայ յայն՝ որ առա-
քեացն զիս. և որ տեսանէ զիս՝ զայն
տեսանէ որ առաքեացն զիս . և
այսպէս զհայրական փառան յին-
քեան ցուցանէ ամենեցուն յայ-
տական վարդապետութեամբն :

Եւ յառաջին թաց Կարապետն
հրեշտակն առաքեալ հօր, գայ
տառի և աղաղակէ, թէ սա է որ
դին Աստուծոյ . սա է գառն Աս-
տուծոյ . սա է որ գայ բառնալ
զմեզս աշխարհի :

Ելեալ ՚ի վերայ լերինն բարձու՝
ի մեծութիւն զօրութեան Աս-
տուածութեան, որպէս յառա-
ջատես տեսող մարգարէն ասէ ՚ի
տեսանէ . ՚ի վերայ լերինն արդոյ
ի լերինն բարձու՝ անդ ծառայես-
ցեն ինձ ամենայն ազգք երկրի :

Եւ գարձեալ՝ միւս տեսողն
գոչէ . թէ ե՛լ ՚ի լերինդ բարձու՝
աւետարանիչդ Սիոմիւնի բարձրացած
զբարբառ քո աւետարանիչդ Ե-
րուսաղէմի : Բարձրացայք բար-

ձրացուցէք զլաւորաւ ձեր, և մի
 զանգիտէք. ասա՛ ցբաղաքսդ յու-
 դայ. ահաւասիկ Աստուած մեր,
 ահաւասիկ տէր տէր դայ զօրու-
 թեամբ իւրով, և բազումն տէրու-
 թեամբ իւրով ահաւասիկ վարձք
 հատուցման իւրոյ ընդ իւր, և
 գործք իւրաքանչիւր առաջինորաւ:
 Իբրեւ հովիւ հովուեացէ զխաչինս
 իւր և 'ի բազում իւր ժողովեացէ
 զգառինս իւր. և 'ի գիրկս իւր
 ընկալցի զնոսա, և մխիթար լիցի
 յղեաց ծանրացելոց. Ո՞չափեաց
 ափով իւրով զջուրս ամենայն.
 Կամ ո՞վ չափեաց զերկինս թզաւ
 իւրով, և զերկիրս ամենայն քլաւ
 իւրով: Ո՞վ եգ զլերինս 'ի կշիռս,
 և բարձ զգաշտս կշռորդօք: Ո՞վ
 գիտաց զմիտս տեառն, կամ ո՞վ
 եղև նմա խորհրդակից:

Եւ զի՞նչ իցէ զոր ասէն, թէ
 ե՛լ 'ի վերայ լերինգ բարձու աւե-
 տարանիչդ Սիոնի. այլ իբրեւ զայն
 որ ասէն՝ թէ տէր ետ հրաման.
 զի տէրունի հրամանքն՝ ամենեցուն
 գեր 'ի վերոյ են, և 'ի բարձանց

են հրամանք բարձրելոյն : Եւ
զի՞նչ բարձր և ստուար քան զհրա-
մանս Աստուածութեանն կայցէ.
'ի նոյն ինքն ելեալ Աստուածու-
թեանն քարոզք 'ի նոյն հրամա-
նաց լեառն բարձութեան , ա-
ռանց զանգիտելոյ և երկիւղի՝ ա-
մենեցուն առաջի անվեհեր քա-
րոզել :

ԽԸ. ԱՐԴ Եկն և մեծն Յով-
հաննէս՝ որդի քահանայապետին
Զաքարիայ , անդէն ել տաճա-
րակիցն և ո՛չ օտար ոք . անդէն ժա-
ռանդն և բնակիչն Սիոնի , նորուն
վակասակիր քահանայութեանն ,
խոյրադիր պատուին պատմու-
ճանացն սրբութեան , աւանդակիր
պատուիրանացն , և ո՛չ եկամուտ
ոք . այլ կամարածու վայելչու-
թեանն շառաւեղն Մովսէսի , և
զաւակն Ահարոնի , և աւետարա-
նիչն Սիովնի . օծութեանն անկու-
տակալ զպատիւ նախնեացն քա-
հանայութեանն . և բովանդա-
կեալ զմարգարէութիւն մարգա-
րէիցն՝ ելեալ յանապատ 'ի վերայ

Աստուածական հրամանացն լեռնացելոց, բարձրացուցեալ զբարբառ իւր աւետարանիչն Երուսաղէմի, բարձրացեալ բարձրացուցանէր զբարբառ իւր. զի ձայն բարբառոյ էր նա յանապատի և ասէ՝ ահա Աստուած մեր, ահա տէր, և նա նոյն Թագաւոր խորայելի:

Արդ ամենայն շնորհք աւանդութեանն՝ մարգարէութիւն խորայելական ազգին, որ կրէր աւանդապահ օրհնութեանն աւետեացն և օծութեանն, 'ի ձեռն Ղեւեայ տոհմին էր յանձնեալ քահանայութեանն՝ Թագաւորութեամբն հանդերձ:

Զի 'ի Ժամանակի իբրեւ կոչեաց տէր զՄովսէս 'ի մէջ հրոյն և ամպոյն՝ 'ի գլուխ Սինէական լերինն, և տեսիլ փառաց տեառն իբրեւ զհուր վառեալ էր. իբրեւ առնոյր զպատուիրանս օրինացն Մովսէս 'ի ձեռացն Աստուծոյ, պարգեւախնդիր տեսանելով զԱստուած 'ի պատասխանւոյն նմա, զի ասէ գթած եմ և ողորմած, անդ առ

նոր զաւանդութիւն իշխանութեան քահանայութեան թագաւորութեան և մարգարէութեան՝ ի ձեռաց Աստուծոյ: Անգեառ նմա զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի. զի նախ առակքն լիցին, և ապա իբրեւ եկեացէ Ճշմարտութիւնն՝ որոյ են իսկ, և վասն որոց են: Անգ տայր նմա առնել զեղիւրն օծութեան, զխնկանոց խնկոցն:

Այ եղիւրն զօրինակ օծութեանն Քրիստոսի, և խնկանոցն զօրինակ սուրբ կուսին Մարիամուռնէր. որպէս նայն լի էր խոստովանութեամբ, նոյնպէս և կոյսն հոգւով սրբով և զօրութեամբ բարձրելոյն: Իսկ եղիւր ձիթոյն՝ ունէր զօծութիւն Քրիստոսի օրինացն. զի որ միանգամ յօրինակ նորա օծանէին՝ անտի օծան: Աւստի և օծէր Ահարոնն ի քահանայութիւն տեառն, և առնոյր զքահանայութեան թագն օծանելըստ նմին օրինակի, դնել նոցա արտախուրակս, և պաշտել ի սր-

բութիւն տեառն . և կարգել զհա-
նապազորդ հացն 'ի սեղան' որ
բերէր զօրինակ մարմնոյ Աստուած-
որդւոյն :

Անդ արար Մովսէս զարծաթի
եղջիւր օծանութեան իւրոյ . ուս-
տի քահանայքն , և մարգարէքն ,
և թագաւորքն օծանէին : Անդ-
ուստ գայր կարգեալ օծութիւնն
մի ըստ միոջէ ըստ հրամանի իշխա-
նութեան պատուիրանին , որ կար-
գէր գայր առաջնորդութեամբ՝
յԱբրահամեան զաւակին պաշտէր
խորհուրդն . զի աւանդապահ ք-
տային ցմիմեանս մինչև ցՅովհան-
նէս քահանայ , մարգարէ , և
մկրտիչ . և 'ի նա հասեալ՝ իբրև 'ի
ժառանգ մնացեալ : Զի 'ի նա
հասեալէր յառաջին նախնեացն ,
թագաւորացն , մարգարէիցն , և
յօծելոց քահանայիցն՝ իբրև յա-
ւանդապահ . և նա ետ զքահա-
նայութիւնն զօծութիւնն և զմար-
գարէութիւնն և զթագաւորու-
թիւնն ցտէր մեր Յիսուս Քրիս-
տոս :

Եւ կատարեցաւ մարգարէութիւն Յակովբայ՝ յասելառ որդիաւ ազգի իւրոյ, թէ մի պակասեացէ պետութիւն իշխանութեանն, մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ իւր է թագաւորութիւնն. քանզի նա է յոյս հեթանոսաց :

Արդ առաջին հարքն որ եղեն օրինակ նորա, յորո Աստուծոյ կերպարանքն նկարեալ կային. զի նոցա ամենայն արարածք հնազանդէին, քանզի զկերպարանս արարչին՝ ի նոսա տեսանէին : Իսկ զի ամբողջ հնազանդէին անխօս անմեղ ուռնչ և անշուռն արարածքն՝ մահ կանացու մարգկան. թէ ոչ զնշանոս Աստուծոյ՝ ի նոսա տեսանէին, և զկերպարանս արարչին : Եւ այս պէս մի ըստ միոջէ վարեալ եկեալ աւանդութիւնքն մինչև ցՅովհաննէս, և Յովհաննէս եւ զաւանդն պահեստին՝ տեսուն իւրոյ :

Իսկ. ԱՐԴ այսուհետեւ տէրն ինքնին՝ ի միջի կայ, և Յովհաննէս վկայէ՝ եթէ չեմ ես Քրիստոսն, այլ առաքեալ եմ առաջի նորա.

այլ ոչ Կարանն է՝ նա է փեսայ .
 և որ բարեկամ է փեսային՝ կայ
 առ նմա, և հնազանդի նմա . և նա
 ուրախ առնէ յուրախութեան
 նորա, զի զձայն լսէ փեսային. իմ
 ուրախութիւնս լցեալ և կատար-
 եալ, արդ նմա պարտ է աճել և
 ինձ մեղմանալ: Որ 'ի վերաւտան
 գայ՝ 'ի վեր է քան զամենայն . որ
 'ի յերկրէ է՝ յերկրէ աստի խօսի .
 որ յերկնիցն գայ՝ զոր լուսան և
 ետես վկայէ, և զվկայութիւն
 նորա ոք ո՛չ ընդունի . որ ընդունի
 զվկայութիւնն՝ ծրարեաց և կնք-
 եաց, զի արդարև ճշմարիտ Աս-
 տուած է: Զի որ յԱստուծոյ ա-
 ուրբեցաւ, նա զպատգամս Աս-
 տուծոյ խօսի. զի ո՛չ եթէ չափով
 տուաւ նմա հոգին: Հայր սիրէ
 զորդի՝ և զամենայն ինչ ետ 'ի
 ձեռս նորա . որ հաւատայ յորդի,
 ընդունի զկեանսն յաւիտենից . և
 որ թերահաւատ է յորդւոյ՝ ո՛չ
 տեսանէ զկեանս յաւիտենից .
 այլ բարկութիւն Աստուծոյ 'ի
 վերայ նորա բնակեալ է:

Ահա եկեալ հրեշտակն Յովհանն-
նէս՝ պատրաստել ճանապարհս
տեառն իւրում։ Զի որպէս ա-
ռաջին գալստեանն Գաբրիէլ
եղև կարապետ, իսկ յայտնու-
թեանս սա առաջի եկեալ ասէ,
առաքեալ եմ՝ առաջի նորա. այլ
ոյր հարսնն է՝ նա է փեսայ։

Իսկ ո՞ր է հարսն, կամ ո՞ր փեսայն,
եթէ ոչ այն զոր մարգարէն ասէ.
Եթէ՝ այսպէս ասէ տէր, խօսե-
ցայց զքեզ ինձ յաւիտեան, և
խօսեցայց զքեզ ինձ արդարու-
թեամբ և գթութեամբ. և ծա-
նիցես, զի ես եմ տէր Աստուած
քո. և լքցես դու զհոմանիս քո,
զփայտեղէնս, և զքարեղէնս. և
բսասցես, եթէ երթայց դար-
ձայց յայրն իմ առաջին։

Քանզի թողին մարգիկ զպաշ-
տօն արարչին իւրեանց, և ամե-
նայն փայտի և քարի հնազանդե-
ցան. և թողին զայրն առաջին՝ որ
յոչնչէն արար զնոսա, և շնացան
յինչ ինչ տարրեղէն ամենայն, որ
առ ական գիպեցան. և պրռնկե-

ցան զհետ սնոտի պաշտամանցն
 արարածոցն : Վասն այսորիկ էջ
 Աստուածորդին քակել յերկրէ
 զընդունայնութիւն պոռնկու-
 թեան շնութեան քարեղէն հո-
 մանեացն . դարձուցանել յերկր-
 պագութիւն հօր , և տալ անուա-
 նել զայրն իւր՝ այր : Եւ առաջին ,
 վասն նախնականին ինքնութեան
 ասէ . որպէս մեկնէ Պօղոս առ
 հեթանոսս , ասէ՝ հաստատեցի
 խօսեցայ զքեզ ինձ հարանու-
 թեան իբրև կոյս մի սուրբ՝ յան-
 դիման կացուցանել Քրիստոսի .
 և մարդարէն ասէ , կացցէ գշխոյ
 ընդաջմէ քուսմէ : Զամենայն
 տիեզերս իբրև զմի հարսն դար-
 ձուցեալ առ մի փեսայ , այնպէս
 նշանակէ այրն՝ որ 'ի յերկնիցն
 եկն որդին Աստուծոյ . որպէս
 Յովհաննէս ասէ , ոյր հարսնն է՝
 նա է փեսայ . և մեք բարեկամք և
 ծառայք՝ ըստ հրամանացն ընթա-
 նամք . կամք առ նմա և հնազանդ-
 եմք նմա , և ուրախ առնելմք յու-
 րախութեան նորա , և զձայնն

լուսիք փեռային :

Այս աշն է՝ զոր մարդաբէն
 ասէ . լո՛ւր դուստր և տէ՛ս , խո-
 նարհեցո՛ զունկն քո . մոռա՛ զժո-
 զովուրդ քո , և զտուն հօր քոյ .
 զի ցանկացաւ Թագաւոր դեզոյ
 քում . զի սա ինքն է տէր քո՝
 երկիր պագցես սմա : Այս աշն է
 որ ասէն . յարիցես զարթիցես
 մերձաւոր իմ սիրելի իմ . բացցես
 ինձ զդուրս տանն , և համբու-
 րեսցես զիս՝ ի համբուրից բերանոյ
 քո . զի առատ են ստինք քո քան
 զգինի , և հոտ իւղոց քոց քան զա-
 մենայն խուճկա անուշութեան :
 Իւղ արկեալ է անուն քո , վասն
 այսորիկ օրիորդ ք սիրեցին զքեզ .
 զհետ իւղոց քոց ընթասցուք մեք .
 տարաւ զիս արքայ՝ ի սենեակ իւր :
 Եւ ո՛վ հարսն , թէ ոչ եկեղեցի
 հեթանոսաց . կամ ո՛վ փեռայն՝
 եթէ ոչ Յիսուս Քրիստոս սրգի
 Առաւծոյ . որ էջ յերկնից և
 նուաճնաց զամենայն յերկրպա-
 գութիւն հօր :

Եւ զինչ երկու առատ օտինքն ,

եթէ ոչ կտակարանք Աստուծոյ,
որ արքուցանեն զամենայն տգէ-
տըս հոգեւոր կաթամբն գիտու-
թեանն:

Եւ զինչ է որ ասէն. հոռ իւ-
զոց քոց՝ քան զամենայն խունկս
անուշութեան. և եթէ՝ իւզ
արկեալ է անուն քո. զօծու-
թիւնն Քրիստոսի, և զանունն
յայտ առնէ. և համբուրելն սիրոյ՝
նշանակէ զեկեղեցի Քրիստոսի,
և Քրիստոս որդի Աստուծոյ:

Արդ նմա աճեւ և ինձ մեղմա-
նալ, այսինքն զժամանակն ասէ
մեղմանալոյ. զի մկրտութիւնն
զոր տալք ժողովրդեանն՝ ապաշ-
խարութիւն մկրտութեան էր:

Որ ասէ 'ի վերուստն եկն՝ 'ի
վերոյ է քան զամենայն, յայտ
արարեալ զգալն 'ի ծոցոյ հօր առ-
մեզ: Ասէ, ես յերկրէ խօսեցայ,
յերկնից առեալ զգիտութիւն:
Իսկ որ յերկնիցն եկն՝ զհօր խօսի,
և զհօր գործ գործէ. որպէս
տէրն ինքն ասէր առ հրէայան,
Եթէ ես 'ի հայր և հայր առ իա.

զինչ տեսանեմ եթէ հայր գործէ , զնոյն և ես գործեմ . զի վասն այսորիկ ես եկի զի արարից զկամս հօր իմոյ , և կատարեցից զգործս նորա :

Ասաց և վասն Հրէիցն , թէ զվկայութիւն նորա գուք ոչ ընդունիք : Որ ընդունի զվկայութիւն նորա՝ ծրարեաց և կնքեաց , զի անկորուստ լիցի արդարութիւնն . և երգամբ՝ զի արդարեւ ճշմարիտ Աստուած է . զի անշուշտ և անշարժ և անկորուստ լիցի արդարութիւն հաւատոցն . և երգումն՝ կնիք որպէս առ Աբրահամն : Զի որ ՚ի ծոցոյն հօր եկն՝ նա է տեղեակ խորհրդոց ծնողին իւրոյ : Զի ոչ եթէ իբրեւ կարօտ դք էառ նա զնորհա հոգւոյն , այլ ինքն միակամ , միաշունչ , միախորհ ընդ հօր և ընդ հոգւոյն . զի ինքն է բաշխիչ խորհրդոց հոգւոյն սրբոյ : Զի հայր սիրէ զորդի իւր , և հաստատեալքն հօր՝ որդւով . և որ հօրն՝ նոյն և որդւոյ . և որպէս հայրն , նոյնպէս և որդի . և ամե .

նայն շնորհք հոգւոյն յորդւոյ
բաշխին : Ար հաւատայ յորդի՝
ունի զկեանսն յաւիտենականս .
որ թերահաւատ է յորդւոյ՝ մչ
տեսանէ զկեանսն յաւիտենից :

Վկայէ Յովհաննէս , ասէ՝
զորմէ ասէին , սա է միածին որ
դին Աստուծոյ . ես տեսի և վկայ
եմ , թէ սա է որ բառնայ զմեզս
աշխարհի : Սա է ժառանգ այգ-
ւոյն , և տէր գայ զօրութեամբ
և բազուկն հզօր տէրութեամբ
իւրով . զի բազուկ հզօր՝ հօր ասէ ,
և զտէրութիւն իւր առ իւր ունի ,
թէպէտ և կամօք երեւեցաւ խո-
նարհութեամբ :

Ահաւասիկ ասէ վարձք հա-
տուցման իւրոյ ընդ իւր . և ամե-
նայնինս է հատուցանող , և գործք
իւրաքանչիւր առաջի նորա . ըստ
այնմ , թէ ՚ի միտ առնու զամե-
նայն գործս նոցա : Իբրեւ հովիւ
մի հովրուեսցէ զխաշինս իւր : Ար
՚ի մէջ իսկ անցեալ կենարարն
ասէ , թէ ես եմ հովիւ քաջ .
հովիւ քաջ գնէ զանձն իւր ՚ի

վերայ խաշին իւրոյ : Եւ 'ի բա-
զուկս իւր ժողովեացէ զգառինս
իւր , և 'ի գիրկս իւր ընկալցի զնո-
սա :

Որ կենարարն եկեալ յայտ
առնէր , առնուլ ժողովել զմանկը-
տին 'ի վերայ Աստուածական
բազկացն . և օրինակեալ ամեն-
ցուն , թէ ոչ դարձջիք և լինիջիք
իրեւ զմանուկս զայս , ոչ կարէք
մտանել յաղքայութիւնն Աս-
տուծոյ : Նորոգել հրամայէ , և
մերկանալ հրամայէ զհին մարդ-
կութիւնն 'ի ձեռն մկրտութեան
աւազանին : Զի թէսկեալ կարի որ
թմբեալ ծանրացեալ իցէ՝ ծան-
րակիր մեղօքն խստութեան յղա-
ցեալ . որպէս ասէ , ահաւասիկ եր ,
կնեաց զանօրէնութիւն , յղացեալ
զցաւ , և ծնաւ զանիրաւութիւն ,
սակայն բացեալ զդրունս՝ ապաշ-
խարութեան՝ 'ի մէջ կայ կենա-
րարն մեր , եկեալ աղաղակէ և
ասէ . եկայք առիս ամենայն վաս-
տակեալք և աշխատեալք և ոյք
ունիք զքեռինս ծանուես , և ես

հանգուցանեմ զձեզ . և առէք զլուծ իմ 'ի ձեզ , և ուսարո՛ւք յինէն , զի հեզ եմ հանդարտ և խոնարհ արտիւ , և գաջկք հանգիստ անձանց ձերոց . զի լուծ իմ քաղցր է , և բեռն իմ փոքրոգի .

Իսկ հարցանէ ոք , թէ ո՞վ իցէ որ այսպէս մօտթար լինի յզեացն ծանրացելոց , լուիցէ Եսայեայ մարդարէութեանն : Ո՛վ այն իցէ ասէ . ո՞վ չափեաց ափով իւրով զջուրս ամենայն , կամ ո՞վ չափեաց զերկինս թզաւ իւրով և զերկիր ամենայն քլաւ իւրով . ո՞վ եդ զերինս 'ի կշիռս , և եբարձ զդաշտս կշռորդօք . ո՞վ գիտաց զմիտս տեառն , կամ ո՞վ եղև նմա խորհրդակից : Որ 'ի հօրէ ուսաւ զվճիռ դատաստանին , նա եկեալ մարդ լեալ քարոզէ աշխարհի՝ խառնեալ սիրով իւրով զամենեւեան յԱստուածութիւնն : Եւ այսուհետև եկեալ լոյսն 'ի մէջ անցեալ՝ լուսաւոր առնել զամենայն մարդ . որ գալոց էր յաշխարհ , քարոզէր և ասէր . ապաշխարե-

ցէք զի մերձեալ է արքայութիւնն
Աստուծոյ. կատարեալ են ժա-
մանակք, հաւատացէք յաւերա-
րանն :

Ծ. ԱՐԴ իբրև անցանէր առ
ծովեղերք, տեսանէ զՊետրոս և
զԱնդրեաս, և զՅակովբոս և
զՅովնաննէս, և կոչեաց զնոսա 'ի
ձկնորսութենէ անտի. որ անդէն
վազվազակի թողին զհայրն իւր-
եանց նաւովն հանդերձ և երթան
զհետ նորա :

Եւ զբազումս յայլոց 'ի պէս-
պէս զքօսանաց կոչեալ՝ աշակերտս
երկոտասանս և առաքեալս ան-
ուանեաց. զորս ուսուցանէ ազա-
տանալ յամենայն զքօսանաց՝ որ
զհետ նորա շրջէին, արժանի ե-
ղեալ աստուածագործ աւանդու-
թեանն խորհրդոյն :

Որ այնուհետև մարգարէին
Քրիստոս 'ի մէջ անցուցեալ զա-
մենակար բժշկարանն, բժշկել
զախտս և զչարչարանս. և զյա-
ռաջաձայն սրբոց մարգարէիցն 'ի
մէջ ունել զբանս՝ որ գոչէ, նա.

զհիւանդութիւնս մեր բարձցէ . և զնոցուն բանս արդարացուցեալ՝ որպէս ասէն , թէ արդարացուցանէ զբանս ծառայից իւրոց մարդարէից :

Եւ սկսնու այնուհետեւ զառական անցուցանել , թէ՛ ընդ ամենայն տեղիս 'ի ձեռն հոգւոյն Ճշմարտութեան երկիրպագցեն հօր . զի հայր զայնպիսի երկրպագուս խնդրէ . և թէ՛ զողորմութիւն կամիմ , քան զպատարագա :

Եւ եթէ՛ ես եմ հօր որդին , զի հայր ինձ վկայէ հոգւովն հանգերձ Ճշմարտութեամբ . և թէ՛ Մովսէս ձեզ յառաջագոյն վասն իմ գրեաց : Եւ Յակոբ վասն իմ աւեր ցՅուդայ , թէ մի պակասեսցէ իշխան Յուդայ , և պետ յերանաց նորա , մինչև եկեսցէ այն՝ որոյ իւրն է թագաւորութիւնն . քան զինա է յոյս հեթանոսաց :

Եւ թէ՛ մարդարէքն ամենայն վասն իմ գրեցին , առեալ յիմե՛ առաքչէն զգիտութիւն . և յայտարարեալ նոցա , թէ իմ է այդիս ,

և դուք էք մշակքն . և ես եկի, զի ես եմ ժառանգ այգւոյն . եկի խնդրել զպտուղ այգւոյն զի առից . որպէս առաքեաց զիս հայր իմ, և ես եկի կատարել զկամս հօր իմոյ :

Եւ թէ՛ եկի կատարել զնոստացեալ աւետիան Աբրահամու ; զի աւետեօքն կեցցեն զաւակն արքահամեան . և զաւակն Աբրահամու նոցա ծանօթ լինէր : Իսկ նորա միանգամայն զճշմարտագոյնն առաջի եդեալ, եթէ յառաջ քան զլինելն Աբրահամու եմ ես :

Եւ անգէն 'ի վեր այնուհետեւ հայեցուցեալ՝ որպէս և էն իսկ , հարցանելով առ 'ի նոցանէ ըզմարդարէականն, թէ որպէս ասեմք զՔրիստոս որդի Դաւթայ . զորմէ Դաւիթ իսկ նշանակեաց հոգւովն սրբով, թէ ասաց տէր ցտէր իմ, նիստ ընդ աջմէ իմմէ . և արդ զեմրդ իցէ որդի Դաւթի :

Նոյնպէս և ամենայն յայտնու, թեամբք և առաւելօք յանդիմա-

ներ և խայտառակէր զկեղծաւորութիւն , և զամբարշտութիւն , և զանօրէնութիւնս նոցա : Իսկ նոցա իւլացելոց և կուրացելոց 'ի Ճմարտութենէն՝ նախանձէին 'ի չարութիւն գառնութեան իւրեանց, կորուսանել զանձինս իւրեանց :

Իսկ նա եկեալ լինէր բժիշկ մարդասիրութեամբն իւրով, ըզկայրս լուսաւորել, զկաղս գնացուցանել, զքորոտս սրբել, փրկել զամենայն կորուսեալս 'ի սատանայէ . և զանգամալոյծս յարուցանել, և զխուլս բանալ, և համերց տալ խօսել, և զմեռեալս յարուցանել . զսատանայ կոխան ետ տէր հաւատացելոց իւրոց , և խոստանայր երթալ պատրաստել օթեմլանս յարքայութեանն երկնից . և զինքն արարեալ օրինակ ամենայնի , համբերել ճգնութեանց առաքինութեամբն :

Որ գարձոյլ զջուրն 'ի գինի՝ զի յայտնի լիցի Աստուածութիւն նորա . թէ նոյն է որ յոչնչէն ա-

բար զջուրն 'ի բնութիւն ջրոյ .
 նոյն զջուրն 'ի գինի դարձոյց , որ-
 ալէս և կամեցաւ : Եւ այն որ վասն
 մեղացն ցաւս խառնեաց , նոյն
 ինքն եկն զառողջութիւն բաշ-
 խել : Եւ բազումք հաւատացին
 յանուն նորա , իբրեւ տեսին զնը-
 շանսն զոր առնէր . այլ նա քանզի
 սրտագէտ էր , գիտէր զամենայն
 խորհուրդս մարդկան , քանզի ծած-
 կագէտ է :

ԾԱ . ԱՂԱյետ այսորիկ տու-
 եալ վճիռ , եթէ ոչ դք ծնցի 'ի ջրոյ
 և 'ի հոգւոյ՝ ոչ կարէ մտանել յար-
 քայութիւնն աստուծոյ , և ոչ
 նորոգեսցի միւսանգամ . զի այս
 օր 'ի մարմնոյ աստի ծնեալ է՝
 մարմին է : Իսկ այն որ 'ի հոգւոյ
 անտի է՝ հոգի է . զի հոգին սուրբ
 ուր կամի , բղխէ . զճայն նորա
 լսես , այլ ոչ գիտես՝ ուստի գայ
 կամ յով երթայ . Զի ոչ դք եւ
 յերկինս , բայց որ էջն յերկնից որ
 գին մարդոյ :

Եւ ասացեալ վասն յառաջա-
 դիր չարչարանացն իւրոց , թէ որ-

պէս Մովսէս կախեաց զօճն յանապատին, այնպէս կախել պարտ է որդւոյ մարդոյ. զի որ միանգամ հաւատայցէ 'ի նա՝ ընկալի զկեանսն յաւիտենից : Զի այնպէս սիրեաց Աստուած զաշխարհ, զի զորդին իւր միածին ետ 'ի վերայ նորա . զի ամենայն որ հաւատայ 'ի նա՝ մի կորիցէ . այլ ընկալի զկեանսն յաւիտենականս : Զի ո՛չ առաքեաց Աստուած զորդի իւր յաշխարհ, զի պատժեսցէ զաշխարհ, այլ զի փրկեսցէ նա զաշխարհ . որ հաւատայ 'ի նա՝ ո՛չ մտանէ 'ի սլաութիս դատապարտութեան. որ ո՛չն հաւատայ 'ի նա՝ աստատին իսկ դատապարտեալ է. քանզի ո՛չ հաւատացին նոքա յանուն միածնի որդւոյն աստուծոյ : Եկն առ իւրսն, և իւրքն զնա ո՛չ ընկալան . այն որ իսկզբանէ ժամանակացն երախտիքն եղեն, և խնամակալութիւնք, և պատուիրանքն . ուստի և մարմնով իսկ երեւեցաւ, յանձանց իսկ մեր, ժեցին զնա :

Եւ այս եւն գատաատանք, զի լոյս եկն յաշխարհ. և մարդիկ սիրեցին զիսաւար առաւել քան զլոյս, զի էին գործք իւրեանց չարութեամբ: Զի ամենայն ոք որ զչար գործէ, և չար գտցէ. և աւետայ նա զլոյսն, և ոչ գայ 'ի լոյսն, զի մի յանդիմանեացին գործք նորա: Իսկ որ առնէ և գործէ զճշմարտութիւնն՝ գայ նա 'ի լոյսն. զի յայանի լինիցին գործք նորա, զի աստուծով գործեցան:

Եւ Աստուածորդին ուսուցեալ ամենեցուն զճանապարհս արդարութեան. իսկ խաւարասովոր գործոց մարդկան անօրինաց Հրէից սկսեալ կեղծաւորել, և խնդրեալ սպանանել զնա մշտկաց այգւոյն, և ոչ համարեալք արժանի զանձինս իւրեանց կենացն յաւիտենից, այնպիսեացն գեհեան խոստացաւ ասելով, վայ վայ 'ի վերայ նոցա:

ԾԲ. ԻՍԳ բարերարի տեառնն ժողովեալ զաշակերտան երկոտասանս, զորս առաքեալս անուա-

նեաց . և դարձեալ՝ եօթանասուն
և երկուս . խրատեալ և վարժեալ
զնոսա Աստուածութեան խրա-
տուն . և վկայ կացուցեալ և ասա-
ցեալ ցնոսա, ևսիրելիս և բարեկամս
անուանեալ , թէ ես ձեզ ասեմ
օրերէնաց իմոց , մի երկնչիք յայն-
մանէ որ զմարմին սպանանեն , և
զոգի ոչ կարեն սպանանել :

Եւ եթէ՝ ես ինձ զձեզ բարե-
կամս դիտեմ . և թէ՝ զոր միանգամ
ասաց ինձ հայր իմ , ես ձեզ ցու-
ցի : Եւ յայտնեալ նոցա զեւսն
առ 'ի հօրէ , և զգարձն 'ի նոյն
ասելովն . թէ ելի 'ի հօրէ և եկի
յաշխարհ . և դարձեալ թողում
զաշխարհ , և երթամ առ հայր :

Տուեալ նոցա և զաւետիս հոգ-
ւոյն սրբոյ առաքելոյն 'ի հօրէ . թէ
երթամ և առաքեմ զմիսիթարիչն ,
որ եկեալ միսիթարեսցէ զարտ-
մեալոգ վասն իմ : Տե՛ս զզուգա-
կանութիւնն . տե՛ս զմիաւորա-
կան զօրութիւնն . տե՛ս զմիական
լիութեանն կամակցութիւն . զի
եկեալ՝ ասէ՝ զիմ տեղին լցցէ , և

նովին ճշմարտութեամբ առաջ
նորդեսցէ ձեզ, և յանդիմանեսցէ
զաշխարհս զի ոչ հաւատացին յիս-
գաթեսցի և զկարծեալ իշխան
աշխարհիս այսորիկ : Ըշմարտես-
ցէ միանգամայն ձեզ վասն իմ, զի
'ի հօրէ առաքի . որոյ գալուստն՝
զերթալոյն իմոյ առ հայր վկայէ .
նա եկեալ առաջնորդեսցէ ձեզ
ամենայն ճշմարտութեամբ :

ԾԳ. ԱՊԱ առնու այնուհետեւ
զյառաջագիր խորհուրդ չարչա-
րանացն Յիսուս կատարել յԵրու-
սաղէմ . վասն որոյ բազում ան-
գամ գուշակեաց, թէ մեռանե-
լոց է և յերիր աւուր յառնելոց :

Եւ վասն որոյ արդեօք գայցէ
'ի մահն . մի թէ պարտական իցէ
մահու . այլ մարգարէն ասէ, թէ
անօրէնութիւն ինչ ոչ գործեաց,
և ոչ գտաւ նենգութիւն 'ի բերան
նորա . զոր և ինքն ասէր, թէ ոմ
'ի ձէնջ յանդիմանեսցէ զիս վասն
մեղաց :

Իսկ ըստ օրինաց ինչ պարտա-
կան մահու . այլ ասէ՝ կատարել

եկի զօրէնս . որում և առաքեալն վկայէ, թէ կատարած օրինացն Քրիստոս է :

Իսկ 'ի բռնաւորաց արդեօք 'ի հարկէ մեռանիցի . այլ ասէ՝ թէ անձամբ իմով գնեմ զանձն իմ, և ոչ դք հանէ յինէն . անձամբ ասէ զանձն գնեմ, զի միւսանգամ առից զնա :

Իսկ ընդէր կամիցի զանձն գնել անպարտականն մահու :

Ես եմ ասէ հովիւ քաջ՝ որ 'ի վերայ խաշանց իմոց մեռանիմ : Յորոց խաշանց արդեօք . 'ի հարթուցելոցն, 'ի փախուցելոցն, 'ի գազանակուր եղելոցն . զոր յառաջագոյն մարդարէն ասաց, թէ ամենեքին իբրև ոչխարք մոլորեալք, և այր ամենայն 'ի ճանապարհի իւրում մոլորեցաւ . և տէր մատնեաց զնա 'ի մեղս մեր, և յանօրէնու թեանց ժողովրդեան իմոյ 'ի մահ վարեցաւ :

Վասն որոյ քահանայապետ աղգին տիրասպանաց՝ ահամայ մարդարէացաւ, թէ լաւ է մեզ

զի այր մի մեռանիցի 'ի վերայ
 ժողովեցեանս , և մի ամենայն
 ազգս կորիցէ : Բայց նա ոչ 'ի
 վերայ ազգին միայն , այլ զի և զա-
 մենայն օրդիսն Աստուծոյ զցրու-
 եալն ժողովեացէ 'ի մի : Վկայէ
 և Պօղոս , թէ յայտնեաց Աստուած-
 զսէրն իւր 'ի մեզ . զի մինչդեռ
 մեզաւորքն էաք՝ Քրիստոս վասն
 մեր մեռաւ . և 'ի ժամանակի 'ի
 վերայ ամբարշտաց մեռաւ :

Եւ արդ՝ եկեալ աշակերտօքն
 'ի լեառն ձիթենեաց , զի կատա-
 րեացէ զմարդարէին որ ասէ . թէ
 եկեացէ տէր Աստուած մեր և ա-
 մենայն սուրբք ընդ նմա . և կայցեն
 ոտք նորա յաւուր յայնմիկ 'ի
 լերինն ձիթենեաց հանգէալ Ե-
 րուսաղէմի , յարևելից կուսէ :

Եւ 'ի տօնական աւուրն օրինա-
 կաց գայ աշակերտօքն կատարել
 զօրէնսն . և յայտնել զխորհուրդս
 հոգեւորական տօնին . և յառաջ
 քան զչարչարանսն զփրկութենա-
 գործ՝ զմարմինն իւր և զարիւնն
 պարգեւէ աշակերտացն : Տէս զի

կամօք՝ և ոչ ՚ի բռնութենէ չարչարի
որդին Աստուծոյ՝ որ յառաջագոյն
քան զչարչարիլն ճաշակեալ լինի :

Յետ այսորիկ աղօթս տունէ
խորհրդով՝ ի լերինն առ հայր . ոչ
վասն իւր ինչ զանգիտելոյ , այլ զի
ցուցցէ թէ միակամ ընդ հօր զա-
ռաջի եղեալն գործէ :

Վասն որոյ բազում անգամ
ասացեալ է յառաջագոյն , թէ
ոչ յանձնէ ինչ խօսիմ և ոչ յանձ-
նէ գործեմ , այլ հայրն որ բնա-
կեալն է յիս՝ նա գործէ : Մանա-
ւանդ ընու զմարգարէականն , թէ
փօխանակ սիրոյ իմոյ մատնէին
զիս , այլ ես յաղօթս կայի . և
յայտ արարեալ աշակերտացն
զմիակամութիւնն հօր :

Եւ ապա իջանէ ՚ի լեռնէն ,
փութացեալ վասն անհաւատիցն
դնել զանձն . մանաւանդ յորժամ
՚ի տօնն եկելոց հեթանոսացն՝ ա-
ղաչել զաշակերտան , երթալ ընդ
նոսա առ Յիսուս : Որովք և կա-
տարի և մարգարէականն . թէ այս-
պէս ասէ տէր ամենակալ , յա-

առաջն յայնտօիկ բուռն հարցեն
արք տառն յամենայն ազգաց զգրօ,
շահէ առն հրէի և աստացեն, թէ
երթիցուք մէք ընդ քեզ. զի
լուաք՝ եթէ Աստուած ընդ քեզ
է. և Յիսուսի լուեալ ասէ,
եհա ժամ՝ զի փառաւորեցի
որդի մարդոյ. տեսանեմ, զի զչար,
չարանան փառս կոչէ:

ԾԴ. Այդ ճշմարիտ աշա-
կերտացն երբեմն ժողովեալ առ
ճշմարիտ վարդապետն առ տէրն
և փրկիչ և բարերար և որդի Աս-
տուծոյ և օծեալ. զորս հար-
ցանէր, թէ զո՞ր ուստէք ասեն մար-
դիկն զորդւոյ մարդոյ՝ թէ իցէ.
որոց առեալ պատասխանիտի ուր
զո՞ր ուստէք ասէք, թէ իցեմ. որոց
առաջինն Պետրոս, ասէ՝ թէ դու
և աբրիատոս որդի Աստուծոյ կեն-
դանւոյ. վասն որոյ և զերանու-
թիւնն ընկալաւ. ասէ՝ երանի է
քեզ Պետրոս որդի յովնանու, զի
աչ յերկրէ տոհմակցաց քոց՝ ի
մարմնոյ և յարենէ ազգի քոյ՝ ի
մարդկանէ առեզր դու զայդ գի-

տուլթիւն . այլ հայր 'ի յերկնից
եւ 'ի սիրաքո, և յայտնեաց քեզ :
Եւ արար զնա վէմ հաստատու-
թեան ամենայն եկեղեցեաց :

Եւ եղեն հիմունք առաքեալ-
քն, և առին զնորհս քահանայ-
ութեան և մարգարէութեան և
առաքելութեան երկնաւոր խոր-
հրդոցն գիտութեան, որ վարէր
դայր յաբրահամեան զաւակին .
զոր եւ ցտէր 'ի ժառանգու-
թեանն աւանդապահն Յովհան-
նէս, և տէր եւ առաքելոցն :
Զփականս արքայութեանն եւ 'ի
ձեռս նոցա, զի ինքն իսկ Առ-
տուածորդին էր գուռն մոռղացն .
վասն որոյ և մարգարէն աղաղակէ,
այս գուռն տեառն է և արդարեւ
մասնեն ընդ սա :

Արդ եւ Յովհաննէս զքահա-
նայութիւնն և զօծութիւնն, և
զմարգարէութիւն, և զթագա-
ւորութիւն ցիրկիչն մեր Քրիս-
տոս . և Քրիստոս եւ առաքելոցն,
և առաքեալքն եկեղեցւոյ ման-
կանցն, համարձակութիւն հարցաւ

նեւոյ զտէրն 'ի ձիթատանեաց
լերինն, յորժամ վտան քակելոյ
դեղեցիկ տաճարին վճիռ ետ.
աստ մեզ ասեն, երբ լինիցի այդ,
և զինչ նշան իցէ քոյոյ գալըս-
տեանն և վախճանի աշխարհիս.

Իսկ նա թէպէտ և հրաժարէր,
թէ վտան աւուրն այնորիկ ոչ ոք
գիտէ. ոչ հրեշտակք, և ոչ որդի,
բայց միայն հայր, յառաքելա-
գործ մատենին տուակաւ մեկնէր.
ոչ է ձեզ ասէ քննել 'ի ժամա-
նակս և 'ի ժամս՝ զոր հայր եդ յիւ-
րում իշխանութեանն: Իսկ մ'
իշխանութիւն հօր՝ եթէ ոչ ինքն
օրդի. սակայն առեալ մանրապա-
տումն նշանօք վասն ահաւոր և
ամբախաղաց գալտեանն իւրոյ,
աշակերտացն ուսուցանէր:

Տեսանեն զի գիտակ էր օրդի,
ոչ միայն աւուրն՝ այլ և ժամուն,
և կերպարանացն իւրոց և գալտ-
եանն իւրում ոչ իւրք անտեղեակ-
բայց վասն թերահաւատ լսողացն
ըսա ժամանակին զիջանելով խօ-
սէր. այլ թէպէտ խառնապատում

չարժեաց վասն հարցողացն զա-
ւերն երուսաղէմի և զհամաշխար-
հական կառարածն, ոչ ինչ գծաւա-
րագոյն է հասանել'ի վերայ, եթէ
կամենցի զք հաւատեալ զիւրա-
քան զւրան ընտրել:

Եւ առեալ զպայման մեծամեծ
ներդութեանցն, և առաքելատո-
սացն, և սուտ մարգարէիցն յարու-
ցելոց և զներդինն, և զնոցին մեղո-
րեցուցիչ նշանագործութեանցն
ճառէ: Վասն որոյ և առաքեալքն
նշանակեցին, թէ յետին ժամա-
նական այնպիսիքն յառնելոց են:

Ապա վասն յանկարծակի և
արագահաս գալտեան իւրոյ նշա-
նակէ հանդերձ օրինակօքն տուե-
լովք Նոյիւ և Ղովտաւ. զոր Պօ-
ղոս՝ յսկան թօթափել ասէ և
Վաղվաղակի. ասէ յետ ներդու-
թեան աւարցն այնոցիկ՝ արե-
գակն խաւարեսցի, և լուսինն ոչ
տացէ զչորս իւր. և առտեղք յեր-
կնից թօթափեսցին, և զօրու-
թիւնք երկնից շարժեսցին: Եւ ա-
պա երեւեսցի նշան որդւոյ մար-

Գոյ յերկինս . խաչն փայլեացէ , և ընտելու զամենայն երկիր լոյս նորա . յորժամ կրկին զիւր գալուստն այսրէն նշանակէ՝ առնել զհատուցումն իւր՝ 'ի ժողովուրդս ամենայն յանգիմանութիւն , 'ի յազգս ազգաց դատել զամենայն ազգս հրով բարկութեամբ իւրով և գատաստանօք իւրովք , զամենայն գիտութիւն ետ և յայտնեաց իւրոցն և հաւատացեալ աշակերտացն և սիրելի բարեկամացն :

ԾԵ . ԱՄԻ եկեալ 'ի մէջ ժողովեալնն յաւ առնելով զյանգիմանաւոր և զհրապարակախօս վարդապետութիւնն իւր . թէ եւ յայտնապէս խօսեցայ յաշխարհի և յամենայն ժամ ուսուցի 'ի ժողովրդեանն 'ի տաճարի անդ , որ ամենայն հրեայքն ժողովեալ էին , և 'ի ծածուկ ինչ ոչ խօսեցայ :

Որոյ և ազազակ իսկ եգեալ ասէր , թէ որ հաւատայ յիս՝ հաւատայ յայն որ արաքեացն զիս . և որ տեսանէ զիս՝ զայն տե-

տանէ՝ որ առաքելացն զիս. և այսպէս վկայութիւն եղեալ ճշմարտութեամբ և ուխտեալ, երթայ այնուհետեւ անկանի 'ի ձեռս ապստամբողացն : Զի որք 'ի լուսաւոր և 'ի կենդանաատուր վարդապետութենէն թիկունս գործուցեալ մոլորեցան, թերեւս 'ի շօշափել ձեռացն չարչարանօքն զկենդանարարն, սթափեցին և զգաստացին մոլորականքն :

Քանզի քահանայիցն և օրէնս ուսոյց վարդապետացն մատենցաւ, առ 'ի յուշ առնելոյ նոցա օրինօքն զյառաջապատում չարչարանացն իւրոց. և սոցայն առեալ՝ դատեցան զգատաւորն ամենայնի, ըստ ամենայն գրեւոցն վասն նորա :

Արպէս Պօղոս յԱնտիոք Վիսդացւոց վկայէ վասն նորա. թէ բնակեալք յԵրուսաղէմ անծանօթք եղեն 'ի նմանէ. և ըստ բարբառոյ մարդարէիցն որ յամենայն շաբաթսն ընթեռնութիւն՝ դատեալ կատարեցին. և ոչ ինչ պատճառս

մահու գտեալ՝ խնդրեցին 'ի Պի-
ղատոսէ սպանանել զնա : Եւ
տուեալ զիւանս իւրեանց յան-
գիման կախեցին զփայտէ . վասն
որոյ յառաջագոյն տեառն նշա-
նակեալ առ 'ի յօրինացն, Թէ
պարտ է բարձրանալ որդւոյ մար-
գոյ : Եւ 'ի ժամուն յայնմիկ
լտեալ կատարի ասացեալ բանն որ
'ի Յովք . Թէ՝ որ տայ հրաման
արեգական և ոչ ծագէ, և Թա-
քուցանէ զաշխարհաապրած ճա-
ռագայթսն, և որ կնքէ զիւրաքան,
չիւր փայլիւն աստեղաց :

Եւ 'ի վեցերորդ ժամուն ասէ
աւետարանագիրն, Թէ խաւար
կալաւ զերկիր մինչև ցինն ժամն .
առ 'ի կատարելոյ զԱմովսական
մարգարէութիւնն, Թէ՝ եղիցի յա-
ւուր յայնմիկ ասէ տէր տէր,
մտցէ արեգակն 'ի միջօրէի, և խա-
ւարեսցի յերկրի լոյս 'ի տուէ :

Հանգոյն նմա և Զաքարիա .
Թէ եղիցի յաւուր յայնմիկ ոչ
եղիցի լոյս, և ցուրտ և պարզ ե-
ղիցի օր մի . և օրն այն յայտնի

տեառն . ոչ տիւ իցէ և ոչ գիշեր
և ընդ երեկս եղիցի լոյս :

Եւ զնչ իցէ , թէ օրն այն
յայտնի տեառն , եթէ ոչ յառա
ջագոյն նկատեալ մարդարէիւքն
ասէ , թէ օր տեառն , որոյ և ժա
մագրու թիւն հասեալ կայր : Որ
պէս և Դանիէլ 'ի հրեշտակէն
տեղեկացեալ գրեաց , թէ յեա
վաթսուն և երկու եօթներորդացն
սպանցի օծեալն :

Իսկ յայտնի տեառն՝ զնշանա
ւորն ասէ . զոր արեգականն ցու
ցեալ , որպէս իսկզբանցն լինելոցն
հաստատեաց զլուսաւորսն , թէ
եղիցին 'ի նշանս :

Ասան որոյ իւր յերկարեալ
զհրաժարելն հանգերձ խաւարա
գիր ժամուն նշանաւն , զի հայեա
ցին և տեսցեն , զոր խոցեցինն : Իսկ
նոքա ևս քան զևս նսեմացեալք ,
և հասեալք յատակս մոլորու
թեան , և իբրև շունք համհա
ցեալք 'ի խոստովանական բար
բառոյն :

Եւ նորա կատարեալ զամե

նայն , որպէս ասէ աւետարա-
նագիրն . թէ յետ պատրիկ գիտաց
Յիսուս , եթէ ահա ամենայն ինչ
կատարեալ է , ասէ ծարաւի եմ .
զից լոյս գիրն , այսպանութեան բա-
ժակաւն քացախ ընդ լեղւոյ .
խառնեալ մատուցանէին . վասն
որոյ նշանակեաց , թէ ամենայն
ինչ կատարեալ է : Անդ լցեալ
բան բարգարէին , թէ կատարած
ինքն արացէ . վկայէ և Պօղոս ,
թէ իբրեւ կատարեցին զամենայն
զգրեալան վասն նորա , իջուցեալ
զնա եղին 'ի գերեզմանի :

Եւ զինն ժամաւն գոչեաց Յի-
սուս 'ի ձայն մեծ և ասէ . Էլի
Էլի լամնասարաքթանի . այսինքն
է , Աստուած , Աստուած իմ
ընդէք թողեր զիս : Տեսանե՞ս զի
'ի հրաժարելն անօխակալու-
թեամբ վարդապետութիւն գոր-
ծէ . որով և զաւաղակն խաչակից
իւր և զհարիւրապետն , և զբա-
ղումն այլա աշակերտեալ . քանզի
կամօք եկեալ 'ի կատարումն , և
ոչ 'ի բռնութենէ ըմբռնեալ . ա-

մենազօրն ։

Վասն որոյ գոչեաց 'ի ձայն մեծ . զի կատարեսցէ զսասցեալսն մարգարէին , թէ արեգակն և լուսին խաւարեսցին , և աստեղք ծածկեսցեն զլոյս իւրեանց . և տէր 'ի սիոնէ գոչեսցէ , և յերուսաղէմէ տացէ զձայն իւր ։

Արդ ո՞վ իցէ 'ի մարգկանէ , որ 'ի տագնապել ոգւոյն յորժամ մօտ 'ի սպառելն իցէ՝ աղաղակ տայցէ կամ գոչեցէ . այլ բերանակապ և անբան ևս եղեալ յառաջքան զմեռանելն ։

Իսկ հաստիչ հոգւոցն Քրիստոս , կամայական սիրովն եկեալ 'ի մահն , ազգ առնէր բարձրաձայն հանգերձ ահաւոր նշանօքն տուելովք , թէ և 'ի հրաժարելն միակամ միագործ է ընդ հօր . կամ յայտնի առնել զհաւատսի մահն իւր վասն աշխարհի , բարբառելով զմարգարէականն , թէ Աստուած իմ ընդէր թողեր զիս . և թէ՝ 'ի ձեռս քո գնեմ զհօգի իմ ։

ԾԶԵՒԻ զի մի երկբան ինչ վասն
փութանակի և լուսաւոր յարու-
թեանն 'ի նենգաւորացն համա-
րեսցի, իջուցեալ 'ի փայտէն ե-
գին 'ի գերեզմանի . զոր և ինքն
կանխեաց նշանակեաց օրինակե-
լով ըստ մարդարէին . թէ որպէս
Յովնան եղև 'ի փոր ձկանն զերիս
տիւս և զերիս գիշերս, նոյնպէս
լինելոց է որդի մարդոյ 'ի սիրտ
երկրի :

Որով լցաւ տեսողութիւնն Ե-
սայեայ, թէ ահաւասիկ դնեմ
'ի սիրոյն վէմ պատուական : Հան-
գոյն նմա և հոգեպատում երգո-
ղին, եթէ 'ի հող մահու իջուցին
զիս . որում և Պօղոս վկայէ, թէ
մեռաւ ըստ գրոց և թաղեցաւ :

Որոց հմուտ և տեղեկագոյն ե-
ղեալ ասացելոյն, և պատմեալ
գատաւորին զասացեալն Քրիս-
տոսի, թէ յերկր աւուր յառնե-
լոց եմ, առին դաս մի զինուորաց-
զի անքուն ակամբ պատրաստա-
կանք կայցեն 'ի գիշերապահս ըզ-
գուշութեամբ :

Իսկ տէրն ըստ ասացելոյն իւրոյ՝ յարուցեալ յաւուրն յերբորդի, զի որպէս 'ի մահն կանգնի՝ հօր՝ նոյնպէս և 'ի փառաւորութեանն. զի լլցին և ասացեալքն մարդարեին, թէ յետ երկուց աւուրց յաւուրն երբորդի յարիցուք և կացցուք առաջի նորա, և զհետ երթիցուք ճանաչել զտէր. և իբրեւ զառաւօտ պատրաստական գացուք զնա, որով լուծեալ զերկուանս մահու: Քանզի ոչ էր հնար արգելուլ նմա 'ի նմանէ. և ոչ էր նա վաճառեալ ընդ մեզոք. զի թէպէտ և վերաւորեցաւ և համարեցաւ ընդ ննջեցեալս 'ի գերեզմանն առ 'ի բառնալոյ զմեզս և բժշկել զարարածս իւր, այլ առանց օգնականի և 'ի մեռեալս ազատ:

Քանզի միայն և անժառարկան անձամբ մեղացն՝ ապա՛ն զքորացեալ մահ աշխարհակալ և եհատ զամենայն ազատար յամենայն երեսաց: Վասն այնորիկ և ասացեալն կատարէր, թէ ոչ

Թողցես զանձն իմ 'ի գծոյս . և
 ոչ տայցես սրբոյ քում տեսանել
 զտապականութիւն . որ և տաէր
 իսկ , թէ ես եմ հովիւ քաջ , և
 վասն խաշանցն իմոց գնեմ զանձն
 իմ :

Եւ ել այնուհետեւ յերկրէ հո-
 վիւն հօտից բանաւոր ոչխարաց .
 և կատարէ զմարդարեական բար-
 բառն , թէ որ եհան յերկրէ ըզ-
 հովիւն հօտից . զոր առաքեալն
 թարգմանէ , թէ եհան 'ի մեռե-
 լոց զհովիւն հօտիցն զմեծն ա-
 րեամբ յաւիտենական ուխտին՝
 զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս :

Եւ քանզի բազում անգամ
 աւանդեալ 'ի լսելիս զինական-
 նացն զչարչարանսն , և զերրորդ
 աւուրն զյարութիւնն , ոչ պար-
 ծանօք , և ապառնարով . այլ զե-
 քաղցրութեայց վարդապետութիւն
 անթիցէ զվերաբաշխն 'ի հաւատացն
 ճշմարտութիւնն , յառաջագոյն
 ժամագիր առնէ 'ի յարութիւնն :

Զի որոց՝ եկեալ առ 'ի Ղուսէն՝
 ոչ ծանուցեալ , թերեւս յորժամ

առ 'ի գերեզմանէն գայցէ , գի-
մեսցեն անկանել յարքայու-
թիւնն : Քանզի առ 'ի կեալ ըզ-
կենդանիան՝ եկն կենդանարարն .
և նոքա փոխանակ կենացն՝ յու-
սահատութեամբ մահու նուիրե-
ցան :

Մեռաւ ապա վասն մեռելոցն
և յարեալ , զի յարութեամբն իւ-
րով օրինակ լիցի . վասն որոյ և
գիշերի արարեալ զլուսաւոր յա-
րութիւնն , զի պահարկելոցն և
գուշակելոցն ծանուցէ զճմար-
տութիւն իրացն կատարելոց :

Որոյ թանձրագոյն և ահագին
արարեալ զարհաւիրան , շարժմամբ
երկրին , և վիմօքն պատառելովք ,
և գերեզմանօքն բացելովք , և մե-
ռելովքն յարուցելովք : Որով և
կատարէր բան մարգարէին , թէ
լերինք շարժեացին 'ի նմանէ . և
երկիր խախտեցաւ յերեսաց նո-
րա , և վեմք խորասկեցան . որով
և խռովեալ պահապանացն , և ե-
ղեն հանգոյն մեռելոց :

Իսկ կենդանին յարուցեալ

Հանգերձ հրեշտակացն վկայու-
թեամբ ծանօթս տայ, որոց ե-
կեալ սպասէին . որպէս նշանա-
կեաց մարգարէն, թէ քաղցր է
տէր որոց սպասեն նմա յաւուր
նեղութեան, և ճանաչէ զերկիւ-
ղածս իւր: Քանզի յառաջագոյն
հրաւիրեաց յանկնկալութիւն լու-
սաբեր յարութեանն. որով ե-
կեալ 'ի վախճան բարդառ մար-
գարէին. թէ վասն այսորիկ
սպասեա՛ ինձ՝ ասէ տէր՝ յաւուր
յարութեան իմոյ 'ի վկայու-
թիւն:

Դիմեալ այնուհետև պահա-
պանացն 'ի քաղաքն, և այնպէս
հռչակաւոր և ազգականն արա-
բեալ զԱստուածագործ յարու-
թիւնն, մինչև անդէն գիշերայն
ընթացեալ եկելոց կանանցն 'ի
գերեզմանէն, աւետարանել աշա-
կերտացն զտեսեալ զսքանչելիսն:
'Նոյնպէս և պահապանացն ոգեա-
պառ սրտաբեկ 'ի քաղաքն ան-
կեալ՝ պատմելով քահանայիցն, և
աշակերտացն եղելոց, մանաւանդ

յարուցելոցն ամբոխելոց և գորգերոց՝ ի քաղաքն երեւելով բազմաց :

Արտվ եկեալ ի վախճան և խոստացեալ բան մարդարէին, թէ բացից զգերեզմանս ձեր ասետէր, և հանից զձեզ ի գերեզմանաց ձերոց : Դարձեալ Նապի ասէ, թէ յարիցեն մեռեալք և կենդանացին որ իցեն ի գերեզմանս . զի ցօղգ որ ի քէն՝ բժշկութիւն է նոցա . թերեւս վասն կենդանարար արեանն Քրիստոսի նշանակեաց, որ ի վերայ խաչին հեզաւ զամենեքումք :

Եւ զի յայտ արացէ՝ եթէ անտի մարդարէացաւ, զնովիմբ աւծեալ և ի գէմն աշակերտացն, գնա՛ ժողովուրդ խմ, մնա՛ ի շտեմարանս քո . փական՝ զգուրս քո և թաքիւր առ ժամանակ մի :

Իսկ կամակոր աղջին խաչահաւ նուացն, խլացելոցն և կուրացելոցն ի ճշմարտութենէն՝ զինչ օգուտ գործեաց, ոչ պատմութիւն կենդանեացն, և ոչ

երեւել մեռելոցն , և ոչ առաւելութիւն նշանացն աստուածաշաղթ յարութեանն : Զի վասն նոցա խիչ առականաց ամենագէտն զլինելոց իրան վասն մեծատանն թեւադրեալ . թէ Մովսէսի և մարգարեիցն ոչ լուիցեն , ապա թէ ՚ի մեռելաց զք երթայ առ նոսա , ոչ լսեն :

Արոց ՚ի գէալ ելանէ բարբառ մարգարէին , թէ յաւուր յայնմիկ տալից ՚ի վերայ ձեր առակ . թէ ողբասցեն ողբս ձայնիւ և ասացնեն , թէ թշուառութեամբ թըշուառացաք : Զոր և տաւալ ազգականին խրեանց Պողոսի , թէ ողբալով ասեմ զթշնամեաց խաչին Քրիստոսի , որոց կատարածն կորուստ է :

Եւ . ԵՐԹԱՅՅ այնուհետեւ Քրիստոս ընդ երեկոաւուրն միաշարաթուան՝ երեւել աշակերտացն գրգռն փակելովք՝ ասի աւետարանագիրն . և տաւալ զիննդանարար ողջոյնն , և բազում ուրախութիւն աշակերտացն արարեալ :

Անդ կատարէր նուազ սաղմոսա-
բանին, տէր Առտուած մեր երե-
ւեցաւ մեզ, արարէք տօնս ու-
րախութեան կանխաւ մինչև յոն-
գիւնս սեղանոյն : Եւ զի՞նչ իցեն
անգիւնք սեղանոյն՝ եթէ ոչ
զխաչն նշանակէ . որ և անկիւնս
ցուցանէ խաչին չորս :

Մինն ընդ երկիր ցցեալ՝ զի
յայտնեացէ դնել զաեառն գար-
շապարսն յերկրի . զի 'ի վերայ
վիմին հաստատութեան շինեացէ
գիցէ զքարձրութիւն հիմանց ե-
կեղեցւոյ . որպէս մարգարէն գու-
շակեաց, թէ 'ի վերայ վիմին կա-
ցոյց զիս, զի անշարժ առնիցէ :

Իսկ զբուն անկիւնն՝ կատարն 'ի
վեր ուղղեալ . զի այն անկիւնն 'ի
վերկոյս ուղղեալ է, իբրև կշռուած
սահմանի զընութիւն այնորիկ՝ որ
'ինորայն 'ի վերայ բազմեցաւ . 'ի
վերկոյս հասանիցէ . և անոր
հայեցուցեալ զտեսողն 'ի հայրն
'ի գլուխն Քրիստոսի, և բնակու-
թիւն ցուցանիցէ :

Իսկ աջ անկիւնն՝ ցուցանէ ըզ-

զօրութիւն աջոյ բաղկի . աջովն
զուրախութիւն արդարոցն, զու-
րախութեան պատրաստութեան
պարգեւատուր պսակացն ցու-
ցանէ :

Իսկ ահեակ անկիւնն՝ զտան-
ջանսն նշմարեցուցանէ զմեղաւո-
րացն : Ասան զի ունի սեղանն
չորս անկիւն, որ է խաչն . և յի-
րաւի սեղան, զի եղև վերջնկալ
տէրունեան մարմնոյն ճշմարիտ
պատարագին, որ մատեաւ հօր :

Յիրաւի և չորս անկիւնս ասէ ,
զի օւղղեսցի ընդ չորս անկիւնս
երկրի : Եւ զամենայն տիեզերս
ուրախ արասցէ յայսմ սեղանոյ,
զերկնաւորս և զերկրաւորս , և
զսանգարամետականսն , և զհիմ-
նացեալն՝ որ են առաքեալքն
և մարգարէքն , զերկնաւորսն ըզ-
հրեշտակս , զչորս հոգեղէնս .
որոց կարի իսկ ուրախութիւն եղև,
և լինի ընդ անկարծակամ դարձ
կենացն . և մարգիկ երկրաւորք
երկիցեն և գարձցին : Եւ դուք
արդ կամիք այցել'ի կամսն Քրիս-

տոտի , և ասնգարամե տականքն
ննջեցեալքն , զորս և փրկեաց զնո
տա գալստեամբն իւրով : 'Ի խաչն՝
որ կանգնականն՝ որ զյաղթու-
թիւնն ցուցանէ . որ վերին
անկիւնն՝ զյաղթութեանն վերա-
ցուցանէ :

Իսկ 'ի յայտմ անդանոյ վայե-
լեցին նախ տուաքեալքն . վասն
որոյ տեսին զյարութիւն նորա և
ցնծացան . և լցաւ կատարեցաւ այն
որ ասէն , [Թէ արարէք տօնս ու-
րախաւթեան . որոց ցուցեալ զնշա-
նրս չարչարականս յարուցելոյն .
որում վկայէ Պօղոս , [Թէ այ-
սուհեակ ոչ մեռանի և մահ նմա
ոչ ևս տիրէ :

Եւ քանզի պանչելագործ է ,
և անհատական 'ի քննողաց , և ա-
մենայն անհնարականաց հնարա-
ւոր . զի որպէս յառաջ քան զչար-
չարելն պարգեւեաց զկենդանա-
րար մարմինն իւր և զարիւնն աշա-
կերտացն , առ 'ի յայտ առնելոյ
[Թէ ինքնական չարչարի . նոյն-
պէս և յետ յարութեանն ցու-

ցանկէ յանձին զնշան բեւեռացն .
 յայտ արարեալ՝ թէ չէին բաւա-
 կան վէրքն արդելու 'ի գերեզ-
 մանի զբժիշկն վերաւորաց :

Նոյնպէս և ճաշակեալ ընդ
 աշակերտան 'ի նոր արքայու
 թեանն , զի յայտ արասցէ՝ եթէ
 որ յանկարօտ և յանճաշակ ար-
 քայութեանն ճաշակել գիտէ ,
 նոյնպէս և յառաջ քան զգարչա-
 րանն 'ի քաղցրական և 'ի գարմա
 նաւոր աշխարհիս լի և անկարօտ
 առննալցոյցն շրջէր :

Այլ զոր օրինակ տնդ առ 'ի
 հաստատելոյ զաշակերտան ճաշա-
 կեաց , նոյնպէս և առա՛ առ 'ի
 հաւատարիմ առնելոյ աշխարհի
 քաղցեալ , թէ արդարեւ իսկական
 արդին Աստուծոյ եղեալ ըստ
 ժամանակի և որդի մարդոյ , զի
 կեցուցէ զաշխարհ . վասն ուրոյ և
 կանխատաց եղեալ մարդարէին ,
 թէ Աստուած յաւիտենական ,
 Աստուած որ հաստատեաց զծա-
 գրս երկրի , ոչ քաղցիցէ և ոչ վառ
 տակեացէ , և ոչ գոյ քննութիւն

խմաստութեան նորա :

Եւ երեւի և Կղէոպեանց ,
ումեմն 'ի Ճանապարհին Եմաւու-
սայ . և առաջի եգեալ նոցա զա-
ւանդեալս մարգարէականս , որ
վասն նորա վկայեալ :

ԾԸ . ՅԵՏ այսորիկ երեւեալ
աշակերտացն առ Տիրերական
ծովուն , և արարեալ նշանս առ 'ի
հաստատելոյ զնոսա . և յայտ ա-
րարեալ նոցա՝ թէ ոչ սակաւիկ
ինչ կասեցուցեալ գերեզմանին
զԱստուածագործ զօրութիւնն .
այլ որպէս և առ ծննդեամբն , և
յառաջ քան զչարչարանսն և 'ի
չարչարանսն , նովին զօրութեամբն
և 'յետ յարութեան . որում
վկայեաց երանելին Պօղոս , թէ
Յիսուս Քրիստոս , երէկ և այսօր ,
նոյն և յաւիտեանս յաւիտե-
նից :

Յիշեցուցանէ ապա աշակեր-
տացն զվկայութիւնն վասն այլոցն
հաստատութեան և տսէ . այս
բանք են զոր խօսեցայ ընդ ձեզ՝
մինչ առ ձեզն էի , թէ պարտ է

ընուլ ամենայն գրեւոցն յօրէնան
Մովսէսի և 'ի մարգարէս և 'ի սաղ-
մոսս վասն իմ. և փջեաց 'ի նո-
սա Յիսուս և ասէ, առէք զհոգի
սուրբ: Եւ յայնժամ երաց զմիտս
նոցա՝ իմանալ զգիրս, թէ այս-
պէս պարտ էր չարչարել Քրիս-
տոսի և մտանել 'ի փառս իւր, և
յառնել 'ի մեռելոց յաւուր եր-
րորդի:

Եւ իբրեւ կատարեաց զուխտա-
գրութիւնն Աստուծոյ վասն
հրէական ազգին, զորոց և ամբաս-
տան եղեալ յառաջագոյն ասե-
լովն, իմ եթէ չէր եկեալ և
խօսեցեալ ընդ նոսա՝ մեղինչ ոչ
գոյր նոցա. բայց արդ՝ չիք պատ-
ճառք վասն մեղաց իւրեանց. զի
տեսին զգործս իմ՝ զոր այլ ոք
ոչ գործեաց, և ատեցին զիս, և
զհայր իմ:

Դարձուցանէ այնուհետեւ զլու-
սաւոր վարդապետութիւնն իւր
'ի հեթանոսս. որով ածեալ 'ի
կատարումն զառաջապատում
պատգամս Եսայեայ, թէ ետու-

զքեզ յուխտ ազգին և 'ի լոյս
հեթանոսաց՝ լինել փրկութիւն
մինչև 'ի ծագս երկրի :

Եւ հանեալ զաշակերտան 'ի
լեռան ձիթենեաց , և հասաաա-
եալ միաւորական ճշմարտու-
թեամբն , ասելով թէ գնացէք
այսուհետեւ աշակերտեցէք զամե-
նայն հեթանոսս . մկրտեցէք զնո-
սա յանուն Հօր և Որդւոյ և Հս-
գւոյն սրբոյ :

Եւ ամբարձեալ զձեռս իւր
օրհնեաց զնոսա . և ընդ օրհնելն
նորա վերացաւ յերկինս , ասե-
աւետարանագիրն . զի կատարեսցի
երգ սաղմոսարանին , թէ համբար-
ձաւ Աստուած օրհնութեամբ :
Որոյ հրամանն տուեալ , թէ նստա-
րուք յերդասաղէմ , և ես առաքել-
ցից զաւետիս հօր իմոյ 'ի ձեզ .
որով եկեալ 'ի վախճանն Ամսլառ-
կան բարգառն , եթէ որ շինէ յեր-
կինս զհամբառնալ իւր , և զաւե-
տիան յերկիր հասարակէ :

ԾԹ. ԱՅՆ արկեալ մեզ այսու-
հետեւ 'ի վախճանն ապացելոցս ,

Ճառս 'ի մէջ անուշ զքրիստոսապատում աւետեացն խոստացելոցն վասն միաթարութիւնաբեր ազբեր հոգւոյն սրբոյ: Մանաւանդ զի առննթեր ևս ունիցիմք զգիւրահասոյց քաջալերիչն զբրանելին Ղուկաս, որ իրագէտ և միջամուխ քրիստոսագործ իրացն կատարելոց ճանաչի. վասն որոյ և բարձրապատում հնչեցուցանէ իսկզբանն տիեզերախօս աւետարանին ասելովն, թէ կամ եղև ինձ՝ որ իսկզբանէ զհետ երթեալ էի ամենայնի ճշմարտութեամբ՝ կարգաւ գրել քեզ քաջդ Թէոփիլէ, զի ծանիցես զբանիցն՝ որոց աշակերտեցար զճշմարտութիւն:

Եւ քանզի համառօտ բանիւք առ 'ի կատարած աւետարանին իւրոյ զերկնաչու ճանապարհն քրիստոսի նշանակեաց, առնու գարձեալ յառաքելանշան յերկրորդ մատենին զորպիսութիւն իրացն կարգել. և միանգամայն իսկ զառաջագիր աւետարանն յեշատակելով, սկիզբն գնէ առա-

քելագործ գրոյն, նշանակեալ և
 զնոյն թէոփիլէ. Չքանն առաջին
 զոր արարի վասն ամենայնի ո՛ր թէո-
 փիլէ, զոր սկսաւ Յիսուս առնել
 և ուսուցանել: Վասն որոյ և կար
 ճապատում շարեալ՝ 'ի վերանալն
 փութայ. և լուսաւորագոյն ևս
 պատմեալ զհանգամանս վերանա-
 լոյն, զհրամանացն Քրիստոսի առ-
 աշակերտան, և զամպաչուելն
 նորին, և զվկայութիւն հրեշտա-
 կացն իջելոցն վասն վերանալոյն
 Քրիստոսի, և զօրինակն միւսան-
 գամ՝ նորին գալստեանն:

Յետ այնորիկ պայծառագոյն,
 և առաւել սքանչելագոյն նշանա-
 կէ զէջո՝ հոգւոյն սրբոյ յերկնից,
 թէ 'ի կատարել աւուրցն պէնտա-
 կոստէից էին ամենեքեան միաբան
 'ի միասին. և եղև յանկարծակի
 հնչիւն յերկնից՝ եկեալ իբրև
 տառիկ հողմոյ, և ելից զամենայն
 տունն յորում նստէին. և երեւե-
 ցան նոցա բաժանեալ լեզուք
 իբրև 'ի հրոյ, և նստաւ իւրաքան-
 չիւր 'ի վերայ նոցա. և լցան ամե-

նեքեան հոգւով սրբով. և սկսան
խօսել յայլ լեզուս, որպէս և հո-
գին տայր բարբառել նոցա :

Տեսանեն զբարձրանշան զհռչա-
կաւոր և զանկարծահաս զմուտն
հոգւոյն սրբոյ : Եւ եղև տակ
յանկարծակի հնչիւն յերկնից՝
եկեալ իբրև 'ի սաստիկ հոգմոյ :
Եւ յայտ իսկ է, եթէ երկնաւո-
րացն և երկրաւորացս ծանուցեալ
զէջն հոգւոյն սրբոյ, մանաւանդ
թէ հանդերձ երկնաւորական
զօրուն խաղացեալ գայր . որում
յառաջընծայ եղեալ յերգս սաղ-
մոսարանին՝ մարգարէն հայեր .
որպէս 'ի քառասներորդ իննե-
րորդ սաղմոսին նուագի . թէ Առ-
տուած մեր յայտնապէս եկեացէ՝
և հուր առաջի նորա գնասցէ, և
շուրջ զնովաւ մորիկ յոյժ . կոչեացէ
զերկինս 'ի վերուստ, և զերկիր 'ի
դասել զժողովուրդ իւր, և ժո-
ղովել առ ինքն զսուրբս իւր :

Եւ քանզի յառաջագոյն վկայ-
ութիւն եգեալ հոգւոյն սրբոյ
տանն խորայելի . և ուխտ եգեալ

քրիստոսամուտ գալստեանն՝ երկնից և երկրի . երբեմն՝ թէ նայեցարուք երկինք, և խօսեցայց . և լուսիցէ երկիր զպատգամս բերանոյ իմոյ . և երբեմն՝ լուսիցէ երկին, և ունկն դիցէ երկիր, զի տէր խօսեցաւ :

Եկեալ այնուհետեւ ՚ի գառաստան կոչել զերկինս և զերկիր, գատել զժողովուրդս : Ասան որոյ ամենամիակն նշանակեաց, թէ եկեալ յանդիմանեսցէ զաշխարհս վասն մեղաց՝ զի ոչ հաւատան յիս . քանզի տեղեկագոյնք և ընդելականք էին հոգւոյն՝ տուան իսրայելական առ ՚ի դումարութենէ մարգարէիցն յարուցելոցն, և նոցին պանչելեօքն աշխարհանազ երեւեալ : Որ և հեթանոսական ազգացն յայտնի եղեալ Աստուածական հոգւոյն զօրութիւն . և նշանակէ իսկ ճանաչել թագաւորացն, ասել Փարաւոնի ցՅովսէփ, թէ ոչ գտանեմք զոք իբրեւ զքեզ՝ որ ունիցի զհագի Աստուծոյ : Նոյնպէս և Բաղասաար

առայ ցԴանիէլ, Թէ գիտեմք զի
հոգի սուրբ Աստուծոյ գոյ 'ի
քեզ :

Կ. ԱՅԼ որդիքն Իսրայէլի
առաւել ևս յղիագոյնք մարդա-
րէիւքն ճանաչէին : Մեծն Մով-
սէս եօթանասուն և երկու ծե-
րովքն յանապատի անդ . և 'ի
պարգեւական երկրին դասք դասք
մարգարէից յարուցելոց յաւուրս
Թագաւորացն , որ 'ի Թագաւորա-
գիր մատեանսն կարգեալ կայ .
որոց բնաւ ինքնտպատում յայտ-
նի արարեալ զմերձաւորութիւն
հոգւոյն : Եսայի ասէ , հոգի
տեառն 'ի վերայ իմ . և Միքիէ ,
Թէ ես լցայց հոգւով զօրութեամբ
տեառն :

Իսկ Եղէկիէլի միանգամայն
յայտնի արարեալ զազգողական
զօրութիւնն հոգւոյն , ըստ պատ-
մութեան կառանշան տեսլեանն :
Կամ նոյն ինքն իսկ յորժամ
սքանչելակերպ զյարութիւնա-
գործ տեսիլն պատմէր , Թէ եղև
ձեռն տեառն 'ի վերայ իմ . և առ

զիս հոգի սուրբ, և տարաւ 'ի
դաշտ մի՝ որ լի էր ոսկերօք զօրաց
բազմաց. և տսէ ցիս, որդի մարգոյ
իցէ թէ կենդանի լիցին ոսկերօք
այդ. և տսեմ՝ տէր աէր դու գի-
տես զայդ :

Տեսանեմ զմարգարէն, որպիսի
ճշմարտագոյնս տեղեկացեալ,
յայտ առնելով զԱստուածական
պատիւն հոգւոյն սրբոյ. 'ի միտ
առ և զԱստուածահրաման գոր-
ծոցն զօրութիւն 'ի վերայ թանձ-
րախուռն ոսկերացն հնացելոց.
Թէ որպէս առ իւրաքանչիւր յա-
րեալք և պատուատեալք և կեն-
դանացեալք՝ կանգնեցան կացին.
զի մի 'ի բանից և 'ի հրամանացն
միայն, այլ առաւել ևս յիրացն
կատարելոցն առեալ տանիցիս
զճշմարտութիւնն բարձրութեան:

Եւ արդ՝ նոյն բաւական և տ-
մենակար հոգին սուրբ քննիչ
խորհրդոցն Աստուծոյ, որ յա-
ռաջադիր օրինօքն աւետարանեաց
մարգարէական բարբառովք վասն
կենսաբեր դաշտեան որդւոյն

Առաւելոյ, առաքեցաւ յԱր-
տուածական փառացն՝ ի ժողով
երկոտասանիցն ընտրելոց՝ ժողո-
վել առ ինքն զսուրբս իւր. և
ճշմարտագոյն հաստատել վասն
իրացն կատարելոց, որ Քրիստոս
իւն գործեցան:

Եւ երեւեցան նոցա բաժան-
եալ լեզուք իրրեւ ի հրոյ. զի ակա-
նատես իսկ փայլեցուսցէ զշնոր-
հացն բարձրութիւն: Եւ նոքա
լցեալ հոգւով սրբով, որք և ի
մերձաւորացն եպերեալք՝ եթէ
արբեալք իցեն. այլ և էին իսկ
արբեալք մարգարէական բաժա-
կան: Զի նոքա արբեալք և ու-
րախացեալք և միանգամայն ամե-
նայն տիեզերաց առեալ բեր-
եալ զբարձրութեանցն ուրախու-
թիւնս:

Զոր ընդ նոսայն փոխանակ
պատմեալ մարգարէին, թէ ու-
րախ եղէց և ցնծացայց ի քեզ. և
գարձեալ թէ արբեցայց յերեւ-
ել յերեսաց փառացքոց. և եթէ՝
բաժակ քո որպէս զանապակ ար-

բեցոյց զիս. և թէ՛ ողորմութիւն քո
տէր յառաջ մղեսցէ զիս. և յայտնի
իսկ ծաւալեցան շնորհք հոգւոյն
սրբոյ :

Եւ իբրեւ հուր երեւեալ՝ զի
խոտանն աչրեսցի, և ընտիրն լցցի
բաժակօք ուրախութեան հոգւոյն,
անկարօտ գանձու պարգեւ-
օքն որ ոչ անցանէ : Եւ նո-
քա լցեալք անկարօտ հոսանօքն
հոգւոյն, միանգամայն զամբա-
րեսցին հրդեհական հոգւոյն զօ-
րութեամբն, որոց բարեխնդրացն
բարութեան ուրախութիւն պա-
տրաստեցին. ամենայն տիեզե-
րաց մատուռակք եղեալ արքու-
ցին ծարաւեաց, իսկ անհնազան-
դիցն արքուցին զկործանումն :

Զի սկիզբն մատուռակու-
թեան՝ ժիր մարդարէն մանուկն
Երեմիա ընթացեալ արքոյց բա-
զում լեզուաց զբաժակ հատուց-
ման մեղացն, և զգառնութիւն մա-
հուն անկանգնական :

Իսկ օղբա միանգամայն խառ-
նեցին արքուցին զհուր հոգւոյն

խմաստութեան, և եղեն մատ-
ուռակք ընդ տիեզերաւն թացան,
պաշտեցին զանուշահոտութիւն
բաժակօքն քաղցրութեանց ու-
րախութեանց արժանեացն՝ ի բազ-
մականան արքայութեանն հար-
սանեացն : Իսկ յուլացն և ծու-
լացելոցն, անմտացն, շքեւելոցն,
խառնեցին և արքուցին զմիւր
բաժակացն լեղւոյն գառնու-
թեան . զի տրեացին իսկ ընդ ըմ-
պելն շքութունք իւրեանց և անձինք
իւրեանց :

Արք զայս բաժակ Անանիա և
կինն իւր Սափիրա, և ո՛չ կարացին
զօրել ուժոյ զօրութեան անոյշ
գինւոյ նորա : Ծարաւեցան ար-
բին զմայլեցան, և պասքեցան ի
մազձոյ նորա որ թաքուցեալ էր
ի փոր նոցա . չորացան երկմտու-
թեան մեղօքն իւրեանց, և կիզան
ի համոյ հրաբաժակ գինւոյն սաս-
տիկն զօրութեանն :

Արք զայն բաժակ և կին ոմն
Յաքիթա . բաժակ գինին որ ար-
բոյց և ննջեցոյց զնա, գարձաւ ա-

ռողջութեամբ արգարութեան
կանխեաց և յարոյց զնա յուսովն :

Արդ 'ի բաժակէն յայնմանէ
և Կուռնելիէ . որ եղև արժանի
բազմականին, և ետ բազմաց որ
ընդ նմայն էին : Մատուակու-
թիւն Շմաւոնի ակիզքն արար
ուրախութեանց 'ի նմանէ , բա-
ժակաւն որ 'ի ձեռին նորա :

ԿԱ. ԵՒ ահա գայ պաշտէ
զամենեմն , և եհաս ահաւասիկ
մինչև առ ձեզ : Ահա լի են շտե-
մարանք այսր թագաւորի, և կազ-
մեալ մատուակք արքուցիչք .
յորինեալ են բաժակք 'ի մա-
տունս, և յորինեալ բազմականք 'ի
տաճարս, կազմեալ զըմպելի քաղ-
ցրր և անոյշ գինի ուրախութեան
ամենեցուն, որ կամին ըմպել զնա
հաւատովք : Կազմեալ է և զմը-
րուրն դառնութեան խաւարին
չարութեան չարացն ըմպելին,
այրիչն կործանման :

Արդ ահա զոր կամիք ըմպել
պատրաստ է երկոքումք ստու-
գութիւն ձեզ մատուցանել .

արքէ՛ք զխմաստութիւն և մի զան-
մատութիւն , զողորմութիւն և մի
զքարկութիւն . զհաւատան քաղ-
ցրութեան , և մի զերկմտութիւն
անհաւատութեան՝ զայրիւ հրոյն
չարութեան , որ տոչորէ 'ի գե-
հենի և 'ի խաւար տանի . այլ
զհուր բաժակացն , որ լուռաւո-
րեսցէ զձեզ լրմպելն ձերում
զնա , և այրեսցէ զժանգ մեղաց
տգիտութեան ձերոյ , և պահես-
ցէ զանձինս ձեր յուսով հաւա-
տոց ձերոց :

Աւաքեալքն երանելիքն արքին
և արքեցան , և ուրախ եղեն . և
արքուցին տիեզերաց երկուք բա-
ժակօք՝ որք կամեցան լմպել ,
զինչ կամեցան :

Արքոյց և ձեզ աւագիկ յիմա-
րութիւն տգիտութեան , և խառ-
նեաց աւագիկ ձեզ գեղ բաժակ
մահու . առէ՛ք արքէ՛ք արդ հաւա-
տովք զբաժակն բժշկութեան
կենաց անձանց ձերոց . զի փրկու-
թեամբ ապրեսցիք յայնմանէն՝
որ գալոցն է :

Ահա հասեալ է բաժանին պատուհասից պատժոց 'ի յանձինս ձեր . առէ՛ք արբէք զբաժանին խաղաղութեան՝ որ լին է օգտութեամբ : Ծարաւի լերուք ապաշխարութեան , զի խառնեսցի ձեզ մխիթարութիւն ուրախութեան : Արբէք զհոգին որդէգրութեան , և մի զհոգին պղծութեան՝ զոր արբ Սաւուղ , և տարագրեցաւ . արբ Դաւիթ , և եմուտ յուրախութիւն տեառն իւրոյ : Նոյն և գուք՝ թէ կամիք միայն . բարերար է ուրախարարն՝ որ առաքեաց առ ձեզ զայս զառաքեալս , որ եկին ձեզ յուրախութիւն . և բերին երկու բաժակս , մին սաստից , և զմիւսն ուրախութեանցն :

Զի այն որ առաքեաց զերկու տասանան իւր ընդ ամենայն երկիր մատուռակս , օոյն առաքեաց զայս զիւր վկայս 'ի մէջ ձեր . զի արբեալք էիք դուք զմոլորութիւն մեղաց ձերոց , արբուցին ձեզ զմրուք պատուհասին՝ որ եհաս ձեզ . զի մահուամբն իւ-

րեանց եղեն մատուցած ճշմարտութեան Աստուծոյ աւետեացն առ ձեզ . քարոզեցին նոքա նեղութեամբք իւրեանց , և խառնեցին զարիւնն իւրեանց յերկու թափակս . զի խրատեսցեն զանմատուօրէն կուրծքեան սրտից ձերոց . և դարձեալ պատրաստեցին զառաջիկայսն թափակս ուրախութեան ձերոյ . զի մահուկենդանութեան թափակօք ուրախ արասցեն զձեզ, զոր ինքեանք արբին :

Ասան զի տեսին զտէրն և զարարիչն արարածոց , զի խոնարհեցաւ 'ի թափակս խոնարհութեան մահու անարդութեան' ինքնապաշտօն իւրովք կամօք . և արբ զհամբերութիւն չարչարանաց թափակին ինքնայօժար խոնարհութեամբն :

Ասան այսորիկ ամենայն առաքինի վկայք ճշմարտութեան և Աստուածութեան նորա , ետուն նեղութեան զանձինս իւրեանց . զի իւրեանց նեղութեամբք և

վշտօքն զոր կրեցին՝ վկայք լինին
այնորիկ որ կամօքն կրեաց զայն .
զի զմեր զանարգութիւնս կրեաց ,
և զմեր չարչարանս յանձն էառ .
և մերում մահուն հաւասարեաց
հաճութեամբ կամացն . զի որպէս
կամեցաւ , զինչ կամեցաւ , և եղև .
և որպէս կամեցաւ , արար : Զի
զմեր հողեղէն բնութիւնս զգե-
ցաւ , և խառնեաց յանխառն Աս-
տուածութիւնն , զի տացէ մեզ
զիւր անմահութիւնն և զանվշտու-
թիւնն , և զանչարչարութիւնն :
Զապականացու մարմինս խառ-
նեաց յանապականութիւն Աս-
տուածութեանն , զի զբնութիւնս
մեր անապականս գործեսցէ :

Եւ արդարքս այս ցանկացան
տեառն մահու լինել վկայք իւ-
րեանց մահուամբն այնմ , որ զմե-
ռելութիւն արարածոց կենդանա-
ցոյց մահուամբն իւրով . զի ցանկա-
լի եղև մահ՝ մահուամբ Աստուծոյ
մերոյ , որ վասն մեր էարբ զբա-
ժակն մահու , և ետ ըմպել մեզ
զբաժակն անմահութեան :

Վասն զի այս մահ ժամանակայն է, զի միւսանգամ նորոգեացուք 'ի փառս յարքայութենան փոփոխ կենացն մշտնջենականաց։ Որպէս ինքն տէրն ասէ 'ի սրբում յաւետարանին, թէ արդարեւ ասեմ ձեզ, զի թէ ոչ հատն ցորենոյ յերկիր անկանի և մեռանի՝ լոկ միայն հատ կայ. բայց 'ի մեռանելն բազմապատիկ փառաւորի, և պտղաբեր է տոհմականաւ։

ԿԲ. ԻՍԿ ամենայն վարք երկրի կենաց՝ նման են վարուց մշակութեան երկրաբուղի արմտեաց. վասն զի սերմանի նախ սերմն յարգանդ, և տպա ծառացեալ ծաղկի մարդահասակ պատկեր Աստուածութեանն. որպէս վերագոյնն ասացաք, թէ մարդ ըստ պատկերի Աստուծոյ արարաւ, իմաստութեամբ, բանաւորութեամբ. որպէս զվարս օրինակաց 'ի բնամատեան կարգեցաք ձեզ զայդ։

Արդ էառ մարդ վարել և սեր-

մանեւ զերկիր . զի անդէն եղաւ նմա հրաման , թէ զինչ վարեացէ զնոյն և հնձեացէ : Եւ սոյն տըւաւ 'ի խելամտութիւն իմանալ մարդկան զառ 'ի յայտնեօքս 'ի ծածկեալ յաներեւոյթան սերմանեւ և հնձեւ . զի ընկալցի յուսով զհամբարսն պատրաստեալս . զի զի՛նչ և վաստակեացէ մարդ Աստուածպաշտութեամբ պատուիրանօքն , անդ 'ի պատրաստեալ հանգերձելումն ընկալցին զպտուղսն :

Սոյն օրինակ որպէս մշակութիւնն , զի նախ վարս վարեալս ցնլեալս կակղեալս հերձեալս , ակօսաձիգ պատառեալ զերկիրն սեւակոշտեալ , պարարտացուցեալ նախ քրտամբ և աշխատութեամբ , հատանիցեն . զընդվայր արմատսն , մոլերոյս տարապարտածումն կիզարոյս բանջարոցն , և ապա սերմանեւ զսերմանիս զօգտակարն ցանից :

Սոյն օրինակ և քարոզութիւն աւետարանին , եթէ ոչ նախ հա-

տուեցէ որ զպարտա պատժապար
տութեան իւրայոյն ընդ վայրաբոյս
սովորութեան անարժանացն, կա
մտաէր կամագնաց ինքնակամ մե
ղացն : Որպէս և այժմիկ առ ձեզ
տեսանեմք . զի թէ ոչ խլեմջիք
դուք 'ի մտաց ձերոց զարմատա ընդ
վայրաբոյս մնասակար մեղացն ,
որ 'ի ձեզ արմատացեալ են, և պատ
եալ զոստովք մտաց ձերոց առ 'ի
խափանել զծաղիկս, և առ 'ի չտալ
բերել զպտուղն, նաև միանգա
մայն 'ի դօսացուցանել . արկեալ
զձեզ 'ի տարակոյս անօրէնու
թեան , և կամ յանհիւթ ապա
ռաժ տեղին . որ թէպէտ վարել
վարիցեմք , անմասն եղեալ 'ի
պտղոյն զըկի : Նոյն օրինակ և
դուք եթէ ոչ խլեմջիք 'ի ձէնջ
զաննդեանն սովորութիւնն , ոչ
կարէք ընդունել զսերմնն՝ որ 'ի
ձեզ պտուղ տայցէ զօգտու
թեանն :

ԿԳ . ԱՐԴ ԳՈԼՔ ԵՂԵԱՐՔ ՀԱՅ
ԵՅԱՐՈՒՔ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՄՈՅՔ ԸՆԳ
ԱՆՃԻՆԱ ձեր . և խորհուրդ ա

ուեալ ձեզէն 'ի ձեզ՝ խորհեցարո՛ւք
և տեսէք զանձինս ձեր . զի Աստ-
ուած գլխած և մարգասէր յայց
եւ ձեզ և ետես . և ո՛չ կամեցեալ
քնդ ձեր կորուստն , և վաղագոյն
սպառնալեզքն պատուհասիցն՝
կոչեաց զձեզ 'ի գրունս ապաշ-
խարութեան մուծանել , զի կեց-
ցէք և մի մեռանիցիք :

Զի անարժան խնդրոյ մար-
գիկն՝ որ անցին հեթանոսութեան
իւրեանց , և չեղէն արժանի գիւ-
տի անձանց . որք ո՛չ կամեցան իմա-
նալ զտրարիչն իւրեանց , յա-
ռաջագէմ կանխագիտութեանն
Աստուծոյ թողեալ զնոսա՝ որ ո՛չն
էին լսելոց նորա հրամանացն ,
այլ պատրաստելում տանջանացն
կանխութեանցն նիւթեալք թըլ-
քեցան :

Արդ պարտ է ձեզ կակղել
զանդս մտաց ձերոց , և խլել զմեղ-
արն գայթակղեցուցիչս յանձանց
ձերոց , որ խափան առնեն արգա-
րութեանցն 'ի ձեզ բուսոցն . այս
ինքն կռապաշտութեանցն սովո-

րուծիւնք , որ 'ի նախնեացն հետէ մոլորեալ դանդաչեցին . որ իբրեւ քուն ընդ արթունս եղեալ յիմարակորոյս անմտեալք ընդ վայր թարթափեցին ո՛չ ինչ յօգտակարսն , այլ յունայնուծիւն անուտի տարապարտս , յանօգուտս . որ բնաւ ո՛չինչ իսկ են , ո՛չ օգուտ և ո՛չ վնաս ումեք :

Օգուտ չեն , զի անշունչք են , անիմաստք , անխաղացք , անշարժք . ոմանք կոփածոյք են , և ոմանք կռածոյք . ոմանք խարտածոյք , ոմանք ձուլածոյք եղեալ՝ 'ի մտաց ճարտարաց հաստեալք 'ի վնասել ընդ վայր և եթ աշխատեալք որք պաշտենն զնոսա . ո՛չ կարեն զվնաս ինչ պահել 'ի նոցանէ , և ո՛չ այնչափ՝ թէ լու մի կամ ճանճ՝ որ անօգուտ ընդ մարդկան է բնակեալ՝ քչել հանել 'ի տանէ պաշտօնէիցն իւրեանց : Եւ ո՛չ սարդքն որ ելեւէջս առնեն զնոքիմբք պատկերօք , և ձգեն զոստայնս իւրեանց զգլխովք նոցա , թէ զայն յանձանց 'ի բաց կարիցեն մաքրել :

այլ ընդ վայր 'ի 'ի ներքոյ ժան-
դակեր փոշոտեալ հարեալ մաշին :

Եւ քարեղէն պատկերացն տ-
ռեալ զքարաքոս ժանդոյն , զաղ-
րացեալ , կանաչացեալ , ներկեալ ,
և անփոյթք եղեալ ագեղանան :
Իսկ զփայտեղէն պատկերսն որ-
դանցն հարեալ , բոտոտակեր ե-
ղեալ մաշին : Իսկ հանդերձիկն որ
զնոքօք արկեալ , այն ցեցակեր մե-
ջոտեալ փխրեալ մաշեալ , կտ-
րուսեալ ապականին :

Զի թէպէտ և ումեք վասն
նոցա անմտութիւնքն զոք ստիպեն
փոյթ առնել՝ յախերկան կոտո-
րել զանասունս իւրեանց , 'ի զոհ
ճենճերոցն զազրութեան պըղ-
ծութեան շարաւոյն , սակայն
նոյն խանձրահոտ մուրն և ծու-
խըն այրեցածոյն ելեալ մած-
եալ զնոքօք , իբրեւ զածուխ սեւ-
եալ զնոսա յայլադոյնս դարձու-
ցանէ . և ծախք անշահք և անօ-
գուտ վաստակք՝ որ 'ի նոսա լի-
նին :

Եւ զայս ամենայն ըմբռնեալ

ձեր՝ 'ի մուրրութիւնս ճեպիք
 փնասել օգտութեանն . և յաւի-
 տեաննիւթել ձեզ տանջանս յան-
 ջէջ հուրն , և յորդն անմահ եր-
 թալ վասն ոչքնչին : Եւ զարարիչն
 ձեր թողեալ՝ անմռնչովքն բար-
 կացուցանէք զԱստուած ձեր .
 հանեալ ձեր զսերմանիս՝ փոխա-
 նակ ցորենոյ փուշ և փոխանակ
 հաճարոյ որոմն , և փոխանակ
 պարարտ երկրին՝ զանօգուտն զա-
 պառաժն ընտրեցէք զանպտուղն :

Արդ աղէ տեսէք , աւադիկ
 դուք յանդիման կայք . ո՞րք 'ի
 ձէնջ յառաջ կացեալ տացէ պա-
 տասխանի՝ թէ լուծու ոք զձայն
 պատկերոց ձերոց . կամ ետես
 դուզնաքեայ օգուտս ինչ 'ի նոցա-
 նէն . որչափ թէ սակաւ մի յայտ-
 նեօք , բայց միայն երազովքն
 և պատիր խաբէութեամբ ցնոր-
 իւքն՝ որ 'ի մէջ գալ ոչ կարեն ,
 այնու միայն կորուսեալ զողիւ
 ձեր և հանեալ յարարէն :

Արդ որ այսպէս անօգուտ են,
 և ոչինչ , և ոչ ումեք պիտանացու ,

հառէք խղեցէք 'ի յանձանց ձերոց զցամաքեալ գօտացեալն . որ ոչ ձեզ խեղութիւն , այլ առողջութիւն բժշկութեան՝ դարմանատանեւ անձանց . իբրեւ այն՝ որ թափիցէ զմաղձ և զմաղաս դառնութեանն, և թեթեւացուցեալ զինքն յախափցն , առողջութեամբ լինի :

Սոյնպէս և գուր զանօգուտն թէ թողեալ լինիք՝ զօգտութիւնն գտանէք , յաւիտենից տանջանացն դատաստանացն ապրելով . զի կռապաշտութեանդ սերմանիք պաշտելոցդ , յանշէջ հուր գեհեւինն արկանէ՝ ուստի չլիք փրկութիւն ապրել , զայս պտուղ բերէ :

ԿԴ . ԻՍԿ Ճմարտութիւնն բարեպաշտութեանն զԱստուած զարարիչն ամենայնի ճանաչելոյ՝ բերէ պտուղ զյաւիտենական զմշտնջենաւոր արքայութիւն ուրախութեանցն , և տայ այնոցիկ որ զնայն ճանաչեն : Սերմնդ անօրէնութեանց ձերոց և առ ձեզ երեւեցաւ փոքր 'ի շատէ՝ բոյսք

որուման պատուհասից. զի գիտաս-
 չեք զգորին հասկն հանել, որ
 առ յապայն լինիցի. որ առ ձեզ
 մատուցանիցի, թէ ոչ վաղագոյն
 սրբեւջեք զորումն 'ի ցորենոյդ
 ընտրել:

Զի գոյ միւսանգամ այլ ժա-
 մանակ վարել և հնձել. վարել 'ի
 գերեզմանի, և հնձել միւսանգամ
 յարութեամբ 'ի գործս իւրաքան-
 չիւր վաստակոց: Մի լինեք իբրև
 զգօսացեալն, զոր հուրն անշէջ
 գտեալ զձեզ իւր կերակուր առ-
 նիցէ. այլ դալարութեամբ ծաղ-
 կեալ մարգաւէտ 'ի պտղոյն անու-
 շութիւն՝ զարդիւնն մատուցանի-
 ցէք ձերում տեառնն: Զի յոր-
 ժամ միւսանգամ 'ի գերեզմա-
 նացն բուսուցանիցէ զձեզ՝ լինիցիք
 ցորեան. զի յտեմարանս արքայ-
 ութեանն ընկալցին զձեզ 'ի բարիս,
 զի բերիցէք զբարիսն ձեզ տուեալս
 ընդ միոյ բազումս:

Զի զոր օրինակ 'ի հունձս
 ընտրեալ զորումն 'ի ցորենոյն՝ 'ի
 հօւր արկանիցեն, նոյն օրինակ բու-

սանին յանկարծօրէն յական թռ-
թափել մարդիկ՝ի գերեզմանաց :
Որոց զԱստուածութիւն նորին
պատուիրանօքն հանգերձ յանձինս
ընկալեալ իցէ , նոքա ըստ նմանու-
թեան ասողք ցորենոյ՝ բուսեալք
պարարտութեամբն :

Եւ որպէս հատն մերկ յերկիր
անկեալ բուսեալ առեալ արմատս ,
բերեալ ցօղուն , արձակեալ օտե-
ղըն , կապեալ ծունր , ջովացեալ ,
առլցեալ հասկաթուռ , ընդ միոյ
հատոյ բազումս առեալ ի շախ-
կանութիւն՝ սերմանելեացն պատ-
րաստէ . Նոյնպէս և անդ է տեսա-
նել՝ բուսեալ անձինք արդարօցն ,
նոյն մարմինք՝ նոյն հոգւով , բե-
րեալ զգործսն վաստակոցն արդա-
րութեանց անդատին՝ի գերեզմա-
նացն զարքայութիւնն . ընդ միոյ
սակաւուն , ընդ միոյ մեկնակ ան-
ձին՝ բիւրս և հազարս պայծա-
ռացուցեալս՝ անթիւ հատուց-
մունս առեալ բերիցեն . անդատին
ընդ յառնելն զփառս զգեննու-
ցուն . որպէս հասկն՝ որ զատողբու-

Թիւն յանձին ցուցանիցէ, և յըստեմարանս խնամոցն անկեալ դարանի :

Նոյնպէս փուշքն զհատկն մեղաւորացն պատեալ ներքուստ 'ի վերգայցեն. անդատին իբրեւ 'ի մօրէ զկերպարանո առեալ 'ի վեր բերիցէն զանօրէն գործոցն զպտուղսն : Որպէս 'ի հոգեւոր երգարանին նուագէ, Թէ անկաւ հուր' և ոչ տեսին զարեւ, մինչ չե 'ի միտ առեալ էր զփուշո իւրեանց . իբրեւ զդժնիկ բարկութեան, կենդանւոյն կիզցէ զնոսա :

Եւ զմինչ իցէ որ ասէն, Թէ մինչ չե 'ի միտ առեալ զփուշս իւրեանց . այսինքն յանհոգ դատարկութեան գործէին զմեղսն, մինչ ոչն դիտէին զյանցանս՝ յառաջագիր պատրաստեցան տանջանքն : Որպէս ուրեմն այլուր տեսէ. Թէ յառաջ քան զօր իւր՝ հասեալ պատահիցեն նմա ցաւք իւրեւ զջուրս : Որպէս 'ի սկզբանն փուշքն վասն մեղաւորացն յանցաւորութեան բուսան, նոյն և զյան.

ցաւորօքն ապառեալ բուսեալ՝
լուցկիք եղեալ այրիցեն անգատին
ընդ յառնելն։ Իսկ ձեզ աւագիկ
ազգ արար կանխեաց . որպէս զի
դուք ապրեցիք յայն ահագին
'ի հրոյն հեղեղէ . զի սուրբ սեր-
մանիքն ցանեացին 'ի ձեզ , և մի
փուշն այրելի :

ԿԵ . ԱՐԴ որդիք մարդկան
մինչև յերբ էք խտասիրոք , ըն-
դէր սիրէք զնանրութիւն և խըն-
դրէք զստութիւն : Ծաներո՞ւք
զաստուածագործ զսքանչելիսն՝ որ
առ ձեզն երեւեցաւ . զի այսու-
հետև ո՛չ թողցէ ստուգութիւնն
զամենայն բնակիչս աշխարհի , թէ
ոչ ծանիցեն զնա ամենայն ազգք
երկրի , և նմա ծառայեսցեն ընդ
միով լծով :

Խզեսցուք ասէ զկապանսնոցա .
և ընկեսցուք 'ի մէնջ զլուծ նոցա :
Արդ խզեցէք զկապանսն հեթա-
նոսութեան յանձանց ձերոց . և
ազատեցայք դուք 'ի մեղացն յան-
ցուածոցն . ուրախակից լինե՛լ
այնոցիկ՝ որ ծիծաղին 'ի կորուստ

ամբարշտաց . որպէս ասէ իմաս-
տութիւնն առ հանդերձեալս ,
թէ այսուհետեւ ես ծիծաղեցայց
զկորստեամբ ձերով . և թէ՛ այն
որ բնակեալն է յերկինս՝ ծիծա-
ղեսցէ զնոքօք , և տէր ինքնին ար-
համարհեցէ զնոսա : Յայնժամ
խօսեսցի ընդ նոսա բարկութեամբ
իւրով և սրտմտութեամբ իւրով
խռովեցուցէ զնոսա : Այս իսկ
ժամանակ է կշտամբութեան և
յանդիմանութեան . զի որդին
Աստուծոյ առեալ՝ի հօրէ՛ի ծնու
զէն իւրմէ զիշխանութիւնն դա-
տել զամենեւեան , որ ոչ պաշտեն
զհայր՝ դատի զնոսա . և որ ոչ
զորդին կամ զհոգին սուրբ՝ տան
ջեսցէ զնոսա :

Այլ ձեզ ճանաչելոյդ զհայր՝
բարբառ որդւոյն կանխեաց . ասէ
եւս կացի թագաւոր ՚ի նմանէ՛ ՚ի
պատմել ինձ զհրամանս տեառն .
հովուել զձեզ դաւազանաւ խրա-
տութեան երկաթոյն . և իբրեւ զկա-
ւեզէն անօթ փշրեսցէ զայնոսիկ՝
որ անհնազանդութեամբն դիմա-

գարձ լինիցին փրկութեանն, զի
անօթք կաւեղէնք իսկ են մարդիկ :
Արդ որ պիտանացուքն են՝ զայն
գանձու պատուականօք լցցէ :
Իսկ որ անպիտանքն են՝ զնոսա
տանջանօք և կորստեամբ լցցէ . զի
զարթուցեալ է տէր յամպոց սրբ
բոց իւրոց , այց առնել ամենայն
անօրէնութեանց մարդկան :

Արդ՝ թագաւորք զայս 'ի միտ
առէք , խրատեցարո՛ւք ամենեք
եան ոյք դատէք զերկիր . ծառա
յեցէք տեառն երկիւղիւ , և ցնծա
ցէք առաջի նորա գողութեամբ :
Ընկալարո՛ւք զխրատս նորա՝ զի մի՛
բարկասցի տէր , և կորնչիցիք 'ի
ճանապարհացն արդարութեան .
զի բորբոքեալ է բարկութիւն
նորա 'ի վերայ ձեր :

Իսկ երանի իցէ ձեզ՝ թէ մար
թիցէք աղաչել զերեսս տեառն ,
և յուսայք 'ի բազրւմ՝ ոգորմու
թիւն փրկութեան նորա . թողցէ
ձեզ և շնորհեոցէ ձեզ զյանցանա
ձեր : Ապա թէ յամառեալ կայ
ցէք՝ փշրեացէ զատամու՛նա 'ի բե

լանս ամբարշտաց, և արկցէ զձեզ
'՛ յաւիտենական տանջանան :

Ապա յճինչ օգուտ է այն զող,
'՛ումնն՝ որ անդ անկեալ 'ի միտս
ինիցի . այլ տե՛ս զինչ գոչէ մար-
կարէն, ո՛չ դք է 'ի դժոխս որ խոս-
տովանի առ քեզ . և ո՛չ դք է թէ
յայնմ մահու յիշէ զքեզ . զի այ-
նուհետեւ ոչ դք կարէ անցանել
լսաւ եդեալ սահմանն հաստա-
տութեանն :

Իսկ ժամանակ այս է ապաշխա-
րողաց, ողորմութիւն գտանելոյ .
առ այժմ՝ այսպէս ասէ մարգա-
րէն, թէ Աստուած դատաւոր
արդար, հզօր, և երկայնամիտ, որ
ոչ ածէ զարկութիւն իւր զօրհա-
նապաղ : Ապա այլ զինչ ասիցէ
արդեօք . քի թէ ոչ գարձցին, ըզ-
սուր իւր պեալ է, և զաղեղն իւր
լարեալ . և նոցա պատրաստեալ
է զանօթս մահու, և զնետոս հրե-
զէնս գործեալ, որոց երկնեն զա-
նօրէնութիւն . և յգութիւն նոցա՝
ասէ՝ ծնանի ցաւս :

Իսկ այնք որ լսեալ սքանչելու,

Թեանցն դարձցին յԱստուած յարարին, և պաշտիցեն զնա, այսպէսասէ . քաջալերեաց երկիր, խնդա և ուրախ լեր . զի մեծ արար տէր զառնեւն իւր ընդ քեզ :

Եւ մարդիկն այն՝ որ զարարիչն իւրեանց ոչ ճանաչեն, նոքա իբրեզանասունս համարեալ են . վան այնորիկ իբրեւ ընդ երէս խօսի . մի երկնչիւր երէ, զի բուսան քեզ ճարակք՝ ի դաշտս և յառապօրոս . զի քան զանապատս և անպօռուէին սիրտք մարդկան, և քան զդաշտս և անջրդի .

Արդ և այդի կոչէ զնուծեալսն, և Թզենի պաղարեւ քաղցրութեանցն յԱստուած պաշտութեանց բանիցն . որպէս և ասէ, Թէ որպէս քաղցր են ի քիմս իմ բանք քո քան զմեղ բերանոյ իմոյ . և դարձեալ՝ եթէ քաղցր ես դու տէր, և քաղցրութեամբ քո ուսո՞ ինձ զարդարութիւնս քո : Եւ դարձեալ առ Աստուածապաշտս գոչէ մարդարէն, ասէ, Լցցին կալք ցորենով . և զեղցին

հնձանք գինւոյ և իւղոյ . և հա-
տուցից ամացն՝ յորս եկեր մարա-
խըն , և ջորեակն , և ժանգն , և
թրթուրն , զոր իմ մեծ՝ զոր ա-
ռաքեցի՝ ի վերայ ձեր . ուտիջիք և
վայելեաջիք , և օրհնեսջիք զտէր
Աստուած ձեր :

Իսկ առ անօրէնսն այսպէս
ասէ . արկէք մանկաղս՝ զի հա-
եալ է ժամանակ կթոց . մտէք
հարկէք՝ զի լցեալ են , և զեզուն
գուրք իւրեանց , զի բազմացան
չարիք նոցա . վասն այնորիկ
ձայնք հնչեցին ի ձորն դատաս-
տանի :

ԿԶ . ի ԺԱՄԱՆԱԿՍՆ Աբրա-
համու արք Սողոմ՝ զգինին անօ-
րէնութեան . արդ խնդրեցաւ
և քննեցաւ ի բարձրագահաց
տեառնէն՝ ի հարիւրոց մինչև ի
տասն , և ոչ գտան ի նմա տասն
բաժակք արդարութեան : Զի
խաղղղ նոցա՝ էր խաղղղ դառնիճ,
և ողկոյղ նոցա ի դառնութիւն
լեղւոյ . սրտմտութիւնք վիշապաց
գինի նոցա . սրտմտութիւնք չա-

բաթոյնք իժից՝ անհնարին ա-
ռանց բժշկութեան , բաժակք
նոցա :

Վասն այնորիկ արքայց նոցա
զհամ հրաբաժակ գինւոյն այր-
ման նոցին , և կիզան նոքա բա-
ժակօքն իւրեանց : Լցեալ էին
շտեմարանք նոցա անօրէնու-
թեամբ , վասն այսորիկ հնչեաց
կործանումն նոցա : Հասեալ էր
'ի յանդա նոցա որումն . վասն
այնորիկ 'ի գործ անկաւ մանկաղն
նորա , հնձեաց եկեզ զնոսա 'ի
հրդեհի իւրում : Ուռկանն որ
պատեաց զնոսա , զոհեցան նոքա
նմին ուռկանի . և ծխեցան 'ի նմին
ցանցի , զի եղեն բաժին նորին :
Կերաւ թրթուր զնոսա և ծախեաց
զնոսա ջորեակ , և արածեաց զնո-
սա մարախն մեղաց իւրեանց .
վասն այնորիկ վազվաղակի գօսա-
ցան : Եւ արածեաց հուր զշե-
նուածս նոցա . տեղեաց 'ի նոսա
հուր , և յորդեցին վաակք հրե-
ղէնք 'ի մէջ նոցա . և եբարձ զխը-
ռիւն անկեալ 'ի միջոյ նոցա :

դեպք հրեզէնք յարեան 'ի մէջ
նոցա , և ողոզեցին այրեցին զեր-
կիր նոցա : Լքան շտեմարանք նո-
ցա հրով, և զեղան նովին հնձանք
նոցա . լքին զբաժակս մեզաց իւր-
եանց 'ի մրդոյն, որ արբին և կիզան
միանգամայն : Զի մի Ղովա է այն
բաժակն՝ որ գտաւ 'ի մէջ նոցա ,
ուստի ո՛չ արբին նոքա զուրախու-
թիւնն . եղև նա նոցա այլ բաժակ ,
և արքոյց նոցա զտրամուծիւն :

Բաժակ կենդանութեան՝ ուս-
տի ո՛չ կամեցան ըմպել զկենդա-
նութիւն , արքոյց նոցա զմահու-
դառնութիւն : Բաժակ քաղցրու-
թեան՝ որ ո՛չ քաղցրացաւ 'ի քիմն
նոցա , գառնութիւն բղխեաց 'ի
նմանէ . այն՝ որ հուր նոցա ո՛չ
այրէր զգալարան , այլ պահէր
զկանաչան , և տոչորէր 'ի գօսս
և այրէր զգօսացեալն : Արք զայն
բաժակ Յուդա Սկարովտացի և
այրեցաւ , զի ազազուն էր ծառն
նորա : Արբին զայս առաքեալքն
և գալարացան , և լքին անուշ
պտղովն զերկիրն ամենայն . տա-

բաժեցաւ հոտ ծաղկացն նոցա
ընդ տիեզերս : Արքութիւն նոցա
և գինի անուշ նոցա պաշտի յու-
րախութիւն վերնոց և ներքնոց ,
հրեշտակաց և մարգկան . և տէր
տաճարին ուրախ է 'ի նոսա իբ-
րև զայս բաժակքս՝ որ հասին ա-
ւասիկ արքուցանել ձեզ : Մի
Ղովտ՝ է այն բաժակն Աբրահա-
մեան որ գտաւ 'ի Սողոմ . ուս-
տի ոչ եղեն նոքա ուրախ , և ըստ
այնմ՝ ոչ գտաւ 'ի մէջ նոցա :

ԿԷ. ԱՀՅ երեսուն և եօթն
բաժակք Քրիստոսեանք՝ որ եկին
պաշտել զձեզ . հուր է զօրութիւն
նորա , և անուշ է համ՝ նորա .
ուրախութիւն է յայանիս նորա ,
և տրտմութիւն է 'ի ծածուկս
նորա : Զի թէ ըմպէք զնա արժանե-
ւօքն , այրեսցէ զախտս ձեր և
օրբեսցին անձիք ձեր :

Այրեցան մարմինք որդւոցն
Ահարոնի , և ոչ այրեաց հուրն
զպատմուճանս քահանայութեան
նոցա . սովոր է այս բաժակ այ-
րել զաղտեղիսն , և պահել զօր-

բեցեալսն : Արդ եթէ կամեսցիք
սիրով ըմպել զբաժակն երանու-
թեան՝ զօր յակամայ 'ի մէջ ձեր
բղխեաց, այրեսցէ զմեզս ձեր . և
ազատեցէ և ընտրեսցէ զանձինս
ձեր յուրախութիւն :

Իսկ եթէ արդեօք ինչ գայցէ
զմօք ձերովք, թէ մէք սպանաք
զսուրբ վկայսն : Զայս և Պօղոս
անօթ ընտրութեանն, 'ի տգիտու-
թեան հրէութեանն ժամանակին,
որ եկն 'ի քարոզութիւն առաքելոցն,
'ի հալածման նոցին սպան նա
զՍտեփանոս, որ եղև վկայ Աստ-
ուածութեն խոնարհութեանն,
և անդէն բարձրութեան 'ի նոյն :

Արդ ահա և դուք որ տգիտա-
ցայք, արբէք զբաժակդ զայդ՝
զոր մզեցին ձեռք ձեր . զի զոր
վկայեցին նոքա և մեռան՝ նոյն
մահու կենդանացան նոքին, և
եւրին 'ի վիճակս երկնացորս :

Եւ Ստեփանոս 'ի ժամ մահ-
ուն իւրոյ ետես զերկին բացեալ՝
և զօրդին ընդ աջմէ հօր իւրոյ
ծնողին, և խնդրեաց զթողութիւն

սպանողացն իւրոց, ելոյծ զկա-
պանս ամբարշտութեաննոցաբա,
ընխօսութեամբ ազօթից իւրոց,
գազարեցոյց զգոչումն արեան
իւրոյ, լուեցոյց զբողոք տանջման
իւրոյ, հայցեաց ի տեառնէ զթո-
ղութիւննոցա :

Վասն այսորիկ եբարձ վիրադ
Պօղոս նորա զլուծն՝ զոր ձգէր եզն
ամուլոցն . և էառ յանձն զտան-
ջանս նորին, և արբ զնոյն բաժակ
մահու նորա . եզև վկայ բանից նո-
րա ընդ նմին հաւասարորդ առ
տէր իւր . ետես զնոյն տեսիլ, և
լուաւ զնոյն անձառութիւն բա-
նիցն՝ զոր ետես Ստեփանոս :

Արդ դուք սպանող էք այսց
սպանելոց, հաւատացէք զհաւա-
տըս նոցա, և ձգեցէք զլուծս
նոցա, և ընկեցէք յանձանց ձերոց
զլուծ մեղաց, լերուք վկայք ճշ-
մարտութեանն քարոզաց: Արբէք
զնոյն բաժակ հոգեւոր ըմպելոյն,
և եզերուք կցորդք նոցա . և իջցեն
մարգասէր սիրոյն վտակք յանդա-
սրտից, պարարտացուցանել զեր-

կիր մտաց քարոզութեամբն՝ որ 'ի ձեզ տոհմական լինի . զօրաւոր հաւատովք ձեր 'ի նա՝ ըմպել ձեզ զքաժական մարդասիրութեան զտուիչ հրոյն ընտրութեան , որ պէս 'ի ժամանակս հրէութեանն քահանայութեանն՝ 'ի գերութեանն . Առդ առեալ զկենդանի հուրն պատարագացն , տարեալ քահանայիցն արկին 'ի Զոհրն և հուրն 'ի Զուր դարձաւ . և յետ ամացն եօթանասնից 'ի դարձին երթեալ առին զԶուրն , և բերեալ արկին զողջակիղօքն : Իբրեւ շինեցաւ տաճարն , և Զուրն դարձաւ 'ի ընտելիւն հրոյ . վասն զի ըստ պիտոյից կարող է փոփոխել զկերպարանան՝ և զարդիւնս ըստ իրացն մատուցանել . մանաւանդ այս սքանչելութեան հուր՝ երեւեալ ըստ մասանց մասանց հոգւոյն սրբոյ :

Որպէս հուրն 'ի մէջ գալարոյն կանաչ ոստոցն մորենոյն երեւեալ՝ պահեաց զնա անթառամ . զի հուրն լուսատու պահեաց .

զմորենին, և ապրեցոյց զՄովսէս,
 և եղև նմա բաժակ ուրախութեց :
 Արբ 'ի նմանէ Մովսէս՝ որ յու-
 սացաւ 'ի նա . ապրեցոյց զանա-
 սունս Իսրայէլի, և խանձեաց զըս-
 տացուածս Եգիպտոսի 'ի մէջ
 կարկախն . և 'ի մէջ ծովուն արբոյց
 զբաժակն Իսրայէլի, զի արբին
 զհոգին և երգէին 'ի մէջ ծովուն,
 որում մատուռակէր Մարիամ
 քնարաւն . զի անցին ընդ ծովն
 յաղթ և օրհնեցին :

Արբին և յայնմ բաժակէ և
 Եգիպտացիքն, և արբեցան 'ի բա-
 ժակէ սեանն՝ որ կապեաց զան-
 իւս կառաց նոցա . գլորեաց զնո-
 սա մրուր նորա, և զարկոյց զնոսա
 հոս նորա : Արբ ժողովուրդն
 զարտնջման բաժակն՝ զոր խառ-
 նեաց բարկութիւն . արբոյց նոցա
 բաժակ քննման՝ ուր պարտաւո-
 րեցան նոքա :

ԿԸ. ՍԻՒՆՆ սուրբ, որ ընդ ամ
 պըս օգոց հովանոցանայր նոցա 'ի
 տապ խորշակին 'ի տունջեան, և
 լուսատու ջեռուցանէր զնոսա 'ի

ցրտոյ սառածմանեացն՝ 'ի գիշերաւ
պահուածեան առաջնորդութեն,
նոյն սիւն ըստ ժամանակի ժամա-
նակի փոփոխեալ՝ ըստ պիտոյից
նոցա զպէտան պատրաստէր :

Երբեմն վիմացեալ հոսէր նոցա
յապուրդ՝ 'ի ծարաւ վտակսանուշ
ջուրցն. զի ինքն Քրիստոս էր այն՝
որ ընդ ամենայնին զամենայն ունի
լիութիւն, լցեալ բարերարէր նոցա.
որ երբեմն քաղցրութիւն հացին,
և երբեմն թռչնօքն. իսկ երբեմն
զքաղցրութիւն աղբերացն բղխէր
նոցա. և բաժակ հոգւոյն սրբոյ
ուրախ առնէր զնոսա :

Իսկ ըստ նոցա խստապարանո-
ցութեան և ողնդժնեայ բարուցն,
խառնէր տայր նոցա զբաժակն
բարկութեան : Զի այս բաժակ
թէպէտ հուր՝ թէպէտ ջուր,
կարէ զցօրութիւն իւր փոխել
յինչ և կամի. երբեմն ձիւն լինի
և երբեմն սառն. երբեմն անձրև,
երբեմն՝ 'ի հուր փայլակն դառ-
նայ. և երբեմն ցօզ սնուցիչ բու-
սոյ, կերակրել զցազանս և զթրու-

չունս, զերէ և զանասուն . և պատ-
րաստէ զդարմանս մարդկան և
զինամս արարածոց : Նոյն կարէ
և հոգեւոր ցօղել, բուսուցանել
սերմհաճոյկամաց վերնոյն, պատ-
րաստել բանաւոր հօտիցն զկերա-
կուրն անապականութեան :

Երբեմն քաղցր անձրեւս շայե-
կան բուսուցիչ երկրապարար
խարակիչ փայլատակմամբն , ըզ-
ջերմն գոլն արկեալ առ 'ի բոյսն
քրանացուցանէ , արբուցանէ զըս-
տեղն յուրախութիւն և զփթի-
թըն յուրախութիւն զուարթու-
թեան : Կրկնակի պահանջէ զգո-
հութիւն տալեացն շնորհողին .
յորժամ օգտի յաճախութեանցն,
զայս բաժակ արբուցանէ . զի և
ամպք սպասաւորք հրամանացն
մատուակեն : Զի թէպէտ լը-
ցեալ պատրաստեալ լի անձրե-
ւով զերեսս երկնից ունիցին , այլ
'ի գալն և յարձակելն , 'ի տալն 'ի
մատուակելն երկրի , յորժամ
կամի՝ զշայեկանսն մատուցանէ :
Իսկ յորժամ ոչ՝ զգժնդական ,

զեղեալն և զձիւն և զվնասարեր
կարկուտն . այրիչ նշողիւքն տա-
պացուցանէ, 'ի ժանգառութիւն
պատրաստէ զվնասն , և չարաթոյն
օգոցն շնչմամբ իստութեան դառ-
նութեան՝ խորշակահար ցամա-
քեցուցանէ . զվարսաձև բոյսն դա-
ւարոյն մօտ առ կարճիսն այրե-
ցուցանէ :

ԿԻԺ. ԱՄՊՈՎՔՆ զհրամանսն
կատարէ . զի ընակտն իմն է ամ-
պովքն կատարել 'ի սկզբանցն ,
իբրև ընդունիչ հրամանացն և
պաշտօնեայ մատուակութեցն
առ մարդիկ երեւեալ . երբեմն
բարկութեանց , երբեմն ողորմու-
թեանց :

Զի յորժամ կամէր Աստուած
առ մարդիկ երեւել՝ զզօրութիւնն
յամպն ծածկեալ առաքատեալ
պահէր . զի ոչ կարէին համօրէն
մարդիկ ժուժել բաւել տեսլեան
Աստուածութեանն, այլ փակեալ
զերկինս իբրև սրահակաւ իմն
յինքն վարագուրեալ, զի մի ան-
ժոյժ եղեալ արարածք կիզգին :

Հա թէպէտ երեւէր յայնմ
 ժամանակի ումեք ումեք արժա-
 նաւորացն, ըստ նոցա հանգուր-
 ժելոյ տեսանելոյ տեսանելեացն
 երեւէր . զի նոքա տեսանել կա-
 րասցեն , որպէս Մովսէսն : Կամ
 գլխովին ժողովրդեանն 'ի Սինէա-
 կանն լերինն իջեալ ամպովն պա-
 տեալ երեւէր , և անտի խօսէր
 ընդ նոսա . նա և յամենայն 'ի
 դարսն նոյնպիսի երեւեալ ամ-
 պով :

Իսկ սրբոյն Եղեկիելի հոգեւոյ
 մարգարէին՝ ևս հռչակական տես-
 լեամք երեւեալ . սակայն ո՛չ ա-
 ռանց ամպոյ տեսաւ երբէք ու-
 րեք ամենայն մտնողեաց : Սոյնպէս
 և հոգեկիր մարգարէն 'ի տես-
 լեանն իւրում պատմէ . առէ ,
 տեսի զի հոգի վերացեալ գայր 'ի
 կողմանցն հիւսիւսոյ . և ամպ մեծ
 'ի նմա , և լոյս սաստիկ զնովաւ .
 և հուր կայծակունք հատանէին
 'ի նմանէ . և մէջն նորա տեսիլ
 արեգական , և ճառագայթ հրոյ :
 Սակայն լոյս և հուր , և ո՛չ ա-

աւանց ամպոյ . զի լոյսն 'ի լուաւորեւ զպիտոյսն , և հուրն այրեւ զանպիտանան բարկութեամբն : Իսկ ամպն՝ երկոցուն զերկոսին մատուռակեւ տայ յարբանեկեւ . զի հուրն զմեղաւորսն այրէ . և բարեացն՝ զհոգին շնորհացն որդէգրութեան արբուցանէ . իսկ չարացն զկայծակունսն արբուցանէ , և զլոյսն ծխախառն հեղձամղձուկ նեղութեան տանջանացն : Կաւ մեծութեանն իսկ ամպք գտանին սպասաւորք . որպէս և տեսողն պատմէ , թէ ամպք փոշի են ոտից նորա :

Եւ վասն յորդեւոցն բազմացեւոցն ամբարշտութեանց աւաց . Ասէ , սաստէ ծովու , և ցամաքեցուցանէ , և զգետս ամենայն աւերէ : Վասն զի զծովն մեղաց ցամաքեցուսցէ , և զգետս անօրէնութեան կասեցուսցէ : Զի զնեխականն , և զմահականն , և զպղտորն , և զկացունն պարզեացէ :

Իսկ իւրոցն ապաւինեւոցն 'ի նա

յուռացելոց՝ վերդուծիւն ծովացեալ և բազմացեալ, և գետ առանց մեղաց յորգեսցէ : Ասան որոյ միւս մարդարէն ասէ 'ի նոյն պարու երգոյն իւրոյ, թէ զգետա ջրուեսցես, և զերկիր գողացուցես 'ի սաստիկութենէ անձրեւի քոյ՝ որ անցանէն ընդ սա : Զի զջուրս սաստիկութեան 'ի վերուստ հոսեցէ 'ի վերայ ջուրցն, զի զջուրսն գտունացեալս 'ի բաց մղեալ մերժեցէ . զի այնմ մըտեալ որ սրբահամն է, զազտելն և զգարշացեալն 'ի բաց անցուցէ :

Արդէս միւս տեսանողն 'ի նոյն նուազեաց, և անգէն զնոյն միահամուռ մեկնեաց : Ասէ, անձրեւ կամաց պատրաստեցեր Աստուած ժողովրդեան քո . զի թէպէտ և հիւանդացաւ՝ սակայն գուհատատեցեր զնա . զի 'ի մեղաց ծովուն ըմբռնեալք, և 'ի նոյն ախտիւն հիւանդացեալք և կապեալք յամբարշտութեան կապանան : Ասան այնորիկ զծովն անուշ

անհամութեան քամեալ, և ցա-
մաքեցուցեալ զակնադբեւրն նորա,
և զանձրև սաստից տեղասցէ առ
մարդիկ :

Որպէս 'ի յայս հայեցեալ եր-
գեաց մարգարէն, խորք խորոց
կարդացին առ քեզ 'ի ձայն տա-
հանաց քոց . զի իբրև սահանք
հոգեւոր պատգամացն 'ի վերայ
կուտակին, և զախտաժէտան և
զցաւագնոտան 'ի բաց կորուսցեն :

Եւ ցօյն բժշկական եղև առող-
ջացուցիչ՝ որպէս և ասէն, եթէ
ցօղն որ ցօղէ 'ի քէն՝ այն բժշկու-
թիւն է նոցա, զի գարձցին առ
նա երկիւղիւ : Զի այնք որ սիրով
ոչ գարձան առ նա՝ ահիւ պատ-
րաստեաց . արար զնոսա իւր ժա-
ռանգութիւն, որպէս զձեզդ :
Զի նախ զհեզեղն մեղաց 'ի ձէնջ
'ի բաց անցուցէ, և ապա տացէ
ձեզ զառատութիւն շնորհաց իւ-
րոց :

Զի 'ի ձէնջ բխեալ յորդեացեն
իբրև զգետս արդարութիւնք, և
իրաւունք իբրև զճուրս հեղեղաց

բազմասցին . և ապա զիւր գիտու-
թիւնն կենացն ձերոց՝ յամպոց
ողորմութեան 'ի ձեզ տեղացէ .
որպէս և ասէն , թէ անձրե կամաց
պատրաստեցեր Աստուած ժողո-
վդեան քո . զի թէպէտ հիւան-
դացաւ , սակայն դու հաստատե-
ցեր զնա : Ապա զովսս փափկու-
թեան տացես ըմպել արժանեացն ,
ըստ բանի հոգեւորական երգչին՝
որ ասէ . թէ 'ի քէն է տէր աղ-
բիւր կենաց , և լուսովքո տեսա-
նեմք զլոյս . և թէ ծագեա՛ զողոր-
մութիւնս քո՝ որք ճանաչեն
զքեզ : Իսկ իւրոց ճանաչացն
ծագէ , և աղբիւրքն իմաստու-
թեան 'ի նոյն լուսոյ ականէն
առ նոսին բղխեալ : Իսկ անիմաս-
տիցն՝ այրիչ վտակքն , և ողողիչք
և հրդեհիչք և տոչորականք :

Եւ քանզի իբրեւ հուր յերկրի
վառեալ էրն մեղքն՝ առ 'ի տալ
լոյս . զի անթաքուստ լիցին 'ի
վրէժխնդրութենէն՝ որ 'ի վերայն
էր հասանելոյ : Վասն որոյ յա-
ռաջագոյն կանխեաց յառաջա-

գէտ մարգարէութիւնն զիրացն
 զեւրոց ասացելոց հաստել. որ-
 պէս ասէ, տեաի 'ի մարգիկ ըզ-
 մեզան ծովացեալս, բազմացեալս,
 հեղեղեալս. որպէս միանգամ
 մեկնեցաւ առական յաւուրս Նոյ-
 եան գարին. ծովացեալ մեզացն
 յերկրի, ընդ նմին ծովացան և
 ջուղքն, կորուսանել զմարգիկ
 սաստկացան:

Հ. ԱՐԴ սրբոցն մարգա-
 րէիցն զիրացն զեղելոց զառական
 յաճախագոյնս 'ի մէջ բերեալ,
 թերեւ եղելովքն ահ արկեալ՝
 զնոսա յիւրաքանչիւր ամբարշ-
 տութեանց փրկել կարացեն:
 Այսան այսորիկ յաճախագոյնս
 երբեմն զՍոդոմայեցիան հրկի-
 զեալս, երբեմն զհեղեղամած
 մարգիկն ջրահեղձոյց գարին՝ յօ-
 րինակ առեալ, երբեմն զհար-
 ուածս Եգիպտոսի և զայլոց
 բազմոց, և զտնօրէնութիւն ծո-
 վացեալս կոչէ, և փարատել յեր-
 կրէ խոտտանայ: Եւ գարձեալ
 զարգարութիւն յերկրի խոտա-

նայ գներէ. և քան զջրհեղեղն ևս
յորդագոյնս բազմացուցանել, և
զերաւուան ծաղկեցուցանել :

Ասան աշտրիկ անցանել մարդ-
կան ընդ յանցութե ծովն, գոչե
մարդարէն և ասէ. անցցեն ընդ-
ծովն յաղթ, և հերձցեն զաղտ
ծովուն, այսինքն է զամբարշտու-
թիւնս. և թէ՛ ցամաքեսցեն
ստոյտք գետոց, այսինքն մեղացն
յորդութիւնքն : Ասան որոյ
միւս մարդարէն ասէ, թէ ՚ի վե-
րայ գետոց բարկասցիս տէր, կամ
սրտմտութիւն քո ՚ի վերայ ծո-
վուց և կամ բարկութիւն քո ՚ի
վերայ գետոց :

Զի անցէ զյորդութեան անձ-
րեւն, որ ջուրքն սուրբք կեն-
դանութեան հոռանք մերժեցեն
զջուրս ամբարշտութեան, և ծած-
կեսցեն յերկրի զգառնութիւն չա-
րութեան տգիտութեան ամ-
բարշտութեան մարդկան : Որ-
պէս ասէ մարդարէն, թէ լլցի
երկիր գիտութեամբ տեսան՝
կրթեւ ջուրք բազումք զի ծածկեն

զծովս . յայնմ 'ի կորստական
 ջուրցն ասէ՝ 'ի կորուսիչ և 'ի
 հեղձուցիչ . թէ զայն ջուրս ծած-
 կէ՝ որ արդոյց զերկիրս 'ի հրա-
 պոյրս պղտորս . որ առաւելագոյն
 ևս վասն հրապուրանացն՝ 'ի կռա-
 պաշտութիւնն որ յորդեն՝ մո-
 լեզնեալ էին յաշխարհի . Զի
 հանցէ զամսն հոգեւնկալ՝ որ մար-
 քարէին Նզեկիէլի երեւեցաւ . զի
 նոյն ամպ տեղացէ 'ի մարդիկ
 շնորհս գիտութեան . և նոյն գա-
 լարացուցէ և զչորութիւնն 'ի
 բոյս չըջեացէ :

Իսկ պշտացելովքն որ 'ի հաւ-
 անութիւն գալ ոչ կամին՝ արմի-
 ուեացէ զանձրև հրեղէն փայլատա-
 կանց կիզուլ, յայրել, և 'ի վախ-
 ճանել, մատուցէ ըմպել զբա-
 ժակն : Որպէս 'ի տասներորդում
 սաղմոսին նուագէ տեսանողն, թէ
 տեղացէ 'ի վերայ մեղաւորաց
 որոգայթ , հուր և ծծումբ , այս
 միտիկ է բաժին բաժակի նորա :

Զի տէր արգար է և զարդա-
 րութիւն սիրէ . և արգարութեամբ

կամի առ ինքն կոչել զձեզ յոր-
գէգրութիւն . զի հոգիւնկալ
ամսն Աստուածակիր Ճշմարտու-
թեան սովոր է տեղալ յոգիս
մարդկան զգիտութեան ուսուցու-
թիւն . տնկել 'ի տիրոս մարդկան
զերկիւղ Աստուածապաշտութիւն ,
և մատուցակել զսէրն Քրիստոսի
արարչին առ արարածս . և նորուն
կամօքն ամբառնալ 'ի բարձրութի
տիրոյն Աստուածութեանն , զոր
ձեզ պարտ է ընդունել :

ՀԱ. ԶԻ և ամալք սպասաւորք,
առեալ զհրաման 'ի տեառնէ ,
իջեալ 'ի բարձանց 'ի խորութիւն
անդնդական ծովուցն խոնարհ՝
առ եթերացն առննթեր լցեալ
ուսուցեալ , ամփոփեալք զբազ-
մութիւն ջուրցն , խառնեալք վե-
րացեալք՝ տարածեալք ծած-
կեալ զերեսս երկնից լի որոտմամբ,
ցօղադին առատութեամբ զարար-
չին հրամանս կատարեն , առ 'ի
ներքոյս մատուցակեն :

Ո՞րչափ ևս առաւել այս վկայքս,
որ վերացան 'ի սէր Աստուածու-

Թեանն՝ առ որս Աստուած խո-
նարհեցաւ, ևս առաւելագոյն
առին զշնորհս հոգւոյն, ևս առա-
ւել լցան պարգեւօքն : Որ զմար-
մինս իւրեանց ետուն 'ի գանձն
տէրունի, զի միւսանգամ առջէն
անգրէն, նորոգեալ զհնացեալսն :
Եւ լցեալ Աստուածական պատ-
գամօքն, գուն եղեալ և ճգնու-
թեամբ քարոզեցին . և տեղացին
'ի ձեզ զտեղ երկնաւոր շնորհացն .
և փայլատակեցին 'ի ձեզ զլոյս և
զհօւր միանգամայն, և զԱս-
տուածընկալ զամպն և զօգուան
'ի ձեզ հոսեցին : Փոխանակ աս-
պաշուի տեղալի որոտալոյն ա-
հագնութեան, Աստուած որոտաց
առ ձեզ ևս ահագնագոյնս, և
կամեցեալ զձերն կեանս և զփր-
կութիւն :

Եւ սգբա որ ատեցին զերկիրս,
և զամենայն ինչ որ 'ի ամա, և սի-
րեցին զերկինս և զպատուիրանս
Թագաւորին արարչին՝ որ նստին 'ի
վերայ նորա . որ ընկալաւ զնոսա
և զողիս նոցա, 'ի լուսեղէն և

յերկնաւոր յարկսն յափշտակե-
ցան նոքա . որ զուարթակից երկ-
նաւորացն եղեն կենդանիք . որ
փոխեցան 'ի տկարութենէս 'ի
զօրութիւն , յապականութենէս
յանապականութիւն , 'ի մահուա-
նէս յանմահութիւն . զի յաղթե-
ցին մարմնեղէն ցանգութեանն ,
և հաղորդեցան Աստուածեղէն
փառացն . որ նորոգեցան 'ի փառա-
անպատումս , և զերծան յանպի-
տոյիցն . և ոսկերք նոցա տաճար են
Աստուածութեանն հոգւոյ . քան
զի և առ տէրն իւրեանց կենդանի
են , և սուրբ հոգիք նոցա գգւեալ
պահին կենդանիք :

Իսկ մարմինք նոցա և ոսկերք
նոցա Աստուծոյ տաճարք են 'ի
միջի ձերում . զի ոչ այլ իւրի
կարէք դուք զԱստուած ընդ ձեզ
հաշտեցուցանել և մերձենալ առ
Աստուած , եթէ ոչ բարեխօսու-
թեամբ աղօթից նոցա . և հաւա-
նել ձեզ հաւատոցն , այնց՝ որով
նոքայն վերացան . և արժանի եղեն
եւանել 'ի ծովն կենդանի , և անափ

հոսել 'ի ձեզ զվտակս քարոզու-
թեան Աստուածական պատ-
գամացն . և պաշտել ձեզ զբաժակն
արարչական սիրոյն՝ թէ ընդ ու-
նել մարթաշէք : Զի ոչ զոր
թողուցու ըստ անձանց կամս
գնալ . այլ եթէ կամիք , և եթէ
ոչ , սակայն զոր Աստուածն կամի՝
զայն էք կատարելոց :

ՀԲ . ՔԱՆԶԻ իբրև ետես Աս-
տուած զազգս մարդկան տկարաց-
եալ և եղծեալ հիւանդութեան
մեղօքն , եկն իբրև զբժիշկ բժշկել-
զի մի 'ի հիւանդութենէ մեղացն
մեռանիցին . որում և վկայէ մար-
դարէն և ասէ , զի թէպէտ և հի-
ւանդացաւ՝ սակայն գու հաս-
տատեցեր զնա :

Արդ այն գլխածն և մարդա-
սէրն՝ որ իսկզբանէ էր յաւիտե-
նից հաստիչ արարիչն ամենայնի .
որ նոյն ինքն բժիշկ իւրոց արա-
րածոցն ծագի՝ որպէս ասէ մար-
դարէութիւնն . Ծագեացէ ձեզ
երկիւզածաց անուան խոյ արե-
գակն արդարութեան , և բժշկու-

Թիւն 'ի Թեւա իւր :

Ո՛վ իցէ արեգակն արդարու
Թեան , Թէ ոչ որ խոնարհեցան
և ծագեաց զիւր ճառագայթան
ամենայն հիւանդացելոցն և յախ
անկելոցն մեղքն , նոյն է որ 'ի
հօրէն ծագեաց . զի նա միայն է,
որ կարէ լուսաւորել զոգիս խա-
ւարեալս մարդկան . և զուարճա-
ցուցանել զանձինս ատուերանլո-
տաց անկելոցն :

Եւ նա ինքն է՝ որ յայցել կորս-
տեանդ ձերում . որոյ ճառա-
գայթիւք նորա կեան արարածք
եղեալք 'ի նմանէ ամենայնք : Նաև
զարդն երկնից , այսինքն են լու-
սաւորքն , զիւրեանց լոյսն յակ-
նարկել ճառագայթից նորա 'ի
մէջ արարածոց նորա ջահացու-
ցանեն՝ առ 'ի տալ լոյս երկրի . և
լի են լուսով նորա երկինք և աշ-
խարհ :

Եւ հոգի նորա՝ նշոյլք ճառա-
գայթից նորին էութեանն . որ
խոնարհեցաւ կամօք գթութեամբ
իւրով , կամօք եկն 'ի լուսաւորել

զարարածօ . զի էին խաւարեալ
եկն 'ի տալ ծագել զլոյս իւր :

Իսկ եթէ ոչ կամիցին բանալ
զսիրտս իւրեանց նորա ճառա-
գայլթիցն Աստուածութեանն,
այրեսցէ մինչև իսպառ . որպէս
և ասէն , թէ հուր բորբոքեցաւ 'ի
բարկութենէ իմմէ , այրեսցէ և
իջցէ մինչև 'ի գժոխս ներքինս .
կերիցէ զերկիր և զամենայն բոյս
երկրի նոցա . վառեսցին հրով՝
բորբոքեսցին հիմունք լերանց
նոցա :

Զի՛ , կամ ընդէր , կամ որպէս
զհիմունս մատուցեալ հրդեհիցէ .
այլ քանզի հիմնացեալ էին մեղքն
յերկրի զօրացեալք , վասն այսո-
րիկ հիմամբք և արմատովքն հան-
գերձ զչարն կործանիցէ , և իլեացէ
զմոլորութիւնն յերկրէ . առհա-
սարակ և զմոլորութիւն կռաւաղ-
տութեան ջնջել և 'ի բաց կորու-
սանել , որպէս սկիզբն տանջա-
նացդ առ ձեզ ցուցաւ :

Զի յորժամ ծովու զնմանու-
թիւն , զմեղացն քամելոց և յըս-

տակելոց ճառս բերէ 'ի մէջ, զի
զգժնգական հեղձուցանէ անգրէն
լսա չհրութեանն նմանութեան
խտասրաութեան ընդգիմաստվո-
րութեան պիտոյիցն՝ ապարասան
ապարթանական Փարաւոնեան
զօրուն վաշաացեալ գնդօքն, և
բազմացեալ կռուօքն, և սպառա-
զէն առն և ձիոյն նիզակօք, և
անթիւ երիվարօքն վառելովք 'ի
ջուրսն կորնչել:

Չի 'ի չափաւոր ժամանակին՝
տռոգմովք կարի պիտոյեն առ ա-
մենայն բոյսս սերման. իսկ յորդն և
անչափն՝ նեխէ ապականէ և կո-
րուսանէ. իսկ որ կարին բազմա-
նայ, ողողէ անյիշատակ ջնջէ:
Սոյնօրինակ և լոյսն ցանկալի է
յաչամեր, այլ յորժամ ջերմակիծ
առնէ՝ լնասէ. ըստ երրայտեան
բանակին՝ որ հակառակ կացեալ
ընդ Մովսէսի, այրեցան 'ի բարկու-
թենէն Աստուծոյ:

Իսկ ցամաք երկիրս բնակու-
թիւն է մեր. և ամենայն օգուտք
և պատշաճականք կենաց մերոց

'ի ամանէ՝ և 'ի վերայ ատրա, և
 գայեկութեան գարմանք ըստ
 նմանութեան կաթինն 'ի մօրէ
 մեզ յայնմանէ: Ասան որոյ նոյն
 խնամակալ մեզ երկիրս պայծեաց
 պատառեցաւ եբայ՝ զիւր թանձ-
 րութիւնն, և եկուլ միանգամայն.
 կենդանւոյն 'ի դժոխս յուղար-
 կեաց զՆեւտացիան, որ իշխեցին
 յինչաց քերեւ, և արհամարհել
 զընտրեալն և զսիրելին Աստուծոյ
 զԾովսէս. յայնմ ժամանակի այս
 եղև:

ՀԳ. ԻՍԿ արդ զի առաքեաց
 Աստուած զորդին իւր առ մար-
 դիկ, որ եկն և շրջեցաւ ընդ աշ-
 խարհս, և առաքեաց զիւր առա-
 քեալսն ընդ երկիր ամենայն. և
 այսք երանելիք որ առ ձեզ հա-
 սին, ոչ միայն զլոկ բանս՝ այլև
 զնշանս արուեստիցն ցուցին ձեզ
 ձերով պատուհասիւք:

Արդ որք անգոսնեցին զԾա-
 ռայն Աստուծոյ զԾովսէս, այն-
 պիսի պատուհասիւքն արժանի:
 Իսկ որք իշխեցին ընդդէմ Աստ-

ուածորդւոյն խստանալ, որպիսի լինիցին պատժոց պատուհասից արժանի:

Զի նոքա որ յերկրաւոր հրամանատուէն հրաժարեցին՝ այնչափ բարկութեան եղեն պատահեալք: Իսկ որք յերկնաւորէն հրաժարեցին՝ այնչափ ևս լիցին դիպեալք տանջանացն:

Քանզի տէր Աստուածորդին առաքեալ ՚ի հօրէ, յորժամ զիւր առաքեալն զսիրելիան առաքէր ընդ ամենայն երկիր, այսպէս եհատ զգատավճիռն և հաստատեաց. ապէ, որ զձեզ ընդունի՝ զիս ընդունի. և որ զիսն ընդունի՝ ընդունի զհայրն իմ:

Արդ թէպէտ երէկ սպանէք գուք զնոսա, Աստուծոյն նոքա կենդանի են, և յաւիտեան նոքա կենդանի են լինելոց: Արդ նոցին բարեխօսութեամբ հաճեցարուք ընդ Աստուծոյ՝ ըստ խրատուսոցին առաքելակցին ձերոց առաքելոցս՝ մեծին Պօղոսի. որ ասէն, թէ մեօք հաճեցարուք ընդ Առ

առւծոյ՝ 'ի ձեռն մահու որդւոյ
նորա . զի որդին Աստուծոյ մե-
ռաւ և եկաց : Սոյնպէս և վկայքն
նորա սիրելիքն կենդանի են, և
ձեզ բարեխօս :

Զի որդին Աստուծոյ նա ինք-
նին ձեզ քարոզ աւետեաց . և
ինքնին ձեզ մատուակ ուրա-
խարար պատգամացն : Նա ինքնին
ձեզ հրաւիրակ յարքայութիւնն .
նա ինքնին պաշտօնեայ իւրոց
բարեացն . նա ինքնին բազուկս
'ի վեր հարեալ՝ 'ի մէջ գետին ան-
ցեալ պարգեւատու լինի իւրոցն
արժանեացն : Նա ինքնին ահար-
կու լինի և գարձուցիչ 'ի վերայ
այնոցիկ՝ որ ոչն ճանաչեն զնա .
նա ինքնին գտակ է՝ որ կորուս-
եալն են 'ի նորա բարեացն : Նա
ինքնին առաջնորդ լինի մօլորելոցն,
որք մօլորեալ են 'ի նորա ճանա-
պարհացն : Նա ինքնին նաւահան-
գիստ լինի այնոցիկ՝ զոր ալիք աճ
բարշտութեան մեղացն պաշարե-
ցին իբրև զձեզդ : Նա ինքնին լինի
գարձուցիչ գերութեան՝ որք

խցեն գերեալք 'ի մեղս իբրեւ զձե-
զդդ : Նա ինքնին լինի բժիշկ վերա-
ւորելոց՝ որ ամբարշտութեամբն
են վերաւորեալք իբրեւ զձեզդ :
Նա ինքնին լինի օգնական՝ որք
Թափեալ են յօգնականութեցն
զնայն ճանաչելոյ : Նա ինքնին
լինի տպաւէն յուսացելոց 'ի նա ,
'ի մշտնջենաւորն յանկէտ յանու-
պառ յանպատում՝ յանվտխ-
ճան արքայութիւն :

Որ նայի քաղցրութեամբ յա-
րարածս իւր , և գթութեամբն
իւրով կերակրէ զչարս և զբարիս .
այլ և խրատէ զամենեւեան՝ զի
յորդէգրութիւն կոչման Աստ-
ուածութեանն մերձենալ ար-
ժանիս արասցէ :

Այլ ձեզ յայտնի լինիցի՝ զի
այս այսպէս է . զի Աստուած
մարդասէր կամի՝ զի ժառանգս
արասցէ զձեզ ինքեան : Այլ յայն
ժամ մինչ ոչ գիտէիք գուք զԱս-
տուած , ծառայէիք գուք այնոցիկ՝
որք ոչ էին 'ի բնէ Աստուածք .
այլ այժմիկ ծաներուք գուք զԱս-

տուած , մանաւանդ թէ Ար-
տուած իսկ ծանեալ զձեզ . զի
էիք դուք մոլորեալք յարարածս
տկարս և 'ի պաշտօն անոտի , և 'ի
լուծ ծառայութեան մեղացն է-
իք հնազանդեալ . այլ այժմ
ազատեցայք յայնմանէ յանօգուտ
կամացն ըծոյ ծառայութեանն
'ի ստրկութենէ անտի , 'ի Քրիս-
տոս Յիսուս 'ի տէր մեր յորդին
Աստուծոյ :

Զգոյշ ընդդէմ դուք հրաժա-
րիցէք 'ի խօսելեաց աստի . զի թէ
այնք ո՛չ կարացին ապրել՝ որ յեր-
րաւոր հրամանատուէն իշխեցին
հրաժարել . ո՞րչափ ևս առաւել
մէք եթէ յերկնաւորէն թիկունս
գարձուցանեմք : Որոյ ձայնն զեր-
կիր շարժեաց յայնժամ , գարձ-
եալ այժմիկ խոտոացեալ է և
ասէ . միւսանգամ շարժեցից ո՛չ
միայն զերկիր , այլ և զերկինս .
այլ զոր ասէն միւսանգամ ևս ,
յայտնէ զշարժելոցն՝ իբրև զե-
ղելոցն փոփոխումն . զի այն հաւ-
տատուն կայցէ՝ որ անշարժն իցէ :

Վասն այսորիկ հնազանդեցէք
գուր 'ի սիրոս ձեր անշարժ թա-
գաւորութեանն . ըմբռնեցէք
զշնորհան , որով պաշտիցէք սրտա-
գիւրութեամբ առ Աստուած :
Զի Աստուած հուր այրիչ է , զի
այրեսցէ զմեզս ձեր , և սրբեսցէ
զանձինս ձեր՝ իբրեւ 'ի հալոցս
փորձութեան ճարտարութեան
արուեստիցն՝ կռանագործ արծա-
թարարացն , ընտրել զժանկն 'ի
սրբոյ անտի :

Իսկ որ ընտիրն է՝ սրբի և պատ-
ուականանայ . իսկ որ ո՛չն , այրի
և հրդեհի . որպէս գիտողն ասէ ,
թէ եղիցի լոյսն Իսրայէլի 'ի հուր ,
և սրբեսցէ զնա 'ի բոց բորբոքեալ :

Եւ զանօրէնութիւնսն խոտոյ
նմանեցուցանէ . ասէ այսպէս ,
թէ վառեցից զնովաւ , և կերիցէ
զնա իբրեւ զխոտ . յաւուր յայն-
միկ շիջին լերինք և բլուրք և ան-
տառք , և կերիցէ 'ի շնչոյ մինչև
'ի մարմին . և որ ապրէն՝ եղիցի
որպէս ոք որ ապրէ 'ի բորբոքեալ
բոցոյ . և որ մնացեալ իցէ 'ի նո-

ցանէ, տսէ, Թուով լիցին :

ՀԴ. ԱՐԴ 'ի Ժամանակսն
յայնտսիկ յառաջինսն յետ Զոհե-
ղեղին, իբրեւ բազմացան մարդիկ
'ի վերայ երկրի՝ վայելէին 'ի պա-
րարտութեն խնամոցն Աստուծոյ .
և ճարպոյ եկեալ զակամբ՝ յայլալ-
լութիւն մտաբերէին, անդիտաց-
եալք յիմարեցան : Եկեալ 'ի մի
վայր խորհուրդ առեալ՝ անտի-
մաց խորհուրդ, շինեւ 'ի պաշտօն
մեհենիցն աշտարակ իմն բարձր
անհնարին : Կոթողեցին 'ի գաշտ-
պն Սէնէար՝ յերկրին Ասորես-
տանեայց :

Արդ շինեւ շինէին 'ի պաշտօն
գիււաց, անձանց անուն մեհենա-
շէն կապել, առ իւրեանց որդիս
Թողուլ : Պարծեցեալ հպարտա-
ցեալ՝ զանձինս 'ի գործ կացուց-
եալ կաւագործութեանն վաս-
տակասէր անօրէնութեանն . աշխա-
տէին իբրու պարշար խերշւատա-
նաց չարութեան զաւակաց աղ-
գացն, զկնի իւրեանց եկեղոցն
Թողուլ խնդրէին այն անմիտ ազգն

առաջին :

Տէր Աստուած նայեցեալ 'ի նոցա պակասութիւնն, խառնեաց տրոյց նոցա զխառնակութիւն լեզուացն բաժանման . անգէն 'ի նմին տեղւոջ զնոսա ընդ միմեանս խառնակեաց , ուստի և նոյն տեղին խառնակութեան զԲարեւանուն ժառանգեաց : Եւ նոքա ցրուեալք 'ի միմեանց մեկնեցան , չլուեալ այնուհետեւ այր ընկերի բարբառոյ , այսպէս քակեալք 'ի միմեանց անջատեցան . և լքումն գործոյն՝ զոր առաջի արկեալ միմեամբք տանէին : Եւ արեւալք իւրաքանչիւր լեզու՝ ուսեալք յամենահաստիչ արարչէն , խառնակեալք և ցրուեալք բաժանեցան 'ի միմեանց :

Եւ հուր տհազին հողմախառն շոգի հոգւոյն Աստուծոյ , որ սովոր է զմարդիկ յուղղութեան ճանապարհն հաստատել , և 'ի զուրաժատակ ճանապարհացն խափանել , ուղղել յարդարութիւն , և հաստատել զամենեւ-

եան, այն հոգւր անկեալ 'ի վերուստ
կտրեալ զաշարակն՝ վերուստ 'ի
վայր վիշակեալ հոսեաց, առ-
պաստ դաշտացն ցան և ցիր կա-
ցուցանէր :

Արդ իբրեւ այս նոցա նորացոյց
ամբարշտութեանցն խափան լի-
նէր . ցրուեալք ընդ վիճակս՝ իւ-
րաքանջիւր ըստ կամացն Աստուծոյ
'ի վերայ երկրի սփռեցան . եօթա
նասուն և երկու նահապետք
լեզուաց կացեալ՝ բաժանեցան
ընդ երկիրս, հաստատեալք յիւրա-
քանջիւր սահմանս :

Բայց մի ոմն՝ որ նախնի Հերբա
յանկան ազգացն ո՛չ 'ի խորհուրդն՝
եմուտ շինել զվաղափուլն, և ո՛չ
կցեցաւ յարագուերն՝ վասն որոյ
էր խորհուրդն, վասն այսորիկ զիւր
լեզուն պահեալ : Որ նախ արար-
չն իւրովք զաւակօք հանդերձ
ծանօթ եղեալ, որպէս իսկզբանն
պատմեցաք, զաստուած աշտու-
թիւն 'ի յանձն առեալ՝ ժողո-
վուրդ ձեռական անուանեցան
Աստուծոյ . ուստի և մարգարէք

աստուածախօսք , ուստի և քրիստոս ըստ մարմնոյ՝ որ է 'ի վերայ ամենայնի Աստուած օրհնեալ յաւիտեանս. ուստի և աշակերտքըն աւետարանիչք՝ նորապարգև կտակարանացն շնորհելոյ . որք և վկայք նորա զօրութեանն գործոց նշանաց և արուեստից, որ գործեցան 'ի նորա գալստեանն :

Արք և մատակարարեցին ըզշնորհան, որք և զհուրն կենդանութեան հոգւոյն 'ի բերան առեալ հրդեհեալ սրբեցին զաղտն տիեզերաց . որք և յարուցին 'ի գլորմանէ զանկումն ամենայն երկրի . որք զանօրէնութիւնն տիեզերաց փլուզեալ ալրեալ մաշեցին , ըստ օրինակի աշտարակին , զորմէ պատմեցաքն :

Արդ փոխանակ բարձրաբերձ և վաղաւեր աշտարակին՝ խաչն Ճմարտութեան կանգնեցաւ . որոյ զօրութիւնն մշտնջենական է, և փառքն նորա Աստուած . որպէս և ասէ գիտողն, ասէ՝ 'ի քեզ տէր յայտնեսցի՝ և փառք նորա

զքեղ ծածկեսցեն . գնասցեն թա-
գաւորք 'ի լոյս քո , և հեթանոսք
'ի ծագել լուսոյ քո :

ՀԵ . ԱՀՄ Թագաւորեալք՝
որք պարծեցան 'ի խաչելեալ
փրկիչն . որք և վկայք են նորա
Աստուածութեանն : Որք մեռան
ընդ Քրիստոսի , ընդ նմին և Թագա-
ւորեն . զի մատնեցան 'ի մահ վան
անուանն Աստուծոյ , զի և կեան-
քըն Յիսուսի յայտնի լինին ահա-
ւասիկ 'ի մահկանացու մարմինս
սիրելեացն Քրիստոսի : Որք և
յայտնի մեռեալք և 'ի ծածուկ
կենդանիք . որք քարոզենն յայտ-
նի զկենդանութիւնն իւրեանց ,
և տան զկենդանութիւն ըմպել
ձեզ՝ որ մեռեալ էք 'ի մեղս ձեր :

Որ Աստուած յայտնեցաւ ձեզ
յոսկերս նոցա . վասն զի առին նո-
քա յանձինս իւրեանց զլոյս չար-
չարանաց խաչին . և նովին Քրիս-
տոսի չարչարանքն օրինակեալ
զհամբերութիւն փրկչին յանձինս
իւրեանց , լուսաւորել զխաւարն՝
որ մածեալ էր յոգիս ձեր . որ-

պէս ասէ գիտողն մարդարէն ,
 թէ խաւար ծածկեաց զերկիր , և
 մառախուղ մածեալ է զհեթա-
 նոսքը :

Ահա արդարեւ խաւար և մա-
 ռախուղ մածեալ է զհեթանո-
 սութեամբ ողւորք ձերորք՝ ան-
 ճաճանչական սովորութեամբքն .
 որպէս և աշտարակն մոլորութեն ,
 որ յղացան ազգ մարդկան զանօ-
 րէնութեան պաշտամունսն , ան-
 շնչոց և շնչաւոր արարածոցն պաշ-
 տամունս մատուցանել փոխանակ
 արարչին :

Զի թէպէտ և յղացեալ խոր-
 հրդովք անօրէնութեան յաշտա-
 րակագործ կորուսիչ պաշտամանն,
 վասն որոյ և ցրուեցան ընդ երկիր
 խառնակեալ լեզուօքն , սակայն
 ոչ թողին զնոյնն . որպէս ասէն
 գիտողն 'ի նոյն սաղմոսարանին ,
 թէ ահաւասիկ երկնեցին զանօ-
 րէնութիւն , յղացան ցաւ , և
 ծնուն զանօրէնութիւն :

Զի յետ քակելոյն յաշտարա-
 կէն՝ յիւրաքանչիւր գործս անօ-

րէնութեան գործեցին ձեռա-
գործս, որում երկիր պագանէին .
որպէս և միւս գիտողն ասէ .
փայտին ասացին՝ հայր իմ ես գու-
ն քարին ասացին՝ եթէ քո իսկ
ծնեալ է զմեզ . և գարձուցին յիս
զլծիկունս և ոչ զերեսս իւրեանց .
վասն այսորիկ փոխանակ փայտին
որում երկիր պագանէին՝ կանգ-
նեաց զխանչն իւր . ուստի և զլոյս
ճառագայթիցն արձակեացէ ա-
մենայն արարածոց՝ որ նստէին 'ի
խաւարի և 'ի ստուերս մահու .
իսկ զանպիտոյան այրեացէ, որպէս
լսաւ գիտողական բանին ասէ,
եզիցի լոյսն խորայելի հուր, և ալ
բեացէ զնա 'ի բոց բորբոքեալ:

Իսկ աշտարակն յուզեաց զպո-
մաութիւն բարկութեան արարչին՝
ջրէլ զնսսա և խառնակել զլեզուս
նոցա: Իսկ 'ի խաչէն ողորմու-
թիւնք յուզեցան, ժողովել ըզ-
ջրուեալսն ազգացն որդւոցն Ա-
գամայ: Եւ փոխանակ քարապաշ-
տութեանն հնոտոյն անոռւոյ, վի-
մացոյց զհաւատք իւրոց, վկայեցա-

զի անշարժ լինիցին և հաստա-
տուն :

Եւ շինեսցուք մեք ձեզք հան-
գերձ 'ի վերայ հաստատութեան
հաւատոցն առաքելոցն և մարգա-
րէիցն . ընկալցուք զչնորհացն
հուր հոգին՝ որ այրեացն և փլուց
զաշտարակն մոլորութեան : Կոյն
շինեսցէ զմեզ հիմամբք հաստա-
տութեամբն հաւատոյ , և ածցէ
զմեզ 'ի միաբանութիւն խաչիւն
իւրով : Եւ տացէ մեզ զհուր
հոգւոյն՝ որով մեղքն այրեսցին ,
և արդարութիւնն լուսաւորեսցի
'ի խաչն , ուստի տէրն յայանեցաւ ,
ուստի տէրն կախեցաւ , ուստի
փառք նորա ծագեցին և լցին
զերկիր : Իսկ վկայքն Թադաւորքն
և Թադաւորեալքն ընդ Քրիստո-
սի , որով և հաշտիք գուք ընդ Առ-
տուծոյ՝ 'ի ձեռն մահու որդւոյ
նորա :

Վասն որոյ և Ատուածորդին
խոնարհեցաւ՝ զի առցէ զմարմին
մարդկան , և խոնարհեսցի յա-
նարդութիւն մահու՝ մինչև 'ի Թաւ

զուամն անդամ . զի զարժանա-
ցեալն արասցէ նմանակից պատ-
կերի Աստուածութեանն մար-
դասիրութեամբն իւրով, որք եղ-
բարք անուանեցան վասն անբա-
ւական սիրոյն՝ որ սիրեաց զմար-
դիկ . զի լինիցի ինքն անգրանիկ 'ի
մէջ եղբարց բազմաց : Վասն իւ-
րոյ մարդասիրութեանն եհատ
այսպէս զլատավճիռն . ասէ ինքն
Աստուածորդին, թէ սղբա են իմ
քորք և եղբարք՝ որ առնեն զկամս
հօր իմոյ որ յերկինս է . զի որդին
եկեալ կատարեաց զկամս հօր :

Եւ զի՞նչ իցեն կամք հօր, եթէ
ոչ զի զորդիս մարդկան զմեր-
ժեալն ընկալցի միւսանգամ
յարբայութիւնն, և զանկեալոն
'ի ներքոյ մահու՝ կանգնեսցէ 'ի
կենդանութիւն . և զկամարարն
հօր՝ որ ինքն բնութեամբ որդի է
միածին, արասցէ որդիս շնորհօք :
Եւ վասն այնորիկ էջ ինքն տէրն
զօրութեանց 'ի ակարութի մարդ-
կութեան կարգացն . զի նովին
ակարութեամբ ըմբռնեսցէ զտկա-

րացեալն՝ ի զօրութիւն Աստուած-
ութեան կարգացն , և տացէ ար-
ժանի լինել որդեգրութեան շնոր-
հին :

Արդ ինքն իջեալ կամօք՝ զի
զսիրեցեալն խառնեցէ յԱս-
տուածութիւնն : Որք ըստ ար-
ժանական սիրոյն իցեն տալաւո-
րեալ Աստուածական սիրոյն ,
զնոսա եղբարս անուանեաց . և
զքնական տէրն իւրոյ հայրական
խմաստութեանն ուսոյց նոցա .
և գութ խնամոց հօրն գրգեաց
յորդեաց ջեւոյց զնոսա . և ետ
իշխանութիւն սրբոցն որդիս Աս-
տուծոյ լինել՝ որք հաւատա-
ցին յանուծ նորա : Եցոյց նոցա
հայր շնորհաց՝ զծնողն իւր . և ետ
բանս ի բերան՝ հայր կոչել զնո-
սանձանց , և եցոյց զբարերարու-
թիւն հօր իւրոյ՝ նոցա . զի հօրա-
բարոյ բարերարութեամբն լիցին
արժանի՝ ճշմարիտ որդւոյն եղ-
բարք անուանել : Զորս առեալ
որդւոյն՝ առ հայր մատուցանիցէ,
թէ ահաւասիկ ես և մանկունք

իմ՝ զոր ետ ինձ հայր։ Եւ գար-
ձեալ առ հայր խօսի եւ ասէ։ Թէ
պատմեցից զանուշ քո եղբարց ի-
մոց, եւ ՚ի մէջ ժողովրդոց օրհնե-
ցից զքեզ։ Որպէս եւ առ աշա-
կերտսն ասէր․ զի զամենայն զոր
ասաց ինձ հայր իմ, ես ձեզ ցու-
ցի․ զի ես զձեզ ինձ բարեկամս
գիտեմ։

Ճշմարիտ որդին Աստուծոյ
Ճշմարիտ վիշապ եւ խորհրդակիցս
արար իւր զկամարարս Աստուա-
ծութեանն իւրոյ, որք միեցան ՚ի
տէր նորա՝ զպատուիրանս նորա
պահել զորս եւ այնչափ վերա-
ցոյց բարձրացոյց զնոսա յիւր
Աստուածութիւնն։ Վասն որոյ
եւ առ հայր գոչէր, Թէ այսու-
հետեւ սոքա չեն յաշխարհէ աստի,
որպէս եւ ես չեմ յաշխարհէս։ Եւ
եւ ազաչեցից զհայրն, զի հոգին
սուրբ զբարեխօսն առաքեսցէ առ
ձեզ զառհաւատչեայն, որ խառ-
նեսցէ զձեզ յԱստուածութիւնն.
որ ՚ի ձեզ իսկ բնականցէ մինչեւ
յաւիտեանս․ զոր ոչ տեսանէ, ասէ,

և ոչ ճանաչէ այս աշխարհ :

Արդ զնոսա արար նախ տաճար Աստուածութեանն յերկրի , և տուն օթեվանաց հոգւոյն որոյ . ետ և հայր իմ ասէ եկեացուք , և օթեվանս առ ձեզ կալցուք : Գանձանակ սիրոյ զօրութեան մեծութեան խորհրդոյ հօր՝ պատրաստեաց զնոսա , և յառաջ քան զաշխարհ ծանուցաւ նոցա :

ՀԶ. Եւ քանզի ոչ կարացեալ մարդկան բառնալ զլուծ պատուիրանաց արդարութեանն , վասն այսորիկ անկան ընդ կարեք մահու մեղացն : Եւ իբրեւ ոչ դրուրեք ՚ի մարդկանէ կարաց ցանկել զխրամատութիւնն , ՚ի ծառայատոհմ ազգացն ոչ հնարեցաւ այս լինել , որ ՚ի ձեռն Ազամայն յանցաւորութեան զօրացաւ մահ և եկուլ . որպէս ասացաւն , թէ յԱզամայ ամենեքեան մեռանէին :

Իսկ որդին Աստուծոյ էառ ըզկերպարանս Ազամայ ՚ի նմանութիւն ծառայի , և եղև իբրեւ զմի

'ի մարդկանէ . և եկն 'ի ցանկել
ղխրամատեալն , զի շինեսցէ զա-
ւերեալսն . որպէս ասէ մարգա-
րէն , թէ շինեսցին տւերակքն յա-
ւիտենից : Զի առցէ զմարմին
տրդարոցն խորոց կերպարանաց ,
և նսմին մարմնովն կատարեսցէ
զարգարութիւնսն ամենայն . որ-
պէս առ յովհաննէս խօսի , թէ
այժմ այսպէս վայել է լինել ,
զի կատարեսցուք . զարգարու-
թիւնսն ամենայն :

Վասն զի ինքն տէրն ծա-
ռայական մարմնովն զամենայն
արգարութիւնսն կատարեսցէ .
զի մարմնոյն՝ զոր խառնեաց և միա-
ցոյց յԱստուածութիւնն , նմին
մարմնոյն տացէ զյաղթութիւնն :
Զի որպէս ընդ միոյ ազամական
մարմնոյն պարտաւորեցան , ընդ
միոյ տէրութեան մարմնոյն ա-
զատեսցին 'ի ծառայութենէ մե-
ղացն , այնու ազատութեամբն՝ որ
'ի վեր է քան զամենայն ազա-
տութիւնս :

Որ վասն զնոսա ազատելոյ էջ

'ի ծառայութիւն, զի իւրով
 մարմնովն լլցէ և կատարեացէ զա-
 մենայն չափս կարգացն հանդիսի
 արդարութեանցն . զի միանգա-
 մայն բարձցէ զկարիս անարու-
 թե մարմնոյ մեղացն . և միանգա-
 մայն ինքն ինքնեան քահանայաւ
 զի հօր իւրում : Եւ միանգամայն
 ինքեամբ հաճեացէ մատուցէ
 զինքն պատարագ հաշտութեան
 հօր իւրում . և նովին պատարա-
 դաւն մատուցէ ընդ նմին զհա-
 լատան խոստովանութեան մերոյ
 Զի յորժամ ինքն էր որ յաղ-
 թեացն և կտտարեացն , և եհատ
 ընկեաց զգատակնիք մահու , զի
 անշուշտ և անսուտ և անվրէպ լի-
 ցին կենացն տւելիք . զի 'ի Քրիս-
 տոս Յիսուս ամենեքեան կենդա-
 նասցուք :

Եւ զի՛նչ այն իցէ զոր տակն ,
 թէ կատարեաց զկամս հօր իւրոյ ,
 եթէ ոչ՝ զի իւրով մարմնովն բար-
 ձրացուցէ զանուն յաղթութեան
 կատարման արդարութեան : Ընդ
 ամենայն մարմնաւորաց առեալ

զնադատակն յազմութեանն՝ բարձ-
 ցէ զնախատինս յորդուոցն Ադա-
 մայ, և թափեացէ զթոյնս մա-
 հու, և ջրեսցէ զխայթոցս դժո-
 խոց. որպէս համարձակ լիցուք
 յասեւն, թէ ո՞ր է յազմութիւն
 քո մօհ, կամ ո՞ր են խայթոցք
 քո դժոխք: Զի հատցէ միանգա-
 մայն զամենայն արտօսօր յամենայն
 երեսաց. և բարձցէ զսուգ տխրա-
 կան և տացէ զուարթութիւն
 զանտրտումն:

Եւ որպէս ինքն խոնարհեցաւ
 'ի բարձրութեանն, այնպէս բարձ-
 րացուացէ զորս եգիտն արժա-
 նաւորս իւրում Աստուածու-
 թեանն. և արար զնոսա գանձա-
 նակս սիրոյ իւրոյ կամացն, և տա-
 ճար բնակութեան հոգւոյն սրբոյ.
 զի լիցին նոքա ընկղմեալ յԱս-
 տուածութիւնն. զի իւրովն ազ-
 գակից մօրմնովն ձգեաց զնոսա
 առ իւր նախ, իսկ նոքօք զամե-
 նեսեան ձգեացէ 'ի նոցա ուրա-
 խութիւնն:

Որպէս յառաջագիտող մար-

գարէն՝ յայտ հիացեալ խօսէր ,
 Թէ ուրախ լիցուք յուրախու-
 Թեան ազգիքոյ , և գովեսցուք
 մեք 'ի Ժառանգութեան քում .
 զի Ժառանգութիւն հօր՝ որդին
 միածին է . իսկ ազգք ուրախա-
 կիցք՝ արդարեւ մարմնակիցքն
 տէրունական մարմնոյն :

Զի զգովութիւն արդարու-
 Թեանն ինքն բարձրացոյց ընդ ա-
 մենայն մարմնոցն մարդկան , որ
 Ժառանգն էր հօր , և Ժառանգա-
 կից ամենայն աղարածոց : Իսկ
 զիւր վկայեցեալն արար ուրա-
 խակից , զի տոհմակիցք էին մար-
 մնոյ նորո . իսկ ամենայն տոհմա-
 կիցք մարդիկ լիցին ուրախակից
 տոհմակցաց իւրեանց վկայիցն :

Եւ տէրն նախ զնոսա զատոյց
 'ի յերկրէս կարգաց , և հրեշտակա-
 կրօն և աստուածախառն կարգօքն
 բարձրացոյց յերկրէս . զի ինքեանց
 վերացեալք յԱստուածութիւնն ,
 զամենեւեան զտոհմակիցս իւր-
 եանց վերացուցեն 'ի նոյն տէր
 Աստուածութեանն՝ յոր ինքեանց

Հասին : Զի և զխորհուրդն Առաքաւծութեանն նախ նորա արժանացան գիտել, և նորք առնայն արարածք գիտացին . զի աշխարհ ասէ՝ ոչ տեսանէ, և ոչ ճանաչէ . զի նորա նախ զատան մեկնեցան յաշխարհէս, և ապա հասեալ սիրովն տեսառն իւրեանց՝ ի զօրութիւն հոգւոյ նորա . գուք ասէ ճանաչէք, զի ի ձեզ բնակեացէ մինչև յաւիտեան :

ՀԷ. ՏԵՍԱՆԵՍ զգատաւճիւն, զի ասաց թէ մինչև յաւիտեան ի ձեզ բնակեացէ . զի որպէս ի կենդանութեան սոցա, սոյնպէս և այժմս և յաւիտեան բնակեալ է յոսկերս սոցա բարեխօս հոգին՝ որդեգրութեան արժանի եղելոց . որով հաշտիցիք գուք ընդ Առաքաւծ ի ձեռն մահու որդւոյ նորա :

Զի սուրբ վկայքս այսոքիկ հոգւոյն՝ որում եղեն արժանի, նստին լիցին ձեզ բարեխօս . զի և ձեզ անգիտելոց զանցուցելոց լիցի թողութիւն : Զի որդին Առաքաւծ

առածոյ՝ որ ինքեամբն եցոյց զորի նակ կենդանութե իւրոց վկայիցն սիրելեաց, տսէ ցնոսա, թէ ես կենդանի եմ, և դուք յիս կենդանասլիք։ զի ես ընդ հօր, և դուք ընդ իս, և ես ընդ ձեզ։ Զի և որ ընդունի զպատուիրանս իմ և պահէ զնոսա, նա է որ սիրէ զիս, և սիրեցի 'ի հօրէ իմմէ. և ես սիրեցից զնա, և երեւեցուցից նմա զիս։

Արդարեւ սիրեցին զտէրն առաւելքան զկարն իւրեանց. տէսին զտէրն՝ զի եղ զանձն իւր 'ի վերայ նոցա, իսկ նոքա ետուն զանձինս իւրեանց 'ի մահ վոխաւ նակ մահու նորա. և խառնեցան 'ի սէր Աստուածութեան նորա, և եղեն օթեվանք մեծութեան նորա։

Տեսին զտէր՝ զի մատոյց զանձն իւր հօր պատարագ, վասն այսորիկ և սոքա իրրե գառինք մատուցան 'ի մահ, զի լիցին պատարագ Աստուածորդւոյն։ Զի որդին կատարեաց զկամս հօր իւրոյ, և աղքատ

ճատարեցին զկամս Աստուած-
որդւոյն : Աստուածորդին ձգեաց
զնոսա առ ինքն, և նորօք զամենայն
տիեզերոս :

Աւին նորա հրամանն 'ի տեառ-
նէ՝ արհամարհել զաշխարհս, և
զամենայն զոր ինչ յաշխարհի է .
զի արհամարհեացեն զայս կեանս
յաշխարհի՝ զի անցաւորք են :
Արհամարհեցին և զնեղութիւնսն
որ 'ի սմա՝ վասն արդարութեանն
որ գայցէ, զի երանութիւնք են
և սերմանիք մշտնջենաւոր ար-
քայութեանն : Զի խոտերցեն
լքցեն թողցեն՝ զիւրաքանչիւր
գործն ունայնութեան կարգացն,
զի ապրեացին յաւիտենից տանջա-
նացն :

Ասէ, մի երկնցիք յայնմանէ
որ զմարմինն սպանանէ և զոգին
ոչ կարէ սպանանել . այլ երկե-
րուք գուք յայնմանէ՝ որ զոգին
և զմարմինն արկանիցէ 'ի գեհենն
հրոյ : Զի թողուլ զչարս և ընտրել
զբարին լիցին, զի վատիաքեացեն
ընթացին 'ի պղութիւնն, զերկ-

նաւոր լըյան և զյաւխտենապանսն
ժառանգել, և ժառանգակից ան-
մահութեանն լինել աստուածա-
կան յաւիտենական փառացն :

Ասաց որդին Աստուծոյ . մտէք
ընդ նեղ գուռն , զի նեղ է աստի
գուռն որ հանէ 'ի բարիս . և
անձուկ է ճանապարհն՝ որ տանի
'ի կեանան յաւիտենից : Զի նե-
ղութեամբ և վշտօք հասանեն
յանապառ արքայութիւնն անդր՝
որ պահեպն է նոցա , յորժամ
Քրիստոսն յայանեսցի միւսանդամ
յաւիտենական պարգեւօքն յա-
րութեամբն , և անմահութիւն
բերելով և ըստ գործոցս հաստու-
ցանելով . որպէս և անգր ևս
յիւրում տեղւոջն պատմեսցուք
ձեզ :

ՀԸ . ԵՒ եղերմէք գուգ, տակ ,
խորագեպք իբրեւ զօձ : Եւ զի՞նչ
իցէ խորագիտութիւն օձին . եթէ
ոչ՝ իբրեւ ծերասցի նա և տեսանէ
ապականեալ զմարմինն իւր , ըզ-
խորհուրդս խորագիտութեանն
իւրոյ 'ի մէջ բերէ : Զի գիմէ նա

ընդ տեղի ինչ նեղածերու վայ-
րաց, և ընդ կրթելն կեզեէ զա-
պականեալ մարմն ծերացեալ
մարմնոյն ՚ի բաց մերկանայ, և
միւտանգամ ՚ի մանկութիւն գառ-
նայ, և նորոգեալ զծերութիւնն
իւր զարգարէ .

Սոյնպէս և արդարացեալքն՝
զանցաւոր մարմնոյս խողովունս
՚ի յանձանց ՚ի բաց մերկանան . զի
մտցեն ընդ նեղ գուռնն, զի ըմբռ-
նեացեն զանմահ թագաւորու-
թիւնն : Զի որ զտէրն սիրեն՝ կեն-
դանիք են յաւիտեան . քանզի այս
պէս ասաց որդին Աստուծոյ, որ
հաւատայ յիս՝ թէպէտ և մեռա-
նի, կենդանի է . զի ես իսկ եմ
յարութիւն և կեանք՝ ասաց որ-
դին Աստուծոյ :

Ոք կամօքն հօր՝ որպէս վերա-
գոյնն ասացաք, ճաշակեաց զմահ
վասն մեր, զի փրկեացէ յապա-
կանութենէ զամենայն ազինս :
Իսկ այժմ՝ զինստի ընդաջմէ հօր,
զամենայն ինչ պտտրաստէ և շնոր-
հէ յուսացելոց իւրոց :

Եղերուք : ասէ միամիտք իրրե
զազաւնիս : Մի՛ վասն զի մարգա-
տէր է և մարգընդել, և ՚ի մարդա-
մօտի և եթ կամի կեալ ազաւնի :
որպէս զի Արտուած մարգատէր է,
և կամի հանապազ ՚ի մէջ սրտոց
իւրոց բնակել : Եւ միւս՝ թէ բա-
զում անգամ բարձցէ ոք զձուս
կամ զձադս ազանույ, ոչ երբէք
երկմտեալ թողու զտեղի բունին
իւրոյ :

Սոյն օրինակ, թէպէտ բա-
զում և անազառ իցեն չարիք
մարդկան հանապազ առ Արար-
չութիւնն՝ ուստի խնամք դարմա-
նոցն մատակարարին՝ որք զնա ոչ
ճանաչեն, սակայն ոչ թողու և
հեռանայ յարարածոց իւրոց այլ
հանապազ յայց ելեալ՝ խնդրէ
զկտրուսեալս զի գտցէ . և ասէ՝
այսօր եթէ ձայնի իմում լուիցէք,
և կամի՝ զի վասն որոյ զորդին իւր
առաքեաց, արասցէ ժառանգս
չնորհօք զամենեւին : Զի ուսցին
զկտրապիտութիւն օձին, և մեր-
կանալ զհնութիւն մարգկութեն

ազխաութեանց ամբողջութեանց
յանձանց, և առջեմ զմիամտու
թիւն զանմիաս և սուրբ ազաւ
նւոյն, որ զբարս Աստուածու
թեանն յինքեան բերէ :

Զի հոգին Աստուծոյ՝ յորժամ
յայտնեցաւ աշխարհի՝ զոր՝ի վերն
պատմեցաք, ի կերպարանս մար
մնաւոր ազաւնւոյ երեւեցաւ, զի
ցուցցէ զբարերարութիւն միամիւ
տական ոխոյն :

Զի որք կամիցին առանջական
հոգւոյն Աստուածութեանն լի
նել, առջեմ ի տեսլենէն զբարս
զանմիաս և զաներկեւանն ազաւ
նւոյն : Որպէս և տէրն առեր ցա
շաւերտան, թէ եղերուք դուք
բարերարք առ չարս և առ թշնա
միս, և յամենեցունց հալածեալս
վասն արդարութեան . զի հայրն
ձեր բարերար է, ծագէ զարե
գալին ի վերայ բարեաց և չա
րեաց, և ածէ անձրև ի վերայ
արդարոց և մեղաւորաց . զի լի
ջիւք դուք որդիք բարերարք հօրն
ձերոյ բարերարի :

ՀԹ. Այդ որք 'ի յայտ միտ-
մատութեան արդարութեանն պա-
տուիրանի կացեալ իցեն՝ առցեն
զկերարարանս արագութեան ազա-
նոյ . և թախցեն 'ի թեւս հոգւոյն
արդոյ հասանել յերկնից արքայ-
ութիւնն , որում ցանկացեալ մը-
նային սուրբք յերկրի : Եւ որ մար-
դարէն կաթողին տենչացեալ
սպասէր ասելովն , թէ տայր ոք
ինձ թեւս որպէս զազաւանոյ՝ զի
թռչէի վերանայի :

Զոր երանելին Պօղոս՝ առա-
քելակից ձերոց առաքելոցն ,
մեկնեաց 'ի թղթին միսթարա-
կանի , որով և զԹեոսադոնիկեցիան
սփոսիւր . թէ մէք որ կենդանիքս
մնացեալս լինիմք , հանդուցե-
լովքն հանդերձ յափշտակիմք
ընդ ամսս՝ ընդառաջ լինել
տեառնն 'ի վերայ օգոց , և այսպէս
յամենայն ժամ ընդ տեառն լի-
նիցիմք խառնեալ 'ի դունդն Բրիս-
տոսի , թռուցեալ 'ի թախս արա-
գութեան լուսափետուր սպիտա-
կերամն ազաւանաց . որք առին

յանձինս զկերպարանս որդւոյն
Աստուծոյ որ երեւեցաւ նոցա .
և զնոյնս պատուիրեաց յանձինս
մատակցանել , զի բռնութեանցն
թեւս հոգեւորս՝ խառնել 'ի
գունդն Աստուածակոն :

Արդ զարմացեալք հարցանիցեն
և զօրք վերինք լուսեղէնք՝ յոր-
ժամ տեսանիցեն զներքնագունդս
սրբոց մարմնականաց , զի տե-
տէրն 'ի ներքուստ վերացեալ
գայցեն . թէ՛ ո՞վ են սոքա իբրեւ
զամպս թռուցեալ , և իբրեւ զա-
ղաւնիս ձագախառն երամովին
թռուցեալ :

Ապա լուիցեն յինքնին տեառնէ
պոտասխանի , թէ՛ սոքա յիս
յուսացեալ են . տարայց զնոսա
'ի լեառն սրբութեան իմոյ , և
ուրախ արարից զսոսա 'ի տաճարի
իմու . և ամենեքեան որ տեսա-
նիցեն զնոսա՝ ճանաչիցեն , թէ
սոքա են զաւակ օրհնեալ յԱս-
տուծոյ , և ուրախութեամբ ցըն-
ծացեն 'ի տէր :

Անգէն ասիցէ տէրն , թէ եղի-

Ջիբ ինձ որդիք և գտներք . անդ
 ապա գութք խնամոցն յուզեցին
 արարչական սիրոյն՝ ըստ բանի
 մարդարէին , թէ որպէս գթոյ
 հայր 'ի վերայ որդւոց իւրոց,
 գթասցի անէր յերկիւղածս իւր :

Ջի այժմ յուսով նայելովն՝
 զայս ամենայն իբրև ընդ հայերն
 տեսանեմք , բայց ապա գէմ
 յանդիման . և 'ի նոյն նորոգումն
 նորոգիմք փառաց 'ի փառս իբրև
 զտեսառն հողին , որ փորձէն և
 ընդրէ զամենեւեան , և նորոգէ
 զոյ և գտանէ արժանացեալս :
 Արդ 'ի բովս փորձութեան հա-
 լոցաց ընտրութեան հրոյ կացու-
 ցանէր զլեզուս առաքելոցն , զի
 նոքօք ամենայն տիեզերաց ընտ-
 րութիւն արտացէ . զի և տաճար
 Աստուածութեանն , և բովք եր-
 կրի , և օթեվանք Արարչութեանն
 եղեն :

Ջոր և յառաջավաստակ մշա-
 կացն մարդարէիցն՝ զկնի գալոցս
 գաւանեալ զայս զգնեւոցս ամե-
 նայն ազգաց , նախ իւրեանց

հրէական աղբիւն ծանուցանելովն,
և ապա ամենայն տիեզերաց աղբ-
առնել ամին, թէ՛ ժողովել ժո-
ղովրդոց 'ի միասին, և թագաւո-
րաց ծառայել տեսան :

Եւ դարձեալ 'ի յանձինս հայե-
ցեալք, և զառ 'ի յապայ գա-
լոցս զորդիս՝ զԱռաքեալսն նկա-
տեալս. և առ տէր գոցել իբրե-
զանձանց և զորդւոցն՝ որ սփռե-
լոցն էին ընդ երկիր, թէ՛ փոխա-
նակ հարց քոց՝ եղիցին որդիք
քո. և կացութեան զնոսա իշխանս
ընդ ամենայն երկիր, դարձուցա-
նել զամենեւեան. միտմ' իշխա-
նութեան հնազանդել 'ի ծառայ-
ութիւն ազատութեանն անձն-
իշխան կամօքն. զի լիցին ամենե-
քեան ժառանգք արքայութեանն,
չինքնագործ լաւութենէն հան-
գերձ իշխանօք :

Որպէս և ինքն տէրն խօսի զհան-
գերձելոցն բերանովք մարդա-
րէիցն, թէ արարից զիշխանս քո 'ի
խաղաղութիւն, և զայցելուս քո
յարգարութիւն. որով առաք-

եալքն արբին զբաժանն այցելու,
 Թեան, և արբուցին տիեզերաց
 զբաժանն խաղաղութեան: Ասան
 որոյ յառաջագոյն կանխեալ մաք
 դարէին տեսողութեամբն զժե
 նեւոցն, թէ այսպէս ասէ ցիս
 տէր, թէ արկ դու զարծաթն 'ի
 բովս և քննեա՛ եթէ սուրբ իցէ,
 որպէս և ես քննեցայ 'ի վերայ
 նոցա. և առի ես զարծաթն և
 արկի 'ի տուն տեառն 'ի բովս:

Այլ զի գալոց իջանեւոցէր Առ
 տուածորդին, և զամենայն ազգս
 վերացուցանեւոց էր յԱստուա
 ծութիւնն, վասն այսորիկ եղեալ
 քննութիւն 'ի վերայ ամենայն
 մարդկան՝ ըստ նմանութեան Ծա
 ուոյն պատուիրանին՝ 'ի պապոյն
 չճաշակելով. զի արժանի լինիցին
 զանմահութիւնն առնուլ շնոր
 հապարդեւին:

Նոյնպէս և մարմնոյն խոնար
 հութեամբ և անարդն երեւելովն՝
 փորձով քննեացէ զքաջահա
 լատան, որք 'ի գծուծ կերպարանս
 տեսին և լուան՝ եթէ Աստուած

է. Եթէ որպէս և զիարդ հաւա-
տացին քննութեան բարձրու-
թեանն. վասն այսորիկ ած և ա-
սաց, թէ որպէս և ես քննեցայց
'ի վերայ նոցա :

Արդ՝ արարեալ զնոսա միասնա-
կան միաբանութեամբ՝ իբրև զմի
տուն երեւեցուցեալ, միախոհ
միահաւասա ճշմարտութեամբն,
միաքարոզ, յօդապատանդամօքն,
միատաճար Աստուածութեանն .
որով և զամենայն տիեզերս քրն-
նեացէ վասն իւրոյ գալստեանն
հաւատոյ :

Զ. Այդ քանզի եկեր հուր
մեղացն, և վախճանեաց առ հա-
սարակ զմարդկութեան քնու-
թիւնն. զի բոլորքեալ մեղքն 'ի
նմանութիւն հրոյ առչորեցան,
և բարկութիւնքն և սրտմոռ-
թիւնքն Աստուածութեանն :
Արդ. արև թուով մնացեալքն, որ-
պէս ասացն՝ թէ և որ մնացեալքն
իցեն՝ թուով լիցին : Արդ՝ նախ
ընդ թուով մոանէր, և յայտնէ
զԵրկոսասանն հաստատեալս մը-

շահա կացուցեալս ըստ ազգաց
խորոյէլահան տոհմին : Որ և ըստ
առաջին լեզուացն բաժանելոց
ամենայն ազգաց , երեւեցուցեալ
եօթանասուն և երկուս . որպէս
վասն լեզուացն բաժանելոցն յա-
ռաջագոյն ասացաք . զի նոքօք 'ի
միաբանութիւն զառաջին պա-
տառումն ազգացն լեզուացն ժո-
ղովեցէ :

Իսկ ողբա զառաջինն՝ Թուով
մնացորդք ստեալք : Վասն որոյ և
ինքն եկն զդին Ասաուծոյ ու-
սուցանել՝ միաբանական հաւա-
տովքն ընտրել զմին և զնոյն ժո-
ղովն . վասն որոյ եկն իսկ և ասէ ,
հունձս բազումս են և մշակս սա-
կաւս . արդ ազաչեցէք զտէր հըն-
ձոցն՝ զի հանցէ մշակ , 'ի գործ
արդեանց իւրոց : Եւ նոյն ինքն
այսուիկ պահանջեաց 'ի նոցանէ
զտէր տա միմեանս , և միացուցեալ
զնոսա՝ իւր տաճար հաստատեաց
յերկրի , և նոքօք փորձեաց զա-
մենայն տիեզերս :

Եւ այս էր որ երեւեցաւ հուր

Հոգին յաւուրս արեւտակոտէիցն,
որ եկեալ հանգեալ 'ի լեզուս
առաքելոցն . որ արկեալ ժողո-
վեաց զցրուեալսն , և սկսեալ
խօսել լեզուս առ լեզուսն առա-
ջինսն առ ցրուեալսն :

Վասն զի անկաւ սերմն անօրէ-
նութեանց յարգանդ մտաց անմիտ
մարդկանն առաջնոյ , վասն այսու-
րիկ և ոսղմն ամպարշտութեան
լինկալեալ՝ ձեռն զկշտաւ արկեալ
յղացան , զկռապաշտութեան
ծնունդն 'ի մէջ բերել : Իսկ սը-
տուղն այսորիկ՝ քակտումն էր այ-
լափոխ այլաձայն , այլընդայլ 'ի
միմեանց մոլորեալք , այր յեղ-
բօրէ իւրմէ անջատելով ցրուե-
ցան :

Իսկ քոցա զմիասիրտ ժողովն
միասէրն խնդրել 'ի միմեանց :
Վասն այսորիկ հրամայէ , զի նախ
ինքեանք իւրեանց մտօքն առ մի-
մեանս ժողովեացին , զի ուսցին
զամենայն ազգացն ժողովն ածել
'ի մի միաբանութիւն : Զի նախ
զնոսա արասցէ օթեվանս սրտ-

բաժանեալ. և ապա առաքեացի
առ նոսա զհոգին Աստուածու-
թեանն, որ զսէրն հօր և զորդոյ
առեալ՝ խաղացեալ գայր առ
նոսա. զի նախ՝ ի նոսա բնակեացէ,
և նորօք յամենայն արարածս :
Ես և հայր իմ՝ ասէ, եկեսցուք
և օթեվանս առ նմա արասցուք :
Եւ սիրովն առ միմեանս զոր ու-
սոյց նոցա, ասէ՝ աղաչեցէ՛ք զսէր
հնձոցն՝ զի հանցէ մշակս՝ ի գործս
արգեանցն իւրոց :

Մի թէ ինքն ո՛չ կարէր առանց
ազաչանայ զայն առնել, որ ազ-
նարկելովն արար զամենայն արա-
րածս. այլ վասն զի քան ամենայն՝
ընկերսիրութիւնս պատուական է
առ Աստուածսիրութիւն անդր :
զի որպէս Աստուածսիրութիւնն
մարգասէր է, նոյնպէս կամի զի
զմիմեանս սիրելութեամբն արժաւ
նի լիցին Աստուածութեանն առ
միմեանս փնջնասութեամբն :

Զի ՚ի միօրէ երկրէ հող և
հողմք, և բոյս հոգոյ ՚ի միմեանցն
բաժանեալ ծնունդք, և միոյ ա-

բարձի ստեղծուածք, սիրեսցեն նախ զԱրարչութիւնն, և սիրեսցին 'ի նմանէ. և նորա հաճոյիւքն կալ կտրասցեն՝ ըմբռնեալ զարքայութիւնն երկնից:

Զի անձնսիրութիւն, ընկերսիրութիւն ոչ լինի՝ այլ ինքնասիրութիւն, որ ոչ է հաճոյ կամաց Արարչութեանն. վասն որոյ և մեղքն 'ի սկզբան մտին յաշխարհ: Իսկ զի Աստուածութիւնն մարդասէր է, վասն այսորիկ իւրոց կամացն արար զնոսա խորհրդակիցս. զի նոքա սիրեսցեն զմիմեանս, և ելլեն հրաւիրակ տիեզերաց և ազաչեսցեն, և հանցեն զմշակս 'ի գործս արդեանց տեառն իւրեանց:

ԱՍ. Զի առաջին յղութիւն անձնակամ մարդկանն գնալոյ, ծնաւ զխառնումն խառնակութեանն ընդուաց: Արպէս և վասն հրէական ժողովրդեանն տեսանի 'ի մարդարեկանացն պատմութէ. զի ասէ, աղէ հարցէք և տեսէք, իցէ երբէք լուեալ, թէ արուք յը-

ցան և ծնան, ձեռն արկեալ զըն-
տերօք և դարման խնդրեսցեն :
Զի տեսանեմ՝ աւասիկ զամենայն
այր՝ և ձեռն իւր ՚ի վերայ կշտի
իւրոյ. հայիմ ընդ մարդ, և երեսջ
ամենայն իբրեւ ՚ի գոյն գալկան և
գեղնացեալ շրջին :

Արդարեւ իսկ յղացեալ էին
յամբարշտութիւնս կռապաշտու-
թեան բազնասէր բարոյիցն . և
ձեռն յնտերս եգեալ էր, ակն
ունէին շահազաւակ գտանել ան-
ձանց ՚ի սնավաստակ գործոցն :
Ուստի և զեղուն զգոյն ախտի
գունոյն ծննդեանն անձանց, ՚ի
հատուցմանէն յանդիմանութեն
գտեալնոցա լինէր՝ զցերութիւնն
ծնանելով և զքայքայումն աւե-
րածոյ ցրման : Փոխանակ պտուղ
որովայնին՝ իբրեւ զմանուկ ՚ի գիրկս
առեալ տանէին, և յազգս օտարս
պանդխտեալք : Փոխանակ սիրոյ
ամուսնութեան սենեկացն՝ թա-
փառական գտեալ լինէին : Փո-
խանակ սրբութեանն վիճակատու-
թեանն՝ զկործանումն յարարէն :

իւրեանց 'ի մերձաւոր տեառնէն
ընդաւնէին :

Սոյն օրինակ և ազգն առաջին ,
փոխանակ զի իշխեցին 'ի բուն
յիւրեանց տեառնէն թիկունս
դարձուցանել , որ զնոսայն յոչն
չէն ինչ տրար : Եւ 'ի խեցակոյտ
և 'ի խեցակարկառ 'ի կպրաշա-
ղախ աշտարակն ապաւինեալք
նովին ախաիւն անօրէն պաշտա-
մամբքն յղացան , ցրուեալք պա-
տառեալք քակտեալք 'ի միմեանց
բաժանեալք , ծնանէին ընդ-
երեւո երկրի . իւրաքանչիւր ոք
առանձինն մի մի 'ի նոցանէ զմի-
նութիւն չկեցութեանն յանձինս
իւրեանց՝ իբրեւ զպտուղ որովայնի ,
'ի գիրկս ըստ նմանութեան ման-
կամօր՝ առեալ ընդգրկեալ բե-
րէին :

Եւ հայեցեալ 'ի պատուհամն
յառաջին եկեալ ջրհեղեղին ,
ակասն գործել զաշտարակն . իբրեւ
ակն ունելնմին , և նովին շինելովն
ապրել՝ յորժամ եկեսցէ : Եւ ոչ
հայեցան յարարիչն , և ոչ կար-

Ճեւղիւրեանց անօրէնութեանցն,
 և նովին հաճել 'ի գործն և ապ-
 րել, և 'ի նմանէն որ ինչ կամու-
 թիւն լինելութեան, թէ յետս
 թէ յառաջ. զայս ինչ ոչ ածին
 ընդ միտ, որ իսկզբանէ արարչին
 է. և 'ի մի ժողով եկեալ ամե-
 նեքեան, և ոչ ևս զգային միմեանց
 յղութեանն որով և ծանրա-
 ցեալն էին.

Ասան այսորիկ և ամենագէտն
 իբրեւ ետես զանհաճոյս կամացն
 իւրոց 'ի նոսա՝ զխակութիւնն
 զանհասութիւնն, խորհուրդ ար-
 կեալ Աստուածութեանն, զյղու-
 թեանն նոցա բերել 'ի մէջ զծը-
 նունդն : Եւ ասաց Աստուած,
 եկայք իջցուք և պղտորեցուք
 զլեզուս նոցա. և ոչ ասաց՝ թէ
 գնացէք իջէք և պղտորեցէք զլե-
 զուս նոցա. որպէս և կարգ հրա-
 մանին պատշաճէր Աստուածու-
 թեանն. այլ եկայք ասէ իջցուք և
 պղտորեցուք. իբրեւ առ հաւա-
 սարութիւնն գործոյն 'ի պղտո-
 րեցուքն ասել, յիշաւի առ մար-

գոյն արարչութեամբն և լեզուացն
բաժանմամբ՝ օրինակեաց զայս :

Քանզի զմարդկութիւնն վասն
մերոյ փրկութեան յանձն առնլոց
էր Աստուածութիւնն , զթիւ
Երրորդութեան երեսացն ուսու-
ցանել առաքելոցն . զի ըստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն , որ ընդ
ամենայն տիեզերս մարդկու-
թեն՝ յայտնեալ երեք անձնական
միասնական զօրութեանն խոնար-
հեալ ծուներ կրկնեսցի : Իսկ յը-
ղութիւն նոցա՝ ծնոյց զանլուր մի-
մեանց ձայնիցն շփոթութիւն :

Արդ՝ զինչ ասացին ազգքն այ-
նոքիկ առաջինք 'ի շինել զաշտա-
րակն . եկայք շինեսցուք աշտա-
րակ , զի իցէ գլուխ նորա մինչև 'ի
վեր 'ի յերկինս : Որ ոչ կարա-
ցին հասուցանել 'ի բարձրութիւնն
խոստացեալ անձանց պարծանացն՝
զոր պանծացան . այլ աւերեցին
քակեցին զմիաբանական միա-
լեզու միաբանութեանն իւրեանց
շինութիւն միամոտութեանն :

Ո՛չ հասուցին զաշտարակն ըստ

ասելոյն՝ յերկինս . զի յերկրի
էր . և աստուած էր շինուածն .
այլ անտի իջուցին 'ի կործանումն
բաժանման ցրուելոյն . յգացան
զանօրէնութիւն , ծնունդ զբազմա-
ձայն ընդւարաժանութիւն , զի
մի լուիցէ այր ընկերի բարբառոյ ,
'ի միմեանց մեկնելով ցրուեցան :

Իսկ Աստուածութիւնն երեւե-
ցաւ յայնժամ խորհրդով , և յայտ-
նեցաւ այժմ յայս ժամանակս
յայտնապէս . մեկնեցաւ ար-
գեամբք , զի ծանիցեն ամենեքեան ,
տեսցեն և հաւատասցեն : Արդ՝
սերմանեաց 'ի յանձինս մարգարէ-
իցն զնորհս յառաջագիտութեան
հոգւոյն սրբոյ . զի յգասցէ զճշ-
մարտութեանն աւետիս Աս-
տուածութեանն գալստեան ա-
մենայն արարածոց . և նոքա սեր-
մանեացեն ընդ ամենայն տիեզերս ,
զի յգացին զխորհուրդն կենդա-
նութեան անկնկալութեան անմա-
հութեանն , բերել զծնունդն :
Յգասցին զյոյս և զսէր , նախ առ
Աստուածութիւն արարչութեն ,

և ապա զսէր ընկերախրութեանն
աննենգ կեղծաւորութեամբ՝ հա-
ւասարութեամբ պահել առ մի-
մեանս :

Զոր և ինքն իսկ եկեալ մեկ-
նեաց որդին Աստուծոյ. թէ յայս
երկուս պատուիրանս՝ ամենայն
օրէնք և մարդարէք կախեալ կան :
Նախ սիրել զԱստուածութիւնն
յամենայն սրտէ և յամենայն
անձնէ և ամենայն զօրութեամբ
հանդերձ, որ է առաջին : Եւ
երկրորդ՝ սիրել զընկերն իբրև
զանձն : Իսկ երրորդ՝ լսել Աս-
տուածութեան բանին և հաւա-
տալ այսմիկ :

Այսուիկ յղացան զարագու-
թիւն սլանալոյ՝ որով ծնան 'ի
թռիչս 'ի թեւս հոգւոյն սրբոյ,
զի իսառնեսցին 'ի գունդն Քրիս-
տոսի . յղանալ զյոյսն հաւատոցն,
և ծնանել յարքայութիւն միան-
գամայն զըմբռնեալսն : Որպէս
ընդ ամենայն արարածոց գոչէ
մարդարէն առ հայր՝ իբրև յա-
մենեցունց բերանոյ, իբրև ընդ

ամենեցունց անտալ զորդեգրու
թիւն շնորհի՝ որ կատարելոցն էր
առ. մեօք, ասէ. իբրև երկունք
յղոյ, զի հաստալիցեն 'ի ժամա-
նակս ծննդեան, և առ ցաւս իւր
ճչիցէ :

Եւ զի՞նչ իցեն երկունք հա-
սեալք՝ որ զցաւան ճչելոյ ստիպի-
ցեն. այլ զըջմունս և զխոտոտվա-
նութիւն ասպաշխարսութեանցն
յղեցեալք. որպէս և ասեն՝ թէ
այսպէս եղաք սիրելոյ քում : Եւ
զորմէ՞ սիրելոյն արդեօք խօսեսցի
մարդարէն. թէ ոչ վասն որդւոյն
նորա ասիցէ՝ որ գալոցն էր, ու
րում մնայր ակնկալութիւն ամե-
նայն արարածոց. որ եկն կատա-
րեաց ինքեամբ զամենայն. որպէս
և ասեն իսկ առ նա բողոքեալ,
թէ տէր յահ և յերկիւղ քո
յղեցաք և ծնաք զհոգի փրկու-
թեան քո :

ԶԲ. ԱՐԴ փոխանակ աշտա-
րակին ինքն տէրն կանգնեաց
զխաչափայտն՝ ըստ յառաջասաց
մարդարէութեանն՝ որպէս ասէ

Թէ ահաւասիկ կանգնեմ նշան
'ի վերայ հեթանոսաց, այսինքն
զնաչն փրկական. յորոյ վերայ
ինքնին տէրն, ուստի և զկեանս
գործէ աշխարհի :

Բայց եկայք ասացին շինեա-
ցուք զաշտարակն, զի իցէ գլուխն
մինչև 'ի վեր 'ի յերկինս . և այս
լստ նոյն լստ նոցա կարծիան ան-
ցեալ . և այն ո՛չ այսպէս :

Իսկ խաչ աշտարակի՝ յորոյ
վերայ Աստուածորդին բազմե-
ցաւ, խաչն յերկրի՝ և մարմինն 'ի
վերայ նորա . իսկ Աստուածու-
թիւնն մինչև 'ի վեր քան զերկինս,
և քան զանկէտ քան զանսահման
բնութիւն տարրեղէն արարած ոցս
բովանդակեալ և բեւեռեալ 'ի
խաչին փայտի . լցեալ և տարա-
ծեալ 'ի տարերս և յանտարերս,
այնպիսին՝ որ և 'ի սիրտս առաքե-
լոց և ամենայն սրբոց բնակեալ
էր հանգերձ հարբն և սուրբ հոգ-
ւոմն իւրով : Որ և լեզուս՝ փո-
խանակ լեզուացն խափանելոցն
շարժեաց . զի յառաջին պշտա-

բակէն ցրումն եղև, իսկ 'ի խաչէս՝
Ժողով. անտի մերժումն 'ի տան-
ջանս, և աստի մերժումն յարքայ-
ութիւնն :

29. ՅԱՅՍԱՆ առաքեալքն
զսէրն առ մարմնակիցս իւրեանց,
և ծնան զամենայն արարածս՝
խառնել յԱստուածութիւնն :
Մատնեցին զանձինս իւրեանց՝
ընկերացն բողոքելով զի Աստուած
ասացին . վասն այսորիկ իբրև
զլծչնամիս չարամահք եղեալ 'ի
վերայ երախտեացն, չար փոխա-
նակ ընդ բարւոյ ընդունելին հրա-
ւիրակքն . որ եկին կոչել զամե-
նեական 'ի հարսանիս Աստուած-
ութեան սիրոյն : Մահ ընկալեալ
տանջանօքն հանդերձ, փոխանակ
ընդ դրուատոն և պատիւ գոանելոյ
'ի նոցանէ, որպէս գուք իսկ առ
ձերս արարէք . զի տգիտութեամբ
արարէք . զի ոչ էիք հասեալ յի-
րաւի 'ի լաւութեանցն վերայ :

Իսկ յառաջին աշտարակէն
ցրումն լեզուաց եղև . արդ ինքն
տէրն Ժողովեաց զցրուեալս աղ-

գացն , և բեւեռեաց ընդ մար-
մնոյ իւրոյ զոր առ 'ի մէնջ' 'ի
փայտին յոր և կախեցաւ . զի ան-
քակութիւն արասցէ 'ի մի հա-
ւատս միասնական պաշտամանն :

Իսկ նոքա առին հրաման սիրել
զտէրն , և զկամս նորա առնել . զի
զանձինս տոհմակցաց իւրեանց՝
այսինքն ամենայն մարդկան՝ ապ-
րեցուսցեն յաւիտենից մահուա-
նէն :

Զի տէր ինքնին եկն մեռաւ
վասն ամենեցուն , զի զամենեւ-
եան ձգեսցէ յանմահութիւնն :
Իսկ սոքա նորին կամացն քարոզք
առաքեցան , զի տացեն զփրկու-
թիւն և զերախտիս Աստուածու-
թեանն առնուլ 'ի միտ ամենե-
ցուն՝ որ առ նոսայն եղև :

Վասն այսորիկ յղեցան առա-
քեալքն 'ի հոգւոյն սրբոյ, ծնան
լեզուս՝ խօսս ամենեցուն անմա-
հութեան : Զի ինքն եկն հոգի
Աստուածութեանն՝ փորձել և
քննել զամենեւեան իբրև զար-
ծաթս 'ի բովս լեզուօք առա-

քելոցն. որպէս ասէն՝ ընդ ամենե-
ցուն ընդ երկրէ բերան առեալ՝
իբրև զփող նովին զօրութեամբ
գոչէ մարգարէն, թէ փորձեցեր
զմեզ Աստուած և քննեցեր՝ որ-
պէս և քննի արծաթ :

Արդարև իսկ փորձեցան ար-
դարքն իբրև 'ի բովս 'ի հոգին
սուրբ. զի նախ զնոսա փորձեաց
'ի փշել հոգւոյն զօրութեան.
փշեաց 'ի նոսա և ասէ, առէք
զհոգին սուրբ : Զի ընտրեսցէ
նախ զնոսա իբրև զարծաթ՝ զի
աղտն այրեսցի. զի տուն տեառն
ինքն Աստուածախառն մարմինն
էր. որ և տիեզերաց էին բովք
սրբելոց :

Անկան առաքեալքն առաքի-
նիք 'ի բովսն նախ թուով երկո-
տասանքն. այրեցաւ կորեաւ մի
'ի նոցանէ որդին կորստեան Յո-
դա. իբրև զանագ 'ի մէջ հրոյ
ծախեալ սպառեցաւ :

Սրբեցան Մեռտասանքն և ընտ-
րեցան իբրև զարծաթ 'ի բովս. և
եղին անօթք ընախք ճարտարու-

Թեան պիտոյից արարչին: Փորձե-
ցան պէսպէս նեղութեամբք և
տանջանք՝ զոր կրեցին 'ի մարգ-
կանէ յայնցանէ որոց զօգուան
խօսեալք, հաստատեալ սիրովն
տային մարմնակցացն: Ընդունէին
տանջանս, զի զտեառն առաքչին
հրամանս կատարեսցեն՝ սէր օգ-
տի ընկերացն բերեալ. համբերել
ներգութեանց, զի զանցաւորան
արհամարհեսցեն:

Զի յորժամ արարիչն աշխար-
հի յայտնեսցի, միւսանգամ նոքա
ընդ նմին թաղաւորեսցեն յա-
ւիտենական մշտնջենաւորութեն.
որպէս ասէն յիրաւի 'ի դէմս նոցա
նոյն երգողին մարգարէութիւն,
թէ փորձեցեր զմեզ Աստուած,
և քննեցեր որպէս և քննի արծաթ.
Իջուցեր զմեզ յորոգայթ և եղիր
ներգութիւն 'ի թիկունս մեր, և
անցուցեր զմարդիկ 'ի վերայ գե-
լիոց մերոց:

Զի քննեաց զնոսա հօրմն հո-
գւոյն, և ետ 'ի ձեռս մարդկան.
զի հանդիսի փորձութիւնքն ե-

րեւեցցին նեղութեամբն վասն
 արդարութեանցն . որպէս դուք
 յայնցանէ, որ և 'ի ձերում աշ-
 խարհիս առաջի ձեր՝ Աստուա-
 ծութեանն վկայք գտան, գիտէք
 զփորձն . զի սիրեցին զյոյսն խոս-
 տացեալ Աստուածորդւոյն 'ի
 միւստեզամ գալստեան : Առին
 զհուր հոգւոյն կենդանւոյ յան-
 ձինս իւրեանց, և զվտակս բղի-
 ման անմահութեանն բաւակտն
 եղեն ընդունել : Վասն այսորիկ
 կարացին գիմել անցանել, արհա-
 մարհել զհրով տանջանօքն և
 զպաղեալ սառամտնեօք մեղացն :
 Արդարեւ արհամարհեալ զմեղօք և
 ընդ նմին ղնեղութեանցն եկելոց,
 գոհանային զտուողէն շնորհաց,
 թէ անցաք մեք ընդ հուր և ընդ
 ջուր, և հաներ զմեզ 'ի հանդիստ :
 Զի նախ անցին ընդ հուրն և
 ընդ ջուրն և ընդ սուրն մեղաց .
 և արհամարհեցին զհուրն և ըզ-
 ջուրն և զսուրն տանջանացն փոր-
 ձանացն . և ընկալան զլուսաւորիչ
 հուրն կենդանութեան, և զջուրն

նորոգութեան, և զսուրն՝ այսինքն՝ զքանն Աստուծոյ, որ սուր է քան զամենայն սուր երկասյրի, և պողովատիկ. և կարօղ է հասանել հատանել թափանցանել մինչև յորոշումն ոգւոց և մարմնոց և շնչոց:

Վասն այսորիկ և մարգարէն յառաջաբերեալ զլինելոցս՝ յառաջագոյն ընծայեցուցանէ զայս, թէ սուր երկասյրի ետ 'ի ձեռս նոցա. որով և կտրիցեն հատանիցեն, միանգամայն զանօրէնութիւնս ամպարշտութեանցն խլեսցեն յերկրէ: Եւ զհնձեալն և զհատեալն զինչ արասցեն. ասէ՝ հողմք առցեն, և ամպք բաժանեսցեն, և փոթորիկ իբրեւ խռիւկուտեսցէ զնոսա: Իսկ կուտեալքն 'ի հուրն անշէջ մատնեսցին: Զի արդարեւ իսկ ճշմարիտ մշակաց գործ այն է, զպիտանի արգիւնան զչայեկանան 'ի շտեմարանսն ժողովեսցեն, և զփուշն և զգժնիկն տալ ճարակ հրոյ:

ԶԴ. ԱՐԴ սոքա նախ զան-

ձինս փորձեցին , և ապա աշխարհի եղեն բովք : Ընկալան զհուրն կենդանութեան . միւսանգամ մտին 'ի բովս իբրև զարծաթ զըտեալք և պարզեալք և ձուլեալք 'ի սէր արարչին . գտան 'ի հնոցէն հալոցաց փողք կռածոյք , 'ի սպաս տեառն հրամանացն գոչեցին լինն զտիեզերս . փողք առ փողս գոչեցին . ասեն ընկեր ցրնկեր , թէ աւետարանեցէք որ ըստ օրէ զփրկութիւն նորա . պատմեցէք 'ի հեթանոսս զփառս նորա , յամենայն ժողովուրդս զըսքանչելիս նորա . զի մեծ է տէր և օրհնեալ է յոյժ , ահարկու է նա 'ի վերայ ամենայն կռոց : Եւ թէ ամենայն կուռք հեթանոսաց ոչ ինչք . այլ տէր զերկինս արար : Իսկ փոխանակ պատկերացն կուելոց՝ առաքեալք իբրև զի փողք կռածոյք անուանեցան , զի զամենայն աշխարհս ընդհանուր լցցեն . որպէս ասէն՝ թէ ընդ ամենայն երկիր եւ ըստ առ նոցա , և մինչև 'ի ծագս տիեզերաց են խօսք նոցա :

Արդ և ինքեանք հնոց տիեզերաց,
 և հուր կենդանութեան 'ի լեզու
 նոցա՝ հոգւոյն սրբոյ, և զամենայն
 աշխարհս փորձեացեն : Եւ զի
 գոչեացեն ևս 'ի տեառնէն զճշմա-
 րիտ բնութեանն Աստուածու-
 թեանն յայտնութիւնն . թէ
 տեսէք տեսէք զի ես եմ, և ոչ
 գոյ այլ Աստուած բայց յինէն .
 թէ՛ ես սպանանեմ և ես կեցու-
 ցանեմ . թէ՛ և ես հարկանեմ և
 ես բժշկեմ . և ոչ ոք իցէ որ հա-
 նիցէ զձեզ 'ի ձեռաց իմոց : Եւ
 եթէ՛ սրեցից որպէս փայլակն
 զսուսեր իմ, և 'ի խնդիր վրիժուց
 արձակեցից զաջ իմ . հատուցից
 զհատուցումն թշնամեաց իմոց :

Յղեցան լեզուք առաքելոցն
 զանչափութիւն հաւատոցն իւր-
 եանց, և ծնան զլեզուս զոր ոչ
 գիտէին : Գոչեցին իբրեւ զփող՝
 զմիահեծան տէրութեանն իշխա-
 նութիւն . և ծնան զանթիւ բազ-
 մութիւն մարդկան 'ի կարգս
 հրեշտակաց՝ 'ի սպասաւորու-
 թիւն Աստուածորդւոյն :

Չի փոխանակ հրեշտակացն անկեւոյ՝ որք կործանեցան յաւտուածակիր լուսեղէն 'ի սպասաւորութենէն, որդիք մարդկան հրեշտակացին, և կալցին զտեղիս նոցա: Չի թիւք կարգեալք փառաւորութեանցն նոյն կան՝ անխախտոք մնացեալ լիութեամբն անպակասեցին. զի 'ի հասարակ փառաւորութեանն գովեստքն աճեցեալ զօրացին. ուստի 'ի հասարակաց համեմատութենէ՝ փառք 'ի բարձունս Աւտուծոյ, և յերկիր խաղաղութիւն, 'ի մարդիկ հաճութիւն:

ՁԵ. ԵՂԵՆ փողք առաքեալքն ժամատուք տիեզերացն. զի դիցեն 'ի սիրոս ամենայն երկրի անկեալութիւն ժամակալութե, տպասել տեառնագալուստ փողոյն: Չի նովին ձայնիւք եկեալ հասեալ 'ի ժամանակին, ծանուցեալ զնոյն ձայն փողոյն, 'ի մահահանգիստքնոյն յարուցեալք 'ի գարունս, զի և բուսոցն իւրաքանչիւր հասեւոցն երեւեալ լիցին:

Զի այնուհետև յայն հասեալ
գարունն, զիւրաքանչիւր սերմա-
նեաց յարմատոց անտի զտեսիլս
կերպարանաց բերիցեն :

Իբրև ոմն զարմամբ քաղցրա-
համ զցեղեցկատեան . որպէս
ասէ յառաջընծայ մարգարէու-
թիւնն , թէ արգարքն իբրև զար-
մաւենիս ծաղկեացին , և իբրև
զմայրան լիբանանու բազումք եղի-
ցին . տնկեալ եղիցին 'ի տան
տեառն , և 'ի գաւիթս Աստուծոյ
մերոյ ծաղկեացին :

Եւ գարձեալ ինքն տէր մեր
Յիսուս Քրիստոս յաւերտեացա-
բեր և 'ի կենսաբեր աւետարանին
իւրում ամենեցուն ապա գիտու-
թիւն յայտնապէս , թէ 'ի թզեն-
ւոյ անտի ուսարո՛ւք զառական .
զի յորժամ նորա ոստքն կակղաս-
ցին և տերեւեացին , գիտասցիք
ասէ թէ մերձ է գարունն :

Զի կարի նմանութիւնք և օրի-
նակք են ամենայն ծառատունկք .
զի զիւրաքանչիւր կերպարանաց
տեսիլս բերիցեն , և ոչ երբէք փո-

խեն զգոյնս գոյնս ծաղկանցն,
համոցն և հոտոցն և տերեւոյն.
զի արմաւն զիւր զտեսիլն և զգոյնն
և զհամն և զարարն բերիցէ, ըզ-
բնական զարմատոց ծննդեան բու-
սոցն :

Նոյնպէս և թուղն զտեսիլ իւրոյ
տերեւոյն, և զարար կեղեւոյն, և
զտարր մրգոյն 'ի նմանէ որիչ. և
այլքն 'ի նմանէ ուրոյնք :

Զի կարմրախնձորն զիւր զօրի-
նակն, և կարմրատանձն զիւրն, և
կարմրադեղձն զիւրն. և են նոյնք
'ի նորին բնութենէ՝ որ այլագոյնք
են. զի և զհրտն անդամ իւրա-
քանչիւր դք 'ի նոցանէ առանձինն
արձակիցէ :

Որպէս կիտրոնն, և ապարալա-
մանն, և գափնին, և ձիթենին գե-
ղեցիկ, և սերկեւիլն, և մուրտն, և
ընգոյզն, և նուշն, և քնարուկն, և
հաճարուկն, և թուլթն, և նուռնն,
և հոյնն. և ամենայն ծառք մրգա-
բերք և ծաղկաբերք և տերեւա-
բերք և հասակաբերք, բարձուիք
և մեծամեծք. որպէս մայրն, և

նոճն, և շոճն, և Թեղոշն, և սարգն, և սարոյն, և սօսն, և յակրին, և գին, և կաղամախն, և տոււախն :

Սոյնպէս գումակ գումակ և երփն երփն ծաղկանցն . որպէս մանրագորն, և վարդն, և շուշանն, և ասպաղան, և յասմիկն, անխարն, և ամնակն, ներգիսն, և շամպդիտակն, և մեղրուկն, հօրօտն և մուրօտն, և մանիշակն . և այլն ամենայն համասպրամն ծաղկանցն, և ծառոցն բոյսք բողբոջոցն գարնանւոյն՝ երեւեսցի յետ ձմերանոյն :

Սոյն օրինակ և յարութիւն մեռելաց . զի յորմէ հետէ ստեղծաւ աշխարհ, ոչ ոք 'ի նոցանէ յաշունն կամ 'ի գարունն փոխ էառ յրնկերէն, և կամ զիւրն եա զկերպարանն բուսոյն ծննդեանն նմանութեան իւրոյ :

Այլ իսկզբանն արարչութեցն 'ի ստեղծութեամբ գործ ժամանակէն՝ մինչև 'ի վախճանելոյ ժամանակն, Թէպէտ ստէպ յաշունն .

տանին բոյսք աճուկք, չորացեալ
տերեւնկէց լինին . և պարա-
րեալք ձմեռասուկք լինին, սառ-
նապատք, ձիւնաթաղք, եղեմնա-
խաղք խատուութեամբ հարեալք,
գձձին արմատքն ծաղկանցն, և
կամ բազմակոյսք իմն իմն գա-
րաստանացն . և անտառք բարձրա-
բերձ մայրիցն մայրեացն աճեցե-
լոց՝ ստուարապատ յովեացելովքն
հանգերձ շառաւեղօքն :

Սահայն 'ի ժամանակս գար-
նայնոյն հասեալք, ամալաշողք,
որոտընդոտք, անձրեւաբազկք,
ցօղահալք, առատաբուխք, ա-
մարասուկք, 'ի վեր բերեն զիւ-
րաքանչիւր օրինակ բուսոյ տե-
րեւոցն . ըստ իւրոյ բնութեանն
գայ տեղիչն յիւր կերպարանն . և
և ո՛չ փոխի 'ի նմանէ յրնկերն, կամ
յրնկերէն 'ի նորա նմանութիւն-
այլ ըստ հաստատել կապողին՝
նոյնպէս կայ յիւրում բնութեանն .
անխախտաւ անխափան պատրաս-
տեալ ըստ արարչին հրամայել՝
բուսանին փութին :

Հա և մանրախոտքն գալարիք •
 իմն իմն և այլեայլք և որիչ նմա-
 նութեամբք 'ի միմեանց • որպէս
 լօռն, և վարսակն, և կնիւնն, և
 որ ինչ նման է նոցա :

Հա և սերմանիքն օգտակարք
 մարդկան • որպէս, ցորեանն, և
 հաճարն, և գարին, և կորեակն,
 գաւարսն, և ռսպնն, ոլոռն,
 որիզն, և գըկուզն, սիսեռն, և
 այլ ևս բազում սերմանիք, զոր
 'ի թիւ ճչ ոք կարասցէ արկանել,
 որք իւրաքանչիւր յիւրում ժամու
 'ի գարունսն ցուցանեն զյարու-
 թիւնս իւրեանց բուսովքն, և
 համովք, և հոտովքն, բողբո-
 ջովքն, ծաղկովքն, և ընդովքն •
 և տերեւազգեստք զիւրեանց մեր-
 կութիւնն ըստ իւրաքանչիւր նմա-
 նութեանն ագուցանեն, որպէս
 ռսպն :

Եւ մարմինքն մարդկան՝ աս-
 տուածական ցօղովն 'ի մեծ գա-
 րունն պարարեալք 'ի գերեզմա-
 նացն բուսանիցին • զի միանգա-
 մայն կաղմին զոսկերօքն չորացե-

լովք միտք, և ջիւք, և աճառքն, նեարդքն՝ մարթովքն զգեցեալք, և մազովքն զարդարեալք. և իւրեանց հոգիքն՝ ի նոսին դարձեալք, և իւրեանց նմանութիւնք յինքեանս, զի զիւրաքանչիւր գործոցն տեսիլա՝ ի գլուխս իւրեանց առեալ բերիցեն, իբրեւ զմիրգս քաղցրութեան և զանուշութեան պտուղսն, համովքն, և իւղովքն, և ծաղկովքն, և հոտովքն, աճեցուն բազկարձակ տերեւալից, ջրասուն վայելչութեամբքն: Զոր և սաղմոսաւորանն մարգարէութեան նուագեաց, թէ եղիցի նա որպէս ըզծառն որ տնկեալն է ի գնացս ջուրցն. և որ զպտուղ իւր տացէ ի ժամու և տերեւն նորա մի թափեցի. և զամենայն ինչ զոր և առնիցէ՝ յաջողեցցէ նմա: Եւ դարձեալ եթէ ծաղկեցցին՝ ի քաղաքի տեառն՝ իբրեւ զխոտ երկրի. և եթէ՝ եղիցին օրհնեալ յաւիտեանս:

Ա. Եւ արդարեւ խնդա-

բունն բուսաբեր՝ զօրինակ մարդկան յարութեան մեռելոցն ուսուցանէ . և զի ծաղիկքն և ծառատունկքն զարդարին : Նա և փուշքն բուսանին . որպէս գժնիկն, և տատասկն , եղիճն , և պատեղիճն , խայթահարն , ժանտափուշն , տափափուշն , արափուշն , որոմնն , կայծուն , գաղձն մշտասկար , և որ ինչ նման է սոցա . և սղբա ամենեքեան յիւրաքանչիւր նմանութեան բնութեանն բուսանին : Իսկ օգտակար ծաղիկքն , և կամ շառաւեղք ծառոցն դարաստանաց՝ յիւրեանց բնութեանն հասանեն դարնայնոյն :

Իսկ միտք մարդկան , որ են տունկք բուրաստանաց , կամ ծաղիկք ծաղկոցացն Աստուածութեանն , ունին ինքեանք յինքեանս ըստկամաց իւրեանց բերել զնմանութիւն և զօրինակս տեւելոյն և ծաղկանցն , և հոտոցն , և մրգոցն :

Զի թէպէտ և դառնաբերք լի

նին , և թէպէտ քաղցրաբերք , թէ պէտ մրգաբերք լինին , և թէպէտ փշաբերք . թէպէտ արգարու , թիւնաբերք լինին , և թէպէտ մեղսաբերք . թէպէտ ծաղիկք լինին , զի 'ի սկսեղս պատուականա թաղաւորին ելանիցեն , և պատկը զարգու ուրախութեան պիտոյից պատրաստիցին , ըստ ասելոյն գուշակութեան հոգւոյն արքոյ , 'ի բերանոյ խօսեցեալ Եսայեայ մարգարէին . թէ յայնժամ եղեցես գու պատկ վայելչութեան 'ի ձեռին տեառն , և թագ արքայութեան 'ի ձեռին Աստուծոյ . և քեզ անուն կոչեացին կամք իմ , և երկրին քում շինութիւն բնակութեան :

Անդ լինելոց է շինութեան յԱստուածականն և յանատուար և յանկարօտ և յանփոփոխ քաղաքին : Չի այժմ ամենայն բոլոր յիւրաքանչիւր բնութեան կանկապեալք . բայց միայն մարգատունկքն կարող են զիւրաքանչիւր զկաման գունակ գունակ կերպաւ :

բանացն չըջընէլ, որպէս կամին՝
 զայն բոյս թաղեն 'ի յանձինս
 իւրեանց . և նովին թաղին 'ի գե-
 րեզմանսն , այսինքն է մահն . աշ-
 ունն , ոչ խոտացն՝ այլ մարդկան
 որ ժողովին 'ի շտեմարանսն . իսկ
 դարունն՝ ոչ խոտոցն կամ փայ-
 տին , այլ մարդկան զայն կերպա-
 րանս բերէ՝ զոր ընդ քեզ թաղե-
 ցեր 'ի գերեզմանին . զի եթէ
 ծաղկաձև կամ անուշահոտ ա-
 նուշահամ արդարութեամբն
 ննջեսցես 'ի գերեզմանին , ընդ
 քեզ կանխեալ բուսանին 'ի յա-
 րութեանն քո արդարութիւնքն :
 Ապա եթէ մեղք թաղեցար 'ի
 քո անուն գերեզմանին , ընդ
 քեզ բուսեալք 'ի դարունն փուշ-
 քն 'ի յարութեանն շուրջ զքե
 բուսանիցին :

ՁԻ . Աւի լուր մեծին Յով-
 աննու , որպէս բողոքէ առ
 հրէական ազգն Աբրահամեան .
 արարէք ձեզ այսուհետեւ պտուղս
 արժանիս ապաշխարութեան . և
 մի ձեռն յանձին հարկանէք և

ասէք, եթէ ունիմք մէք հայր
 զԱբրահամ. ասեմ ձեզ՝ զի կա-
 րող է Աստուած 'ի քարանցո-
 յայսցանէ յարուցանել որդիս
 Աբրահամու: Զի ոչ եթէ զԱբրա-
 համ ինչ զիջոյց 'ի հայրապետու-
 թենէն. այլ զի արժանիքն իցեն
 նորա որդիք, և ոչ անարժանքն:
 Արդ զօգտակարան գարմանէ.
 իսկ վասն անշայեկան խոտոցն և
 փշոցն զի՞նչ կամիցի առնել ար-
 գեօք. ցամաքեցուցանէ նախ և
 գօսացուցանէ՝ յորում ոչ գտցէ
 զպտուղն:

Ազէ նայեաց յառակ թղենւոյն
 և տես. եկն տէրն 'ի թղենին՝ զի
 գտցէ 'ի նմա զպտուղն, և ոչ եգիտ.
 զի չև էր ժամանակն պտղոյ բերե-
 լոյ և անէծ զնա, թէ յայսմհետէ
 'ի քէն պտուղ դբ մի կերիցէ:

Քանզի ամենայն բուսաբերք և
 տերեւաբերք և ծաղկաբերք ժա-
 մանակաւ ունին բերել զպտուղն.
 իսկ սա զի՞ անիծաւ՝ զի չէր ժա-
 մանակ պտղոյն. արգեօք թէ պի-
 տոյ ինչ էր, ոչ կարէր առնել, որ

բանիւն միայն հրամայեաց երկրի՝
բերել զծառսն , և զբազմութիւն
մայրեացն իւրաքանչիւր պտղովն ,
և ամենայն բուսոցն իւրաքանչիւր
սերմամբ ըստ ազգի իւրում՝ ի
վերայ երկրի , պատրաստել և
ծառոյն զկերակուր պիտոյից յայ-
նրմ հասեալ ժամանակի :

Արդ ոչ զբազառ ինչ զայն գո-
տութիւն ծառոյն հասուցանէր .
այլ կանխեաց ինքն և ասէ , ի
թզենւոյ անտի ուսարո՛ւք զա-
ռակն : Իսկ թզենին բարձեալ
ուանէր զօրինակ անպտուղ մարդ-
կան . զի զանպտուղսն արդարու
թեան ցամաքեցուցէ զփուշն :

Աղէ լուր մեծի մարգարէին
յաւաջընթաց կարապետին Յով-
հաննու , որպէս ասէ թէ այսու-
հետե տապար առ արմին ծառոյ
կայ . ամենայն ծառ որ ոչ առ-
նիցէ զստուղ բարի , հարկանիցեն
և ի նիւթ հրոյ պատրաստիցեն :
Եւ մարգարէն Եսայի ասէ , թէ
եղիցին մեղաւորք իբրե փուշք
այրեցեալք և ընկեցեալք :

Իսկ զգալարովքն խնամարկեալ
կենդանի ջրովն՝ յարքայութեանն
յայն գարունն նորոգեալ պատ-
րաստեացէ . որ տայցեն զպտուղ
ընդ միոյ հարիւր, և ընդ միոյ եր-
կերիւր, և ընդ միոյ երեքհարիւր.
այսինքն զվաստակոցն զհատուց-
մունս պարգեւացն՝ իւրաքանչիւր
հաւատոցն լուսաւորութեան :

ՁԸ. ԱՄԻ՛ի գարունս բուսա-
բերս և ծաղկաբերս՝ որ զնորոգու-
թիւն գեղեցկութեանն գարնայն-
ւոյն՝ յետ հնութեան ձմեռայն-
ւոյն բերիցէ, և թռչնոցն հա-
ւուցն ծանուցեալ զիւրեանց ժա-
մանակ գալատեանն : Որպէս յայս
հայեցեալ մարգարէն Երեմիաս
ասէ, զիւրոյ ժամանակին զգէտս
'ի նմանութիւն օրինակաց յան-
գիմանութիւն բերէ, և զհանգեր-
ձեւոցն ակնարկէ յասելն, թէ
արգարե՝ ծիծառն, և տատրակն,
և խորդ, հաւքն վայրի ծանեան
զժամանակ գալստեանն իւր-
եանց : Զի ժամանակաւ գարնայն-
ւոյն և իւրեանց գալստեամբն

ցղւցանեն զժամանակ վարուց
կենաց ուրախութեան մարդկան,
'ի ձայն առնել, 'ի ճշելն, 'ի ճռու
ղելն, 'ի շինել բունոցն :

Եւ ծառն մարդասէր է . յոր
ժամ տեսեալ մարդկան՝ նովաւ
ճանաչեն զկանաչազգեստ հասկն
գարնայիւոյն աճմանն : Իսկ տառ
րակն ամուսնասէր երեւեալ,
զջերմաձայն քաղցրաձայնն 'ի լսե
լիս մարդկան ընու . 'ի գործ ար
կեալ զթեթեւագործն զկրկտա
կերտն զդուզնաքեայ փայտակեր
տիկն երկթեւեան ձուոցն իւրոց՝
առաւելն ծննդոցն իւրոց պատ
րաստէ :

Նաև դասագրաս խորդոցն հա
ւուց եկեալք 'ի գարնանւոյն
ժամանակս՝ երամացեալք հա
րօրանան : Ելեալք թուուցեալք
բարձրացեալ 'ի բարձրութիւն
բարձանց օդայատակ թեւացն
գարշապարաց կոխան առնել
զանհատատն : Փողք եղեալք
զկթղաձայնն զաղաղակ բարձեալ,
զգործս մշակացն արդարութեան

տանին բոյոք աճուակք, չորացեալ
տերեւընկէց լինին . և պարա-
րեալք ձմեռասուկէք լինին, սառ-
նապատք, ձիւնաթաղք, եղեմնա-
խարք խատութեամբ հարեալք,
գձձին արմատքն ծաղկանցն, և
կամ բաղմոկոյտք իմն իմն գա-
րաստանացն . և անտառք բարձրա-
բերձ մայրիցն մայրեացն աճեցե-
լոց՝ ստուարապատ յովքացելովքն
հանգերձ շառաւեղօքն :

Սահայն 'ի ժամանակս գոր-
նայնոյն հասեալք, ամաղշողք,
որոտընդոստք, անձրեւաբազկք,
ցօղահարք, տուատարուիք, տ-
մարասուկք, 'ի վեր բերեն զիւ-
րաքանչիւր օրինակ բուսոյ տե-
րեւոցն . ըստ իւրոյ բնութեանն
գայ տեօիլն յիւր կերպարանն . և
և ոչ փոխի 'ի նմանէ յընկերն, կամ
յընկերէն 'ի նորա նմանութիւն-
այլ ըստ հաստատել կապողին՝
նոյնպէս կայ յիւրում բնութեանն,
անխախտուտ անխափան պատրաս-
տեալ ըստ արօրջին հրամայել՝
բուսանին փթթին :

Հաւ մանրախոտքն գալարիք •
իմն իմն և այլևայլք և որիչ նմա-
նութեամբք 'ի միմեանց • որպէս
լօռն, և վարսակն, և կնիւնն, և
որ ինչ նման է նոցա :

Հաւ սերմանիքն օգտակարք
մարդկան • որպէս, ցորեանն, և
հաճարն, և գարին, և կորեակն •
գաւաքսն, և ռսպնն, ոլոռնն,
որիզն, և գըկուղն, սիսեռն, և
այլ ևս բազում սերմանիք, զոր
'ի թիւ ճչ դք կարասցէ արկանել
որք իւրաքանչիւր յիւրում ժամու
'ի գարունսն ցուցանեն զյարու-
թիւնս իւրեանց բուսովքն, և
համեմք, և հոտովքն, բողբո-
ջովքն, ծաղկովքն, և ընդովքն •
և տերեւազգեստք զիւրեանց մեր-
կութիւնն ըստ իւրաքանչիւր նմա-
նութեանն ագօւցանեն, որպէս
ոստքն :

Եւ մարմինքն մարդկան՝ աս-
տուածական ցօղովն 'ի մեծ գա-
րունն պարարեալք 'ի գերեզմա-
նացն բուսանիցին • զի միանգա-
մայն կազմին զոսկերօքն չորացե-

լովք միսք, և ջիւք, և աճառքն, և նեարդքն՝ մարթովքն զգեցեալք, և մազովքն զարդարեալք. և իւրեանց հոգիքն՝ ի նոսին դարձեալք, և իւրեանց նմանութիւնք յինքեանս, զի զիւրաքանչիւր գործոցն տեսիլա՝ ի գլուխս իւրեանց առեալ բերիցեն, իբրեւ զմիրգս քաղցրութեան և զանուշութեան պտուղսն, համովքն, և իւղովքն, և ծաղկովքն, և հոտովքն, աճեցուն բազկարձակ տերեւալից, ջրասուն վայելչութեամբքն: Զոր և սաղմոսաւանն մարգարէութեան նուագեաց, թէ եղիցի նա որպէս ըզծառն որ տնկեալն է ի գնացս ջուրցն. և որ զպտուղ իւր տացէ ի ժամու և տերեւն նորա մի թափեսցի. և զամենայն ինչ զոր և առնիցէ՝ յաջողեսցէ նմա: Եւ դարձեալ եթէ ծաղկեսցին ի քաղաքի տեառն՝ իբրեւ զխոտ երկրի. և եթէ՝ եղիցին օրհնեալ յաւիտեանս:

ՁՁ. Եւ արդարեւ իսկ գա-

բունն բուսաբեր՝ զօրինակ մարդկան յարութեան մեռելոցն ուսուցանէ. և զի ծաղիկքն և ծառատունկքն զարդարին : Նա և փուռքն բուսանին. որպէս գլխիկն, և տատասկն, եղիճն, և պատեղիճն, խայթահարն, ժանտափուշն, տափափուշն, սրափուշն, որոմնն, կայծուն, գաղձն զնա սակար, և որ ինչ նման է սոցա. և սոքա ամենեքեան յիւրաքանչիւր նմանութեան բնութեանն բուսանին : Իսկ օգտակար ծաղիկքն, և կամ շառաւելք ծառոցն գարաստանաց՝ յիւրեանց բնութեանն հասանեն գարնայնոյն :

Իսկ միտք մարդկան, որ են առնկք բուրաստանաց, կամ ծաղիկք ծաղկոցացն Աստուածութեանն, ունին ինքեանք յինքեանս ըստ կամոց իւրեանց բերել զնմանութիւն և զօրինակս տեւելոյն և ծաղկանցն, և հոտոցն, և մրգոցն :

Զի թէպէտ և դառնաբերք լի-

նին , և թէպէտ քաղցրաբերք , թեպէտ մրգաբերք լինին , և թէպէտ փշաբերք . թէպէտ արգարու թիւնաբերք լինին , և թէպէտ մեղսաբերք . թէպէտ ծաղիկք լինին , զի 'ի սկսեղս պատուականա թաղաւորին ելանիցեն , և պատկք զարգու ուրախութեան պիտոյից պատրաստիցին , ըստ ասելոյն գուշակութեան հոգւոյն արբոյ , 'ի բերանոյ խօսեցեալ Յաայեայ մարգարէին . թէ յայնժամ եղիցես դու պատկ վայելութեան 'ի ձեռին տեառն , և թագ արքայութեան 'ի ձեռին Աստուծոյ . և քեզ անուն կոչեսցին կամք իմ , և երկրին քում շինութիւն բնակութեան :

Անդ լինելոց է շինութեան՝ յԱստուածականն և յանատուեր և յանկարօտ և յանփոփոխ քաղաքին : Չի այժմ ամենայն բոյսը՝ յիւրաքանչիւր բնութեան կան կապեալք . բայց միայն մարգատունեկքն կարող են զիւրաքանչիւր զկաման գունակ գունակ կերպա-

բանացն չըջընէ, որպէս կամին՝
զայն բոյս թաղեն 'ի յանձինս
խրեանց . և նովին թաղին 'ի գե-
րեզմանսն , այսինքն է մահն . աշ-
ունն , ոչ խոտացն՝ այլ մարդկան
որ ժողովին 'ի շտեմարանսն . իսկ
գարունն՝ ոչ խոտոցն կամ փայ-
տիցն , այլ մարդկան զայն կերպա-
րանս բերէ՝ զոր ընդ քեզ թաղե-
ցեր 'ի գերեզմանին . զի եթէ
Ժողկաձև կամ անուշահոտ ա-
նուշահամ արգարութեամբն
ննջեսցես 'ի գերեզմանին , ընդ
քեզ կանխեալ բուսանին 'ի յա-
րութեանն քո արգարութիւնքն :
Ապա եթէ մեղգը թաղեցար 'ի
քո անուն գերեզմանին , ընդ
քեզ բուսեալք 'ի գարունն փուշ-
քն 'ի յարութեանն շուրջ զքե
բուսանիցին :

ՁԻ . ԱՆԻ լուր մեծին Յով-
աննու , որպէս բողոքէ առ
հրէական ազգն Աբրահամեան .
արարէք ձեզ այսուհետեւ պտուղս
արժանիս ապաշխարութեան . և
մի ձեռն յանձին հարկանկը և

ասէք, եթէ ունիմք մէք հայր
 զԱրրահամ. ասեմ ձեզ՝ զի կա-
 րող է Աստուած 'ի քարանցս
 յայտցանէ յարուցանել որդիս
 Արրահամու: Զի ոչ եթէ զԱրա-
 համ ինչ զեջոյց 'ի հայրապետու-
 թենէն. այլ զի արժանիքն իցեն
 նորա որդիք, և ոչ անարժանքն:
 Արդ զօգտակարսն գարմանէ.
 իսկ վասն անշայեկան խոտոցն և
 փշոցն զի՛նչ կամիցի թռնել ար-
 դեօք. ցամաքեցուցանէ նախ և
 դօսացուցանէ՝ յորում ոչ գտցէ
 զպտուղն:

Ազէ նայեաց յառակ թղենւոյն
 և տես. եկն տէրն 'ի թղենին՝ զի
 գտցէ 'ի նմա զպտուղն, և ոչ եգիտ.
 զի չև էր ժամանակն պտղոյ բերն-
 լոյ և անէծ զնա, թէ յայսմհետէ
 'ի քէն պտուղ ոք մի կերիցէ:

Քանզի ամենայն բուսաբերք և
 տերեւաբերք և ծաղկաբերք ժա-
 մանակաւ ունին բերել զպտուղն.
 իսկ սա զի՛ անիծաւ՝ զի չէր ժա-
 մանակ պտղոյն. արդեօք թէ պի-
 տոյ ինչ էր, ոչ կարէր առնել, որ

բանիւն միայն հրամայեաց երկրի՝
բերել զծառան, և զբազմութիւն
մայրեացն իւրաքանչիւր պտղովն,
և ամենայն բուսոցն իւրաքանչիւր
սերմամբ ըստ ազգի իւրում՝ ի
վերայ երկրի, պատրաստել և
ծառոյն զկերակուր պիտոյից յայ-
նրմ հասեալ ժամանակի:

Արդ ոչ զբազատ ինչ զայն գո-
տութիւն ծառոյն հասուցանէր.
այլ կանխեաց ինքն և ասէ, ի
թղենւոյ անտի ուսարո՞ւք զա-
ռակն: Իսկ թղենին բարձեալ
ունէր զօրինակ անպտուղ մարդ-
կան. զի զանպտուղն արգարու-
թեան ցամաքեցուցէ զփուշն:

Ալէ լուր մեծի մարգարէին
յառաջենթաց կարասպետին Յով-
հաննու, որպէս ասէ թէ այսու-
հետեւ տապար առ արմին ծառոյ
կայ. ամենայն ծառ որ ոչ առ-
նիցէ զպտուղ բարի, հարկանիցեն
և ի նիւթ հրոյ պատրաստիցեն:
Եւ մարգարէն Եսայի ասէ, թէ
եղիցեն մեղաւորք իբրեւ փուշք
այրեցեալք և բնկեցեալք:

Իսկ զդաշարովքն խնամարկեալ
կենդանի ջրովն՝ յարքայութեանն
յայն գարունն նորոգեալ պատ-
րաստեսցէ . որ տայցեն զպտուղ
ընդ միոյ հարիւր , և ընդ միոյ եր-
կերիւր , և ընդ միոյ երեքհարիւր .
այսինքն զվաստակոցն զհատուց-
մունս պարգեւացն՝ իւրաքանչիւր
հաւատոցն լուսաւորութեան :

ՁԸ. ԱՐԴ՝ի գարունս բուսա-
բերս և ծաղկաբերս՝ որ զնորոգու-
թիւն գեղեցկութեանն գարնայն-
ւոյն՝ յետ հնութեան ձմեռայն-
ւոյն բերիցէ , և թռչնոցն հա-
ւուցն ծանուցեալ զիւրեանց ժա-
մանակ գալստեանն : Որպէս յայս
հայեցեալ մարգարէն Երեմիաս
ասէ , զիւրոյ ժամանակին զդէպս
՝ի նմանութիւն օրինակաց յան-
դիմանութիւն բերէ , և զհանդեր-
ձելոցն ակնարկէ յասելն , թէ
արգարե՝ ծիծառն , և տատրակն ,
և խորդ , հաւքն վայրի ծանեան
զժամանակ գալստեանն իւր-
եանց : Զի ժամանակաւ գարնայն-
ւոյն և իւրեանց գալստեամբն

ցուցանեն զժամանակ վարուց
կենաց ուրախութեան մարդկան,
'ի ձայնառնել, 'ի ճշելն, 'ի ճռու
ղելն, 'ի շինեւթունոցն :

Եւ իծառն մարդասէր է . յոր
ժամ տեսեալ մարդկան՝ նովաւ
ճանաչեն զկանաջազգեստ հասկն
գարնայիւոյն աճմանն : Իսկ տատ
րակն ամուսնասէր երեւեալ,
զջերմաձայն քաղցրաձայնն 'ի լսե
լիս մարդկան ընու . 'ի գործ ար
կեալ զթեթեւագործն՝ զկրկտա
կերտն զդուղնաքեայ փայտակեր
տիկն երկթեւեան ձուոցն իւրոց՝
ապաւէն ծննդոցն իւրոց պատ
րաստէ :

Նաև դասագրաս խորդոցն հա
ւուց եկեալք 'ի գարնանւոյն
ժամանակս՝ երամացեալք հա
րօրանան : Եւեալք թուուցեալք
բարձրացեալ 'ի բարձրութիւն
բարձանց օդայատակ թեւացն
գարշապարաց կոխան առնել
զանհաստատն : Փողք եղեալք
զիթղաձայնն զազազակ բարձեալ,
զգործս մշակացն արգարութեան

վաստակոցն օգտութեան մարդկան՝ զարթուցանեն 'ի քնոյ, զկանուխս եղանցն փութացուցանեն :

Իսկ թռչունքն փողք են երկրագործութեան, հողագործութեան, յառաքինութիւնսն յորդորելոյ . որպէս մեղուն և մըջիմն վաստայ վարդապետ ընիցին, և կամ նախատորդք կայցեն :

Նոյն օրինակ նմանեալ թռչունքս մեծաձայն՝ մեծագոչ փողոյն տեառնագալուստ ազգումն առնել ամենեցուն 'ի մեռելոց յարութեանն . որպէս ասաց յԱստուածապատում իմաստութեանն նուագան Սողոմոնեան երգոյն, թէ զարթիցեն 'ի ձայն հաւուն պահպանեալքն :

Իսկ ո՞վ իցեն պահպանեալքն, եթէ ոչ ոգիքն ժողովեալք պահպանեալք ընդ հրամանաւն . որ զիւրեանց մարմինսն իւրաքանչիւր զգենլոց են . և ըստ գործոցն ըմբռնել զիւրաքանչիւր պատրաստութիւն վաստակոցն զսերմա-

նեայն պառուղան . որպէս 'ի վեր
անդր պատմեցաք ձեզ :

2Թ . ԻՍԿ երանելիք առա-
քեալքն փողքէն պառուիրակու-
թեան . զի պատրաստեացեն զո-
մենայն լսելիս՝ Աստուածական
փողոյն գալստեանն պատրաստա-
կան սպասել . զի անխափանք
խառնեսցին յայն գունդ թռչնոց,
ուստի և ձայն աղգոյ փողոյն յա-
րութեանն հարկանիցի . զի և սո-
քա արժանասցին իւրեանց թեւա-
ստանալ և բարձրանալ 'ի բար-
ձունս՝ և զտէրն բարձանց առանց
ամօթոյ տեսանել . զայն տէր՝ որ
'ի հեռաստանէ ճանաչէ . և զգնա-
ցեալսն 'ի նեղութեան՝ կեցուցէ
զնոսա, որք վասն արգարութեան
զխառամբերութեանյն զփորձու-
թիւնսն վասն սիրոյն Աստուծոյ
տարան 'ի յանձինս իւրեանց :

Արդ սոքա կատարեցին զխամա
տեառն իւրեանց , զի սիրեցին
զմիմեանս . զի և նա սիրեաց զնո-
սա , այնչափ՝ մինչև եզ զանձն
իւր 'ի վերայ բարեկամաց իւրոց :

Իսկ նոքա առին հրամանս սիրել
զմիմեանս, զի այնու ընկալցին
յանձինս իւրեանց զշնորհսն խոս-
տացեալ:

Ասոն այսորիկ զսէրն սրտիցն
ծածկելոց, և կերպարանօքն ցու-
ցանէին 'ի Ժողովելն միով հաւա-
նութեամբ 'ի վերնատունն. ուր
եկեալ հոգին սուրբ եգիտ զնո-
սա, և օթեվանս կալեալ 'ի նոսա-
բնակեաց: Չի զանձուկ նոցա որ
առ տէրն ունէին լցեալ՝ միանգա-
մայն կատարեացէ զխոստացեալն.
զի ասէ, ես երթամ և զմիսիթա-
րիչն ես առաքեմ՝ առ ձեզ. որ
և կեալ միսիթարեացէ զսիրտո ձեր,
զի նա զիս փառաւոր առնէ, զի
յինէն առնու և պատմէ ձեզ: Որ
և զԵրրորդութեանն սէր միաբա-
նութեանն 'ի նոցա միաբանու-
թեանն լցցէ. որ 'ի տեառնէն
առին հրաման, թէ ելէք ընդ-
ամենայն աշխարհս, և աշակեր-
տեցէք զամենայն լեզուս, և միր-
տեցէք զնոսա յանուն Հօր և Որ-
դւոյ և Հոգւոյն սրբոյ. և ուսո՛ւ

ցէք զամենայն սրահել զոր խօսե-
ցայ ընդ ձեզ . և ես ընդ ձեզ եմ
զամենայն աւուրս կենաց ձերոց՝
մինչ ՚ի վախճան աշխարհի :

ԶՃշմարտութիւն զԵրրորդու-
թեանն զմիաբուն տէրութեանն
Երեքանձնեան զօրութեանն ետ
նոցա զգլխութիւն . զի ըստ այնմ
օրինակի աշակերտեսցեն զամե-
նեան , և մկրտեսցեն յանուն
Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :

Այլ զի զՀոգւոյն սրբոյ առին
զղօրութիւն , և զամենայն ազգացն
լեզուացն բաժանելոց ընկալան
զգլխութիւն . զի ամենայն աշ-
խարհաց որ ընդ ամենայն տիե-
ղերս մարդիկ իցեն , բաւական լի-
ցին ուսուցանել զհրամանս Աս-
տուածութեանն , և զսէրն արար-
չին առ իւր արարածս և զխո-
նարհումն վասն մերոյ բարձրու-
թեանն , և զյոյսն անմահութեան
յետ մեռելոց յարութեանն : Եւ
թէ՛ սոյն ինքն մշտնջենաւորու-
թիւնն զօրութիւն և Աստուա-
ծութիւն որդւոյն վասն մերոյ

փրկութեան եկն զգեցաւ զմարդ-
կութիւնն. մանաւանդ թէ առա-
ւել վասն նորոգման ամենայն
արարածոց իւրոց. զի տացեն ա-
մենեցուն զայն գիտութիւնն, որ
նոցա մեծամեծքն շնորհեցան :

Անդ կատարեցաւ յառաջա-
սաց ընծայութիւնքն մարդարէ-
ութեանցն նոքօք, թէ յաւուր
յայնմիկ ասասցեն հաղարապետքն
յուզայ 'ի սիրտս իւրեանց, թէ
եկայք գտցուք մեզ զքնակիչս Ե-
րուսաղէմի, և տէր ամենակալ
Աստուած նոցա: Զի նախ անգէն
իւրեանց ազգին ետուն զգիտու-
թիւն, և անգուտ յԵրուսաղէմե
բաշխեցին ընդ ամենայն տիեզերս
զԱստուածպաշտութիւնն :

Եւ քանզի տէրն ամենայնի
յազգէն Յուդայ ծագեաց, վասն
այսորիկ և սոքա հաղարապետք
տան Յուդայ կոչին. զոր և մեկ-
նեաց Պողոս առաքեալ, ած թա-
փեաց և ասէ. մեք հաղարապետք
եմք խորհրդոցն Աստուծոյ :

Ապա յիշաւի ուրեմն տակ նոյն

հոգի 'ի բերանոյ մարգարէին յառաջագոյն, թէ յաւուր յայնմիկ ասէ տէր՝ եդի զհազարապետան տանն Յուդայ՝ իբրեւ զջահա վառեալս 'ի մէջ փայտից. և իբրեւ զգամբարս հրոյ յեղեգան, և կերիցէ յաջ և յահեակ ձեր զամենայն ժողովուրդս շուրջանակի: Եւ խոնարհագոյն ևս ասէ. թէ հեղից 'ի վերայ տանն Դաւթի և 'ի վերայ տանն Երուսաղէմի զոգի շնորհաց և զգիտութեան, և գարձցին յիս:

Զոր եկն կատարեաց ինքն սուրբ հոգին՝ որ առաքեցաւ 'ի հօրէ և յորդւոյ: Զի որպէս որդի առաքեցաւ և եկն հարբն և հոգւովն, սոյնպէս և հոգին առաքեցաւ հարբն և որդւովն, զի երեւեսցի միասնական միաբունն զօրութիւն:

Ղ. ՍԱԿԱՅՆ եկն յԵրուսաղէմ 'ի քաղաքն, գտեալ զնոռա 'ի միասին՝ ելից զսիրտս միով զօրութեամբ. զի կատարեացին ասացեալքն յառաջախօսութեան նա:

րուն հոգւոյն 'ի բերանոյ մարգա-
րէութեանն Յովեղէայ: Եւ եղիցի
յետ այսորիկ յաւուրս յետինս
ասէ Աստուած, սփռեցից ես յո-
գւոյ իմմէ 'ի վերայ ամենայն մար-
մնոյ. և մարգարէասցին որդիք ձեր
և դստերք ձեր. և երիտասարդք
ձեր տեսիլս տեսցեն. և ծերոց ձե-
րոց երազք յայտնեսցին. և 'ի վե-
րայ ծառայից իմոց և աղախնեաց
իմոց սփռեցից յոգւոյ իմմէ և
մարգարէասցին. և տաց նշանս
յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի խո-
նարհ, արիւն և հուր և մրրիկ
ծխոյ. արեգակն դարձցի 'ի խա-
ւար և լուսին՝ յարիւն՝ մինչև
եկեալ իցէ օր տեառն մեծն և
երեւելին. և եղիցի ամենայն որ
կարդասցէ զանուն տեառն՝ կեց-
ցէ:

Եւ զինչ իցէ զոր ասէն՝ եթէ
յաւուրս յետինս. քանզի յոր-
ժամ արար Աստուած զարարա-
ծըս, յառաջին աւուրն սկսեալ՝
'ի վեցերորդին կատարեալ զամե-
նայն ինչ, վասն ամենազար և ան-

ջան, անաշխատ և անդանդադ
զօրութեանն հանգեալ յամե-
նայն գործոց իւրոց. և զօրն եօթ-
ներորդ կռչեաց հանգիստ :

Իսկ իբրև ետեա Աստուածու-
թիւնն սայթաքեալ անկեալ ըզ-
մարդն 'ի պատուիրանապահու-
թենէ անտի, զի ոչ եկաց մեաց
'ի լաւութեան անդ՝ որպէս և
նայն կամիր. այլ ընդ պատժովք
պատուհասիւք անկեալ՝ յար-
գարութեան դատաստանին գրա-
ւեցաւ 'ի ներքոյ մահուն. վկա-
ւորեալ խոցեցաւ 'ի հոգս, 'ի ծու-
փրս, յաշխատութիւնս, 'ի քր-
տունս ցաւոց, յանհանգիստ երեր-
մունս տատանմանց ընկզմեցաւ.
Ոչ գարձոյց զնանն զոր ասաց,
այսինքն՝ զմահն զոր եդ 'ի վերայ.
այլ զարարչութեան ժամանակն
զոր եարկ ընդ վեցօրեայն թուով,
զի յայտնի ըիցի մեծութիւնն իւր:

Սոյն օրինակ կշռեաց վեցհա-
զարամեան ժամանակի, ցաւոց
քրտանց աշխատութեանց երկիրի-
մի մի հազար ամաց՝ առ զի մի

կշռեալ ըստ վեցաւորն առաջնոյ,
յորում լիցին ծնունդք և սերուն-
դք բազմացունդք լինելութեան:
Յորում և փորձութիւնք հան-
դիսի լաւացն՝ գործեսցէ զոնդ-
րութիւն հատուցմանցն, պարգեւ
առու խոստմանցն ակնկալու-
թեանցն ժուժկալութեանց ար-
գարոցն զնեղութեանց, որ և բովք
'ի շարաթեան ամացն աշխատու-
թեանցն. զոր և մարդարէն գոչ-
եաց յամենեւին և ազգեցոյց .
ասէ, հազար ամ յաչա տեառն
իբրեւ զօր մի զի անցանէ:

Զի յառաջնումն ակիզքն, և
'ի վեցերորդումն՝ նորոգումն, զոր
արար իւրով դաշտեամբն, և զէ-
ջրս հոգւոյն պարգեւեաց. և 'ի
սմին հազարի վախճան. վասն
որոյ և յետին կոչի, յորում
միւսանդամ դալոց է. և զեօթ-
ներորդ աւուր խորհուրդ ժամա-
նակի զառանց թուոյն և զառանց
չափոյն զհանգիստն և զպարգեւան
ընդ նմին բերելով 'ի սկզբանն. զի
ինքն իբրու յիշխանութեանս այդ

միկ զօրն, եօթներորդ հանգիստ
կոչէ . վասն այսորիկ սուրբ և փա-
փուկ ունել պատուիրէ . զի ամե-
նայն որ ծանուցեալ զօրն փափ-
կութեան հանգիստ արարչին պա-
տուեացեն : Զի ընդ այսորիկ
յեօթներորդ դարին հանգուացէ
զաշխատեալն, որ աշխատեցան
'ի վեցդարեան իւրեանց ժամա-
նակին . իբրեւ այն եթէ ընդ նմին
աշխատեցան յիւրեանց ժամա-
նակին, սոյնպէս և ընդ նմին հան-
գիցեն յայն երկայն ամին յան-
չափութեանն և ընդ նմին ուրախ
լիցին :

ՂԱ. ԱՅԼ հոգին Աստուծոյ
'ի վեցերորդիս երեւեցաւ շնուլ
զառաջաձայն խոստմունս իւր՝
զասացեալս բերանովք մարդարե-
ին . որ հեղան շնորհք հոգւոյն
սրբոյ յետին ժամանակիս . սփռե-
ցան 'ի վերայ բազմախուռն գու-
մարութեան ժողովոյն, հոսեցան
իբրեւ զյորդադէմ բազմութիւն
բռնութեամբն ջուրցն բազմու-
թեանց :

Մարգարէացան զխորհուրդս
 ծածկեալս , խօսեցան յանկար-
 ծակի զամենայն լեզուս , ամենայն
 ազգաց ետուն վերանալ առ հա-
 սարակ յորքայութիւնն : Ընկա-
 լան զյայտնութիւնս տեսլեանց ,
 պատմեցին ամենեցուն , յայտնե-
 ցին զխորհուրդն հարսանեացն
 մշտնջենաւորաց Աստուածորդ-
 ւոյն , այսինքն յորդեգրութիւնս
 վերանալ . և նովին որդւովն և
 հոգւովն՝ ընդ հօր ուրախ լինել :
 Եղեն կոչնականք կոչել զամե-
 նեսեան յաւազանս մկրտութեան ,
 լուանալ 'ի յաղտոյն 'ի սատանա-
 յական ծխոյն . զի զգեցցին զպատ-
 մուճանս լուսեղէնս , և մոցեն
 յուրախութիւնսն հարսանեացն ,
 ուր փեսայն Քրիստոս ուրախ լի-
 նի առ հարսինն , այսինքն՝ առ
 մարմնակիցան արդարոն . որ ընդ
 Քրիստոսին չարչարեցան , ընդ
 նմին և թագաւորեացեն :

Արդ յայտնեցան հոսեցան
 շնորհք հոգւոյն յամենեւին . զի
 զամենեսեան արժանիս արասցէ

Նորապարզ և նորատուր նորաբեր
 շնորհի Աստուածութեանն: Ուս-
 տերաց և դատերաց, ծերոց և
 երիտասարդաց, ծառայից և ա-
 ղախնաց, առ հասարակ շնորհեաց
 զշնորհս հոգւոյն արքոյ: Զի 'ի
 միջոյ 'ի բաց բարձեալ զխտրոցն,
 և մի լիցի խտիր. ոչ հրէի և ոչ
 հեթանոսի, ոչ ծառայի և ոչ
 տեառն, ոչ առն և ոչ կնոջ. զի
 ամենեքեան միապէս արժանի լի-
 ցին Քրիստոսի:

Նա ոչ միայն այսպէս, այլ և
 չարագործացն եբաց զդուռն ու-
 ղորմութեանն. զի մաքսաւորք և
 պոռնիկք և մարդասպան աւա-
 ղակք, և որ իւր իսկ խաչահա-
 նունքն, լիցին նմա աւետարանիչք
 զփրկութիւնսն առնելոյ, և զթո-
 զութիւնս ածելոյ, և զարքայու-
 թիւնն ամենեցուն շնորհելոյ:

Արդ լցան ամենեքին հոսա-
 նօք հոգւոյն արքոյ. ելին ընդ
 տիեզերո՝ զիտալցեն զքիտութիւն
 սքանչելեաց Աստուածութեանն,
 բազմազգեան լեզուացն առնուլ

'ի միտ զնշանան , զոր ետյերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ :

Երկնաւորացն այն նշան է , զի
տեսին զորդին Աստուծոյ մար-
գացեալ 'ի վեր յերկինս , և ընդ
նմին զկամարար զմարմնակիցսն ,
զի իցեն ընդ նմին Թագաւորեալք
և միահոմեալք և միագունդք 'ի
գունդս հրեշտակացն :

Իսկ 'ի յերկիր 'ի խոնարհ այն
նշան է , զի տեսին մարդիկ յերկրի
զմին զնոյն որդին Աստուծոյ խո-
նարհեալ մարգացեալ 'ի վերայ
խաչին , զի հեղուցու զիւր ա-
րիւնն , ուստի և հուրն վառեսցի
յառաքեալսն , և գայցեն 'ի լե-
զուս նոցա զամբարք . զի զմեղս ա-
մենայն մարդկան այրեսցեն բարձ-
րեն 'ի միջոյ : Զի ինքն որդին Աս-
տուծոյ եղև գառն , և մատեաւ
հօր իւրում պատարագ հաշտու-
թեան 'ի վերայ խաչին , և միա-
հաղոյն եբարձ զմեղս աշխարհի :

Հուր ասէ և արիւն և մրրիկ
ծխոյ . հուր սրբիչ որ սրբեացն և
սրբէ զամենեսին հոգին սուրբ . և

արեամբն Գրիստոսի սրբէ : Իսկ որք ոչն կամին սրբել զԾուխն ծառացուցեալ, որ աւնին զօրինակ յայտնուծեանն զմերկութիւն ալեցածին, և զարիւնն իւր՝ զոր արար նոցա փրկութիւն՝ զնոյն արիւն արասցէ նոցա՝ ի կորուստ, որ են ի Թագաւորութիւն արժանեացն :

Արեգակն գարձցի ի խաւար, և լուսին յարիւն . յորում ժամանակի տեսին զտէրն խաչին չար չարեալ : Զի այն չէր օր երեւելի որ գալոցն է՝ օր գատելոցն, և արդարացուցանելոյն ամենեցուն դատաստանօք . այլ օր փրկութեան արդարացուցանելոյ զամենեւեան ի շնորհաց անտի :

Զի արեգակն և լուսին եղեն քարոզք յայնմ ժամանակի . զի արեգակն իւրովին խաւարելովն բողոքեաց՝ ցուցանել ամենեցուն զտէրն ի խաչին, և ոչ կարացեալ տեսանել զայն տեսիլ՝ խաւարեցաւ . զի ոչ կարաց տեսանել զտեառն զանարդանան :

Իսկ լուսինն ևս մեծամեծս ցուցանէր . զի ըստ նմանութեան հայելոջ զարիւնն ինքեան 'ի վերուստ ամենեցուն ցուցանէր արարածոց զփրկութիւն ամենայն աշխարհաց, որք առնիցեն ինքեան մոգք զայն արիւն՝ իւրեանց արքայութիւն :

Իսկ որ զայս արհամարհիցեն և ճշգայցեն յայսպիսի պարզեւաբաշխութիւն , լուսինն ցուցանիցէ զմշտաբազմ արիւնն 'ի նոցին մարմնաց , որ զհամբոյնն զտանջանացն կորստեանն զանմահ որդուսնն դժոխացն բզխիցէ :

Վասն այսորիկ ասէ , տաց նըշանս յերկինս 'ի վեր և յերկիր 'ի խոնարհ : Տէր 'ի խոնարհ յերկրի 'ի վերայ խաչին , իսկ լուսաւորքն 'ի բարձանց քարոզք , ազգ առնել ընդ տիեզերս ամենայն : Արիւն և հուր և մրրիկ ծխոյ : Երկու իրք պաշտեցան . մին կենաց աւետիք , և մի արհաւիրք սպառնալեաց պատուհասից : Արեգակն գարձյի 'ի խաւար , և լուսին յար-

իւն , մինչև եկեալ օր տեառն մեծն և երեւելի . այսինքն՝ զօր գալստեանն հաառուցման նշանակէ , զի նա ինքն է օր մեծ և երեւելի :

Իսկ մինչև այն եկեալ, որ կար, դասցէ զանուն տեառն՝ կեցցէ 'ի շնորհացն : Զի Աստուած յերկիր խոնարհեցաւ , և զմարդիկ յերկինս վերացոյց , և խառնեաց զհողիւնքս ընդ հոգեղէնսն : Նորոգեաց և մանկացոյց զարարածս միանգամայն . երաց զարգանդ աւազանին , զի նորոգեացին և ծնցին վերստին մանկուկք արքայութեան 'ի մկրտութենէ անտի :

Զի առին առաքեալքն զարգանդ աւազանին, ծնան զամենայն ատեն զերստին . գարձուցին յանմեղութիւն մանկութեանն . խարդախ կաթինն՝ առնել զամենեւեան որդիս Աստուծոյ , և ժառանգաւորս փրկութեանն Քրիստոսի . որպէս և երանելին Պօղոս ասաց . որդեակք իմ՝ զորս գարձեալ վերստին երկնեմ , մինչև

Նկարեացի Քրիստոս 'ի ձեզ :

ՂԲ . ԱՄԴ մանկացուցին զամենայն տիեզերս , վասն այսորիկ զի առին զգորութիւն այնորիկ՝ որ հինաւորցն մանկացաւ . որպէս Աստուածախառն իմաստութիւնն երգեաց յառաջագոյն . ասէ , գարձցի թագաւոր 'ի մանկութիւն . և գարձան տիեզերք 'ի մանկութիւն , զի տեսին զտէրն մանկացեալ :

Անգ Նոր ծնան առաքեալքն զաշխարհս ամենայն 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ . յաղեցին հուրք զամենայն ոք , զի առին հրաման՝ թէ ամենայն ոք հուրք յաղեսցի : Խառնեցան անքակութեամբ յաստուածութիւնն և լուսաւորեցան . ըզմայլեցուցին և լցին զտիեզերս պարգեւօք :

Զի որ միանգամ 'ի Քրիստոս մկրտեցան՝ զՔրիստոս զցեցան , և զհոգի Նորին լուսոյ յականէն արբին զնորհան , և Նորին ահայոյց նշանօքն հրադէզ զօրութեամբքն յաղել պնդել 'ի նեխութենէ մե-

դացն պղծութեան հեթանոսութեանն՝ յառողջութիւն բժշկութեան :

Եւ ցօղալից առատութեամբն բանաւոր անձրեւովն՝ պարարեցին զսրտից երկիրս մսեղէնս անապատացեալս մարդկան : Եւ ածին իբրեւ զծով զգարալիք՝ զխաղաղութիւն , և իբրեւ զգետ յորդեգնաց՝ զփրկութիւն . իբրեւ զաղբերս մշտնջենարուզիս՝ զողջոյն և զհաւատս . իբրեւ զբաժակս ուրախութեան՝ զսէրն Աստուածութեան . իբրեւ զհուր՝ զահ և զերկիւղ տընկել՝ ի սիրտս մարդկան :

Զի զոր օրինակ զերկաթն ճարտարապետն դարձնաց՝ առեալ ընկեցեալ ի բովս հրոյ, և ջեռուցեալ հրագոյն շողացուցանէ , սոյն օրինակ և արդարքն մխեցան ի փուքս հնոցի արդարութեան , և ներկտն ի շողիւնս և ի գոյնս հոգւոյն սրբոյ . զՔրիստոս ինքն գլխովին զգեցան . իբրեւ զլոյս վառեցին զսէրն Աստուածութեանն յանձինս իւրեանց . առին զգօրու

Թիւն 'ի բարձանց, իբրև զքաջ
մշակս ընթացան՝ ընուլ սերմամբ
Աստուածպաշտութեամբ զամե-
նայն լեզուա :

Եղեն ճրագունք լուցեալք՝
իբրև 'ի վերայ աշտանակի, այս-
ինքն 'ի վերայ խաչին . և նորուն
զօրութեամբ ճառագայթիցն լու-
սաւորեցին զտիեզերս . հալածե-
ցին զմթութիւն խաւարին յամե-
նայն մարդկանէ, զի արասցեն
զնոսա ընդանիս Աստուածական
տիրոյն :

Սփռեցան ընդ տիեզերս՝ լինել
քարուք ճշմարտութեանն . զի
ոչ գոյ արգել և ոչ խտիր, ոչ
հրէի և ոչ հեթանոսի, ոչ ծա-
ռայի և ոչ տեառն, ոչ առն և
ոչ կնոջ . զի ամենեքեան մի իցեն
'ի Քրիստոս :

Եւ բազումք 'ի հրէական ազ-
գէն, նոքին իսկ բուն առաքեալքն՝
սիւնքն հաստատունք, և բազումք
'ի հեթանոսաց, զնոցին օրինակն
յանձինս իւրեանց առեալ բար-
ձեալ բերէին : Բազում ազատք :

և բազում ծառայք . ազատքն
յազատութենէ 'ի թագաւորու-
թիւն ընթացան, այնուիկ՝ որ
թագաւորն վասն նոցա խոնարհե-
ցաւ 'ի բարձրութենէն : Իսկ ծա-
ռայքն 'ի ծառայութենէ յազա-
տութիւն , այնուիկ՝ որ էառ-
ջիկրպարանս ծառայի , և ազա-
տեաց զամենեւեան 'ի ծառայու-
թենէ խաւարի :

Իսկ հրէականքն հարքն և մար-
դարէք՝ աւանդեցին իւրեանց ազ-
գին զխորհուրդն յառաջագոյն :
Իսկ իբրեւ եկն խոստումն աւե-
տեացն , և ծագեաց յայտնապէս
'ի մէջ նոցա արեգակն արգարու-
թեան , որ է Քրիստոս :

Իսկ որոց պատրաստեալ էին
կեանքն յաւիտենից՝ հաւատա-
ցեալ 'ի նա , եղեն 'ի նոցանէ քա-
րոյք և առաքեալքն տիեզերաց ,
առաջին վկայք . և յարուցին 'ի
հեթանոսաց՝ յորդեցին գունդս
գունդս հաւատացելոց , և գասս
գասս վկայից , և զամենայն եր-
կիր լցին : Զի ոչ միայն 'ի ձեռն

արանց, այլ և 'ի ձեռն կանանց
սրբոց քարոզեցաւ աւետարանն
կենդանութեան ընդ տիեզերս ա-
մենայն . զի և կանայք օրհնեցան
Վասն կուսածին ծննդեանն որ 'ի
նոցանէն :

Արդ բուն առաքեալքն սիւնքն
ամուլքն, որ խօսեցան զամենայն
լեզուս՝ ելին ընդ տիեզերս, վի-
ճակեցան, բաժանեցին զազդս
ամենայն . զորս առաքեաց և ետ
նոցա իշխանութիւն՝ առնել նշանս
և զօրութիւնս արուեստից, զմե-
ռեալս յարուցանել, զհիւանդս
բժշկել, զախտաժէտս ողջացու-
ցանել, զկաղս դժացուցանել,
զկոյրս բանալ, զխուլս 'ի բան
դարձուցանել, և տալ համերց
խօսել, և զբորոտս սրբել, և զա-
մենայն ցաւ և զլլկութիւն հալա-
ծել . զգեւս թշնամիս մարդկու-
թեանս փախուցանել, և զսատա-
նայ պահակ մեղաց մոլորութեան
մարդկութեան կոխան առնել . և
զամենայն դք Աստուած պաշտու-
թեան ծանօթս կացուցանել և

խափանել զմոլորութիւնսն. հառ-
տառել զազգոս ամենայն հաւա-
տաւ Արարչութեանն հրամանաց:
ՂԳ. ԱՐԴ Քրիստոսագունդ
և խաչակիր առաքելոցն, որոց
գլխաւորն Պետրոս, և Անդրէաս,
Յակոբոս, և Յովհաննէս, Փիլիպ-
պոս, և Բարթոլղեմէոս, Թովմատ
և Մատթէոս, Յակոբքոս, Սիմոն,
Թագէոս, և Բարսաբաս, Մատա-
թիաս, Մարկոս, Ղուկաս, և Պողոս,
և Բառնաբաս. և այլք ևս որ
նմանեցին սոցա. որք և եօթա-
նասունքն ևս: Որք առին իշխան-
ութիւն 'ի տեառնէ՝ գնալ 'ի վերայ
Իժի և քարբի, և կոխել զքօրու-
թիւն թշնամւոյն. լինել լոյս երկ-
րի. և համեմել յազել զանկար-
գութիւն չարութեան անգիտու-
թեան մարդկան աշխւն Աստուած-
ութեան հոգւոյն սրբոյ: Իբրև
զքաջ ախոյեանս, իբրև զպատե-
րազմառէր նահատակս զանձինս 'ի
կիրթ առաքինութեան միւսին.
և եդեալ զնեղութիւնս չարչա-
քանացն առաջի, զի ընդ վաստա-

կոցն ճգնութեանցն, ոչ ձրի այլ վարձուցն փոխանակ, բռնութիւն համբերութեամբ ըմբռնեացեն յանձինս իւրեանց զարքայութիւնն Արտուծոյ մարտիւ պատերազմաց իբրեւ զքաջ նահատակաց, զգեցեալ յանձինս իւրեանց զհաւատան և զսէր իբրեւ զրահս ամրութեան, յորում ոչ կարեն գործել նենգութեան նեղք բանասարկութենամուտն. եգեալ զյոյս փրկութեան իբրեւ զսաղաւարտ անվթար. և գիմեալք ընդ տիեզերս՝ լուսաւորեցին զազգս ամենայն :

Առաւել ևս զօրինակս տուեալ համբերութեանցն, և այլոցն ևս տային թղթովք՝ զառաջնոցն վարսն իբրեւ կաղապար արկանէին, թէ՛ օրինակ առէք եղբարք զերկայնամտութիւն մարգարէիցն, որք խօսեցան յանուն տեառն. թէ՛ զհամբերութիւն Յովքայ լուսրուք, և զկատարումն տեառն տեսէք :

Զի և տէրն զնոյն եցոյց նոցա զհամբերութիւնն . թէ երանի

իցէ ձեզ յորժամ նախատիցեն
և հալածիցեն , և սպանանիցեն
զձեզ վասն իմ . ցնծացէք և ուրախ
լիռուք , զի ձեր վարձք բազում
են յերկինս . և զկաղապարն ար-
կանէր՝ թէ այսպէս հալածեցին
զմարդարէսն՝ որ յառաջ քան
զձեզ : Դուք էք ազ երկրի , և լոյս
աշխարհի : Եւ զինքն օրինակ տու-
եալ նոցա , որ ինքեամբն կատա-
րեաց զամենայն . որպէս և նոքայն
այլոց ուսուցանէին , թէ և զտէրն
ինքնին գլխովն տեսաք :

ՂԴ. ԱԳՍ ամուսնալ ընդ ա-
մենայն ազգս՝ տալ զգլխոսութիւն
Աստուածապաշտութեան , ծա-
նօթոս Աստուածութեանն կացու-
ցանել զամենեւին : Որպէս մարդ ա-
րէն յառաջագոյն երգեաց իբրեւ
'ի նոցանէն յառաջգլխօսութեամբ՝
գուշակութեամբ հոգւոյն սրբոյ ,
թէ լուարձք զայս ամենայն ազգք ,
ունկնդիր լիռուք ամենեքեան որ
բնակեալք էք յաշխարհի . ծնուն-
դէք երկրի և որդիք մարդկան ,
'ի միասին մեծամեծք և տնանկք

Եւ այսպէս օրհնեալ ընդ տիե-
զերս՝ բաժանեցան յամենայն լե-
զուս . որոց վկայեալ եկքն Հրէ-
այքն յամենայն կողմանց, թէ
լսեմք մեք յիւրաքանչիւր բարբա-
ռոց . որք ժողովեալ տեսին զա-
ռաքեալսն՝ ի միոջ վայրի, յառաջ
քան զօրհնելնոցա ընդ ամենայն
տիեզերս :

Արդ ոմանք զիւրեանց հրէա-
կան կողմն օրհնեալ վարդապետե-
ցին . իսկ այլք օրհնեցան ընդ տիե-
զերս . ոմանք ՚ի Մարս, և ոմանք
՚ի Պարթեւս, ոմանք ՚ի Խուժաս-
տան, և ոմանք ՚ի Միջագետս .
ոմն ՚ի կողմանս Գամիաց, ոմն ՚ի
Պոնտոս, ոմն յԱսիա, ոմն ՚ի
Փռիւգիայ, ոմն ՚ի Պանփիւլիայ,
ոմն յԵգիպտոս, և ոմն յաշխարհն
Հնդկաց . ոմն ՚ի կողմն Լիբեացւոց,
ոմն ՚ի կողմն Ելիւրենացւոց, ոմն
՚ի կողմն Դաղմատացւոց, ոմն ՚ի
կողմն Սպանիացւոց, ոմն ՚ի կողմն
Ազովտայ, ոմն ՚ի կողմն Թրակայ,
ոմն ՚ի կողմն Լակոնիայ, ոմն ՚ի
Կապադովքիայ, ոմն ՚ի Բիւթա-

նիայ : Եւ ոչ որ կարէ բաւել,
 Թոսել, հասու լինել : այլ ընդ
 ամենայն երկիր եւ բարբառ նոցա
 և մինչ 'ի ծագս տիեզերաց են
 խօսք նոցա :

Այսպէս քարոզեցին ընդ տի-
 եզերս՝ առ 'ի լուսաւոր առնելոյ
 զամենայն մարդ որ գալոցն էյաշ-
 խարհ : Տալ զապաշխարութիւն
 փրկութեան, ամենեցուն լուա-
 նալ, զամենեւեան արձակել 'ի
 կապանաց խաւարի մկրտու-
 թեամբն, և 'ի Քրիստոսագունդն
 դրոշմել զամենայն ազգս : Տալ
 զոգի Աստուծոյ 'ի սիրտս մարդ-
 կան . միաբանել խառնել 'ի ոէր
 Աստուածորդւոյն, զի 'ի սրտից
 ամենեցուն իբրեւմի աղաղակ իցէ,
 և ամենայն աշխարհ միաբանել
 ասել՝ Թէ Աբրա հայր : Զի բարձ-
 րի անուն ծառայութեան, և գի-
 ջի անուն որդէգրութեանն շնոր-
 հելովն Քրիստոսի : Ուտել զմար-
 մին Աստուածորդւոյն, և ընկել
 զարիւնն կենդանարար . զի այսու
 մտցեն ամենայն աշխարհ 'ի Ժա-

աանգութիւնն Բրիտտոսի, լինել
Ժառանգորդ Արտուծոյ, և Ժա-
ռանգակից Բրիտտոսի :

Այսպէս զօրացուցեալ զնոսա
'ի խորհուրդս կամաց իւրոց՝
յուսուիլն նոցա 'ի Բրիտտոս . զոր
և գուք լուարուք և հաւատասցիք
փրկութեան աւետարանին ճշ-
մարտութեամբ ձերով, յոր հա-
ւատասցիք և մկրտեսցիք 'ի Հոգին
աւետեաց սրբութեան . որ է
ինքն գրաւական Ժառանգութե
մերոյ, 'ի փրկութիւն նուաճու-
թեան 'ի գովեստ փառաց նորա :

Ապա ընթացան ընդ տիեզերս
ամենայն մինչև 'ի Ծագս երկրի, լի
առնել զքարոզութիւն բանին կե-
նաց : Անդ և զօրք հրեշտակացն և
հոգեղինացն և հրեղինացն առ 'ի
մխիթարութիւն առաքելոցն գու-
մարեալ . և բանից ընդել և ճա-
նապարհաց և բանաւամուտ կա-
պանացն, ուստի և շնորհօք Ար-
տուծոյ կորզեալ զառաքեալսն,
ճանաչէին : Եւ առաջնորդեալ
հրամանակամբ հոգւոյն սրբոյ

քաղաքի քաղաքի, և աշխարհի
աշխարհի, և զհաւատոցն Քրիս-
տոսի ընդհանուր ծանօթս տա-
լով. զոր և մէք սակաւաւորքս
զառտելազուկացն Ճշմարտու-
թիւն բերիցեմք, վասն ինքնահրա-
ման առաջնորդութեան հոգւոյն
սրբոյ:

Քանզի այսպէս հրաման տու-
եալ աշակերտել զազգս ամենայն,
առաքեալք ընդ տիեզերս՝ ի հնա-
զանգեւ հաւատոցն ամենայն հե-
թանոսաց, հրաւիրել զնոսա՝ ի
համարձակութիւն քարոզութեն
առանց զանգիտելոյ: Եւ միտն-
գամայն ընդ ամենայն տիեզերս
առաջնորդութեամբ հոգւոյն սր-
բոյ համարձակեալք. զի քարոզէին
զարքայութիւնն Աստուծոյ, և
ուսուցանէին վասն տեսան Յի-
սուսի Քրիստոսի անարդել և ան-
խափան ամենայն համարձակու-
թեամբ:

ՂԵ. Ե՛ւ յետ այսորիկ Քրիս-
տոսագումնգ առաքելոցն՝ շնոր-
հակարդութեամբ հոգւոյն սրբոյ

գումարելոց ընդ ամենայն կողմանս որ 'ի ներքոյ երկնից, ամենայն նշանօք և արուեստիւք և շնորհապարծ զօրութեամբ, ազգարարեալ ըստ իւրաքանչիւր մասին. և զբանն կենաց հնչեցուցեալ. և միանգամայն Քրիստոսա, ծանօթս և յարութիւնական յուսովն ծաղկեցուցեալ. քանզի ողորուն 'ի շնորհազարդ բանիցն և 'ի գործոցն յայանի է իւրաքանչիւր սահմանագրութիւն հրամանաւ հոգւոյն սրբոյ միճակեալ: Զոր և Պօղոսի խկ նշանակեալ, թէ յԵրուսաղէմէ մինչև 'ի Լիւրիկիայ ինձ եհաս լի առնել զաւետարանն Աստուծոյ. և դարձեալ թէ որ կարգեաց զՊետրոս 'ի Թլփատութիւնն, զօրացոյց և զիս 'ի հեթանոսս:

Որով և Աստուածազիր ժամանակն մերձեալ կայր ամենայն ումէք Քրիստոսատուր փրկութեն հասեալ. որպէս և Պօղոս 'ի յԱթէնս պատասխանատու եղեալ, թէ զժամանական անգիտութեան

անտես արարեալ Աստուած, արդ
զայս պատուիրէ մարդկան՝ ամե-
նայն ումեք ապաշխարել: Հան-
գոյն տմա նշանակէ և Պետրոս 'ի
կաթողիկէական թղթին իւրում.
Թէ բաւական է անցեալ ժամա
նակն լինելոյ կամացն հեթանո-
սաց. արդ այսուհետեւ ըստ կա-
մացն Աստուծոյ կեցցեն:

Բայց ո՛չ անգէն և անդ յան-
կարծաթափ ըստ հոգւոյն զօ-
րութեան՝ զնորոնծայն յանընդե-
լական մեծամեծան ձգտեցուցա-
նէին. այլ նախ թեթեւագոյն
ըստ աշխարհագիր կարգաց առա-
կաբանեալ և արուեստախօսեալ:
Վասն որոյ և յայտնի արարեալ,
Պօղոսի, թէ կաթն ջամբեցի ձեզ
'ի Քրիստոս, և ո՛չ հաստատուն
կերակուր. քանզի չէին բաւա-
կան: Որպէս և յառաջագոյն կար-
գեալ ամէնիմաստին Աստուծոյ
մովսէսաբեր օրինօքն. նախ զոհ-
իւքն, և շաքաթուքն, և տօնահրա-
ման կարգօքն:

Յորոց յետ այսորիկ հրաժա-

րեալ՝ մարդարէիւքն յարուցելովք
զառաւելադոյնն հայցէր . որով
ասէն , եթէ յագեալ եմ արդ-
ղոհիւք ձերովք . և թէ՛ ոչ վասն
պատարագացքոյ կշտամբեմ ըզ-
քեզ . այլ մատո՛ Աստուծոյ պա-
տարագ օրհնութեան : Եւ թէ՛
զի՛նչ խնդրէ 'ի քէն տէր ո՛ մարդ ,
բայց առնել իրաւունս և արգա-
րութիւն , և պատրաստել զինի
տեառն երթալոյ :

Նոյն կանոն և առաքելովքն
պաշտեցան . քանզի միոյն Աս-
տուծոյ օրհնք և օրինապատուիք՝
առաջին և երկրորդն ճանաչէր :
Ձոր օրինակ տեսան յայտ արա-
րեալ ասելովն , յայսմիկ է բանն
ճշմարիտ . զի այլ է որ սերմանէ,
և այլ է որ հնձէ . եւ առաքելքի
զմեզ հնձել՝ զոր դուք ոչ վասա-
կեցէք . այլք վաստակեցին , և
դուք 'ի վաստակս նոցա մտէք . զի
որ սերմանեն և որ հնձեն , առ
հասարակ ցնծացեն :

Այլ նոքա տեղեկացեալ էին
արուեստի քարոզութեան յամե-

նափրկիչն Քրիստոսէ, որ սկսաւ առնել և ուսուցանել : Քանզի և ինքն Քրիստոս ոչ անգէն խկզղանն զբարձրագոյնն և զանհասականն որոտաց . այլ նախ խոնարհագոյն և առականօս բանիւք, և ախտահալած բժշկութեամբ մերձաւորս արարեալ և իմաստնացուցեալ . ցորս և առէր՝ թէ զերկրաւորս ասացի ձեզ, և ոչ հաւատայք . զիմորդ եթէ զերկնաւորսն ասացից ձեզ՝ հաւատայցէք :

Ապա յետ այնորիկ իբրև կատարելոց՝ համարձակագոյն և բարձրագոյն զճշմարիտն վարդապետեալ . նովին կանոնաւ և առաքեալքն ՚ի բարբարոսական կողմանսն գործէին :

Վասն որոյ և անհոգոսական հրամանաւ առաքելոցն, նախածանօթ մատուցելոցն հեթանոսացն զթեթեւագոյնսն աւանդել, և որոշել նախ ՚ի կերակրոց կռոց, և ՚ի պռռնկութենէ, և ՚ի մեռելոտոյ, և յարենէ :

Իսկ յորժամ առաջի եղեալ ամենայն ումեք, և վկայեալ հոգւոյն սրբով հրէից և հեթանոսաց վասն յուսական հաւատոյն որ 'ի տէր Յիսուս Քրիստոս է. որպէս և Պետրոս յառաջագոյն հրէաստանեացն ասէր, թէ մեք եմք նորա վկայք. և հոգին սուրբ՝ զոր եա Աստուած հնազանդելոց իւրոց :

Իսկ Պօղոսի ահագին զգուշութեամբ 'ի Մելիտոս՝ առաջի համաշունչ ժողովոցոցն յՈւլ արարեալ զաւանդելոցն հրամանս և ուխտեալ՝ եթէ ոչ զանգիտեցի յօգտակարացն, հրապարակաւ և առտնին տալ վկայութիւն հրէից և հեթանոսաց, զապաշխարութեանն որ առ Աստուած, և զհաւատոցն որ 'ի տէր մեր Յիսուս Քրիստոս: Որով և վճիռ տուեալ վկայութիւն դնել ձեզ յաւուր յայսմիկ, ասէ, զի սուրբ եմ յարենէ ամենեցուն. քանզի ոչ խորշեցայ 'ի չարամեւոյ. ձեզ զամենայն կաման Աստուծոյ :

ԴԶ. ԳԱՆ այսուհետեւ երա-

նութեանն հասեալքն՝ 'ի խոր-
 հրգոցն հոգւոյն սրբոյ յիշատա-
 կել զԱստուածախօս զԱստուա-
 ծապատում զաւետաբեր վար-
 գապետութիւն միածնին Աս-
 տուծոյ. զի գրով կարգեալ հաս-
 տատեսցեն ամենայն ազգաց և
 յաւիտեանց եկեւոյց 'ի ներքոյ
 երկնից, առ 'ի լուսաւոր առնե-
 լոյ զամենայն մարդ որ գալոց է
 յաշխարհ: Մանաւանդ թէ աղդե-
 ցութեամբ հոգւոյն շարժեալք՝
 յառաջի եդեալն յաջողեսցեն:
 Վասն որոյ յուսուցանելն իսկնշա-
 նակեաց աշակերտացն սրբոց փրկ-
 կիչն ամենեցուն ասելով, թէ ևս
 բազում ինչ ունիմ ասել ձեզ՝
 այլ ոչ կարէք հանդարտել այժ-
 միկ. յորժամ եկեսցէ հոգին ճշ-
 մարտութեան, առաջնորդեսցէ
 ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ:
 Ակնարկեաց և վասն կենդա-
 նատուր աւետարանին իւրոյ, թէ
 քարոզեսցի աւետարանս արքայու-
 թեան ընդ ամենայն տիեզերս, 'ի
 վկայութիւն ամենայն հեթանո:

սաց, և ապա եկեացէ կատարած :
 Քանզի և առաքելոցն վկայիցն նո-
 րին ճշմարտութեան՝ առեալ 'ի
 սուրբ աւետարանէ և 'ի մարգա-
 րէական գրոց՝ թուղթս հոգեպա-
 տումն առաքելախօսս ծաղկեցու-
 ցեալ . զի կանոնք մշտնջենա-
 կարգք աշակերտելոցն պահիցեն .
 մանաւանդ հայեցեալ ևս 'ի կա-
 տարումն եկեղեցեացն՝ յաճա-
 խէին այնուհետև զառաքելա-
 գոյնն բարրառելով : Որպէս և
 Պօղոսի յայտ արարեալ ասէ . զի
 մաստութիւնն խօսիմք ընդ կա-
 տարեալս . զիմաստութիւնն ոչ
 զաշխարհիս այսորիկ, և ոչ զիշխա-
 նաց աշխարհիս այսորիկ զխափա-
 նելոցն . այլ խօսիմք զԱստուծոյ
 իմաստութիւնն ծածուկ խորհր-
 գով . զոր յառաջ քան զյաւի-
 տեանս սահմանեաց Արտուած 'ի
 փառս մեր . զոր ոչ դք յիշխանաց
 աշխարհիս այսորիկ ծանեալ . զի
 եթէ էր ծանուցեալ՝ ոչ արդ-
 եօք զտէրն փառաց 'ի խաչ հա-
 նէին : Իմաստութեամբն լուսա-

ւորեալք և զարգայեալք էին . ա-
սելովն , թէ մեք ոչ զոգի աշ-
խարհիս այսորիկ առաք , այլ ըզ-
հոգին որ յԱստուծոյն . զի նո-
վաւ ծանեալք զայն՝ որ յԱստու-
ծոյ շնորհեցաւ մեզ :

Եւ արդ առեալ հոգելից և հո-
գէմուխ Աստուածատեսացն զԱս-
տուածատուր աւետիան , և գրով
հաստատեալ , և զմի աւանդու-
թիւն՝ չորս աւետարանս սահմա-
նեալ . ոչ օտարագոյնս 'ի միմեանց
արուեստախօսեալ , այլ ամենա-
գէտ հոգւովն Աստուծոյ՝ զմիա-
ւոր ճշմարտութիւն հրամանացն
Քրիստոսի պատմել . զոր յառա-
ջակարգ մարգարէսն է տեսանել
Զի զոր մեծին Մովսէսի յառա-
ջագոյն շնորհօքն հոգւոյն զլինե-
լոցն առականօսեալ , զնոյն հո-
գէպատում բարբառովն և զկնի ե-
կեղոցն մարգարէիցն երկրորդեալ
որովք երեւեալ ամենապարզ և
հոգւոյն զօրութիւն :

ՂԵ . ՀԱՄԲԱՐՁԵԱԼ այնու-
հետեւ թեւովք հոգւոյն աւետա-

րանագիր արանցն Քրիստոսասիրաց , և անցեալ ընդ երկինս և բարձրացեալ 'ի վերայ խորանացն երկնից , անդ 'ի վեր յԱստուածական յաթոռն , և տեղեկացեալ հոգւովն սրբով խորոցն Աստուծոյ , և ծանուցեալ զմիածին Որդին անդէն 'ի ծոց հօր իւրոյ . և այնպէս Ճշմարտագոյնս հաստատեալ նորին գիտութեամբ , որպէս և գիտէ հայր զմիածինն իւր : Որով լուսաւորեալ և առեալ զանպատումն 'ի պատմել , թէ իսկզբանէ էր Բանն . և Բանն էր առ Աստուած . և Աստուած էր Բանն . նա էր իսկզբանէ առ Աստուած . ամենայն ինչ նովաւ եղև , և առանց նորա եղև և ոչ ինչ :

Տեսանե՞ս զի չեթող ինչ 'ի միջի զԱստուածագէտ իմաստութեն զպայման . այլ միանգամայն զբովանդակն բերէ ասելովն , թէ էր իսկզբանէ , և առ Աստուած էր , և Աստուած էր . և ամենայն ինչ նովաւ եղև . առ ժամայն իսկ ծանօթ եղեալ էական անձինն Որ-

դւոյ, և միաբուն և Աստուածա-
կից պատուին, և ամենակար զօ-
րութեան նորին:

Քանզի յառաջագոյն իսկ Աս-
տուածագէտս յարդարեաց բիւ-
րապատիկ պանչելեօքն ամենա-
տէրն Քրիստոս զսիրելի աշակերտ-
արն իւր. զի և գեղոյ և կերպարա-
նաց և միասնական բնութեանն
երկց անձանցն կատարելոց՝ մեր-
ձաւորք և ծանօթք իցեն: Զի ոչ
եթէ իւրեանց կարճահաս իմաս-
տութեամբն հասեալք չքնազ
գիտութեանն Աստուծոյ, այլ
նորին իսկ մարդասէրն Աստուծոյ
յայտ արարեալ յերկնից, թէ դա՛
է որդի իմ՝ սիրելի՝ գմա լուխիք:

Զոր և Պետրոսի վկայեալ ՚ի
կաթողիկէին իւրում, թէ ոչ
պաճուճեալ ինչ առասպելաց ըզ-
հետ երթեալ, ցուցաք ձեզ զտե-
առն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
զգորութիւն և զգալուստն. այլ
մեզէն եղեալ ականատեսք նորա
մեծութեանն: Քանզի առեալ
Յաստուծոյ և ՚ի հօրէ զփառս և

զնայտիւ, եկեալ այնպիսի բար-
բառոյ 'ի մեծ վայելչութեան փա-
ռաց անտի, թէ գա' է որդի իմ
տիրելի՝ ընդ որ հաճեցայ, և զայս
բարբառ մեք խնկ լուսք եկեալ
յերկնից՝ որք ընդ նմա խնկ էաք 'ի
ոուրբ լերինն:

Նոյնպէս և որդին եկեալ մա-
տուցանէ առ հօրն գիտութիւն .
թէ եկի ոչ զիմ կամս կատարել,
այլ զկամս հօր իմոյ որ առա-
քեացն զիս: Եւ յորդագոյն նշա-
նակելով 'ի վարդապետելն իւ-
րում, զփառս հօրն բարձրացու-
ցանէ. յայտ արարեալ զմիամնա-
կան կամացն, թէ զբանս զոր ես
խօսիմ ընդ ձեզ՝ ոչ եթէ յանձնէ
ինչ խօսիմ, այլ հայրն որ յիս
ընակեալ է՝ նա գործէ զգործն:

Նոյնպէս և վասն հոգւոյն սրբոյ
ասէ, թէ հոգին ճշմարտութեան
առաջնորդեսցէ ձեզ ամենայն
ճշմարտութեամբ. զի ոչ եթէ
յանձնէ ինչ խօսեսցի, այլ զոր
լսիցէ՝ խօսեսցի, և զգալոցն պատ-
մեսցէ ձեզ. նա զիս փառաւորես-

ցէ՛ զի յիմէ անտի առնուցու , և պատմեացէ ձեզ . զամենայն ինչ զոր ունի հայր՝ իմ է . վասն այնորիկ ասացի, թէ յիմէ անտի առնուցու , և պատմեացէ :

Տե՛ս զմիաբանութիւնն զմիակամութիւնն զմիաւորական ճշմարտութեանն . և տե՛ս զիմօրդ լուսաւորեաց զգոյութիւնն երից անձանցն հաւաստի . ասէ, եթէ ո՛չ յանձնէ ինչ խօսեսցի հոգին սուրբ . քանզի յիմէ անտի առնուցու , և պատմեացէ ձեզ . զի զամենայն ինչ զոր ունի հայր՝ իմ է : Տե՛ս զհայրն կատարեալ , և զՈրդին ճշմարիտ , և զհոգին հաւաստի :

Նշանակեաց և զանորոշական և զմիաբուն Աստուածական զօրութեանն պայման ասելովն , ելի՛ ի հօրէ և եկի յաշխարհ : Նոյնպէս և վասն ճշմարիտ հոգւոյն , թէ հոգին ճշմարտութեան՝ որ՛ի հօրէ ելանէ :

Տայ վճիռ և վասն միաւորութեան միասնական Երրորդու-

Թեանն ասելովն, Թէ հոգի է
Աստուած . ցուցանել վասն իւր
և վասն ճշմարիտ հոգւոյն՝ անմեռ
Ժական 'ի հօրէ . Թէպէտ և ա-
ռաքեալք անուանեցան յառա-
քին հօրէ, այլ ընդ նմին միաբուն
և առանց մեկնելոյ զմիասնական
գործս կատարեցին . ասելովն՝
Թէ ոչ ոք ել յերկինս, եթէ ոչ
որ էջն յերկնից որդի մարդոյ՝ որ
էն յերկինս : Տեսանե՞ս զի և ի-
ջեալ յերկիր, և է յերկինս : Յորոյ
վերայ և աւետարանիչն Յոհան-
նէս տեսեալ վկայեաց, Թէ զԱս-
տուած ոչ ոք ետես երբէք . բայց
միածին որդին որ է 'ի ծոց հօր'
նա պատմեաց :

Եւ արդ գու 'ի միտ առ զոր
ասէն, Թէ որ էն 'ի ծոց հօր' նա
պատմեաց . զի զոր առ իւրեանսն
տեսանէին, 'ի ծոց հօր զնոյն գի-
տէին : Ո՛ր զարմանալի պարզեւ-
ելոցն, և Աստուածագէտ վեճա-
կելոցն . որպիսորմ մեծ վայելչու-
թեան առ Ժամայն հասին :

ՂԸ. ՆՈՅՆՊԵՍ և վասն ճշմա-

իւր հոգւոյն է իմանալ յասելոյն,
 Թէ հոգին ճշմարտութեան որ 'ի
 հօրէ ելանէ . ելանէ և ոչ բաժա-
 նի, և բզխէ և ոչ սպառի . և միան-
 դամայն զճշմարտագոյնս զմիա-
 ուէս զմիակշիռն ասէ . Թէ ես 'ի
 հայր, և հայր յիս . և որ ետես
 զիս՝ ետես զհայր իմ :

Քանզի ոչ եթէ սահմանք ինչ
 զԱստուածականն բովանդակի-
 ցեն, Թէ հայր յերկինս, և միածին
 որդին և ճշմարիտ հոգին յերկրի .
 որով լի է ամենայն, և է յամե-
 նայնի, և 'ի վերայ ամենայնի :
 Վասն այսր ամենայնի Աստուա-
 ծախօսեալ և վարդապետեալ աշա-
 կերտացն իւրոց, հրաւիրէ յառաջ-
 նորդութիւն հոգւոյն սրբոյ՝ յորս
 և ասէր իսկ, Թէ ես բազում ինչ
 ունիմ ասել ձեզ, այլ ոչ կարէք
 հանգարտել այժմիկ . բայց յոր-
 ժամ եկեսցէ հոգին ճշմարտու-
 թեան՝ յիշեցուցէ ձեզ, և առաջ-
 նորդեացէ ձեզ ամենայն ճշմար-
 տութեամբ : Վասն որոյ և Պետ-
 րոս իսկ նշանակեաց ասեռազ զհո-

գին սուրբ, թէ յիշեցի ես զբանն
տեառն՝ զոր ասէր. թէ Յովաննէս
մկրտեաց ջրով, բայց դուք մկրտի-
ցիք հոգւովն սրբով. և ոչ միայն
նոցա, այլ և մատուցելոցն նոքօք
առ Աստուած:

Որպէս երանելոյն Ղուկայ 'ի
սկզբան աւետարանին յայտարար-
եալ, թէ բազումք յօժարեցին
վերադին կարգել զպատմութիւնն
վասն իրացն հաստատելոց 'ի մեզ.
որպէս աւանդեցին մեզ՝ որք իսկզ-
բանէ ականատեսք և աստատորոք
եղեն բանին. յորոց և զաւետա-
րանն տեառն կարգեաց:

Իսկ առ Պօղոսի ևս սքանչելա-
գոյն և ահաւորագոյն ազգօղու-
թեամբ երեւեալ. վասն որոյ և
ինքն զարմացեալ պատմէ ասելովն՝
թէ մարմնով և եթէ առանց մար-
մնոյ՝ ոչ գիտեմ. բայց համբար-
ձեալ յերրորդ մասն երկնից և 'ի
գրախոն, և լուեալ բանս անճա-
ռականս, գիտեմ: Վասն որոյ և
ասէն. թէ ես ոչ 'ի մարդոյ առի,
և ոչ ուսայրումքէ. այլ 'ի յայտ

նութենէն տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի . զոր և ականատես եղեալ պարծի՝ թէ զտէր Յիսուս Քրիստոս տեսի աչօք ի վնվք :

Բայց թէպէտ և այսպէս բարձրապատիւ և պայծառանշան առաքեցաւ 'ի Քրիստոսէ, տայ հնազանդութիւն և երկոտասանիցն . գրեալ Կորնթացւոցն, զի ես ձեզ զայն նախ աւանդեցի՝ զոր և եանքնկալայ :

Նոյնպէս և Եբրայականացն , թէ մեք զիմօդ ապրեացուք հեղաացեալքս յայնպիսի փրկութէն , որ սկիզբն առ խօսելոյ 'ի տեառնէ, և 'ի ձեռն այնոցիկ որ լուանն՝ 'ի մեզ հաստատեցաւ : Արովք յայտնի է եթէ միոյ զօրութեանն շնորհքն զամենեւեան լուսաւորեալ առ 'ի վկայութիւն միոյ ճշմարտութեանն զարթուցանէին . քանզի և ասէ Պօղոս , թէ ամենեքին մեք զմի հոգի տրբաք :

Արով բարձրապատուան և երկնաբարձրագոյնս սկսան հռչա-

կեցուցանել զպատիւ իսկական
փառաց միածնին՝ հանգերձ կան-
խասաց մարգարէական բարբա-
ռովքն. զոր և ասաց Աստուա-
ծապատումնն, թէ իսկզբանէ էր
Բանն, և առ Աստուած էր, և
Աստուած էր, և ամենայն ինչ
նովաւ եղև: Ասէ և Ղուկաս զա-
ռաքելոցն, իսկզբանէականառեպ
և սպասաւորք եղին Բանին:

Դարձեալ և զսոյն Յովհաննէս
ասէ ՚ի կաթողիկէին իւրում.
Թէ որ էրն իսկզբանէ, զորմէ
լուաքն, ընդ որ հայեցաքն. և
ձեռք մեր շօշափեցին ՚ի վերայ Բա-
նին կենաց. և առ Աստուած էր
ասէ Բանն: Ասացելոցն տեառն
վկայեաց, թէ հայր տուր ինձ
զփառան՝ զոր ունէի առ քեզ յա-
ռաջ քան զիններն աշխարհի:

Բերէ ՚ի սոյն և Պօղոս, թէ ոչ
ինչ յափշտակութիւն համարե-
ցաւ զէանալն հաւասար Աստու-
ծոյ: Նոյնպէս և Յովհաննէս յա-
ռաքելականին իւրում, թէ որ
էրն առ հօրն՝ երեւեցաւ մեզ. և

Աստուած էր Բանն : Որպէս և
Քրիստոս ասաց, թէ զոր ունի
հայր՝ ունիմ ես : Դարձեալ և
Յովհաննէս 'ի թղթին իւրում
ասէ, թէ նա է Ճշարիտ Աստուած :
Նոյնպէս և Պօղոս, թէ յերեւել
փառաց մեծին Աստուծոյ և փրկի
չին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որ
եգ զանձն իւր վասն մեր :

Արդ միով միաբանութեամբ և
ինքնայոժար մերովք իսկ կամօք
հասցուք մեք հաւատոց և գիտու-
թեան որդւոյն Աստուծոյ, յայր
կատարեալ 'ի չափ հասակի կա-
տարմանն Քրիստոսի : Քան-
զի տուեալ վարդապետութիւնն
Քրիստոսի՝ առ 'ի բազմաց ունկն
գրութիւն հայի. որով հրամանաւ
զամենայն ազգս երկրի՝ ընդ ան-
զղջական վարդապետութեամբն
նուիրեաց ասելովն. թէ ելէ՛ք ընդ
ամենայն հեթանոսս՝ աշակերտե-
ցէք և մկրտեցէք զնոսա յանուն
Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյ :

Առաւել առ 'ի բազմաց ակնկա-
լութեամբն կամի երեւեցուցա-

ներ զփառաւոր գալուստն իւր.
որպէս թէ վասն երկայնմտութե
համբերողացն և յուսալից տպա
սելոցն գայցէ երեւել: Այսպիսի
ինչ է իմանալ և զառաջին գալ
լուստն Քրիստոսի, և զէջօ Աս
տուածեղէն հոգւոյն 'ի տասնե
րորդում աւուրն 'ի պենտակոս
տէից տօնին:

Քանզի ոչ եթէ օթեվանք ինչ
պիտոյ էին ծախել միածնի որ
գւոյն Աստուծոյ յելս բարձրու
թեանն երկնից, և կամ սուրբ
հոգւոյն իջանելով 'ի Ժողովս ա
ռաքելոցն, որով երկինք և երկիր
լի են. այլ այնպէս կամեցաւ
մարդասէրն Աստուած, որպէս
թէ տասն աւուրց ակնկալութիւն
առաքելոցն 'ի վերնատանն, կոչես
ցէ զպարգեւարեր հոգին՝ զմիս
թարիչն ամենեցուն:

Եւ ամենայն ուրեք պատճառս
ինչ 'ի մարդիկ հարկունէ զիւրոյ
բարերարութեանն. զի վասն փոքր
պատճառանաց աստի 'ի վեր ըն
ծայելոց, անչափ բարեաց պատ

բոստական հատուցանող գտանի-
ցի: Եւ զինչ իսկարգարեւ անչափ
և անհասական քան զայն կայցէ,
յորժամ յերկնից փառօք հօր
գայցէ. և առաջի ամենայն հրեշ-
տակագունդ զօրուն զձեռանէ
առեալ զիւրոցն սիրելեացն՝ առ-
ինքն հանեալ տանիցի. յորում
Աստուածեզէն բնութեանն զան-
բաւական զկեանսն՝ միասնական
վայելեցուցանէ:

Քանզի ապէնիազն Աստուած
վայրակեաց բնակութեանն և կայ-
եանաւոր սահմանացն, բնակու-
թիւն Աստուածամուտ սքանչելի
վասն իւրոցն սիրելեաց զարքայու-
թիւնն յարդարէ. յորում միա-
կեաց վայելչութիւն ամենայն ար-
ժանաւոր բանաւորացն, հոգեղի-
նացն և մարմնականացն, առ ին-
քեան պատրաստեալ զետեղեսցէ:

Վասն որոյ ամենափրկիչն տալոյ
աւետիս աշակերտացն և քաջա-
լերէր, թէ ուր եսն իցեմ, և գուք
անդ իցէք, և յամենայն ժամ
զիմ զփառսն տեսանիցէք: Բայց

միւս ևս բարձրագոյն . յայնմ
աւուր ծանիջիք , ասէ , թէ ես 'ի
հայր , և դուք յիս , և ես 'ի ձեզ :
'ի նոյն իսկ առնուլ զասացեալն
պատեհագոյն է , զոր ակն ո՛չ ետես ,
և ունկն ո՛չ լուաւ , և 'ի սիրտ մար
դոյ ո՛չ անկաւ՝ զոր պատրաստեաց
Աստուած սիրելեաց իւրոց . ասել
և ընդ երանելոյն Պօղոսի , թէ
շնորհք Քրիստոսի 'ի վերայ ան
պատում պարգեւացնորա :

ԿԱՅԱՐԵՑԱՒ վարդապետութի
սրբոյն Գրիգորի . որ շնորհեցաւ
նմա յԱստուծոյ լուսաւորել ըզ
սիրտս իաւարեալս հայաստան
աշխարհիս՝ հաւատովք և մկրտու
թեամբ : Եւ զամենեւեան Քրիս
տոսածանօթս առնէր և հաստա
տէր , փառաւորել զսուրբ ա
նուանսն Հօր և Որդւոյ և Հոգ
ւոյն սրբոյ :

ԴԱՐՁ ԳՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՇԽԱՐՀԻՍ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԸՆԴ ՁԵՌՆ ԱՌՆ
ՍՐԲՈՅ ՆԱՀԱՏԱԿԻ :

ՂԹ. ՄԻ եկայք եղբայրք,
զօգուտն վասն հասարակաց չի-
նութեանն փութասցուք. զի և 'ի
ձէնջ պտտուհապք վերասցին, և
լիցի 'ի խռովութենէդ հասելոյ
վաղվազակի խաղաղութիւն, և 'ի
գերեալ մոլորութեանցն պարձ
փրկութեան : Այլ ես զամենայն
պատգամս Աստուածութեանն
կարգեցի և եդի 'ի լսելիս ձեր
առ հասարակ . ոչ թաղուցի զօ-
գուտն իսկզբանցն մինչև վասն
վախճանին . զամենայն պատմե-
ցաք ձեզ :

Արդ եկայք ամփոփեսցուք ըզ-
զանձն Աստուածութեանն, զի
յայսմանէ պարգեւեսցի ձեզ
բժշկութիւն ամենեցուն: Մա-
տուցուք զգոսա 'ի հանգիստ, և
շինեսցուք վկայարանս 'ի վերայ
դոցա՝ տաճարս աղօթից միաբա-
նութեան. հանապազ խնդրեւ
յԱստուծոյ նախ զհաշտութիւն
և զխաղաղութիւն, և զզոյրմու-
թիւն հաւատովք և յուսով և
սիրով, ընդ նմին զկեանսն և զար-
քայութիւն Աստուծոյ:

Զի գուք ազատեսցիք 'ի ծա-
ռայութեանցն անձնակամութե-
գործոցն խաւարին. և զքիսուս լու-
սեղէնս Աստուածութեանն ըմ-
բռնեսցիք, աղօթիւք և բարե-
խօսութեամբ սոցա առ Աստուած.
զի և սոքա հանգուսցեն զանձինս
ձեր 'ի տանջանաց պատուհասիցդ
եկեւոյ, և սոքօք հաստատեսցիք
առ Աստուած: Զի Աստուա-
ծութիւնն որ բնակեալն է 'ի նո-
սա, գթաոցի 'ի ձեզ ձերով ա-
պաշխարութեամբն, խոստովա-

նութեամբն , խոնարհութեամբն ,
հնազանդութեամբն հաւատոց . և
կրօնաւորել ձեզ պահովք , տնկել
'ի տիրութեան առնուլ 'ի միտ . սփռել
զկտմացն խորհուրդս , և արժանի
լինել լուսացման մկրտութեան
սրբութեանն . և սրբոց մասին
ժառանգութեան լուսոյն վիճա-
կին հասանել , և պարծանաց խա-
չին՝ որ կորուսելոցն յիմարու-
թիւն է , և ձեզ որ գաայք՝ ի
մաստութիւն և զօրութիւն և
փրկութիւն Աստուծոյ է :

Որ 'ի յորդէգրութիւն արժա-
նի արասցէ Աստուածութեանն ,
Ջնջել զմեղս ձեր , և ընդունել
զմանն պսակի սրբոցն որ առ ձեզ
են : Զի դուք լիջիք փառաբանիչ
Աստուածութեանն , դասուցն
փառաբանչացն հաղորդեալք 'ի
կցորդութի օրհնութեամբն հոգ-
ւոյն սրբոյ . և արժանի լիջիք
դուք զխորհուրդն Աստուածու-
թեանն առնուլ :

Զի լուացեալ իցէք 'ի յազոոյ
սատանայի , և նա ձերոց ոտիցն

գորշապարանցն կոխան լինի : Եւ
գուշ մտեալք հաղորդեալք իցէք
'ի հարսանիս Աստուածութեանն,
ուտել զմիս ճշմարիտ գառին որդ-
ւոյն Աստուծոյ, և ընդել զա-
րիւն նորա : Եւ կցորդիցէք չար-
չարանացն Աստուծոյ, և փառացն
հաղորդելոց էք . և լինիջիք 'ի մի
ոգի 'ի նա, և կցորդիցիք մարմնով
և արեամբն նորա :

Եւ վկայքս այս լինիցին ձեզ
ողորմութեամբ նորա բերդ ամուր,
և աշտարակ հզօր ամբութեամբ,
վերակացուք բարեխօսութեամբ,
հեղմամբ արեամբն քաջացեալք,
նահատակութեամբն իւրեանց
զձեզ առ Աստուած մատուցանի-
ցեն. որ շահեալք զձեզ, զիւրեանց
նահատակութեանն մարտին ցու-
ցին ձեզ յաղթող զօրութիւնն :

Արդ այս օր ընդ երեկս է ան-
ցեալ, երթայք 'ի հանգիստ քնոյ,
խաղաղութեամբ ննջեցէք . և 'ի
վաղու հետէ փոյթ լիցի ձեզ շի-
նել զյարկս հանգստոցացդ : Զի
և սղբա փոխարէն ընդ հողեղէն

յարկացն՝ զոր սոցա շինիցէք ասա ,
 պատրաստեացեն ձեզ զյարկս լու-
 սեղէնս յարքայութեանն երկնից ,
 որում ակն ունիմք հասանել բա-
 րեխօսութեամբ սրբոցս , 'ի նոյն
 ժողով միաբանութեան յար-
 քայութեանն Գրիստոսի : Զի
 նորա են փառք և զօրութիւն և
 պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից .
 ամէն :

Ծ . Եւ զայս ասացեալ՝ արձա-
 կեաց զամբոխն . բայց թագաւորն
 և մեծամեծքն ո՛չ երբէք մեկնէին
 'ի նմանէ , զի հարուածեալք , և
 զցայգ և զցերեկ օթեւանք առ
 նմա լինէին 'ի մէջ այգւոյն . առ
 գուրս հնձանին էին օթեւանք
 նոցա . զցեցեալքսւրձ , և նստեալ
 'ի վերայ մոխրոյ , և պահեալ լի-
 նէին պահս աւուրս վաթոռն և
 վեց :

Եւ այսպէս երանելին Գրի-
 գորիոս անհանգիստ անբազար
 զցայգ և զցերեկ ո՛չ գազարէր
 երբէք աւուրս վաթառն և հինգ ,
 խօսել խրատել և ուսուցանել և

հաստատել. իբրև զիմաստուն բը-
ժիշկ գտանել ջանայր զդեղն
օգտութեան : Զի նոքա մատու-
ցին առ նա զանձինս իբրև զհի-
ւանդացեալս, և նա իբրև զճար-
տարապետ բժշկեսցէ զանձինս
նոցա աւետարանաւն Քրիստոսի :

Համօրէն տեղեկացուցեալ խե-
լամտեցուցանէր, ոչ եթէ ծայ-
րաքաղ ինչ արարեալ օգարանս
կամ աւրավարս խօսեցու, այլ
յատկապատում արարեալ ու-
սուցանէր ամենեցուն. 'ի սկզբանց
անտի արարեալ յաշխարհահամար
յաշխարհապատում արարչութի-
ւոնտի մինչև 'ի բուն սրբոյն պատ-
գամախօսացն Աստուծոյ, ամե-
նեցունց իւրաքանչիւր գործոց ա-
ռաքինութեան, և հոգեպատում
պատգամացն ընդելս և ծանօթս
կացուցանէր :

Եւ զարանց Աստուածամերաց
ըստ Քրիստոսաւանդ հրահան-
գելոցն Ճմարտութեանն, զայր
իւրաքանչիւր Աստուածամուխ
կենօքն՝ վատապատէր հոգեւոր

վարուքն իւրովքն հանդերձ վե-
կայուլթեամբն, զմի մի ոք 'ի նո-
ցանէ առանձինն յականէ ծա-
նուցանէր. և նոցին յԱստուծոյ
ասացելովքն՝ կարգեալս յարմա-
րեալս ընծայեցուցանէր զամենայն
ասացեալ զպատգամսն հոգւոյն
սրբոյ, և 'ի նմին զմեկնուլթիւն
նորուն հանդերձել գրեաց նո-
րին զօրուլթեամբն:

Իսկ նոքա ժողովեալ կու-
տեալ անթիւ մարդկանն, զմի-
միամբք գոռուլթեալ խնճոյս կա-
ցուցանէին՝ ունկնդրուլթեան վար-
դապետուլթեանն մատուցանել
զլսելիս. բազմուլթիւնք անհունք
անչափուլթեամբք անհնարին շա-
տուլթեամբք ժողովեալ 'ի հռչա-
կէն, տեսանել և լսել զանպայման
սքանչելիս Աստուածուլթեանն:

Ժողովեալք յիւրաքանչիւր գա-
ւառաց արք և կանայք և մանկը-
տի, ահաբեկեալք յահէն զօրու-
լթեանց Արարչուլթեանն, լինէին
հնազանդեալք, և ունէին զհա-
ւատս. ճեպէին առ ցուցական

դքանչեւեացն , մտերմութեամբ
հասեալք լինէին, օգտակար խրա-
տուն կենսաբեր քարոզութեանն
բանին կենաց աւետեաց աւետա-
բանին: Ջամենայն յանձն առեալ
Թագաւորն և իշխանքն՝ փու-
թային առնել զինչ և հրամայիցէ :

ՃԱ. ԱՐԴ 'ի ընդ վաթանե-
րորդ վեցերորդ աւուրն՝ ընդ այ-
գոյն առաւօտանալն, մատուցեալ
իշխանքն Թագաւորաւն և նա-
խարարօքն և խառնազանջ ամբո-
խիւն իւրեանց հանգերձ , նաև
կանանւոյն ժողովեալ մատաղ
մանկոովն անմեղօքն , երամ ե-
րամ և գասագասեալք անկանէին
և ազաչէին առաջի սրբոյն Գրի-
գորի , խնդրէին զբժշկութիւն
գտանել զհարուածոցն պատու-
հասին հասելոյ . քանզի հարեալք
էին բարկութեան գաւազանաւն
յարդար գատաստանէն :

Մանաւանդ Թագաւորն , զի
էր նա փոխեալ 'ի կերպարանա ազ-
բեւայոյղ խողաց . քանզի Թաւա-
ցեալ էին առ հասարակ ամենայն

մարմինքն, և ընդ անդամ ոսկե-
րացն բուսեալ էր խոզանդան
իբրև մեծամեծ վարազաց վայ-
րենեաց . և եղնդունք ծայրից
մատանցն ոտիցն և ձեռացն՝ կըճ-
ղակեալք էին իբրև զգետնաբիր
արմատակեր կնճթացն : Նաև
պատկեր երեսացն գիմացն շր-
ջեալ էր 'ի պատկեր և 'ի կնճիթ
գոճանացն յեղեգան բնակելոցն՝
իբրև յիւրոյ 'ի գազանամիտ բա-
րուցն բնութենէ և վարուց, 'ի
թագաւորութեանն շքոյ սաստ-
կութենէ անկեալ, շրջեալ 'ի տե-
սիլ նմանեալ անասուն գազա-
նացն . և շրջէր 'ի մէջ գազանացն
'ի ներքոյ եղեգանն՝ կորուսեալ
'ի միջոյ մարդկանէ :

Իբրև եկն եհաս ելեալ 'ի
բանդէ վիրապին խոստովանողն
Քրիստոսի Գրիգորիոս, հասանէր
'ի տեղի վկայեցելոցն՝ իբրև 'ի
տեսչութենէն Աստուծոյ, 'ի մի
վայր ամենեքեան ժողովէին . այ-
սամտեալք ամենեքին, 'ի տեղին
հասեալք յայտնեցան : Եւ թա-

գաւորն խողացեալ մեծաձայն
ճչել, գնչել, հնչել, բոխոհելով
փրփրացեալ, դիզեալ զկնճթա-
կերպ երեսօքն, լեալ 'ի նմանու-
թիւն չորքոտանւոյ, ընթացեալ
յեղեգանքնակերամ գաղանացն
'ի միջոյ՝ հասանէր յայն տեղին :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս յա-
զօթա կացեալ, խնդրէր յամենա-
պարգեւէն Աստուծոյ առ մի
նուագ՝ ոչ զկերպարանացն հար-
ուածելոցն առողջութիւն, այլ
զմտացն ունկնդրութիւն վարդա-
պետութեանն զգաստութիւն ,
առնուլ 'ի միտ զասացեալն Աստ-
ուծոյ պատգամացն : Եւ լեալ
բժշկութիւն այսչափ միայն, քաջ
լսել, և 'ի միտ առնուլ, և համար
ձակ խօսել : Եւ մինչև 'ի վաթսուն
և վեց օրն զաւուրս վարդապետու-
թեանն՝ 'ի նոյն կայր կերպարանս .
այլ ձորձապատեալ կայր պատա-
տեալ 'ի մէջ բազմամբոխ աշխար-
հաժողով հրապարակացն կուտե-
լոյ 'ի մարդկան միջի :

Իբրեւ սկսան թաւալել անկա-

նել առաջի նորա և խնդրել բժըշկութիւն, քանզի թագաւորին զատեալ էր կերպարանն 'ի մարդկային բնութենէ ձաղաժանակ տեսլեամբն, բայց միայն 'ի բանի մաց խօսարանացն և 'ի լսելոյն :

Իսկ նա յետ աղաչանացն տըռեալ պատասխանի ասէ ցնոսա, թէ և ես ընդ ձեզ իբրեւ զմի 'ի ձենջ խնդրեցից զձեր օգուտն, և գուց որոտի մտօք խնդրեցէք զձեր բժշկութիւնն. մարդասէր Աստուածութիւնն ողորմեսցի ձեզ : Բայց փութացարուք շինեցէք զվկայարանսն, զի հանգուցուք զվկայսս Աստուծոյ. զի և սղբա զձեզ հանգուցեն 'ի տանջանաց պատուհասիցդ. և ապրեսջիք յահագին և 'ի դառն պատրաստեալ հանդերձեալ խոտաացեալ դատաստանացն, և արժանի լիջիք արքայութեանն Քրիստոսի : Իսկ նոցա խնդրեալ զի փութով հրամայեսցէ, որպէս և կամեսցի զինչ և կամիցի առնել : Իսկ նորա տեսիլ պատմեալ նոցա ասէ :

ՃԲ. Արդ եկայք պատմեսցուք
 ձեզ եղբարք զցուցական սիրոյն
 Արարչութեանն առ ձեզ, որ ինչ
 երեւեցաւ ահաւորութիւն տես-
 լեանն. Աստուածութեանն խո-
 նարհեալ առ սուրբ վկայս իւր,
 և սոցա զանհամեմատ բարձրու-
 թիւն՝ յանպատում վերացեալ
 յանզուգականութիւն արքայու-
 թեան երկնից:

Արդ զլինելոցն ընդ ձեզ զկե-
 ցուցաբեր տուչութիւն շնորհելոյ,
 երեւեալ ինձ տեսիլ Աստուածա-
 կերպ սքանչելի անպատում, զորոյ
 փոքր՝ ի շատէ առ ի զհանգամանս:

Արդ ՚ի հասարակել ՚ի գիշերիս
 յայսմիկ, զի խոնջեալ դուք ՚ի քուն
 լեալ էիք ՚ի ծանրութենէ աշխա-
 տութեան ՚ի տքնութենէ անտի,
 և ես գեռ ՚ի զարթման հարեալ
 էի, մտախորհ կայի վասն յան-
 կարծահատ դիպելոյ անքնին սքան-
 չելեացս ողորմութեան Աստուա-
 ծութեանն այց առնելոյ ձեզ,
 արկանելոյ զձեզ ՚ի բովս խրատու-
 հանճարոյ գիտութեան Աստուա-

ծագէտ վարդապետութեանն :
 Զմտաւ ածէի և զսէր վկայիցն
 առ տիրեցեալ Արարչութիւնն ,
 և զփոխարէն դարձուածսն անպա-
 տումսն պատրաստեալս նոցա ,
 թէ որպիսիք իցեն :

Յանկարծակի եղեալ ձայն
 սաստկութեան , բլմբիւն օրոտ-
 ման , ահաւոր թնդիւն , իբրև զձայն
 եռանդան կուտակելոյ ծովու
 ալեաց խռովութեան : Եւ բացաւ
 խորանաշէն յարկն հաստատու-
 թեան երկնից . և իջեալ այր մի 'ի
 կերպարանս լուսոյ , կոչեաց զա-
 նուն իմ և ասէ , Գրիգորիոս . և
 իմ նայեցեալ տեսի զկերպարանս
 նորա , զարհուրեալ դողացեալ
 յերկիր կործանեցայ : Եւ ասէ
 ցիս . նայեա՛ց դու 'ի վեր , և տես
 զպքանչելիս զոր ցուցանեմ քեզ :

Եւ իմ նայեցեալ տեսի բա-
 ցեալ զհաստատութիւն երկնից , և
 զշուրսն որ 'ի վերայ նորա՝ ըստ
 հաստատութեանն պատահելոյ ,
 զի ըստ նմանութեան ձորոց իբրև
 վկատարս լեռանց՝ յայսկոյս յայն .

կոյս բաժանեալ գիշեալ կային
անբաւութիւնք, անկշռելութեան
ական տեսանելոյ: Եւ լոյս հո-
տեալ վերուստ 'ի վայր մինչև յեր-
կիր հասանէր. և ընդ լուսոյն՝
զօրք անչափք լուսեղէնք երկթե-
ւեանք 'ի տեսիլ մարդկան, և թկօք
իբրև զհուր:

Եւ ըստ նմանութեան մանրա-
մազ փոշւոյ հիւզէի, որ 'ի ժամա-
նակս արեգակնակէզ դարնայնւոյ
ըստ պատուհանացն կամ լոյսան-
ցոյց երգոցն 'ի նշոյլն խաղասցէ
բազմութեան մանրամազ փոշին,
'Նոյնպէս և զօրք ընդ լուսոյն լին
դաւիաւորեալ ամենայն, և ա-
ռաջն ցիւռկեալ յառաջանալ
լուսոյն, և զօրք ընդ նմին:

Եւ մի ահաւոր տեսիլ մարդոյ
բարձր և ահեղ՝ որ զառաջն ունէր
և զէջմն 'ի վերուստ մինչև 'ի խո-
նարհ առաջապահ յառաջեալ,
և 'ի ձեռինն իւրում ուռն մի մեծ
ոսկի. և այն ամենայն զհետ խաղա-
ցեալ դայր: Ինքն սլացեալ խոյա-
ցեալ դայր՝ ըստ նմանութեան ա-

բագաթեւ արծուոյ . և եկն էջ
 եհասմինչև 'ի մօտ յատակս երկրիս
 'ի շինամէջ քաղաքին , և բախեաց
 զթանձրութի լայնատարած գետ
 նոյ , և մեծ և անչափ դրնդիւնքն
 հնչեցին 'ի սանգարամետան անդն
 գոց , և ամենայն երկիր յերեւե-
 լիս յական տեսանելեաց բաւա-
 կանի հարթ հաւասար գաշտութե
 յատակեցաւ :

Եւ տեսանեմ 'ի մէջ քաղաքին
 մօտ յապարանս արքունի՝ խարըս-
 խաձև ճախարակաձև խարիսխ ու-
 կի , մեծութեամբ իբրև զմեծ մի
 բլուր , և 'ի վերայ նորա սիւն մի
 հրեղէն բարձր մինչև յոյժ , և 'ի
 վերայ նորա թակաղաղ մի ամ-
 պեայ , և խաչն լուսոյ 'ի վերայ
 նորա :

Եւ նայեցայ և տեսանեմ այլ
 խարիսխս երիս . մի 'ի տեղւոջն
 ուր վկայեցաւ սուրբն Գայիանէ
 երկուք ընկերօքն . և մի 'ի տեղւոջն
 ուր վկայեցաւ սուրբն Հռիփսիմէ
 երեսուն և երեք ընկերօքն , և մի
 'ի տեղւոջ հնձանին : Եւ այն խա-

րիսիւք կարմիրք 'ի գոյն արեան , և սիւնք ամպեղէնք , և խոյակք հրեւէնք . և 'ի վերայ սեանցն երկոց խաչք լուսեղէնք ըստ նմանութեան տառնանման խաչին . և այս սեանց խաչք հաւասարք էին այնր լուսեղէն սեանն (Թաղազաղի , զի նա բարձր էր քան զնոսա : Եւ չորեցունց սեանցն 'ի վերայ խաչիցն կամարք զարմանատեսք 'ի միմեանրս կապեցան . և 'ի վերայ այնորիմ տեսի գմբեթաձև , խորանարդ , ամպեղէն , շինուած Աստուածակերտ զարմանալի :

Եւ 'ի ներքոյ խորանին 'ի վերայ կամարացն տեսի զսուրբ վկայս զայսոսիկ զերեսուն և զեօթն , իբրև 'ի լուսաւոր կերպարանս սպիտակութեանն հանգերձանօք , զոր ոչ բաւեմ պատմել :

Եւ 'ի կատար շինուածոյն տառնէի աթոռ զարմանալի Աստուածակերտ սքանչելի հրեւէն , և զխաչն տէրունական 'ի վերայ նորա . զորով փարեալ լոյսն համատարած , խառնեցաւ ընդ ճա-

ռագայթն խաչին, և մածեալ 'ի նոյն միացաւ. և սիւն գործեաց լայնն շողացեալ, և ծագեաց 'ի մէջ ներքին սեանցն խարսխաց :

Եւ բղխեաց աղբիւր յորդաբուղիս, և հոսեցաւ ծաւալեցաւ ընդ դաշտա ամենայն, և ելից առ հասարակ, որչափ ակն բաւեաց: Եւ եղև ծով լի և կապուտա կադոյն, և երկնագոյն երեւեցան գաշտք առ հասարակ: Եւ տեսի բազմութիւն հրեղէն սեղանոց անչափ բազմութեամբ. և սիւն մի առ սեղանն, և խաչ մի վերայ նորա. և իբրև զաստեղս բազմութեամբ այնպիսի երեւեալք և անչափ փայլեալք :

Եւ տեսի հօտս անթիւս այլ ծեաց 'ի գոյն սեւութեան, որք անցեալք ընդ ջուրն, յօդիս դարձան. և զգոյնս իւրեանց 'ի կերպարանս սպիտակութեան ըրջեցին. և լուսակիզն ասրն փայլէր առ հասարակ, մինչև ճառագայթք հատանէին 'ի նոցանէն :

Եւ մինչ գեռ նայէի ևս, յան-

կարծակի ծնան հօտքն և բազմա-
ցան և ծնունդքն լցին զվայրան . և
ծնեալ գառինքն ամենայն լուսա-
կիզն էին : Իսկ յանկարծ այլ ծը-
նունդք յաճախեցին բազմացան .
և կէզքն անկեալ էին յայնկոյո
ջրոյն . և գառինքն գայլք եղնն
թուխք , և յարձակեցան ելին 'ի
մէջ հօտիցն , և սկսան կոտորել ,
և եղնն արեան ճաղպախիք :

Եւ մինչ գեռ նայէի և տեսի ,
և բուսան թեւք հօտիցն , և եղնն
թեւաւորք , և վերացան խառնե-
ցան 'ի զօրս լուսեղէնս : Եւ յա-
րեաւ հեղեղ հրեղէն , և արկեալ
տարաւ զգայլսն :

Եւ ես նայեցեալ զարմացեալ
կայի : Եւ այրն որ յառաջնուն
կարգաց զանուն իմ և ցուցանէր
ինձ , ասէ ցիս թէ այր գու զի՛ կաա
զարմացեալ , և ոչ 'ի միտ առնուա
զմեծամեծս Աստուծոյ : Եւ ես
ասեմ , ո՞րպէս տէր :

Եւ ասէ ցիս . տեսիլ ցուցաւ
քեզ տյս՝ զի 'ի միտ առցես . զի բա-
ցեալ են աւագիկ երկինք , գիտեա

զի բացեալ են գրուիք մարդասիրութեանն Քրիստոսի առ իւր աւրարածս : Եւ ձայն բարբառոյ որոտմանն, գիտեա՛ զի իջանէ անձրև օղորմութեանն և գթութեանն Աստուծոյ :

Բացեալ են աւանիկ գրուիք երկնից, բացան և ջուրքն որ 'ի վերայ նորա, զի մի՛ արգել լիցի այսմ աշխարհի մարդկան ելանել 'ի վեր . զի սուրբ վկայքս այս որ աստ՝ վկայեցին և հիւսիսական կողմանցս Ճանապարհ գործեցին . զի ինքեանք ելին և այլոց շաւիղս ուղղեցին :

Աւասիկ լոյս զի ելից զվայրօ, այս քարոզութիւն աւետարանին է, որ և զկողմն հիւսսոյ ընու . և զօրք լուսեղէնք փափաքեցին իջանել 'ի հոտ անոյշ ծաղկաձև վարդագոյն արեան վկայիցն . նա այսուհետե խառնելոց են ընդ մարդկան 'ի բնակութիւն բազմութիւնք հրեշտակաց :

Իսկ այրա ահաւոր և շքեղաւոր որ զառաջն ունի լուսոյն, և զուռն

ոսկի 'ի ձեռին իւրում, և բա-
խեաց զսանդարամեան. այս Տես-
չութիւնն Աստուծոյ է, որ հայի
յերկիր, և տայ գողալ. մերձի 'ի
լեւինս, և ծխին: Այն ահ Աս-
տուածութեանն հարթեաց կոր-
ծանեաց ընկեաց զմոլորութիւնս
յերկրէ: Այն զի հնչեաց երկիր,
զձայն ծառայութեանն հնազան-
դութեանն բարբառեցաւ:

Որոյ սեանն խարխախ ոսկի է, և
նորուն սիւնն հրեղէն, և թակա-
ղաղ ամպեայ, և խաչն լուսեղէն
'ի վերայ նորա: Ոսկի խարխախն՝
վէմն հաստատութեան անշար-
ժութեան է. և սիւնն հրեղէն՝ կա-
թօպիկէ Եկեղեցի է, որ ժողովէ
զամենայն ժողովս 'ի միաբանու-
թիւն հաւատոց 'ի ներքոյ թեւոցն
իւրոց: Եւ թակաղաղն ամպեայ,
որ ընդունելոց է զարդարս յոր-
ժամ թռչին 'ի տեառնադալժս-
տեանն ընդ առաջ վերանալ:

Իսկ խաչն լուսաւոր 'ի նմա է
ինքն մեծ քահանայապետութիւն
'ի մէջ ժողովրդոցն, օրինակ Քրիս-

տոսի պատկերին մարմնանալոյն քահանայութեանն օծութեան Աստուածորդւոյն: Եւ տեղին այն լիցի թաճար Աստուծոյ, և տուն աղօթից խնդրուածոց ամենայն հաւատացելոց, և աթոռ քահանայութեանն:

Եւ խարիսխքն երեք որ կար միջքն էին 'ի գոյն արեան, վասն չարչարանաց եկելոցն եղութեանց մահու համբերութեանն. զի ըզմահն իւրեանց արարին խարիսխա ճշմարտութեան հաւատոց, հաժտատութիւն արեամբն իւրեանց: Եւ սիւնք ամպեղէնք, զի ամպ ունի զթեթեւութիւն արագութեան յարութեանն յերկինս վերանալոյ: Եւ թափաղաղն հրեղէն, զի բնակութիւն նոցա լինելոց է 'ի հուր Աստուածութեանն լուսոյն:

Եւ խաչքն ունին զկերպարանս վկայիցն, որ նմանեցին անառն չարչարանացն, և մեռան փոխանակ նորա. զի Աստուծով կեցին և ընդ Քրիստոսի խաչեցան, կեն

գանի է Քրիստոս յոսկերս նոցա, ցուցանել ամենեցուն զկենդանութիւն նոցա . յայտնի առնել զհասանուշութեան գիտութեան իւրոյ 'ի նոցանէ, հռչակել զառաքինութիւնս նոցա ընդ տիեզերս : Զի սպանին նոքա զմարմինս զերկրաւորս, և կախեցին զտէրունական խաչէն . եղեն տեառն իւրեանց չարչարակից, նոյնպէս փառաց և զօրութեն լինելոց են հաղորդք :

Այլ առաջին խաչն որ ցուցաւ քեզ, ունի զպարծանս քահանայութեան պատուին, ականճացեալ 'ի խաչն Քրիստոսի : Իսկ երեք ևս, որ ունէին զտեղի վկայարանացն հանգստի սրբոցն . զի 'ի տեղւոյ հեղման արեանն իւրեանց շինեացին հանգիստք վկայարանք ռսկերաց իւրեանց :

Իսկ զի բարձր է սիւնն առաջին . զի մեծ և բարձր է պատիւ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ քան զամենայն սրբոցն : Իսկ կամարքն որ 'ի սեանց անտի 'ի միմեանս կապէին, այսինքն է հաւատարութի

միաբանութեան կաթողիկէ Եկեղեցւոյ : Իսկ խորանն 'ի վերայ , ունի զօրինակ վերնոյ քաղաքին՝ զԺողովարանն միաբանութեան արքայութեանն երկնից :

Եւ զի երեւելին քեզ վկայքն , գիտեալ զի մահ ժամանակեան է առէ , և կենդանութիւն նոցա յաւիտենական , փառաւորեալք 'ի փառս Աստուածորդւոյն . վասն այսորիկ և զօրինակ խաչին նորա տալաւորեալ յանձինս նոցա :

Եւ 'ի վերայ կատարոյ շինուածոյն զոր տեսանես , նոյն ինքն աթոռ ամենազօր բնութեան Աստուածութեանն ինքնութեանն . զի նա ինքն գլուխ է Եկեղեցւոյ սրբոյ և տաճար ամենայն բարութեց . և 'ի նա ամենայն շինուածքն պատշաճի , և աճէ զաճումն Աստուծոյ . յոր ամենայն մարմին յօգիւք և խաղալեօք և անգամօք հաստատեալ և կազմեալ :

Եւ ընդ զի փարի՝ ասաց՝ զխաչիւն , այսինքն հոգի Աստուածութեանն՝ որ զորդին փառաւոր

առնէ : Եւ զի խառնեցաւ ընդ
Ճառագայթս նորա , այսինքն զի
յորդւոյն առնու և պատմէ սիրե-
լեաց իւրոց : Եւ զի միացաւ 'ի նոյն,
զի մի է բնութիւն Աստուծոյ :

Եւ զի ծագեաց լոյսն 'ի մէջ
սեանցն չորեցունց , և բղխեցոյց
աղբիւր յորդաբուղիս . զի կաթու-
ղիկէ Եկեղեցւոյն շնորհք հոգւոյն
'ի մէջ վկայելոցն և 'ի մէջ քահա-
նայութեանն բղխելոց է աղբիւր
մկրտութեան , լուանալ զաղա-
ռիւոյն մարմնովքն հանգերձ : Եւ
այն զի յորդեաց ելից զբազում
վայրս , զի լինելոց է փրկութիւն
մկրտութեամբ բազում ժողովը-
դոց : Եւ զի երկնագոյն երեւե-
ցան դաշտք ամենայն , այսինքն է՝
զի երկիրս իբրև զերկինս լինելոց
է , խառնուրդք հրեշտակաց և
մարդկան :

Եւ հրեզէն սեղանոցն բազ-
մութիւնք՝ որ քեզդ երեւին ,
Ճշմարտիւ իսկ լինելոց են սեղանք
Աստուծոյ , որ զքաւութիւն բաշ-
խեն ամենեցուն : Եւ հրեզէն յայն

սակս երեւեցաւ, զի պաշտօն հոգւոյն եղիցի փառօք : Եւ սիւնք մի մի առ սեղանն, պաշտօն ազօթից խոստովանութեանն : Եւ խաչք 'ի վերայ նոցա . այսինքն զի առնուն Գրիստոսի փառաւոր լիցի ընդ ամենայն տեղիս : Եւ զի բազում էին իբրեւ զառտեղս, զի պաշտօնն սրբութեան իբրեւ զաստեղս բազմասցին :

Եւ հօտք բազմութեան այծեացն սեւութեան, որք յիշանել 'ի ջուրսն՝ յօգիս դարձեալ սպիտակութեան, աւաղիկ աջն Աստուածութեան շնորհացն 'ի ձեռն քահանայապետութեան հասանելոց է . յորոյ ձեռն բզկեսցէ ազգիւրն մկրտութեան, թողութիւն քաւութեան բազում մեղաւորաց : Եւ լուսակիղն ասոր նոցա փայլեալ պայծառացեալ էր, այսինքն մկրտեալք լոյս զգենլոց են, և արքայութեանն խոստացելոյ արժանաւոր լինելոց : Եւ զի ծնան հօտքն և բազմացան և լցին զվայրսն, այսինքն է զբա-

զում ժամանակս աճեցուցանե
քարոզութիւն, և ծնանին նոր
ծնունդ նորոգութեան, և բազ-
մացուցանե մկրտութիւնն :

Եւ զի կէսքն անցեալ ելեալ
էին հօտքն ընդ ջուրան՝ 'ի նոյն
կողմն ուստի անցեալ էին, այ-
սինքն է՝ 'ի յետին ժամանակն
անօրինելոց են՝ անկեալք 'ի ճշ-
մարտութենէն. ընկենլոց են յետ
զգրոշմ ուխտին սրբութեան, և
բազումք ժողովն զուխտն սրբու-
թեանն :

Եւ 'ի գառանցն լինելոց են
գայլք՝ որ կոտորելոց են զսուրբ
գառինս, այսինքն որ գնան 'ի ճշ-
մարտութիւն անտի և յուխտէքահա-
նայիցն լինելոց են գայլք, և հանեն
ճաղճախիս արեան 'ի գառանցն,
այսինքն ուխտին և քահանայու-
թեանն, և խռովութիւն ժողո-
վդոցն : Իսկ որ համբերէ միա-
մտութեամբ, 'ի գառանցն 'ի ժո-
ղովդոցն կամ 'ի քահանայիցն,
Թեւս առնուցուն և յարքայու-
թիւնն Բրիտտոյ վերանան : Իսկ

որ զմիտա գայլոցն կամ զգործո
յափշտակութեաննոցա ունիցին,
'ի հուրն անշէջ մատնեացին :

Եւ ասէ ցիս այրն, պինտ կաց,
քով լեր, զգոյշ լեր . զի գործ 'ի
ձեռն եկեալ հասեալ է քեզ . զի
քեզ բարութիւն ընելոց է, զի և
գու ընդ ճշմարիտ մշակս վարձս
առցես զանապական պարդեւացն
Քրիստոսի :

Արդ զգոյշ լեր աւանդիդ՝ որ
քեզ հաւատացաւ 'ի տեառնէ
Յիսուսէ Քրիստոսէ . շինեալիք
զտաճար անուանն Աստուծոյ՝ որ
ցուցաւ 'ի տեղւոջն, ուր սիւնն
հրեզէն ունէր զօսկի խարխախտ,
և զվկայարանս սրբոցն՝ 'ի տեղիսն
ուր զենան ինքեանք 'ի կենդա-
նութիւն Աստուածութեան յու-
սոյն . զի բժշկեացին հարուա-
ծեալքն, և քարոզութեանն յա-
ջողուած յառաջագէմ լիցի հա-
նապազորդութեամբ որ ըստ օրէ,
հասանել ամենեցուն 'ի չափ կա-
տարման հասակի հաւատոցն
Քրիստոսի : Եւ զայս ասացեալ,

շարժումն եղեալ՝ ընդ առաւ-
տանալն ծածկեցաւ տեսիլն :

ՃԳ. ԱՐԻ ամենարարն ամե-
նաստեղծն, ամենաՀաստիչն, ա-
մէնիմաստն, ամենատէրն, ամե-
նակալն, ամենագիւտն, ամենա-
բժիշկն խրատեաց զձեզ. զի Աս-
տուածութեանն իւրոյ զձեզ մեր-
ձաւորս արասցէ. վասն այսորիկ
ցուցեալ ձեզ մեօք ղկենաց Ճանա-
պարհս, և զփրկութեան հանգա-
մանս զթողութիւն միանգամայն
ածել հասուցանել 'ի վերայ.
վասն այնորիկ զտեսիլ հանդեր-
ձելոցն երեւեցոյց ինձ՝ պատմել
ձեզ, առ ժամանակիս զիւր կամ-
արն առ ձեզ կատարելով:

Արդ և դուք զասացեալսն հրա-
մանացն փութացարուք. և արդ-
եկայք շինեսցուք զվկայարանն,
փոխել զվկայան 'ի հանգիտ. և
սոքա փոխեսցեն զձեզ 'ի նորոգու-
թիւն:

Եւ զայս ասացեալ՝ հրամայեաց
զի զնիւթ շինուածոյն վազվաղակի
պատրաստեսցեն: Եւ ամենայն

բազմութեանն մարդկան լուեալ
զայն, իւրաքանչիւր ընթացան
պատրաստել զնիւթն. 'ի տեղին
հրամայեալս կուտէին, ոմն վէմ,
ոմն քար, ոմն աղիւս, ոմն զմայր
փայան, պատրաստէին խնդալից
փութով և մեծաւ երկիւղիւ:

Եւ ինքն Գրիգորիոս զլար ճար-
տարութեան շինողացն 'ի ձեռն
առեալ, զերանելեացն վկայարանն
հանգստարանացն հիմունս յօրի-
նեալ. և մի մի իւրաքանչիւր ամե-
նայն բազմութեանն սատարու-
թիւն 'ի ձեռն առեալ, ըստ գե-
ղեցկադիր յարմարելոյ հիմնար-
կին 'ի կատարումն շինուածոյն
կանգնեցին:

Ամենայն ոք ձեռն 'ի գործ ար-
կեալ և կանանւոյն անգամ սա-
տարեալ ըստ իւրեանց ակարու-
թեան կանացի ուժոյն: Եւ այս-
պէս հասարակ գործէին զգործն
հաւատովք և մեծաւ երկիւղիւ,
զի մի՛ ոք ամենեւին անմասն ե-
ղեալ 'ի փրկութենէ շնորհացն,
'ի բժշկութենէն զրկեացի:

Եւ կանգնեալ երբիս վկայա-
րանս, մի 'ի հիւսիսոյ յարեւելից
կողմանէ քաղաքին, ուր վկայեաց
սանականն Հռիփօիմէ երեսուն և
երեք ընկերօք : Եւ զմիւսն շինե-
ցին 'ի հարաւակողմ կուռէ անտի,
ուր վկայեաց Գայիանէ նորուն
անուցիչն երկու ընկերօքն : Եւ
զմիւսն ևս մօտ 'ի հնձանն 'ի մէջ
այգւոյն, ուր էին նոցա վանքն :

Շինեցին կազմեցին զտեղիսն,
և զարդարեցին ոսկի և արծաթի
կանթեղամբք լուցելովք, և լապ-
տերօք վառելովք, և աշտանակօք
բորբոքելովք :

ՃԴ. Եւ հրամայեաց մէն
մի իւրաքանչիւր արկղագործ,
տախտակամած, մայրափայտեայ,
բեւեռապինդ, հաստահեղուս,
երկաթագամ, տապան գործել :
Եւ ամենայն ըստ ասացելոց պա-
տուիրանին արարեալ, հանդեր-
ձեալ կազմեալ պատրաստեցին
ըստ եդեալ հրամանին տուելոյ .
բերին զարկեղան արարեալ սրբոցն
առ դուռս հնձանին, առտջի սրբ-

բոյն Գրիգորի :

Իսկ նա առեալ ինքն մի միայն
'ի ներքս մտանէր, և ոչ թողոյս
զայլ ոք ամենեւին 'ի ներքս մտա-
նել. ապէ՛ ոչ է պարտ ձեզ հուպ
լինել և մերձենալ առ նստա, որ
չնդ էք բժշկեալ, որ չնդ էք սր-
բեալ մկրտութեամբ :

Այլ ինքն միայն առանձնա-
ցեալ, զմի մի իւրաքանչիւր 'ի սր-
բոցն յիւրաքանչիւր արկեղ գնէր՝
իւրաքանչիւր հանդերձով կազմու-
թեամբ պնդէր, և կնքէր Քրիս-
տոսանշան կնքովն :

Իսկ թագաւորն և պաշայա-
զունքն և ամենայն մեծամեծքն,
և նախարարքն, և ազապքն, և
զօրքն ամենայն իւրաքանչիւր բե-
րէին իւզս անուշումս և խումկս
ազնիւս, և գոյնագոյն նարատա
պատանաց, զմեռաքսառեւչս և
զոսկեթելս կերպասուց :

Եւ կին թագաւորին, և օրի-
որդք թագաւորազունք, և կանայք
պատուականացն, և մեծամե-
ծացն գոտեղք բերէին ծիրանիս

և զոսկէհաւուն գիպակն և զերկնա-
գոյն սալիտակն իբրև զձիւն, 'ի հան-
գերձանս սրբոցն : Նոյնպէս և
զոսկին, և զարծաթն, և զկտաւան
փութով կուտէին առ գուրս հըն-
ձանին :

Արդ ելեալ տեսանէր սուրբն
Գրիգորիոս, զի շեղջ շեղջ կու-
տեալ էին առ գուրս հնձանին :
Իսկ նա ոչ առնոյր 'ի յանձն զնոցա-
ինչ առ նոսա մատուցանել-ասէ՝ ոչ
վաղ իսկ ասացի եթէ ոչ է պատ-
շաճ զձեր ինչ՝ մինչ չե՛ եք սրբեալ
մկրտութեամբ՝ առ նոսա մատու-
ցանել . այլ յօժարութիւնդ ձեր
բարիոք է վասն ձերոյ փրկու-
թեան :

Այլ այս ամենայն յարգունա-
կան գանձուն պահեալ կայցէ,
մինչև ձեզ հովիւ և վարդապետ
'ի տուչութենէ բարեբարութեան
Աստուծոյ՝ երեւեսցին ձեզ ա-
ռաջնորդք, քահանայապետք, տե-
սուչք, եպիսկոպոսք՝ երիցամբք,
եկեղեցակարգք լուսաւորուեցն
սիրոյն Աստուծոյ . և այդ ամե-

նայն երթիցէ 'ի սպաս փառաւոր
ընկալ սեղանոյն 'ի ձեռն քահա-
նայապետին կացելոյ : Այլ այժմ
եկայք զսոսա յիւրաքանչիւր հան-
գիստն մատուցուք :

ՃԵ. ԻՍԿ Թագաւորն Տրդատ
գեռ ևս յայնժամէր յամենայն
կերպարանս խողի, բայց 'ի մարդ-
կապէսն խօսելոյ . և կճղակք ձե-
ռացն և ոտիցն իրրև խողի, և
գէմք երեսացն կնճթացեալ, և
ժանիք մեծամեծք իրրև վարա-
զաց, և խողանստև Թաւացեալ
զամենայն մարմնովքն : Այլ կայր
պատեալ զերեսն գլխովն հան-
գերձ՝ արկեալ զիւրեաւ քուրձ, և
կայր երեւոյթ տեպեամբ 'ի մէջ
ժողովրդոցն :

Արդ մատուցեալ աղաչէր
զսուրբն Գրիգորիոս, զի գոնէ ձե-
ռացն և ոտիցն հնար լինիցի բժըշ-
կութեան . զի 'ի գործ շինուա-
ծոց սրբոցն արժանի տրասցէ,
գէթ սակաւիկ ինչ մօմնաւորել
զնա :

Իսկ երանելին Գրիգորիոս

Ծուռը կրկնեալ ամենատեսառն բա-
րերարի մարդասիրին Աստուծոյ ,
երթեալ անկեալ էր զսուրբն
կալարկեղօքն երանելի մարմնոցն
Քրիստոսական վկայիցն՝ մատու-
ցանել պաղատանս . համբարձեալ
ղբազուկան հանապազատարածս
յերկինս , ամենայն ժողովելոցն
և թագաւորին բժշկութիւն հայ-
ցէր :

Ապա դարձաւ առ թագաւորն,
շնորհելովն Քրիստոսի զոտանն ու-
րաւ և զձեռան բժշկէր . զի թափե-
ցան կճղակք ոտիցն և ձեռացն .
զի առ մի նուագ հազորդեալ լիցի
'ի գործս սրբոցն , իւրոց ձեռացն
վաստակելով :

Իսկ նորա հարցեալ զԳրիգո-
րիոս՝ թէ զինչ հրամայեսցէ նմա . և
նա առյր զչափ արկեղացն սրբոցն ,
զի հատեալ զտեղիսն իւրաքան-
չիւր 'ի բնակութեան՝ յորինեսցէ
'ի ներքո 'ի մարտիրոսական 'ի
յարկին հանգստեանն :

Իսկ նորա ազաչեալ զԳրիգո-
րիոս՝ զի հրամայեսցէ , մի՛ վասն

կնոջ իւրոյ Աշխենայ տիկնոջ, և մի՝ վասն քեռն իւրոյ հարազատի՝ որում անուն էր խոսրովիգուխտ, զի իշխեսցեն և նոքա հաւասարել գործոյն : Եւ նորա տուեալ հրաման, և նոցա երթեալ ընդ նմա օգնել գործոյն, և առեալ զչափ տապանացն՝ փոսել փորել զանդին, հանգիստ սրբոցն՝ ի ներքա ի առճարն հանգստարանացն :

ԾԶ. ԱՄԴ առեալ Թագաւորին փայտատ և բահ, հատանէր դիրս հանգստոցացն սրբոցն իւրաքանչիւր ըստ չափարան արկեղացն : Սայնպէս և ինքեանք երկոքին Աշխեն տիկին և քոյր Թագաւորին խոսրովիգուխտ, ըստ բրել բրողին՝ ի հանդերձս իւրեանց ընկալեալ զհողն արտաքս պեղէին :

Եւ այսպէս կարգի կարգի յառաջակողմն պատրաստեցին զդիրս սրբոյն Հռիփսիմեայ, և զկնի նորա զերեսուն և զերկուցն՝ ի տեղւոյն յայնմիկ, ուր հեղան արիւնք վկայականք երանութեան նոցա,

’ի տեղի հանգստեան պատրաստելոյ սուրբ և փառաւոր սեզանոյն Քրիստոսի:

Սոյնպէս ’ի վկայարանին՝ որ ’ի հարաւակոյս քաղաքին էր՝ պատրաստեաց, և զայն տեղին փոսէր սրբոյն Գայիանեայ և երկուց ընկերացն, ինքն թագաւորն քերէն Խոսրովիդիստով հանգերձ և Աշխէն տիկնաւ. զգիրս սրբոյն իւրաքանչիւր ընտկութեան յօրինէին իւրեանց ձեռօքն:

Եւ եկն թագաւորն՝ խնդրեաց հրաժեշտ ’ի սրբոյն Գրիգորէ եօթնօրեայ ճանապարհ կալեալ ’ի վեր ’ի բարձր լեառն Մասիս. և անտի ’ի գլխոյ լեռնէն առեալ վէմն արաստոյս, անուաշտ, անկոփս, յազթս, ծանուհս, երկայնս, և ստուարս, մեծամեծս, որ զմի մի ոչ լինէր հնար՝ թէ և գիպելոյ բազմութեանց ’ի մարդկանէ՝ զայն շարժել:

Արդ առեալ սկայազօրն հայկաբար զութ արձանան՝ ’ի վերայ իւրոց թիկանցն զայն գնէր:

ստանձնեալ բերեալ 'ի վկայա-
րան տաճարացն : Մէն չորս ար-
ձանս սեամս կանգնէր՝ իբրեւ փո-
խարէն անմիտ մարտին , զոր ընդ
սրբոյն պատերազմեալ յիւրում
սենեկին . որ ամենապահ շնոր-
հացն յաղթեալ՝ զայնչափ զար-
մանութիւն գործեաց : Եւ սա
պսակ յաղթութեանց՝ զիւրոյ ձե-
ռագործութեան զվաստական մա-
տուցանէր : Արարեալ շինեալ
կազմեալ զսուրբ վկայարանն ե-
րեսին , հանդերձեցին զարգարե-
ցին և օրինօք յարգարեցին . և ա-
պա առեալ զիւրաքանչիւր յիւ-
րաքանչիւր տեղի վկայութեանն
մատուցանէին :

Զսուրբն Գայիանէ 'ի կողմ հա-
րաւոյ իւրոյ մարտիրոսութեանն,
երկու ընկերօքն գնէր 'ի վկայա-
րան տաճարին : Սոյնպէս և զե-
րանելին Հովսիսիմէ երեսուն և
երկու ընկերօքն 'ի կողմն արեւե-
լեաց 'ի կողմ տաճարին մատուցա-
նէին : Եւ զմիաւորն որ 'ի հնձա-
նին սպանին , սորա տաճար 'ի

կողմանէ քաղաքին 'ի հիւսւոյ
կողմանէ . և զամենայն սուրբան 'ի
միասին գումարեալս զխաչական
վկայան Գրիստոսի, յիւրաքանչիւր
հանգիստս մարտիրոսական բնա-
կութեան շինուածոյ փոխեցին :
Ըստ երեւելոյ հրամանի տեսլեանն
յառաջագոյն Գրիգորի, այսպէս
և կատարեցաւ :

Եւ ներքսագոյն խորանացն
կենդանադիր գերեզմանացն, 'ի
տեղիս ոեղանոցն յերեսին վկայա-
րանս մէն մի կանգնեաց զսուրբ
նշան տէրունեան խաչին . զի
միայն ասէ առաջի այդր ամենա-
կեցոյց 'նշանիդ երկիր պագանի-
ցէք տեառն Աստուծոյ արարչին
ձերոյ :

Ահա սիւնք հաստատուն կանգ-
նեցան ձերում խարխուլ շի-
նուածոյն. այս այն սիւնք են ասէ,
որ ունին զբեռն ծանրութեան
ձերոյ շինուածոյն փրկութեան .
ահա երեք սիւնք, և չորրորդ
սիւնն կենդանութեանն՝ որ զձեզ
առ Աստուած վերացուցանէ : Եւ

կայք զնկատեալ տեղին տէրու-
նական տանն և մեզ հրամայեալն,
'ի մէջ առեալ փականցուք :

Թագաւորաւն և ամենայն ժո-
ղովրդովքն հանդերձ երթեալ
հատանէր 'ի տեղին ցուցեալ հրե-
դէն սեանն ոսկիակալ խարսխին ,
և անդէն բարձր քաղաքորմով
փակեալ զտեղին 'ի պատիւ , և
գրամբք և դռնափակօք ամրացու-
ցեալ , և կանգնեալ և անդ զնշան
փրկական խաչին . զի առ հասա-
րակ հասեալ ոք յայն տեղի ա-
բարչին Աստուծոյ երկրպագեալ
ծուներ կրկնեացեն :

Եւ այսպէս լուսաւորեալ ըզ-
սիրտս և զոգիս ժողովրդոցն քա-
րոզութեամբն , աղիւն Աստուա-
ծութեանն յաղեալ համեմեալ .
թողեալ զպաշտօն ունայնութեան
անոտեաց ձեռագործաց կուելոցն
ադարեւոց , և 'ի պաշտօն դար-
ձեալ մարդասիրին Աստուծոյ :
Եւ յայնմ հետէ և անդր կանխէին
անձնակամ կամօք 'ի պահս և յա-
ղօթս , և յերկիւղ և 'ի սէր , և

յունկնդրութիւն Աստուծոյ վար-
գապետութեանն փութային :

ՃԷ . ԱՐԴ իբրև ժողովեալք
միահամուռ 'ի պաշտօնարան
աեղւոյն յարկի տան Աստուծոյ
կային , խօսել սկսաւ երանելին
Գրիգորիոս և ասէ . գից ծունր
ամենեքեան , զի արասցէ տէր
բժշկութիւն հարուածոցդ : Եւ
եղեալ ծունր ամենեցուն առ
Աստուած , և երանելոյն Գրիգորի
մեծաւ աղօթիւք և պաղատա-
նօք , խնդրեալ ուժդին ճգնու-
թեամբ և արտասուօք վասն թա-
գաւորին բժշկութեան :

Եւ թագաւորն մինչ կայր 'ի
աեսիլ կերպարանաց խոզի ընդ
ժողովրդեանն , յանկարծակի հա-
րեալ զգողման , և զխորին խոզի
արտաքօյ մարմնոյն 'ի բաց ընկե-
նոյր , ժանդատեսիլ ժանեօքն և
կնճթադէմ երեսօքն հանգերձ .
խողանացեալ մազովն թաւու-
թեամբ զխորխացեալ կաշին 'ի
բաց ընկենոյր : Եւ գէմք երե-
սացն գարձան յիւր կերպարանն .

և մարմինն փափկացեալ մատա-
ղացեալ լինէր իբրև զառօրեայ
մանկան ծնելոյ. և ողջանգամ
մարմնովքն ամենեւին բժշկե-
ցաւ :

Սոյնպէս և ամենայն մարդիկն՝
որ էին բազմութիւնք կուտեալք,
յիւրաքանչիւր ախաից թօթա-
փեալք. ոմանք բորոտք, և ոմանք
անդամալոյծք, և դօսացեալք, և
ջրգողեալք որովայնիւ, և գիւա-
հարք, և գոնճացեալք, և պա-
տագրոպք :

Եւ այնպէս բացեալ շնորհացն
մարգասիրին Քրիստոսի զիւր ա-
մենակար բժշկարանն՝ բժշկել զա-
մենեւին 'ի ձեռն Գրիգորի, ախ-
տացեալքն թօթափէին յիւրա-
քանչիւր հիւանդութեանցն: Սոյն
պէս բացեալ լինէր աղբիւր գի-
տութեանն Քրիստոսի, զլսելիս
ամենեցուն ընդ ճշմարտապա-
տում վարդապետութեն Քրիս-
տոսի :

Անդ էր այնուհետև սրտալիր
ուրախութիւն, և ակնառեալ

տեսիլ Հայեցելոցն : Քանզի երկիրն՝ որ և համբաւոյն անգամ օտար էր կողմանցն այնոցիկ, յորում ամենայն Աստուածագործ սքանչելութիւնքն գործեցան, առ ժամայն վաղվաղակի իրացն եղելոցն խելամուտն լինէին . ոչ միայն առ ժամանակաւն պաշտելոցն, այլ և յառաջակարգ յաւիտեանցն յապա եկելոցն, և սկզբանն և կատարածի, և ամենայն Աստուածատուր աւանդութեանն :

Եւ զչափ առեալ զիրացն հաւատաւութեան, համարձակագոյն և առաւել բարձրագոյն զաշակերտութիւն նորագիւտ վարդապետութեանն խնդրէին ուսանել, թեքել և պատրաստական քարոզութեանն անգէտ մարդկանն յօրինեալ : Որով և ինքեանք ինչ 'ի կողմանց կողմանց, և 'ի գաւառաց գաւառաց Հայաստան աշխարհին՝ յորդեալք և գրդեալք հասանէին 'ի բացեալ աղբիւրն շնորհացն գիտութեանն Քրիս-

տոսի Գանգի յԱյրարատեան գա-
լառին 'ի Թագաւորանիստ կայ-
եանսն՝ բղխեցին Հայոց տանն
Թորգոմայ շնորհք քարոզութե
աւետարանին պատուիրանացն
Աստուծոյ :

ՃԸ. ԱՌՆՈՅՐ այնուհետե խոր-
հուրդ հաւանութեան ընդ Թա-
գաւորին և ընդ իշխանսն, նախա-
րարօքն և զօրօքն հանդերձ, վասն
խաղաղութեան հասարակաց .
քակել, կործանել, բառնալ ըզ-
գայթաղութիւնսն 'ի միջոյ 'ի
բաց կորուսանել. զի մի ումեք լի-
ցի խէլթ և խուլթ այնուհետե ընդ-
ոռս անկանել, խափոնել յազա-
տութիւնն վերին : Զի քաջալեր-
եալք ամենեքեան հատանիցեն 'ի
բարեացն կատարումն, նշանա-
կեալ զնպատակ երանելւոյն Պօ-
ղոսի, թէ միաբանք հասանել 'ի
չափ հասակին Քրիստոսի, որոց
ազատութիւնն յերկինս է . ակն
ունել փրկչին մերոյ Աստուծոյ
մեծի Թագաւորին, և պարծանք
'ի խաչն, և գովութիւն 'ի փառս

Աստուծոյ :

Իսկ անգէն վաղվաղակի Թագաւորն ինքնիշխան հրամանաւն, և ամենեցուն հաւանութեամբ, գործ 'ի ձեռն տայր երանելոյն Գրիգորի. զի յառաջագոյն ըզհայրենական հնամեացն նախնւոյն, և զիւր կարծեալ աստուածան՝ չաստուածսանուանեալս անյիշատակս առնել, ջնջել 'ի միջոյ :

Ապա ինքն իսկ Թագաւորն, խաղայր ամենայն զգոքն հանդերձ 'ի վաղարշապատ քաղաքէ՝ երթեալ յԱրտաշատ քաղաք, աւերել անդ զբազինսն Անահտական գիցն. և որ յԵրազամոյն տեղին անուանեալ կարդայր : Նախ գիպեալ 'ի Ճանապարհի երազացոյց երազընդհան պաշտաման տիւր գից 5 դպրի գիտութիւն քըրմացն՝ անուանեալ գիւան գրչի Որմզգի ուսման ճարտարութեան մեհեան. նախ 'ի նա տրկեալ ձեռն՝ քակեալ այրեալ, աւերեալ քանդեցին :

Ուր և երեւեալ կերպարանօք
 դիւացն 'ի նմանութիւն առն և
 ձիոյ բազմութեան և կազմու-
 թն գնդի, և հետեակազօր միրն-
 գաւորք և սունաւորք առաջի ըն-
 թացեալք 'ի կերպարանս մարդ-
 կան նմանութեան նիզակօք և նշա-
 նօք, 'ի զէն և 'ի զարդ վառեալք,
 մեծաւ դռնելով զաղաղակ հար-
 եալք՝ փախստեալք յԱնահաա-
 կան 'ի մեհեանն անկանէին: Ուս-
 տի ընդ հասեալսն մարտ եղեալ
 կռուէին. նետս անոյժս, և քա-
 րավէժս, թանձրաթափ 'ի վե-
 րուստ 'ի շինուածոցն 'ի խոնարհ
 զմարդկաւն ցնդէին. զոր փոքր
 սակաւ մի զարհուրեցուցեալ ըզ-
 նորահաւատս մարդկանն:

Իսկ սուրբն Գրիգոր իբրեւ տե-
 սեալ զայն՝ նշան տէրունական
 առնէր, և դիմեալ 'ի դուռն մե-
 հենին, և ամենայն շինուածք
 մեհենին 'ի հիմանց դղրդեալ տա-
 տալեցան. և լրացեալ յանկարծօ-
 րէն փայտակերան հրդեհեցաւ 'ի
 տէրունական խաչէն զօրութեան,

և ծովին ծառացեալ մինչև յամպս
հասանէր :

Եւ ամենայն դեւքն 'ի փա-
խուստ գարձեալ առաջի մարդ-
կանն երեւեցան զօձիս արկեալ
և զճակատ հարեալ, և զճիւլ բար-
ձեալ, մեծաձայն գոչելով ասէին
Թէ վայ մեզ. զի յամենայն երկրէ
փախստական արար զմեզ Յիսուս
որդին Մարեմու գետերն Մարդ-
կան • և ասաի ևս 'ի ձեռն մեռելոց
և 'ի ձեռն կապելոց՝ եհաս մեզ
փախստական լինել : Արդ 'ի յո՛
գիմեալ փախիցուք, զի փառքն
նորա լին զտիեզերս. այլ երթամք
մեք 'ի բնակիչս լերինն Վաւկաս՝
'ի կողմանս հիւսւոյ. Թերեւս
հնար լիցի, և ապրեալք լիցուք,
զի առանց հանգստեան զօդս կո-
ծեալ, անջատ զմեզ 'ի բնակու-
թենէ մարդկան, կատարել զցան-
կութիւն կամաց մերոց նոքոք :

Եւ զայս ասացեալ առաջի ա-
մենեցուն, զի մարդիկն որ լուան՝
առաւել ևս 'ի հաւատա հաստա-
տեցան ամենեքին : Իսկ սերւա-

դունդ դիւացն տներեւոյթք եւ
դեալ, չքոտեալք՝ ի տեղւոյն իբրեւ
զծուիս պակասեցան :

Իսկ մարդկան հասեւոցնանգէն
քանդեալ զհիմունս մնացեալս
պերէին, և զգանձս մթերեալս՝
աղքատաց, առուապելոց, և ճքա-
ւորաց մասն հանէին: Եւ զգա-
տակերան և զսպասաւորսն քրք-
մովքն հանդերձ, և նոցին գետ-
նովքն և սահմանօք՝ ի ծառայու-
թիւն նուիրեցին եկեղեցւոյ սպա-
սաւորութեան :

Եւ առ հասարակ պիւննեցուն
սերմանեալ զԱստուածպաշտու-
թեան զբանն, և զպիւննեանն՝ ի
տեառնն ճանապարհի կացուցա-
նէր՝ գիտուն լինել պատուիրա-
նաց Արարչութեանն: Եւ յամե-
նայն քաղաքս հայոց և ի գեօղս, և
յաւանս, և յազարակս երեւեցու-
ցանէր զտեղի տանն Աստուծոյ:
Բայց ոչ առնէր յայտ զհիմնար-
կութեանն զհետ, ոչ սեղան ու-
րեք ուղղել յանուն Աստուծոյ,
զի չուէր զպատիւ քահանայու-

Թեանն . այլ լոկ պարտաւեր քաղաքորմով զտեղիսն , և կանգներ զնշան տէրունական խաչին : Նոյնպէս յեւս և 'ի մուտս ճանապարհաց և 'ի փողոցս և 'ի հրապարակս և 'ի ճանապարհակիցս , պահ և ապաւէն զերկրպագեալ ամենեցուն զնոյն նշան կանգներ :

Առնոյր այնուհետև զԱրշակունեաց տոհմի որերն , 'ի վարժովարդապետութեան պարտաւեցուցեալ . որոյ առաջին Տրդատանուն՝ որ և Թագաւորն իսկ էր , ամենայն տամբ իւրով : Նոյնպէս և զամենայն ոգի ջանայր յերկրէլ հասուցանել 'ի գիտութիւն ճշմարտութեան . և յորժամ այնպէս լի առներ ընդ ամենայն ըզսուրբ աւետարանն տեառն և ամենեցուն զգուշացեալ զճանապարհս կենաց վարելոյ , ապա ամենեցուն զայն դնել 'ի մտի , զի տեառն Աստուծոյ իւրեանց միայն երկիրպագսն , և նմա միայն տպաս տարցին :

ՃԹ. ԵՒ ապա յանձն արա-

րեալ զնոսա ամենատես շնորհացն
Աստուծոյ, և ինքն առեալ զթա-
գաւորն խաղայր գնացեալ եր-
թայր. զի և յայլ կողմանս ամենայն
սահմանացն Հայաստան աշխար-
հին սերմանեացեն զբանն կենաց :
Երթայր հասանէր 'ի Դարանա-
ղեաց գաւառն, զի և անդ զան-
ուանելոցն զսուա Աստուծոցն
զբազինսն կործանեացեն, որ էր
'ի գեօղն Թորդան՝ մեհեան ան-
ուանեալ սպիտակափառ գիցն
Բարշիմնիա : Նախ զնա կործանէին
և զպատկերն նորին փշրէին . և
զգանձսն ամենայն զոսկոյն և զար-
ծաթոյն աւար հարկանէին, զայն
աղքատաց բաժանեալ բաշխէին .
և զգեօղն ամենայն դաստակեր-
տօքն և գետնովքն հանգերձ սահ-
մանօքն յանուն Աստուծոյ նուխ-
րէին, և զամենափրկչին նշանին
օրինակ և անդ կանգնէր :

Իսկ երանելին զաւետարանաւ
կան զարուեստն 'ի մէջ առեալ,
ձեռնարկեալ զգաւառաւն, հան-
դերձ միամիտ սատարութեամբ

Թագաւորին՝ գերեր զամենեմին
 'ի հայրենեաց աւանդելոյն 'ի
 աստանայապաշտ գիւական 'ի
 աստաւորութենէն՝ 'ի հնազան-
 քութիւն ծառայութեան Քրիս-
 տոսի մատուցանէր . և յորժամ
 'ի նսաս զքանն կենաց սերմա-
 նեալ, և զամենեւեան յԱստ-
 ուածպաշտութիւն կրթեալ : Որ
 և յայտնի իսկ բնակչաց դաւա-
 ոին՝ նշանք մեծամեծք երեւեալ,
 կերպական նմանութեամբք գի-
 ւացն փախստական լինելով ան-
 կանել 'ի կողմանս խաղաեաց :

Եւ իբրեւ զնոսա ևս հաստատէր ,
 ապա երթեալ հասանէր յամբար-
 տեղին յանուանեալ յԱնի , 'ի
 Թագաւորական կայեանսն հան-
 դատոցաց գերեզմանաց Թագաւո-
 րացն հայոց . և անդ կործանեցին
 զբազինսն ևս գիցն Արամազդայ՝
 հօրն անուանեալ գիցն ամենայնի :
 Եւ անդ կանգնեալ զաւերանական
 նշանն , և զաւանն ամբարն հան-
 գերձ 'ի ծառայութիւն եկեղեց-
 ւոյ նուիրելին :

Եւ ապա յեա պարտիկ անդէն
 'ի օսհմանակից 'ի գաւառն յԵ-
 հեղեայ ելանէր. և անդ երե-
 ւեալ դիւացն 'ի մեծ և 'ի բոլն մե-
 հենեացն Հայոց Թադաւորացն 'ի
 տեղիս պաշտամանցն յԱնահաւ-
 կան մեհենացն՝ յերէզն աւանին,
 'ի նմանութիւն վահանաւոր զօ-
 բաւ ժողովեալ դիւացն մարտնչե-
 ին, և մեծագոյ բարբառով զե-
 րինսն հնչեցուցանէին: Որք փա-
 խառական լինէին, և ընդ փախ-
 չելն նոցա կործանեալ բարձրա-
 բերձ պարիսպն հարթեցան: Եւ
 որք գիմեալ հասեալ զգաւտա-
 ցեալ զօրքն սուրն Գրեգոր Թա-
 դաւորուն հանդերձ, փշօելին
 զոսկի պատկերն Անահաւականաց
 դիցն, և ամենեւին զտեգին քան-
 դեալ վրտնէին, և զոսկին և զար-
 ծաթն աւար առեալ:

ՃԺ. Եւ անտի ընդ գեան
 Գոյլ յայնկոյս անցանէին, քան-
 գէին զՆանեալկան մեհեանն գըս-
 տերն Աթամազդայ 'ի Թիլն յա-
 լանի. և զգանձաւ երկուցուն մե-

հենացն աւարեալ ժողովեալ, 'ի նուէրս սուրբ սպասու եկեղէցեաց Աստուծոյ թողին տեղօքն հանդերձ:

Եւ այսպէս 'ի բազում տեղեաց բառնային զգայթազդեցուցիչս անմռունչս, ձուլեալսն, կոփեալսն, քանդակեալսն, անպիտանսն, անօգուտսն, վնասակարսն, արարեալսն անմտութիւն ցնորելոցն մարդկան, դարձեալ օրօթ մեօք 'ի հաւատս հաստատեալք:

Արքայն մեծասաստ իշխանութեամբն տայր հրաման, ոտառնայտկուր և դիւամոլ ազգացն կողմանցն այնոցիկ թափել և զերծանել յունայնավար հնացելոց անոտիագործ պաշտամանցն, և հնազանդ լինել ամենահեշտ լծոյ ծառայութեանն Գրիտոսի:

Եւ յորժամ զայս անդ ևս արարեալ հաւասարութեամբ աւմենեցուն՝ առ հասարակ լրեալ զպիտոյս քարոզութեանն, ոչ ինչ ապաստան լինէր յահ և 'ի սաստ թագաւորին՝ հաւանեցուցանելոյ

զամենեւին, և ոչ լոկ բանիւք
միայն՝ այլ և նշանօք և արուես-
տիւք և ազգի ազգի բժշկութիւնք
փառաւոր լինէր սուրբ անունն
Քրիստոսի. այս ամենայն գործե-
ցաւ կամօք մարդասիրին Աստու-
ծոյ՝ ի ձեռն Գրիգորի:

Եւ յամենայն տեղիս հասեալ
ինքնին թագաւորն լինէր քարոզ
խոստովանելով զիւր զամպարշ-
տութիւնսն, և պատմէր զամենայն
արարեալսն Աստուծոյ զպքանչե-
լիսն որ անցեալ ընդ նա, և զողոր
մութիւնս բժշկութեանն, և զայն
ցուցանէր բարձրաձայն աղաղա-
կաւ՝ յայտ յանդիման առաջի
ամենեցուն:

Ապա փութացեալ հասանէր ի
գաւառն Դերջան, զի և անդ յա-
ռաջեալ լիցի ընդ զառաքելա-
կան քարոզութեանն զարուեստ
մշակութեանն, և զերծուցանել
զնոսա ի դարչելի գիւցական սա-
տանայակիր բարուցն Ճիւղու-
թենէ: Զխուժագուժ կողմանմ
աշակերտելոյ, զխոշորագոյն և

զինեցաւ հազոյն բարս հեթանոս-
առութեան շրջել 'ի զգասարութիւն
առողաճուոյց իմաստութեան .
և ծանօթս աւետարանական աւե-
րեացն յարդարեալս ընդելս կա-
ցուցանէր :

Գայր հասանէր 'ի Մրհակոն
մեհեանն անուանեալ որդւոյն
Արամազդայ , 'ի գիւղն զոր Բա-
գայառիճն կոչեն՝ ըստ Պարթե-
ւարէն լեզուին . և զայս 'ի հիմանց
բրեալ խլէին , և զցանձս մթե-
րեալս աւար հարկանէին և ազքա-
տաց բաշխէին , և զտեղիսն նուի-
րէին եկեղեցոյ . և զքնակիչս աշ-
խարհին հաստատէր 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան : Եւ յայնմհետե
փոյթ 'ի վերայ ունէր զառնթե-
րակաց արքունիսն հանդերձ մե-
ծամեծ աւագանւոյն և ամենայն
ազատագունդ բանակաւն , առ-
ողաճեղէն իմաստութեամբն
վարդապետէր .

ԾԺԱ. ԻՍԿ Թագաւորն Տրդա-
տիոս հանդերձ միաբանութեամբ
կնաւ իւրով Աշխէն տիկնաւ , և

քերք խորովկիստով, հրաման եա 'ի ժողով կոչել միաբանութիւն մանայն զօրաց իւրոց. և վաղվա զակի հասանէին 'ի ժամագիրն 'ի կողմանց ըստ հրամանին՝ յԱյրարատ գաւառ. 'ի վաղարշապատ քաղաքն :

Քանզի և Թագաւորն չու աբարեալ անդր հասանէք. և կուտեցան զօրքն մանայն և մեծաւ մեծք և կուսակալք, գաւառակալք, պատուաւորք, պատուականք, զօրավարք, պետք, և իշխանք, նախարարք, և ազատք, դատաւորք, և զօրագլուխք, հասեալ կային առաջի Թագաւորին :

Խորհուրդ 'ի մեջ առնոյր Թագաւորն ընդ մաննեսին, փութալ հասանէլ՝ բարեաց գործոցն ժառանգաւոր լինել : Եկայք ասէ՝ Ճեպեացուք, զայս զազաջնորդ կեանաց մերոց տուեալ մեզ յԱռտուծայ զԳրիգոր հովիւ կացուցանել. զի լուսաւորեսցէ զմեզ մկրտութեամբ, և նորոգեսցէ զինչ ուսոյց խորհրդովն Արարչին :

Իսկ Գրիգորն ոչ ունէր յանձին զայս՝ առնուլ զմեծ պատիւ քահանայապետութեանն • ասէ՝ ոչ կարեմ հանգարտել վասն անչափակալ բարձրութեանն զօրել • զի անպատում է այս պատիւ Քրիստոսատուր փառացն առաջնորդութեան՝ միջնորդել ընդ Աստուած և ընդ մարդիկ • այլ զարժանին խնդրեալ գտցեն :

Իսկ անդէն տեսիլ սքանչելի յԱստուծոյ երեւեալ Թագաւորին, տեսանէր զհրեշտակ Աստուծոյ՝ զի խօսէր ընդ նմա • Թէ պարտ է ձեզ զԳրիգոր վիճակեցուցանել առանց յապաղելոյ ՚ի քահանայութիւն, զի լուսաւորեսցէ զձեզ մկրտութեամբ :

Նոյնպէս և երեւեալ Գրիգորի հրեշտակի Աստուծոյ • զի մի իշխեսցէ ինչ պնդել յամառել վասն այնր, զի ՚ի Քրիստոսէ է այգ քեզ հրամայեալ • իսկ նա հաւանեալ վաղվաղակի բարբառեալ ասէր • Թէ կամք Աստուծոյ կատարեացին :

ՃԺԲ. ԻՍԿ Թագաւորն վաղվա
 զոսկի փութով և երկիւղիւ՝ մեծաւ
 խնդութեամբ հոգացեալ, գու-
 մարեալ զգլխաւորսն նախարա-
 րացն, զկուսակալս աշխարհին :
 Առաջին իշխանն Անգեղ տան :
 Երկրորդ իշխանն Աղճնեաց, որ
 Բդեաշխն մեծ : Երրորդ իշխանն
 Մարդապետութեան իշխանու-
 թեանն : Չորրորդ իշխանն Թագա-
 կապ՝ իշխանութեանն Ասպե-
 տութեան : Հինգերորդ իշխանն
 Սպարապետութեան, զօրավար
 Հայոց աշխարհին : Վեցերորդ իշ-
 խանն՝ Կորգովտաց աշխարհին :
 Եօթներորդ իշխանն Ծովփաց աշ-
 խարհին : Ութերորդ իշխանն Գար-
 գարացւոց աշխարհին՝ որ միւս
 անուանեալ Բդեաշխն : Իններորդ
 իշխանն Ռուշտունեաց աշխար-
 հին : Տասներորդ իշխանն Մո-
 կաց աշխարհին : Մետասաներորդ
 իշխանն Սիւնեաց աշխարհին :
 Երկուտասաներորդ իշխանն Ծաւ-
 դէից աշխարհին : Երեքտասանե-
 րորդ իշխանն Ուտիացւոց աշխար-

հին : Չորեքտասաներորդ իշխանն
Շահապն Չարաւանդ և Հեր
գաւառի : Հնդետասաներորդ իշ-
խանն Մաղխազուծեան տանն :
Վեչտասաներորդ իշխանն Ար-
ծրունեաց :

Այս իշխանք եմ ընտիրք , կու-
սակալք , կողմնակալք , հազարա-
ւորք , բիւրաւորք , 'ի մեջ Հայաս-
տան աշխարհի տանն թորգոմայ .
զոր գումարեաց թագաւորն , և
առաքեաց զնոսա 'ի կողմանս Կա-
պադովկացւոց 'ի քողաքն Կեսա-
րացւոց , զոր ըստ հայերէն լեզու-
ին Մաժաք կոչեն . զի սարեալ
զԳրիգորն՝ քահանայապետ կա-
ցուսցեն իւրեանց աշխարհին . և
հանդերձեցան դէտ ունեւ ճանա-
պարհացն : Եւ հրամայեաց հրո-
վարտակ դրել օրինակ զայս :

ԳԱՅԺԻՆ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿԻՆ

'ի ՎԱԴՆՁԵՆԷ հետէ կորու-
սեալք , տգիտութեամբ՝ մեղացն
պաշարեալք , մառախլապառք ,

տիշեալք , ոչ կարացեալ իմա-
նալ նկատել , զարեգակն արդա-
րութեանն ոչ տեսանել . վասն այ-
սորիկ խաւարեալք էաք 'ի մութ
թաւեալք :

Իսկ յորժամ քաղցրութիւն
արարչին Աստուծոյ երևեցաւ՝
խրատել և լուսաւորել զմեզ զա-
րարածս իւր , ծագեաց զնշոյլ
կենդանի լուսոյն 'ի սիրտս մեր ,
և կենդանացոյց զմեռելութիւնս
մեր , զիւր սուրբ զսիրելի վկայս
յայտ կողմանս առաքելով :

Որք եկեալ՝ մերով անմտու-
թեամբն զիւրեանց քաջութեան
նահատակութեան առաքինու-
թեան հանգէսն ցուցին . իբրև զի
տէրն գիտէր իսկ զնոցա քաջու-
թիւնն՝ թէ որպիսիք են . այլ զի
և մեզ անմտացս ուսուացէ զիմաս-
տութիւն , թէ սոքա որչափ սիրե-
ցին զտէրն իւրեանց :

Վասն այնորիկ ընդ մարտին
նոցա առաքինութեանն՝ զսխրա-
գործ զիւր անչափ արար զսքան-
չելիս , և մեզ պատուհաս , մինչև

Թագաւորիս մերոյ լինել խող, և
 ընդ վայրագասուն գաղանս արա-
 ծել : Ապա ողորմեալ մեզ բարե-
 խօսութեամբ աղօթից վկայեցե-
 լոցս, 'ի ձեռն այդ վկայեցելոյդ
 Գրիգորի զամենեան զմեզ բժըշ-
 կեաց :

Քանզի և դա առաւել վկայ
 գտաւ՝ առաւել քան զառաւել,
 վասն այսորիկ յԱստուծոյ մեզ
 տուեալ առաջնորդ : Զնախնա-
 կան կարգս սովորութեան ունայ-
 նութեան՝ կռապաշտութեանն
 հայրենեացն, զոր Աստուած 'ի
 ձեռն դորա խլեաց և եբարձ 'ի
 միջոյ. և ուսոյց ամենեցուն
 մեզ զիւր զվկայութիւնսն և զհրա-
 մանս, ըստ իւրոց կամացն գնալ.
 մինչև 'ի տալ մեզ հրաման յայտ
 յանդիման, զգոյն ինքն զԳրիգորդ
 մեզ հովիւ և տեսուչ և վարդա-
 պետ ճշմարտապատում կացու-
 ցանել :

Վասն այսորիկ և մեր աստա-
 տան եղեալ յօգնականութիւն
 ընդունելութեան աղօթից ձերոց

և սրբութեանդ, Ղեւոնդիոս արք.,
եպիսկոպոս Կեսարու, և ամենայն
ուխտ քահանայութեանդ սուրբ
եկեղեցւոյ որ այդր էք, մեք յո-
ղորմութենէ տեառն աղօթիւք
ձերով առցուք ողջոյն .

Տրդատիոս Թագաւոր, ամենայն
զօրօք երկրիւ Հայոց մեծաց, և
Աշխէն տիկին, և օրիորդ Խոսրովե
դուխտ : Սկան այսորիկ առաքե-
ցաք մեք առ ձեզ արս գլխաւորս՝
իշխանս պատուական զաշխարհիս
մերոյ մեծի, զի պատմեսցեն ձեզ
զամենայն սքանչելիս Աստուծոյ՝
որ աստ յայսմ աշխարհի գոր-
ծեցաւ ընդ մեզ :

Եւ տուաք մեք ածել առ ձեզ
զսուրբ Խոստովանողդ Քրիստոսի
զԳրիգորիոս . և զայս հրովարտակ
մեք առ ձեզ գրեցաք, զի ըստ
տուչութեան աւանդութե հոգեւ
որ Աստուածատուրչնորհին Քրիս-
տոսի, մեզ զԳրիգորդ տեսուչ և
վարդապետ առաջնորդութեան
Աստուածագնաց ճանապարհացն,
և հովիւ և բժիշկ կացուսլիք . որ-

այն և մեզ Վատուծոյ հրամայե-
ցաւ : Եւ ազօթս արասջիք , զի
զմեզ արժանիս արասցէ Վատուծ
իւրոյ ողորմութեան , առողջու-
թեամբ գնալ 'ի Ճանապարհս նո-
րա . և ձեր սէրն առ մեզ եկեալ
հանգիցէ ողջոյն :

Եւ պատճէն հրովարտակին զ-
րինակ զայս գրեցաւ :

ՃԺԳ. ԵՒ Կազմեցան , պատրաս-
տեցան , առին ընդ իւրեանս պա-
տարագս ոսկի և արծաթ , ձիս և ջո-
րիս , և հանդերձս գունակ գունակ
զարդս 'ի ապագ պատուական ան-
զեացն սրբոց տանցն Վատուծոյ
ուր առաքեալքն էին . և ամենայն
եկեղեցեացն առնէին պատրաս-
տութիւն պատարագացն , ընդ որ
էին անցանելոց :

Եւ հանէին զԳրիգոր յոսկիա-
պատ կառմն արքունականս՝ սպի-
տակաձիգ ջորւոցն , և ամենայն
իշխանքն գումարեալք ընդ նմա
կառօք և երիվարօք , զօրօք , նշա-
նակօք , իւրաքանչիւր գնդօք :

Խազացին յԱ յարատ գաւա-

ուէ 'ի Վաղարշապատ քաղաքէ . և հասեալ 'ի սահմանս Յունաց , և բազում պատիւս կազմութեան հիւրսմեծարութեան գտանէին 'ի քաղաքաց քաղաքաց : Եւ բազում խնդութիւնս և կայտիւս ցնծութեան՝ խնճոյս ուրախութեան կացուցանէին , իբրև լսէին զԱստուծոյ արարեալ զոքանչելիան , և զհասելոց դարձ փրկութեան , և զճանապարհս օգտակարս :

Այսպէս պատուեալ ըստ ճանապարհացն՝ մինչև դային հասանէին 'ի քաղաքն Կեսարացւոց . և անդ տեսանէին զկաթուղիկոսն սուրբ Ղևոնդիոս , և զամենայն եկեղեցական գումդս գումդս սրբոցն կղերիկոսացն , և զդասս դասս հրեշտակակրօն պաշտօնէիցն :

Տուեալ ողջոյն , և պատմեալ նոցա որ միանգամ եղեալ յԱստուծոյ , և մատուցին զթուղթ թագաւորին առաջի սրբոյ քահանայապետին . և նա մեծաւ խնդութեամբ ընկալեալ , և ամենայն քաղաքացւոցն մեծաւ խն-

գութեամբ: Եւ ամենեքեան առնէին տօն խնդութեան, և զսուրբն Գրիգոր պատուեալ ըստ արժանի առաքինութեանցն Ճգնութեանցն վկայօրէն մարտին, կանթեղօք և սաղմոսիւք, և երգովք հոգեորօք փառաւորէին:

Եւ իշխանաց քաղաքին ցուցեալ բազում մեծարանս եկեղեցեացն, և ընկալեալ հոգաբարձութեամբ ըստ Քրիստոսի անուանելոց կարգի. և այսպէս մեծապատիւ յամենեցունց մեծարեալ ըստ արժանաւորութեանն երանութեան վկայական անուանստանալոյ:

Եւ եղեալ ժողով բազում եպիսկոպոսաց 'ի քաղաքն Կեսարացւոց՝ զի ձեռնադրեսցեն զսուրբն Գրիգորիոս, և աւանդել 'ի նա զպատիւ խոնարհութեան քահանայութեանն Քրիստոսի, և զբարձրութիւն եպիսկոպոսութեան փառաւորութեան Աստուծոյ՝ զպատիւ մեծ, սրբով աւետարանաւն եղին 'ի վերայ

զձեռս ժողովք եպիսկոպոսացն
արքոց, և գլխաւորն Ղեւոնդիոս.
զի առցէ նա իշխանութիւն յեր-
կինս և յերկրի, առնուլ զփա-
կանս արքայութեանն երկնից :

Մեծաւ պատուով և թղթով
և ժողովով, զսուրբն Գրիգորիոս
անդուստ յղարկեցին իշխանօք
հանդերձ : Ետուն ողջոյն, և յղար-
կեալ անտի 'ի շնորհս տեառն
մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի՝ գային
հասանէին 'ի քաղաքն Սեբաստա-
ցւոց, և անդ յեցեալ յերեկօթա
աւուրս ոչ սակաւ :

Եւ գտանէր բամութիւն եղ-
բարց՝ զորս հաւանեցուցանէր ընդ
իւր գալ. զի վիճակեցուցէ զնոսա
'ի քահանայութիւն յիւրում աշ-
խարհին : Եւ բազում գունդս
գունդս յաճախեալ առնոյր ընդ
իւր : Եւ մեծարանօք մեծարեալ
յեպիսկոպոսաց աշխարհին և յիշ-
խանաց և 'ի ժողովրդոց :

Իսկ ընդ որ անցանէին՝ կու-
տէին ժողովուրդք 'ի վերայ ժո-
ղովրդոց, տեսանել զսուրբ եպիս-

կոպտան Գրիգորին՝ զի օրհնեսցին
'ի նմանէ . և ասէին ընդ միմեանս ,
եկայք տեսցուք զսուրբ եպիսկո-
պոսն Գրիգորին . այս այն այր
է ասէին , որ վասն Քրիստոսի համ-
բերեալ չարչարեալ՝ վկայ հաւա-
տարիմ գտեալ , զխոստովանողա-
կան անուն ժառանգեաց :

Եւ յետ այսորիկ առնոյր ընդ
իւր զբազմութիւն հաւանելոցն՝
նախարարակոյտ զօրուն հանդերձ .
հրաժարեալ այնուհետեւ շնորհա-
գիւտ պարգևելոցն , և ամենայն
իւրայովքն յանձն եղեալ շնոր-
հացն Աստուծոյ՝ ճանապարհոր-
դեալ . և այսպէս բազում օթե-
վանօք անցեալ առողջութեամբ ,
յաջողութեամբ , և հոգեւից ու-
րախութեամբ , եկեալ հասանէին
'ի Հայաստան աշխարհ :

ՃԺԴ. ԵՒ ԻԲԵՐԷ ԵԿՆ ԵՀԱՍ 'Ի
սահմանս Հայոց , լուաւ Գրիգո-
րին՝ թէ վահէվահեան մեհեանն
մնացեալ է յերկրին Տաթոնոյ մե-
հեանն մեծազանձ , լի ոսկով և
արծաթով , և բազում նուէրք մե-

Ժամեծ Թադաւորաց ձօնեալ ոնգ,
 ութերորդ պաշտօն հռչակեալ,
 անուանեալն վիշապաքաղն վա-
 հագնի. յաշտից տեղիք Թադա-
 ւորացն հայոց մեծաց, 'ի սնարս
 ըրինն Քարքեայ 'ի վերայ գետոյն
 Եփրատայ, որ հանգէպ հայի 'ի
 մեծ ըրառնն Տօրոսի, որ և անուա-
 նեալ ըսա յաճախապաշտաման
 տեղեացն յԱշտիշաա. զի յայն-
 ժամ ևս դեռ շէն կային երեք
 բազինքն 'ի նմա :

Առաջին մեհեանն վահէվա-
 հեան : Երկրորդ՝ Ոսկեմօր ոսկե-
 ծին գից, և բազինն իսկ յայս ա-
 նուանեալ՝ Ոսկիհատ Ոսկիամօր
 գիցն. Եւերրորդ մեհեանն անուա-
 նեալ Աստղկան գից, սենեակ վա-
 հագնի կարգացեալ ըստ յու-
 նականին, որ է ինքն Ափրոդիտէս :

Արդ գիմեաց գալ սուրբն Գրի-
 գորիոս, զի քանդեսցէ և զայն-
 զի տակաւին իսկ ագէտ մարդկան
 խառնակութեան զոհէին 'ի յայս
 բազինս մնացեալս :

Իբրև գարձեալ գալ 'ի կող-

մանց Յունաց, բարձեալ բերէր
ընդ իւր նշխարս ինչ յոսկերացն
մեծի մարգարէին երանեալ մկրտ-
չին Յովնանու, և զսուրբ վկայն
Քրիստոսի զԱթանագինէսն :

Եւ իբրեւ եկին հասին յանդի-
ման մեհենացն մօտ 'ի գեոն Եփ-
րատ, կամէր հանել զնոսա 'ի
բարձրաւանդակ տեղիս մեհե-
նիցն՝ կործանել զբագինսն, և չի-
նել վկայարանս նոցա :

Իբրեւ եկին մօտ 'ի տեղին 'ի
գեոն Եփրատ իբրեւ ձիոյ արշաւա-
նօք երկուք, և դեռ ընդ փոքր ձո-
րակ մի անցանել կամէին ընդ ջուր
մի սակաւ, զտեղի առին սպիտակ
ջորիք կառացն՝ ուր կային գտնձք
Աստուածային նշխարք նոցա, ոչ
կարացին հանել ընդ ձորակն :

Եւ յայտնեալ առ Գրիգոր
հրեշտակ տետռն ասէ, հաճեցաւ
տէր բնակել սրբոցդ Աստուծոյ
'ի տեղւոջդ : Ուր և անդէն բազ-
մութեան զօրացն, մէն սակաւ աս-
տարեալ շինեցին զվկայարանն, և
զսուրբսն 'ի հանգիստ փոխեցին :

ՃԺԵՒԻ մինչ գեռ զինուած
մատրանն կազմէին, հրաման ետ
Գրիգոր զօրականին և իշխանացն
որ ընդ իւրն էին, զի ելցեն՝ միժօք
տապալեացեն զինուածս բազ-
նացն: Որ ելետլ շատ ջանացան,
և ոչ կարացին զդուրս բազնացն
գտանել՝ զի ՚ի ներքս մացեն, զի
ծածկեցին գկքն ՚ի նոցանէն. և ՚ի
կողմանցն արաաքուստ ջանացան,
և ոչ գծեաց երկաթ գործւոյն.
տապա փութացան հասին իշխանքն,
և պատմեցին նմա զամենայն:

Իսկ նա առնոյր զնշան տէրու-
նական խաչին, և ել եկաց՝ ի ձորա-
կէն յանդիման բարձրաբերձ տեղ-
ւոյն շինուածոյն և ասէ, հրեշ-
տակ քո տէր հալածեսցէ զնոսա.
և ընդ բանին հողմ՝ ուժգին բըղ-
խեաց՝ ի խաչանիշ փայտէն, զոր ու-
նէր ՚ի ձեռին իւրում սուրբ ե-
պիսկոպոսն:

Եւ երթայր հողմն լեւալ լե-
րինն հաւասար, և չոգաւ հար-
թեաց, տապալեաց, ընկէց զա-
մենայն շինուածն բազնացն. և

այնչափ կորոյս , զի յետ այնորիկ
 ոչ ինչ յայնմ տեղւոջ նշմարէր
 դաւանել , ոչ քարի և ոչ փայտի ,
 ոչ ոսկի և սչ արծաթ , ոչ բնաւ
 երեւեր թէ լեալինչ իցէ անդ : Եւ
 կոտորեցան մարդիկ պաշտաման
 քրմութեան որ 'ի տեղւոջ անդ
 էին , և անհետ եղէն սակերք նո-
 ցա . զի որք տեսին , անթիւ մար-
 դիկ հաւատացին : Եւ ասէ Գլխ-
 դորն , տեսէք զի որպէս ջնջեցան
 գայթաղութիւնքն ձեր , զի չէին
 ինչ . այլ ծառայեցէք յայսմհետէ
 Աստուծոյ՝ որ արար զերկինս և
 զերկիր :

Եւ յետ այսորիկ ելանէր նա 'ի
 տեղի մեհենիցն , և ժողովեալ
 դարձուցանէր զմարդիկ աշխարհին
 յԱստուածպաշտութիւն : Եւ եգ
 անդ զհիմունս եկեղեցւոյն , և
 ուղղեաց սեղան փառաց Քրիս-
 տոսի . զի նախ անդ արար սկիզբն
 շինելոյ եկեղեցեաց , և ուղղել
 սեղան յանուն ոտոր Երրորդու-
 թեանն և կազմել աւագան մկր-
 տութեան :

Նախ զայնոսիկ լուսաւորեաց
մկրտութեամբն՝ որ ընդ իւրն էին
մեծամեծ նախարարքն, որ ընդ
նմայն երթեալ էին ՚ի քաղաքն
Վեսարացւոց, և ապա զգաւառա-
կան բնակիչս երկրին. աւուրս
քսան երեկօթիս առնէր, և մկրտէր
աւելի քան զինն և զտասն բիւր
մարդիկ: Վանգնեաց սեղան ՚ի վը-
կայարան սրբոցն հանդատին՝ զոր
շինեացն. և մատուցանէր զաւ-
տարագն փրկութեան, և բաշխէր
անդ զմարմին և զարիւն կենարա-
րին Քրիստոսի:

Եւ հրամայեաց կատարել անդ՝
ամ յամէ ՚ի տեղւոջ ժողովել ա-
մենեցուն ՚ի յիշատակ սրբոցն, որ
օր եօթն էր Սահմի ամսոյ. զի
խնդութեամբ ժողովեալ՝ զօր առ-
նին խմբեցեն: Զի նախ անդ սկիզ-
բըն արարեալ շինել զեկեղեցիս,
և կացուցանել քահանայս ՚ի տե-
ղիս տեղիս. և ելից զվայրս եկե-
ղեցւոյք շինելովք, և քահանայս
կացուցանելով:

Եւ ինքն չու արարեալ անտի՝

մեծապարծ պարծանօք զօրու-
թեամբ խաչին , և եբարձ նշխարս
անտի կէս մի 'ի սրբոցն . զի և յայլ
տեղիս հաստատեացէ զյիշատակն
նոցա : Եւ ընդ ամենայն տեղիս և
ընդ ամենայն գաւառս շրջէր յա-
ւանս , և յագարակս . շինէր եկե-
ղեցիս , և առնէր մկրտութիւն , և
կացուցանէր քահանայս :

ՃԺԶ. ԼՈՒՍԻ ապա և մեծ
Թագաւորն Տրդատ , եթէ Գրիգոր
եկեալ հասեալ է յերկիրն Հայոց .
առեալ զգօրս իւր , և զԱշխէն տի-
կին , և զքոյրն իւր Խոսրովիդուխտ ,
և չու արարեալ յԱյրարատեան
գաւառէ 'ի Վաղարշապատ քա-
ղաքէ ընդ առաջ Գրիգորի , գայր
հաւանէր 'ի քաղաքագեօղն Բա-
գուան , որ անուանեալ կոչի 'ի
պարթևական լեզուէն Դիցաւան .
և անդ սպասեալ մնայր նմա ամ-
աօրեայ ժամանակս : Իսկ նա շրջէր
զի լոցէ զկողմանս կողմանս եկե-
ղեցեօք և քահանայիւք և պաշ-
տօնէիւք , և ամենայն աստուա-
ծադործ սպասաւորութեն կար-

գօք, և լուսաւորեսցէ զբազումս
մկրտութեամբն առնելով:

Ապա գայր հասանէր յանուա-
նեալ Դիցնաւանն ամենայն մե-
ծամեծօքն և զօրօքն, և աշխար-
հակոյտ ամբոխիւն. որ ժողո-
վեալք 'ի կողմանց կողմանց ժողո-
վուրդքն՝ որ գային շրջէին զհետ
նորա. որք գտանէին զբժշկու-
թիւնս, և ընդունէին զպէտս իւ-
րաքանչիւր 'ի նմանէ:

Եւ նա ամենասփիւռ վարդա-
պետութեամբն ամենեցուն սեր-
մանէր զբանն կենաց, և հանգերձ
ամենայն սպասաւորօք աւետա-
րանին՝ որ ընդ իւրն էին. զոր չէր
որ քաւական ըստ իւրաքանչիւր
անուանց նշանակել. որովք յանձն
եղեալ երանելի եպիսկոպոսն
շնորհացն Աստուծոյ՝ գայր հա-
սանէր առ ստորոտով Նպատ լե-
րինն:

Ընդ առաջ լինէր նմա Թագաւորն
ամենայն զօրօք հանգերձ,
առ ափն Եփրատ գետոյն. որ և
անդ պատահելն իսկ լի առնէր

զամենեան շնորհիւ անտարա-
նաւն Քրիստոսի, և բազում ցին-
ծութեամբ և ուրախութեամբ
յաւանն դառնային: Եւ անդ մա-
տուցեալ Թագաւորին իշխանքն
եկեալք զքերեալ պատասխանին
ողջոյնարեր Թղթոյն, զի գրեալ
էր զպատճէնն՝ օրինակ զայս.

ԳԱՏԺԷՆ ԹՂԹՈՅՆ ԳԱՅԱՍԻԱՆԻ

Գանեալքդ և խրատեալքդ,
հարուածեալքդ և ողորեալքդ.
տանջեալքդ և նուաճեալք, կո-
րուսեալքդ և գտեալք, մոլո-
րեալքդ և դարձուցեալքդ, յակնա-
ռեալքդ և սիրեցեալքդ տեառն.
Տրդատէս Թագաւոր հայոց մե-
ծաց, և Աշխէն տիկին, և օրիորդ
Խոսրովիդուխտ, և ամենայն բազ-
մամբոխ ժողովրդոց՝ որ իցեն հայոց
մեծաց: Ղևոնդէս արքեպիսկոպոս
մեառապօլիտ մեգաղի Կեսարու,
և ամենայն ուխտ եկեղեցւոյսրոյ
քահանայութեան, եպիսկոպո-
տաց, երիցանց և սարկաւազաց

և ժողովրդոց, 'ի Տէր խնդալ:

Վասն կենսատուր փրկութեզ հասելոյդ ձեզ յԱստուծոյ՝ որ պէս մեզ պատմեցաւ, անպայման ուրախութեամբ գոհացաք զան զղջական փոռացն Քրիստոսի. և վասն սրբոց վկայիցն Աստուծոյ՝ որ 'ի մէջ ձերում աշխարհիդ փառաւորեցան: Զի և դուք նայեցեալք յելս գնացից նոցա, և նմանօք լեալ հաւատոց նոցա, փառաւորեսցիք. նոցա պատկօքն պսակելով պսակեսցիք:

Զի արարիչն ամենայնի և ամենայն աշխարհաց՝ որ ընդ ամենեցուն հաճեալ զի առցեն զորդէ գրութիւն, իւրով հաճոյական կամօքն խրատէ զամենեօին, որով մխիթարեսցէ 'ի անավաստակ աշխատութենէն, յիւրում արքայութեանն հանգուցէ զբռնաւորան զաշխատեալն, զի լուծն նորա քաղցր է, և բռն իւր փոքրոգի. առ իւր թեարկէ, վարդապետէ, զի յիւր հանգիստն արժանիս արասցէ զամենեօին:

Վասն զի ոչ կանխեալ գիտա-
ցեալ ձեր զարժանն, վասն այսո-
րիկ ած զարժան գաւազանն 'ի
վերայ. իբրե 'ի քնոյ ընդոստու-
ցեալ ձեր, տեսէք զգգաստու-
թիւնն որ արժանն է: Եւ զի ոչ
իմացայք դուք զմարդկանն 'ի
մարդկապէսն, գիտու.թիւն արար
ձեզ 'ի ջմարդկապէսն: Եւ զոր
յանգիտութեանն արհամարհե-
ցէք, հաստատեաց զձեզ յանշարժ
գիտութիւնն. զի վէմն իսկ որ 'ի
շինողացն անարգեալ, եղև նա
ձեզ գլուխ անկեան: Զի զոր բար-
կացուցէքն, արտասուօք հաշտե-
ցուաջիք:

Զի զոր կափուցեալ զաչա ձեր՝
համբերէիք խաւարի, ծագեացե-
րաց և լուսաւորեաց զտեսանելիս.
մերկեաց զձեզ զգեցեալ զխաւարն
հեթանոսութեան, և զճառա-
գայթարձակ զգեցոյց զպատմու-
ճանն: Իսկ զոր համարեալ տնմ-
տութիւն՝ կորուսանել պանծա-
ցեալ, նոյն ինքն ձեզ իմաստու-
թիւն տուաւ, և նոյն ինքն ձեր

գտիչ պարգեւեցաւ :

Արդ մեք իբրեւ զայսպիսիս գըտեալք՝ ընկղմեցաք՝ ի խորութիւն սիրոյ ալեաց բազմութեան անհասական գոհութեանց . և ՚ի վերայ այսորիկ՝ անգաղար բերանովք , և անհանգիստ լեզուօք ըզտէր մեր զՅիսուս Քրիստոս , ըզբարերար , զսքանչելագործ , ըզպարգեւաբաշխն օրհնեցաք , և առ Աստուած հայր ամենայնի գոհութիւն մատուցաք . շնորհելով Գրիգորի զանապական պարգեւասուրբ Հոգւոյն , որով և գուք արժանի լիջեք շնորհի՝ ողջունին արքայութեան երկնից : Եւ զմեզ հեռի մարմնով մերձ համարել հոգւով , յիշեցէք ՚ի ձեր ՚ի նորաթեք յազօթս՝ ՚ի ձերում պարգեւեալ փրկութեան . մանաւանդ յորժամ զյիշատակ սրբոց խմբիցէք ձերով ուրախութեամբդ :

Եւ հաստատեալ կայցէ վկայութիւն ՚ի մէջ երկուց կողմանցս , զի պարգեւաբաշխութիւն նորոգեալ քահանայապետու-

Թեանդ ձերոյդ նահանգիդ, առ
'ի մենջ կայցէ անշարժ՝ յեկեղեց
ւոջս Կեսարու. ուստի և հանդեր-
ձեցաւ ձեզ պատրաստութիւն շի-
նութեան ձեռնադրութիւն :

Արով անապական պարգեւք
ձեզ բաշխին վկայացեալ աջովդ
շնորհօք նորոգութեան միրտու-
թեան, և փրկական խաչին, և
կենդանարար մարմնոյն և քաւիչ
արեանն Քրիստոսի, և երանութիւք
բազմացելոց քահանայութեանց .
որով դուք արժանի լիջիք վերա-
նալ խառնել աղօթարուլիս մշարն
ջնաւորք 'ի զօրս Քրիստոսակե-
ցոյց գնդին : Ո՛ղջ լերուք 'ի Քրիս-
տոս, և հանապազ վայելեալ լիջիք
'ի փրկութեան տեառն :

ՃժԻ. Եւ ուրախ եղեն ընդ
մօրթարութիւն թղթոյն, ևս՝ զի
եկեալ հասեալ էին ուղեգնացքն
լուսաւորութեամբ. և երեւեալ
Աստուածաշնորհ պարգեւօք՝ ա-
ռաւել զհոգեւոր անձուկն սիրե-
ցին. և եւս քան զեւս 'ի հաւատ-
արն հաստատեցան մեծաւ ցըն-

ծալից բերկրութեամբ :

Իսկ նա անդէն և անդստին ընդեւական սովորութեամբն՝ ի գործ արկեալ զանդագար վարդապետութիւնն հաւասարութեամբ բարեպաշտութեամբ արքային Տրդատայ, զիւր արուեստն առաջի գնէր . խրատէր յորդորելով, որով առաւելագոյն հնազանդէին նմա ըստ հրամանացն Աստուծոյ, Թագաւորն և զօրականքն ամենայն, աշխարհախումբ բազմութեամբն յանձն առեալ ամենեցուն զինդրեալն կատարել, և ըզհրամայեալն ի գործ արկանել :

Եւ նորա տուեալ հրաման արքայագունդ բանակացն՝ ամսօրեայ ժամանակօք ի պահս և յազօթս յամենալ : Եւ իւրում անձինն՝ զսովորականն առաջի գնէր և իւրովքն անդուստ ածելովքն հաւասարօքն, զպահս և զազօթս, զտքնութիւնս զպաղատանս արտօսրաբերս, զխստամբերութիւնս, զհոգս աշխարհածն : Յուշ առնել զասացեալն հոգեպատում

մարգարէին, թէ յորժամ հեծե-
ծեսցես՝ յայնժամ կեցցես :

Այսպէս բազում աշխատու-
թեամբ կատարեալ՝ վասն համաշ-
խարհին բարեաց ինչ օճանս գտա-
նելոյ. որում և պարգեւէր իսկ
վիճակն յամենաշնորհն Աստու-
ծոյ, հայրական չափոց ծնանել
ծնունդ՝ նորոգ և սքանչելի պար-
գեւաբաշխ աջովն իւրով. զամե-
նայն 'ի ջրոյ և 'ի հոգւոյ՝ յար-
գանգէ մկրտութեամբն միւսան-
գամ վերատին ծնանել, առնել
կատարել, սրբել, գրոշմել մի-
ժողովուրդ տեառն :

Եւ եդ անդ հիմունս, և շինեաց
եկեղեցի. և զնշխարսն զոր ունէր
յոսկերաց արքոցն, 'ի տէրունական
տանն բնակեցուցանէր : Սոյնպէս
և ընդ ամենայն կողմանո գաւա-
ռացն գնէր հիմունս եկեղեցւոյ,
և ուղղէր անդան, և կացուցանէր
քահանայս : Եւ ամենայն երկիրն
գարձեալ պտիւք իւրեանց, կան
խէին 'ի պաղատանս և յերկիւզ
Աստուծոյ :

ՃԺԸ. ԻՍԿ 'ի ընդ կեանքն ե-
գեղոյ պահոցն կատարելոյ, ա-
ռեալ երանելոյն Գրիգորի զաշ-
խարհաբանակն զօրացն, և զինքնին
զթագաւորն, և զկին նորա Աշ-
խէն, և զմեծ օրորդն Խոսրոփ-
գուխտ, և զմեծամեծան ամենայն,
և ամենայն մարդկաւ բանակին
ընդ առաւօտն լուսանալոյն՝ յափն
Եփրատ գետոյն մատուցանէր, և
անդէն մկրտէր առ հասարակ զա-
մենեակն յանուն Հօր և Որդւոյ
և Հոգւոյն սրբոյ:

Եւ իբրեւ իջանէին մարդիկն ա-
մենայն և թագաւորն 'ի մկրտու-
թիւնն 'ի ջուրն Եփրատ գետոյն,
նշան պանչելի երեւեալ յԱս-
տուծոյ. զի զտեղի առեալ ջուրք
գետոյն, անդրէն գարձան ընդ կը-
րուկն: Եւ լոյս սաստիկ երեւեալ
'ի նմանութիւն սեան լուսաւորի՝
կայր 'ի վերայ ջուրց գետոյն, և
'ի վերայ նորա նմանութիւն տէ-
րունական խաչին. և այնչափ ծա-
գեաց՝ մինչև զճառագայթս արե-
գականն նուազեցուցանէր: Եւ

իւղն օծութեան՝ զոր արկանէր
Գրիգորիոս՝ ի վերայ մարդկանն,
չըջան առեալ ի մէջ գետոյն
շուրջ զմարդկան խաղայր,

Եւ ամենեքեան զարմացեալք
բարձրացուցանէին զօրհնութիւն
՝ ի փառս Աստուծոյ : Եւ ընդ
երեկոս աւուրննշանն աներեւոյթ
ընէր, և նոքա յաւանն դառնայ-
ին : Եւ որ մկրտեցանն յաւուր
յայնմիկ, աւելի քան զհնգետա-
սան բիւր մարդիկ յարքունական
զօրացն :

Եւ անոի ելեալ մեծաւ ցնծու-
թեամբ, և սպիտակ հանդերձիւք,
սաղմոսիւք և օրհնութեամբք,
կանթեղօք վառելովք, և մոմեղի-
նօք լուցելովք, և ջահիւք բորբո-
քելովք, մեծաւ լըջմտութեամբ
և բազում զուարթութեամբ լու-
սաւորեալք, և հրեշտակացեալք,
և առեալ զանուն որդէդրութեան
յԱստուծոյ, և մտեալ ի ժառան-
գութիւն որբոյ աւետարանին, և
՝ ի վիճակ սրբոցն խառնեալք,
ծաղկեալք ի հոտանոյշ ի Քրիս-

տոս, և ելեալք 'ի տէրունական
տունն դառնային :

Եւ անդ մատուցանէր զօրհ-
նութեան պատարագն, հաղորդէր
զամենեւեան 'ի խորհուրդն սր-
բութեան . բաշխէր ամենեցուն
զսուրբ մարմինն և զպատուական
արիւնն ամենափրկչին Քրիստոսի
զկենդանարարն և զկեցուցիչ ա-
մենայն մարդկան, և զարարիչն և
զաշխարհագործն ամենայն աշ-
խարհի, զԱստուածատուր շնորհն
առ ամենեւեան :

ՃԺԹ. ԵՒ գադարեաց անդ-
յետ այնորիկ աւուրս եօթն վասն
հոգեւոր մխիթարութեան : Եւ
յայն աւուրս եօթեանցն որ մկր-
տեցան յաղթունական բանակե-
անտի, ընդ այր և ընդ կին և ընդ
մանուկ՝ աւելի քան զչորեքարիւր
բիւր :

Եւ զյիշատակս վկայիցն բերե-
լոց ժամադրեաց աօն մեծ հռչա-
կել, յառաջագոյն կարծեալ սնո-
տեացն պաշտաման՝ 'ի ժամանակի
գիցն Ամանորայ ամենաբեր նորոց

պապոց տօնից հիւրընկալ գիցն
Վանատրի, զոր յառաջագոյն խակ
'ի նմին աեզւոջ պաշտէին՝ յուրու
խուլթեան հաւասարդ աւուր։ Զի
ժողովեալ 'ի յիշատակ մեծի երա-
նելոյն Յովհաննու, և սուրբ
վկային Աստուծոյ Աթանազիին,
յայնմ աւուր խմբեսցեն 'ի նմին
յաւանի։

Յորում և երտնելոյն Գրիգորի
զվարդապետութիւնն իւր 'ի գործ-
արկեալ, և ժողովրդոցն առ ըն-
դունել քաղցրացուցանելով, և
ծովացուցեալ զվարդապետու-
թեանն խորութիւն, և լցուցեալ
զամենայնսն հոգեւոր բարութիւն,
հասանել նմա բովանդակ 'ի վերայ
ամենայն երկրին սահմանացն հա-
յոց մեծութեան աշխարհին, շի-
նելով եկեղեցիս յամենայն աշ-
խարհս, 'ի կողմանս, յաւանս,
'ի շէնս, 'ի գեօղս, յագարակս։

Սոյնպէս և թագաւորն յամե-
նայն իշխանութեան իւրում առ
հասարակ՝ գրեաց չորս չորս հոդս
յամենայն յագարակ տեղիս, իսկ

յաւանսն եօթն եօթն երդոյ հող,
'ի ծառայութիւն տպասաւորու-
թեան եկեղեցւոյ նուէր պտղոց
տեառն մատուցանէր :

Եւ կացուցանէր քահանայս
յամենայն տեղիս, և հրաման տու-
եալ՝ զի պաշտեսցեն զտէր Աստ-
ուած միայն, զարարիչն երկնի
և երկրի. և բազմացուցանէր զպաշ-
տօնեայս սեղանոյն տեառն ընդ
ամենայն տեղիս. և կացուցանէր
քահանայս առ սեղան սեղան յա-
մենայն եկեղեցիսն : Սոյնպէս և
զեպիսկոպոսն վիճակեցուցանէր
'ի գլխավորութիւն ժողովրդոցն
տեառն, և հրաման տայր 'նոցա՝
հաւատարիմ առաջնորդութեամբ
վերականգու լինել լուսաւորապէս
հօտին տեառն :

ՃԻ. ՆՈՅՆ հաւանեցուցանէր
զթագաւորն, զի դաւառաց գա-
ւառաց և կողմանց կողմանց 'ի
տեղիս տեղիս ժողովեսցեն բազ-
մութիւն մանկտւոյ, առ 'ի նիւթ
վարդապետութեան : Զգազա-
նամիտ զվայրենագոյն զճիւղազա-

բարոյ զաշխարհականս, զոր առեալ արկանէր 'ի բովս վարդապետութեան, և հոգեւոր սիրով եռանդամբ զազտ և զժանգն զջաբաւահոտ դիւացն և զսնոտիագործ պաշտամանցն 'ի բաց քերէր: Եւ այնչափ անջատէր 'ի հայրենի բնակացն իւրեանց՝ մինչև ասել նոցա, թէ մոռացայ զժողո՞վուրդ և զառն հօր իմոյ:

'Ի տեղեաց տեղեաց սահմանացն հայոց՝ տայր հրաման թագաւորն Տրդատ իւրոյ իշխանութեանն՝ յաշխարհաց և 'ի գաւառաց բազմութիւն մանկուոյ ածել յարուեստ գարութեան, և կարգել 'ի վերայ հաւատարիմ գարապետս. առաւել զազտ պղծագործ քրմացն, զմանկունս նոցա 'ի նոյն ժողովել գումարել յարժանաւոր տեղիս դասս դասս, և գարման ռոճկաց կարգել:

Եւ զնոսա յերկուս բաժանեալ, զմանս յԱսորի գարութիւն կարգեալ, և զմանս 'ի հելլէն. որ և անդէն յական թօթափել

վայրենամիտքն և դատարկասուն-
քըն և անասնաբարոյ աշխարհքն՝
մարգարէագէտք և առաքելածա-
նօթք և աւետարանաժառանգք
լինէին, և ամենայն աւանդելոցն
Աստուծոյ ոչ իւրիք անտեղեակք :

Հասանէր յառաջագոյն 'ի դաս-
տակերտան իւր յԸռոտանտակն
յԱյրարատեան գաւառին 'ի
Վազարշապատ քաղաքն՝ ուստի
նախ զառաջինն Աստուածասաստ
հրամանացն լինէր սկիզբն . ուր
նախ նշմարեացն և նշանակեալ
կանգնեաց զնիշ խաչին սրբոյ .
ուր և սուրբ վկայքն Աստուծոյ
զետեղեցան և սոցա վկայարանքն,
և կանգնեաց զսեղանն Աստուծոյ
'ի հանգիստսրբոցն . և զնկարեալ
տեղի տանն Աստուծոյ շինեաց՝
զցուցեալն նմա 'ի տեսլեանն՝
զյառաջագոյն դրոշմեալն իւր . և
կանգնեաց անդ զսեղանն Քրիս-
տոսի :

Սոյնպէս և 'ի տեղի մեհենիցն
զոր կործանեաց յառաջագոյն .
սոյնպէս և յառաջագոյն տեղիս՝

յաշխարհս և 'ի գաւառս առհա-
սարակ, սոյն օրինակ գործեաց
բազմացոյց զամենայն եկեղեցիս,
և կացոյց քահանայս, և Քրիս-
տոսեան գրոշմովն զամենեւին
առհասարակ ընծայեցուցանէր
լինել ամենեցուն հոգւովն ար-
բով:

Եւ այսպէս ընդ ամենայն եր-
կիրն Հայոց՝ 'ի ծագաց մինչև 'ի
ծագոս ձգէր տարածանէր զմշա-
կութիւն քարոզութեանն և աւե-
տարանութեանն. 'ի Մատաղաց-
ւոց քաղաքէն մինչև առ աշխար-
հան խաղտեաց, մինչև առ Կա-
ղարջօք, մինչ խալառ 'ի սահ-
մանս Մաքթօաց, մինչև 'ի գրունս
Ալանաց, մինչ 'ի սահմանս Կաս-
փից, 'ի Փայտակարան քաղաք
արքայութեանն Հայոց. և յԱմ-
գացւոց քաղաքէն մինչև առ Մծ-
րին քաղաքաւ, քերէր առ սահ-
մանօքն Ասորոց, առ նոր Շիրա-
կան և Մահքրտան երկրաւն, և առ
Կորդւօք մինչև յամուր երկիրն
Մարաց, մինչև առ տամբն Մահ-

քրտան իշխանին, մինչև յԱտր-
պատական ձգէր տարածանէր
զաւեարանութիւնն իւր :

Զամենայն ժամանակս կենաց
իւրոց, զամառն և զձմեռն՝ զտիւ
և զգիշեր՝ անվեհեր առանց յա-
պաղելոյ իւրով իսկ աւետարանա-
կան և ողջոյնապատում գնա-
ցիւքն, առաջի Թագաւորաց և իշ-
խանաց և ամենայն հեթանո-
սաց՝ անընդդիմակաց ՚ի հակառա-
կորդաց, զամենափրկչին անունն
Յիսուսի կրեաց, և զամենայն ոգի
Աստուածազգեստս և օգէզէնս
վառեաց :

Եւ բազում բանդականաց և
կալանաւորաց ՚ի տագնապելոյ ՚ի
բռնաւորաց՝ փրկութիւն արար,
կորզելով զնոսա ահաւորութեամբ
զօրութեամբ փառացն Քրիստոսի.
և զբազում մուրհակս անիրաւա-
գիրս անիրաւութեան պատա-
ռեաց : Եւ բազում միաւորաց
կարճմտելոցն միսիթարական վար-
դապետութեամբն յակնկալու-
թիւն յուսոյն, ըստ յայտնու-

Թեան փառաց Վեժին Աստուծոյ
 և ամենափրկչին Յիսուսի Քրիս-
 տոսի նաւթճեաց . և զամենայն
 միանգամայն յԱստուածպաշտու-
 թեան պայման փոխեաց :

ՃԻԱ. ԵՒ գարձեալ բազում և
 անհամար գունդս գունդս վանա-
 կանաց 'ի շէնս և յանշէնս , գաշ-
 տականս շինակեացս և լեառնա-
 կեացս , անձաւամուտս և արդե-
 լականս հաստատէր : Եւ զամանս
 յորդոց քրմացն առեալ զառա-
 ջատուն ձերբասունոտառնէր . փոյթ
 ուսման 'ի վերայ ունէր , ընդ հո-
 գեւոր խնամով և երկիւղիւ սնու-
 ցանէլ : Որ յաշտիճան եպիսկո-
 պոսութեանն էին արժանի կալոյ
 առեալ ձեռնադրութիւն 'ի նմա-
 նէ . որ առաջնոյն՝ Աղբիանոս ա-
 նուն , որ ապա կողմանցն Եփրա-
 տական գետոյն լինէր վերակացու .
 երկրորդին՝ Եւստողիոս , որ 'ի կող-
 մանս վայրացն Բասենոյ կացեալ
 լինէր հովիւ : Երրորդին՝ Բասոս :
 Չորրորդն՝ Մովսէս . Հինգերորդն՝
 Եւսեբիոս : Վեցերորդն՝ Յոհան-

նէս: Եօթներորդն՝ Ագապէս:
Ութերորդն՝ Արտիթէս: Իններորդ
դըն՝ Արսուկէս: Տասներորդն՝ Ան-
տիդէս: Մեասասներորդն՝ Տիրի-
կէս: Երկուսասներորդն՝ Կիւրա-
կոս:

Այսք՝ որ յորդուցն քրմացն
ընտրեցան լինել եպիսկոպոսք
կողմանց կողմանց, աճեցուցանել
զքարոզութիւն: Եւ զայլոց ա-
նուանս թէ և կամիցի ոք, ոչ կա-
րացէ շարժել:

Եւ զԱղբիանոս զայր ճշմարիտ
և Աստուածասէր՝ վերակացու
թողոյր արքունական գրանն բա-
նակին, և ինքն ընդ ժամանակս
ժամանակս՝ ի լերինս ելանէր. որ
և ինքեամբ իւրով անձամբ իսկ
օրինակ ցուցանէր: Առեալ զո-
մանս ոմանս յաշակերտացն յիւ-
րաքանչիւր մենաստանաց, եր-
թեալ լեառնակեաց, մենակեաց,
սորամուտ, ծակախիթ եղեալ, և
զառօրէականն խոտաբուտ ճալոս-
կօքն վճարել:

Եւ այսպէս վշտակեաց ակա-

բութեան զանձինս տուեալ, մա-
նաւանդ հայեցեալ և ո'ի միսիթա-
բութիւն առաքելական բանին՝
եթէ յորժամ վասն Քրիստոսի
տկարանամ, յայնժամ զօրա-
ցեալ լինիմ. և եթէ՝ լաւ ևս լիցի
պարծել տկարութեամբ, զի բնա-
կեսցէ յիս զօրութիւնն Քրիստոսի:

Անդ էր ասպա չարքենալ գին-
ւով, այլ առաւելուլ հոգւով, և
պատրաստել զսիրտս երգովք հո-
գեւորօք 'ի փառսն և 'ի գովու-
թիւն Աստուծոյ: Անդ կրթու-
թիւն քաղցրուսոյց ընթերցուա-
ծոց հոգեպատում գրոց: Անդ
քաջալիրութիւն յորդորական
լուսաւոր վարդապետութեան,
առ 'ի յառաջադէմ ընտրութիւն
պսակահամբար Քրիստոսագիր կի-
տին: Անդ եռալ հոգւով Աստուա-
ծապաշտ ծառայութեամբ: Անդ
աղօթք աղերսալիք և պաղատանք
փարեղիք և խնդրուածք հաշտե-
ցուցիչք, վասն ամենեցուն կե-
նաց առ մարդասէրն Աստուած:
Եւ նովին հոգեւորաւ արուես-

տիւն հանեալ աւուրս բազումն ,
յանապատ տեղին յականս Եփ-
րատական գետոյն , յայրս և 'ի
քարածերպս երկրին բնակեալ
լինէր , և 'ի կատարս լեռանց :
Օրինակ առեալ զմեծին Եղիայի
մարգարէին , և կամ զերանեալ
զմկառչին առաքինւոյն Յովհան-
նու. բարեաց գործոց նախանձա-
ւոր եղեալ , զնոյն կեանս վա-
րուցն քաջութեան աստուածա-
մուխ կենացն անձին մատուցա-
նէր :

ՃԻԲ . ԵՒ Թէ երբէք երբէք
իջանել չքջել զօրացուցանել զա-
շակերտեալսն՝ ճշմարտութեամբ
հոգւով , իրաց իրաց պիտոյից օգ-
տակարաց ամենայն եկեղեցեացն ,
հասեալ յօգնականութիւն շնոր-
հացն Աստուծոյ , առանց իրիք
զբաղելոյ , հանապազ իջանէր 'ի
թիկունս դիպաց դիպաց պատա-
հելոց , և վճարէր զօրութեամբն
Աստուծոյ : Եւ յորդագոյնս և
պարարտագոյնս և անպակ բերա-
նով , զվտակս վարդապետութեանն

'ի սիրտս սերունեալ ծաւալեցուցանէր . և զայս արարեալ զամենայն ժամանակս իւր՝ վասն անձին և վասն աշխարհի :

Քանզի սովոր իսկ են ճշմարիտ վարդապետք , զանձանց առաքինութիւն կանոն աշակերտելոցն գնեն . մանաւանդ յուշ առնելով զտէրունականն զմիոյն զմիայնոյն զիմաստոնոյն Աստուծոյ . քանզի ասէ իսկ՝ սկսաւ Յիսուս առնել և ուսուցանել : Արով բազում անգամ առեալ զաշակերտսն ուրոյն , և աննիազական անձամբ օրինակ կատարելոցն լինէր . յորժամ 'ի Թաքօրական լերինն զաւետեացն զերանութիւն տայր . և կամ 'ի նմին լերինն զկանոնական ազօթսն առնէր , մինչ զեռաշակերտքն 'ի Տիբերական ծովուն նաւէին :

Եւ դարձեալ՝ յաւուրս բազարչականացն յօրինական տօնին զգիշերոյն ազօթս երկցս անգամ 'ի ձիթաստանեաց լերինն առանձինն մատուցանէր : Աւտի յայտ

խակ էր և առանց հետազօտելոյ .
 Թէ ոչ վասն անձինն ամենատէրն՝
 այլ համաշխարհի յաւստմն զայս
 գործէր, որ է օրինակ ամենայն
 հնազանդելոց . վասն որոյ և ասէն
 իսկ, Թէ արթուն կացէք յաղօթս
 կացէք, զի մի մտանիցէք ՚ի փոր-
 ձութիւն:

Իսկ արդ՝ Թեթեւագոյն արու-
 եստից պակասագոյն ՚ի գիտու-
 թենէն ազգք երկրածնաց, որչափ
 այն արուեստի դք համարիցի՝ որ
 ընդ աստուածախօսսն կատարեա-
 ցէ, որով և երանելին Պօղոս ամե-
 նեցուն ագիտանալ ասէ . վասն
 որոյ և զամենակեցոյց հոգին ՚ի
 Թիկունս հասանել անմռունչ
 հեծութեամբն բարեխօս գիտէ:

Արդ յորժամ լսիցեմք, Թէ
 սկսաւ Յիսուս առնել և ուսու-
 ցանել . ապաքէն առնելն, զի ու-
 սուցէ՝ ոչ զի պարգեւեսցի, իմա-
 նալի է . և բարեխօսել հոգւոյն
 օրբոյ՝ առ ՚ի վարդապետելոյ մեզ,
 զի ընդ միմեանս բարեխօսիցեմք .
 և ոչ եթէ առ բարձրագոյն ոք

միածնին կամ հոգւոյն սրբոյ բարեխօսելն՝ գիտելի է . քանզի միապատիւ աստուածականն , և ոչ բազմաբար :

Իսկ երանելի առաքելոցն ընկալեալ ՚ի վարդապետութենէ ճշմարտութեանն , նախ կարօտաւ կան անձանցն օգուտ , և ապա օրինակ աշակերտեցելոցն , բարձեալ տանէին . երբեմն առանձինն , և երբեմն ժողովովք գումարելովքն զփառսն Քրիստոսի բարձրացուցանէին :

Քանզի առաւել ևս օգտակար յամենայն աշխարհական զբօստնայ առանձին սահման , և միայն աստուածապաշտութեան պարապել : Ձոր և մարդարէքն յառաջագոյն գործէին , որք ՚ի լերինս յանապատս , յայրս և ՚ի քարածերպս վիմաց զաստուածեզէն կրօնիցն ծառայութիւն հարկանէին : Նոյնպէս և ամենայն հաքքն , որ առաջնորդեցան յառաքելական կանոնացն , և յինքեանց անձանցն բերին օրինակս վերջնոցս :

Ուստի և երանելիս այս բարձեւող
տանէր զաւանդելոցն պատիւ, և
ամենայն ումեք մատուցելոց առ-
նա զնոյն պատուիրեալ գուշա-
կէր: Եւ այսպէս յառաջ ամե-
նայն աստուածեղէն գանձուցն
վայելցութեամբք լցեալ պարար-
տացուցանէր ամե թութեամբք
զամենեւեան. խաղացեալ գալը
'ի բազում ժամանակս, և նովին
'ի նոյն կանխեալ և 'ի նմին հանա-
պաղորդեալ:

ՃԻԳ. ՅՍՅՆԾ Ժամանակի
երանելի ցանկալի և անպայման
բքանչելի լինէր երկիրս Հայոց-
արպէս և Մովսէս յանկարծ ուրեմն
օրէնսուսոյց Հեքրայականին՝ ամե-
նայն մարգարէական դասուն, և
կամ իբրեւ յառաջագէմն Պօղոս՝
բովանդակ առաքելական գնդաւն
հանգերձ աշխարհակեցոյց աւե-
նանքանաւն Քրիստոսի: անյալէս
և սոս եկեալ հասեալ երեւեալ
հայաբարբառ հայերէնախօս գը-
տաւ:

Արդ ըստ գաւառաց գաւառաց

երթեալ ընտրէր անձին իւրում կայս հանգստեան յանապատ տեղիս և անդ բնակէր, և յանապատինցն լուսաւորէր զամենեւեան:

Եւ բազմացոյց կացոյց տեսուչքս Եպիսկոպոսս յամենայն գաւառս հայոց ի շէանութեանն իւրոյ. և որ եպիսկոպոսացն յաշտի՝ ճան ձեռնադրեցան ՚ի նմանէ, աւելի քան զչորեք հարիւր եպիսկոպոսս, որք կացին տեսուչս տեղեաց տեղեաց: Իսկ զկարգս երկցանց և կամ սարկաւազաց կամ անադանոսաց, և որ այլ ևս ՚ի պաշտօն տեսուն կացին, անթիւք էին ՚ի բազմութենէ:

Իսկ Թագաւորն Տրդատ՝ զայս ուխտ դնէր ընդ ամենայն մարդոյ՝ որ միանգամ ընդ նորա տէրու թեամբն էին ընդ մեծի և լի փոքու, զի ամենեցունց հաստատութիւնայն կայցէ առ նոսա, զի անխորշ և անխէթ Աստուծոյ հրգմանացն հնազանդեացեն առանց երկմտութեան, և արարչութեանցն հա-

ւատալ յամենայն արտէ : Եւ ամենեցուն հաւանեալ այնմ, քիով Թային կատարել վաշվաղակի զհրամանսն :

Իսկ Թագաւորն շատ աղաչեաց զԳրիգորն վասն հանապազորդ առ նմա կալոյ, զի ընդ ինքեան չըջեցուցէ . որում ոչ հաւանեալ չառնոյր 'ի յանձն, այլ յանապատ տեղիսն հաճեալ բնակիւ Թեամբ, պահովքն կոխել զինքն՝ զի մի տացէ հպարտութեանն բարձրանալ կոխել զինքն . կէտ եղեալ ինքեան զամենայն աւուրս կենաց իւրոց քառասուն քառասուն օր պահովք ձգել մինչև յօր Քրիստոսակոչ հանգստեանն իւրոյ վախճանին : Իսկ իբրեւ կարի կարօտեալ Թագաւորն աշխարհաւն հանգերձ գնմանէ՝ զի 'ի մէջ նոցա բնակեացէ, և քանքատէին կարօտեալք 'ի կայս նորա .

Յայնմ Ժամանակի լուան յամանց 'ի տեղեկաց՝ որ գիտակ արարին զԹագաւորն վասն սրբոյն Գրիգորի, զի յառաջ մինչ դեռ 'ի

մանկութեան տիան էր ամուսնացեալ, և երկու որդիս ստացեալ. ուրոյ առաջնոյն անունն ճանաչի վերթանէս, որ յաշխարհակեաց կեանս էր. որ ապա և նա յաշտիճան արաշտաման եկաց յերիցութեան:

Եւ երկրորդին՝ Ռըստակէս, որ 'ի մանկութենէ ըստ Աստուծադործ ծառայութե անեալ էր. որ 'ի վեճակեաց լեառնակեաց կրօնս մտեալ էր, և բազում ազգի ազգի վշտակեցութիւն ըստ աւետարանին կրեալ ամենայն կրթութեամբ, և ամենայն իրաց հոգեւորաց զանձն տուեալ. մենաւորութեան լեառնակեցութեան, քաղցի և ծարաւոյ, և բանջարաճաշակ կենաց, և արգելանաց անլուսից, խարաղնազգեստ և գետնատարած անկողնաց. և բազում անգամ զհեշտական հանդիսուն գիշերաց զհարկ քնոյ յոտնաւոր տքնութեան 'ի թարթափ ական վճարելով. և զայս արարեալ ոչ սակաւ ժամանակս: Գտեալ և զոմանս յինքն յարեցուցեալ, և աջակերտեալ

ամին աւետարանական ապաստա-
րութեան: Եւ այսպէս ամենայն
փորձութեանց 'ի վերայ հասելոց
կամայական քաջութեամբ տա-
րեալ, և նովին լուսաւորեալ և
պայծառացեալ, և ծանօթական
և հաճոյ եղեալ առաջի Աստու-
ծոյ և ամենայն մարդկան:

Արդ իբրեւ լուաւ զայս ամենայն
Տրդատ, վաղվաղակի փութով և
անզբաղապէս արձակէր երիս ա-
ւագս փառաւորս պատուականս
հրովարտակօք հանդերձ, զի զեր-
կուս որդիան Գրիգորի վաղ առ-
նա հասուցեն:

Եւ որ առաքեցանն յարքայէն՝
զի ածցեն զնոսա, այսդբիկ են: Ա-
ռաջնոյն անուն Արսաւազդ, որ
Սպարապետն էր ամենայն զօրացն
հայոց մեծաց: Եւ երկրորդին
Տաճատ անուն՝ իշխան Աշոցաց
գաւառին: Երրորդին՝ Դատ ա-
նուն կարապետ արքային:

ՃԻ՛Ի. Արդ իբրեւ եկին հասին
նոքս յաշխարհն Վապագովկաց-
ւոց, և գտին զվրթանէս 'ի կե-

տարացւոց քաղաքին, և զսուրբն
Ռըստակէս բնակեալ յանապատի
յիւրում մենաւորառօտանին: Ա-
պա ոչ հաւանէր նա իջանել յա-
նապատէ անտի, թէ ոչ եղև ժա-
ղով բազմութեան Քրիստոնէից,
որ հաւանեցուցին զնա գնալ ան-
տի. զի լաւ է ասեն քեզ գործ
մշակութեանն Աստուծոյ՝ քան
զայդ մենաւորութիւն բնակու-
թեան յանապատս. զորս այնու-
հետև յղարկեցին զնոսա անտի:

Իսկ նոքա եկին հատին յերկիրն
Հայոց, և յանդիման ունէին զա-
ծեալն զերկոսին զօրդիսն Գրի-
գորի առաջի Թագաւորին. զորս
առեալ Թագաւորին ինքնին նո-
քօք հանդերձ 'ի խնդիր ելանէր
արդոյն Գրիգորի՝ ուր և գտցէ: Ա-
պա եկեալ գտանէր 'ի Դարա-
նաղեաց գաւառին, 'ի լերինն որ
կոչի Մանայարք 6 յանապատին:

Ապա աղաչեաց երանելի Թա-
գաւորն Տրդատ զսուրբն Գրիգո-
րիոս, զի փոխանակ այնր զի ոչ
հաւանեցաւ նա գալ և շրջել ընդ

նմա և սիրեաց զմենաւորութեան
կեանս, ձեռնադրեացէ տացէ նմա
եպիսկոպոս զսուրբ որդին իւր զոր
եւ տաժեւ ինքն՝ զՌքստակէս :
Զոր ձեռնադրեաց յեպիսկոպո-
սութիւն փոխանակ իւր. որպէս
ըստ գրեցելոյն ՚ի գէպ, թէ փո-
խանակ հարց՝ եղիցին որդիք կալ
իշխան ՚ի վերայ երկրի : Որ առա-
ւել ևս քան զհայրն վերագոյն ե-
րեւեցուցանէր սա զիւր վարդա-
պետութիւնն առ հարբն. և յետ
նորա կալաւ զտեղի հայրենեացն,
անդէն նստաւ յաթոռ Կաթո-
ղիկոսութեան հայոց մեծաց :

Ապա և ինքն իսկ մեծն Գրի-
գորիոս ելանէր զտեղօքն կարգե-
լովք, և զգաւաւօքն աշակերտե-
լովք յաշխարհին հայոց զուար-
թացուցանել, զօրացուցանել, նո-
րորել, և հաստատել :

Աստուածաբան թագաւորն Տէր-
դատիոս՝ բարեպաշտութիւն ապա-
ստորեալ ըստ աշակերտական
հաւատոց ՚ի Քրիստոս, երկիւղած
դատանէր. որ սա տեղեկացեալ և

վարժեալ Աստուծակեաց հրամանօքն, և ցանկալի եղեալ օրինապահն կալեօք, և բարեաց օրինակ ամենայն աշխարհի:

Եւ անդէն 'ի նմին ուշ եղեալ փութով ընթերցուածոց Աստուածեղէն գրոց. զի յունական աշխարհական դպրութեանն երկբաւոր իմաստութեանն՝ յառաջագոյն առաւել էր տեղեակ փիլիսոփայական մտաց հանճարգիտութեան, զի ուսեալ էր զայն:

Արդ՝ ընկալեալ և զնորհա երկնաւոր պարգեւացն, որով առժամայն լուսաւորեալ և թեւակուռ թեւամուխ եղեալ Աստուծառուր հրամանացն 'ի հանգամանս, և ամենայն պատրաստութեամբ զանձն յարգարեալ, և ըստ աւետարանական չափոցն 'ի ծառայութիւն Աստուծոյ մարգասիրին՝ դարձեալ: Մերկացեալ այնուհետեւ զհեթանոսական ցանկութիւնսն, առեալ զնշան պարձանաց խաչին Քրիստոսի յանձն իւր, և պաշտել զկնի ամենակե-

ցոյց խաչեցելոյն՝ հաճել ըստ հրաւ-
մանաց պաշտմանի, խաչակիր գնդին
Քրիստոսի աշակերտելոցն հե-
տեւել. անձինն իւրում եգեալ
սահման, պահօք տքնութեամբ,
աղօթս մշտնջենամուռնչս, և բազ-
կատարած պաղատանս լու Ստ-
ռեած, և արտասուս հանապա-
ղարուղի վասն աշխարհին իւրոյ :
Նոյնպէս և վասն իւր խնդրէր՝ զի
մի յիշեսցին մեղքն որ յառաջին
տգիտութեանն, յայնժամ զոր՝ ի
հեթանոսութեան անդ գործէր .

Եւ բազում և ամենայն ուժով
նպաստաւորութիւն ընծայեցու-
ցեալ, աւետարանագործ վարդա-
պետութեանն հպատակութիւն
ցուցեալ, և ծառայեալ աւետա-
րանին վայելչութեամբ . և այսպէս
խրատեալ զգաստացեալ՝ կրօնա-
ւորական վարուք յառաջագէմ
լինել ամենայն ուղղութեամբ յա-
մենայն ՝ ի գործս բարութեանցն
նորա, առաւել ևս պայծառա-
ցուցանէր զվարդապետութեանն
սատարութիւն :

Իսկ մեծ Արքիպիսկոպոսն Գրիգորիոս՝ սուրբ որդւոյն իւրով Ռըստակիսաւն, և ամենայն երեւելի օգնականօքն զամենայն աշակերտելովքն շրջէր՝ և հաստատէր զնոսա կալ ՚ի պատուիրանին Ճշմարտութեան:

ՃԻԵ. Ընդ ժամանակսն ընդայնոսիկ թագաւորեաց Կոստանդիանոս որդի Կոստանդեայ արքայի յերկրին Սպանիացւոց և Իտալիացւոցն. և հաւատաց նա յԱստուած արարիչ երկնի և երկրի, և ՚ի ծնունդ և ՚ի Բանն նորա յՈրդին միածին և ՚ի Հոգին սուրբ Աստուածութեան նորա:

Եւ կուտեաց առ ինքն գումարեաց զբաղմութիւն զօրաց առ ամին Ովկիանոս տհազին ծովուն. և ուխտէր զայս բան ընդ ամենեւին, զի առ հասարակ ամենայն ոք ճշմարտութեանն հաւատասցէ. միով Աստուածաբարբառ պատգամօք մի ազգ կատարեալ փառաւորիչ միոյ Աստուծոյ լինել:

Եւ յԱստուած իրախուսեալ՝

գիմէր 'ի վերայ հեթանոսական
 թագաւորաց, և անդէն սատակէր
 զամենեւեան. զորս կործանէր զօ-
 ռութեամբ Քրիստոսեան խաչին՝
 զպիղծ և զանօրէն թագաւորսն ըզ-
 Ղիոկղիտիանոս, և զՄարտիանոսն
 և զՄաքսիմիանոսն, և զՂուկիա-
 նոսն, և զՄաքսինտիանոսն. և զամե-
 նայն զաւակ պղծալից թագաւո-
 րացն հեթանոսաց ջնջէր 'ի միջոյ:

Շինէր և զաւերեալ եկեղեցիս,
 և կանգնէր զսեղանս կործանեալս
 'ի տան տեառն. շինէր զառաքի-
 նարանսն վկայիցն, և բազմացու-
 ցանէր զփառաւորութիւն յիշա-
 տակաց երանելեացն մարտիրո-
 սացն. յաճախէր զպատիւ քա-
 հանայից Աստուծոյ, և միանգա-
 մայն առնէր զխաղաղութիւն եր-
 կրաւորաց, բառնալ զգայթակ-
 ղութիւն 'ի միջոյ՝ զի մի ոք մի
 իւիք սայթաքեալ յԱստուա-
 ծագնաց ճանապարհաց: Աւե-
 րէր զպղծալից մեհմանսն դի-
 ւացն. և զնոսա առ հասարակ
 միանգամայն իսկ իւրեանց պաշ-

տօնէիւքն 'ի փախուստ դարձուցեալ պակասեցուցանէր :

Պատիւս և պարգեւս այնոցիկ շնորհէր՝ որք յԱստուածպաշտութեան ճշմարտութեանն կեցեալ էին, և ոչ երբէք զհաստատութեան թողեալ . վասն այսորիկ յաղթութիւն տուաւ նմա 'ի վերայ ամենայնի, վասն զի էառնա զնշան յաղթութեան խաչին յանձն իւր :

Եւ զհրաման սաստկութեան պատուիրանին ճշմարտութեան՝ կալ'ի յայսմիկ 'ի հաստատութեան հաւատոցն զոր էառ 'ի տեառնէ, հրովարտակօք իւրովք ընդ տիեզերս տարածանէր . սպառնացեալ յաղթող զօրութեամբ լուսոյ հաւատոցն՝ որ առ 'ի անբունել զքարեպաշտութիւնն . այսուիկ հալածէր զզօրս խաւարին, և 'ի վերայ ամենայն վերնոցն զօրութեանց գեր 'ի վերոյ լինէր :

Իսկ որ այսմ հաւանեալք՝ զի երկրպագուք լիցին ճշմարտութեանն, զնոսա բարեկամեալ

մերձեալ պատուհալ՝ առ ինքն
մատուցանէր . և այսու օրինակաւ
հզօր երեւեալ 'ի վերայ մարդկան
հաստատէր զԹագաւորութիւնն
իւր, Աստուածակարգ. Թագաւո-
րութիւն զիւր Թագաւորութիւնն
անուանեալ . մինչ այնչափ հզօ-
րացեալ 'ի վերայ ամենայն մարդ-
կան՝ իրաւացի լինէր պայծառա-
ցեալ :

Եւ այսպէս յաղթող երեւ-
եալ զինքն հաստատէր, մինչև
զամենայն աւուրս կենաց իւ-
րոց՝ հրեշտակ 'ի յերկնից ե-
րեւեալ զօրհանտպազ նմա սուս,
սաւոր կարգեալ ընդ առաւօտս
առաւօտս, զՔրիստոսեան նշան
Թագի նորին առեալ՝ նովին 'ի
գլուխն դնէր . և այնպէս տեսեալ
զերկնաւոր զհրեշտակն յիւրում
'ի սպասաւորութեան երանելին
և ցանկալին ամենայն Թագաւո-
րաց Կոստանդիանոսն : Որ և զիւր
Թագաւորութենն Ծիրանիսն Քրիս-
տոսի աւանդէր Աստուածասէրն և
Աստուածապաշտն, յաղթողն 'ի

վերայ ամենեցուն. հաստատէր ըզ-
թագաւորութիւնն հաւատովք, և
յամենայն եկեղեցիսն հաստատէր
զհաւատս ճշմարտութեանն :

ՃԻՁ. 'Ի ՅՄՅՆԾ Ժամանակի
լու եղև այս յերկիրն Հայոց մե-
ծաց՝ ի դուռն թագաւորութեանն
Արշակունւոյ առ Տրդատ արքայ
Հայոց մեծաց. որ իբրև լուաւ
զայս, բազում փառաւորութիւն
ամենատեառնն մատուցանէր .
ինդութեամբ և մեծաւ ուրա-
խութեամբ գոհանայր զայնմանէ,
որ ընդ ամենայն երկիր զիւր զսուրբ
անուանն փառաւոր առնէր :

Ապա իբրև լուաւ զայս ամենայն
մեծ արքայն Հայոց, խորհուրդ
առնոյր վասն ճանապարհացն այ-
նոցիկ. հանդերձեալ կազմէր, առ-
նոյր ընդ իւր զմեծ Արքեպիսկո-
պոսն Գրիգոր և զնորուն որդին
զՏրդատակէս, և զեպիսկոպոսն
Աղբիանոս :

Եւ 'ի զինուորական կողմանէն՝
զտրեմին գահերէցան իւրոյ տա-
ճարին, որ Բգեաշիւքն կոչին . զա-

առջին սահմանակալն 'ի նոր Շի-
րական կողմանէն . և երրորդ
սահմանակալն՝ յԱսորեստանեաց
կողմանէն . և երրորդն՝ յԱրևե-
ստական կողմանէն . չորրորդն՝ 'ի
Մապքիթաց կողմանէն : Զմեծ իշ-
խանն Անգեղ տան . և զԹագա-
դիրն Ասպետն . և զՍպարապետն
մեծ . և զիշխանն Մոկաց . և զիշ-
խանն Սիւնեաց . և զիշխանն Ռշշ-
տունեաց . և զիշխանն Մաղխա-
զութեան տանն . և զՀահայն
Հահայիվանի . և զիշխանն Սպաս-
կապետութեանն :

Եւ այլ բազում մեծամեծք ,
և եօթանասուն հազարաւ ընտիր
զօրուն հանդերձ՝ խաղայր գնայր
յԱյրարատ դաւառէ 'ի Վաղար-
շապատ քաղաքէ՝ անցանել 'ի սահ-
մանս Յունաց . զանց առնէր զքա-
ղում օթեվանօք մեծաւ ուրա-
խութեամբ :

Եւ բազում պատիւս պատրաս-
տութեան հպատակութեան ըստ
քաղաքաց քաղաքաց գիպելոց , և
իշխանաց իշխանաց պատահելոց ,

գտանէին մեծարանս ընդունելու,
 Թեան . ընդ ցամաք և ընդ ծով
 փութացեալ աճապարէին, մինչ
 երթային հասանէին յաշխարհն Ի
 տալիացւոց և յերկիրն Դաղմատա-
 ցոց 'ի Թագաւորական քաղաքն
 Հռովմայեցւոց : Զորմէ իսկոյն
 պատմեալ յարքունական պաղա-
 տանն :

Զոր իբրեւ լուաւ Աստուածա-
 կարգ Թագաւորն պատուակալ
 աթոռոցն Կոստանդիանոս, և Հայ-
 րապետն մեծ Արքեպիսկոպոսն աշ-
 խարհամուտ գրանն՝ որում ա-
 նուն կոչէր Սեղբեսարոս, որք մե-
 ծաւ սիրով պատիւ արարեալ ընդ
 առաջ ելանէին . և տուեալ հան-
 դիտո՝ շնորհս ունել ժամանակս
 ինչ անդէն 'ի տիեզերական քա-
 ղաքին : Ապա զարմացեալ Աստուա-
 ծասէր կայսրն Կոստանդիանոս՝
 հարցանելով զարքայն Տրդատ,
 թէ զիպոյր որպէս առ քեզ եղեն
 Աստուծոյ պանչելքն :

Իսկ նա եկաջ պատմեաց առա-
 ջի կայսերն զամենայն արարեալսն

Աստուծոյ առնա զբարերարու-
թիւնն : Եւ զայն 'ի պատուհասին
լինել 'ի կերպարանս անասնոցն՝
ոչ ամօթ համարեցաւ պատմել
նմա : Եւ զհամբերութիւն նահա-
տակեալ վկայիցն քաջութեան ,
և որ գործք գործեցան , և որպէս
բնակութիւն զօրութեան նոցա :
Կամ զոր անգէն իսկ յանգիման
ցուցանէր կայսերն զտարեալն ընդ
իւր զԳրիգորն , եթէ այս այն այր
է՝ ասէ՝ յորոյ 'ի ձեռն ծանեալք
մէք զմարգասիրութիւնն Աստու-
ծոյ , և զնորուն ժուժկալութիւն
նշանագործ զարմանալիութեցն :

Վասն որոյ զարմացեալ կայսրն
Կոստանդիանոս , խոնարհեցու-
ցեալ զանձն՝ անկանէր առաջի
Գրիգորի , զի օրհնեացի 'ի նմանէն .
և բազում վայելուչ մեծարանօք
պատիւ արարեալ նմա , իբրեւ խոս-
տովանոյի Քրիստոսի ըստ արժա-
նաւորութեան նորա :

Սոյնպէս և արքային Տրդա-
տայ՝ իբրեւ եղբօր սիրելոյ սէր ցու-
ցեալ ուրախութեամբ մեծաւ ,

մանաւանդ վասն Աստուածածա-
նօթութեան նորա առաւել գա-
շինս կռէր ընդ նմա, միջնորդ կա-
լեալ զհաւատան որ 'ի տէր Քրիս-
տոսն էր. զի անշուշտ մինչ 'ի
բռն զհաւատարիմ սէրն 'ի մէջ
Թագաւորութեանցն պահեսցեն.
զի նա քան զնա առաւելագոյն
ազգայն հայոց հաստատէր 'ի յեր-
րորդութիւն 'ի հաւատան, պատ-
մէր և վասն վկայիցն Աստուծոյ,
Թէ յորպէս, և կամ զմինչ որինակ
վկայեցին:

Ապա և կայսրն Կոստանդիանոս
սկսաւ պատմել նմա վասն անշու-
ղական վարուցն նոցա զոր յա-
ռաջագոյն գիտէր՝ մինչ գեռ անդ
էին իւրեանց աշխարհին. եթէ
յորպէս հաճոյ վարուքն էին, կամ
յորպէս ազնուականք 'ի մարմնա-
ւոր կողմանէ տոհմաց իւրեանց:
Եւ զգործսն զգրութեան յազմու-
թեանն Աստուծոյ նմա տուելոյ
պատմէր, առ ամենայն Թշնամիան
Ճշմարտութեանն յազմող երե-
ւեալ: Ասէ. գիտե՛ս եղբայր, զի

Աստուած յամենայն երկրի երեւելացանէ զիւր զողորմութիւն զօրութեանն . զի ամենայն արարածք նորա ծանիցեն զնա , և լինիցին նորա փառաւորիչք ճշմարտութեան . քանզի այնպիսի երկրագոռ իւր խնդրէ :

Ապա յետ այսորիկ մեծարեալ լինէին դարմանօք , մեծապատիւ շքեղութեանն կարգօք յաղբունեացն , և յեկեղեցեացն , և ի պատուական իշխանաց քաղաքին . և մեծամեծ պատարագօք և երեւելի պարգեւօքն պատուեալ սիրով :

Ապա հրաժարեալ ի ծիրանափառ օգոստականացն , և ի սրբոյ Նաթողիկոսէն ընկալեալ ողջոյն յեկեղեցւոյն , և յերեւելի իշխանաց քաղաքին , և ամենայն իրօք աջողելովք , ելանէին յոսկիապատ կառս արքունատուրս , և մեծաւ շքաւ և բազում վայելութեամբ ունէին զճանապարհս արքունականս . և ամենայն քաղաքաց պատահելոց պայծառագոյն լինէին . և մեծամեծս ըստ արժանոյութեան

Թեանն արքայութեանն մեծա-
մեծ պատուեալ անդատին, մինչև
դային հասանէին յերկիրն հայոց
յԱյրաջրատ դաւառ 'ի Վաղար-
շապատ քաղաք 'ի հանգստակայս
սրբոցն :

Եւ բերէին զպարգեւս բե-
րեալս անդատին, զոսկին և զար-
ծաթն, և զպատուական կարասին,
'ի նուէրս սպասու Աստուծոյ Բ-
կեղեցւոյն և 'ի տունս նուիրաց
սրբոց վկայիցն գնէին . նաև զտը-
ւեալ զոսկի սպասակայսերն 'ի նոյն
հանգիստ սրբոցն գնէին : Եւ տ-
ռաւել զիւրեանց եկեղեցիսն շի-
նեալ հաստատէին : Եւ մեծն Գրի-
գոր էառ շրջել ընդ աշակեր-
տեալսն յառաջագոյն, հաստատէր
զնոսա 'ի ճշմարիտ քարոզու-
թիւնն :

ՃԻԷ. ԱԳԱ յեա այսորիկ
հրաման ետ մեծ կայսրն օգոստա-
կանն Վոստանդիանոս , Ժողովել
ամենայն եպիսկոպոսաց 'ի քա-
ղաքն Նիկիացւոց : Յայնժամ մեծ
արքայն Տրդատ, և ուրբ Վա-

Թողիկոսն Գրիգորիոս, հանգեր-
ձեցին և արձակեցին զՌըստակէս,
որ երթեալ հասանէր 'ի Ժողովն
մեծ Նիկիայ ընդ եպիսկոպոսան
ամենայն. ուր ամենայն տիեզե-
րացն կարգեցաւ ընդունելու
Թեան աւանդութեան հաւատք,
կարգք լուսաւորութեան, կանոնք
պայմանաւորք, Աստուածատուր
զօրութիւն հաճոյիցն Աստուծոյ
անչափ բարձրութեանցն : Ուր և
մեծ կայսրն Վոստանդիանոս մը-
տեալ խոստովան լինէր զհաւատան,
և օրհնութեամբ պսակեալ 'ի Ժո-
ղովոյն՝ զանուն 'ի յերկրի Թողոյր,
և զարգարութիւն 'ի յերկինս
հաստատէր :

Իսկ երանելին Ռըստակէս գալիս
հասանէր պայծառ ծագեալ հա-
ւատովքն, և հաստատուն Աստուա-
ծահաճոյ Նիկիական կանոնօքն
երեւել 'ի Հայաստան երկրին.
առաջի գներ թագաւորին և Վա-
թողիկոսին սրբոյ՝ զբերեալ աւան-
դութիւնսն. որով սրբոյն Գրիգորի
'ի նոյն լուսաւորական կանոնսն

յաւելեալ, առեալ զիւր վիճակն
զՀայաստան երկիրն՝ պայծառա-
ցուցեալ հանդերձ արքայիւն Տըր-
գառաւ, զամենայն աւուրս կե-
նաց իւրոց լուսաւորէր :

Ապա յետ այսպիսի գործոյ
սկսեալ երանելոյն Գրիգորի ճա-
ռիւս յաճախագոյնո, դժուարա-
պատումս, առակս խորիմացս,
գիւրաւորս, յարմարեալ 'ի զօ-
րութենէ և 'ի հիւթոյ գրոց մար-
գարէականաց, լի ամենայն ճա-
շակօք կարգեալս և յարմարեալս
աւետարանական հաւատոցն ճշ-
մարտութեան :

Յորս բազում նմանութիւնս
և օրինակս յանցաւորաց գտանել
աստի՝ առաւել վասն յարու-
թիւնական յուսոյն, առ 'ի հան-
դերձեալսն յերկրել. զի հեշտըն-
կալ և գիւրահասոյցք տխմարա-
գունից և մարմնական իրօք զլա-
զելոցն լինիցին առ 'ի սթափել,
զուարթացուցանել, և հաստահի-
մն առ խոտաղեալ աւետիան
քաջալերել :

Ձաւետարանական ընթացան՝
 և զվերակացութիւն եկեղեցւոյ
 արքոյ , շնորհօք Աստուծոյ ա-
 ռանց պակասութեան տանէր . և
 առաւել փութայր գտն եգեալ՝
 զամենայն ոք յորդորելով առ ՚ի
 բարեացն քաջաշէրութիւն :

Զցոյց և զցերեկ պահօք և
 աղօթիւք և ուժգին խնդրուա-
 ծովք , և բարձր բարբառովք զԱս-
 տուածագիր պատուիրանացն ըզ-
 հրամանսն յուշ առնելով , զգուշա-
 ցուցանէր ամենայն մարդոյ : Չը-
 տայր քուն աչաց և ոչ նինջ ար-
 տեւանանց , և ոչ հանգիստ իրա-
 նացն , մինչև հասանել ՚ի հանգիստ
 տեւուն :

Եւ այսպէս հանդերձ թագա-
 ւորսուն և ամենայն աշակերտե-
 լովքն զամենայն ժամանակսն իւր,
 եանց՝ ընթերցուածոց գրոց ծա-
 խէին զտիւ և զգիշեր . և նովին
 ծաղկեալք և շահաւետեալք , և
 օրինակ բարեաց ուսմանսն առ ըն-
 թերակայիցն ցանկ լինէին : Մա-
 նաւանդ զի ունէին ևս պատուի-

Թ. IV, 16.
 րանս զգուշացուցիչս զԱստու-
 ծակարդ պատգամաւորացն, որոց
 առաջինն հրամայէ. Թէ յօրէնս
 տեառն խորհեացի նա 'ի տուէ
 և 'ի գիշերի. և երկրորդն զհամ-
 գունակն պատուիրէ Թէ միտ գիր
 ընթերցուածոց միսի ԹարուԹեան
 վարդապետութեան, մի անփոյթ
 առներ զշնորհացդ որ առ քեզ
 են. յայդ խորհեաց և 'ի գոյն կան-
 խեսլիր. զի քո յառաջագիմու-
 Թիւնդ յայտնի լիցի ամենեցուն,
 զգոյշ լինիլիր անձինդ և վարդա-
 պետութեդ և 'ի գմին յամեսլիր.
 զի և Թէ զայդ առնիցես՝ զանձն
 քո ապրեցուցես, և զայնոսիկ
 որ քեզ լսիցեն :

Արդ այսու օրինակաւ զամե-
 նայն աւուրս կենաց առաքելա-
 րան առաքելագործ վարեալ զհեռ-
 երեւեալ հրամանացն ընկալելոց,
 մինչև 'ի վախճան կատարածին
 զայս առնէր ամ յամէ, Թաղեալ
 'ի սէրն Քրիստոսի լուսաւորէր :

ԻՍԿ մեք որպէս ընկալաք ըզ-

Հրամանս քո Թագաւորութեանդ
 Տրդաս, գրել զայս ամենայն որ
 պէս օրէն է զժամանակագիր մա-
 տենաց՝ ըստ այնմ՝ ձեւոյ, ոչ թէ
 գրողմեցաք ըստ օրինակի Յուճա-
 կան ճարտարութեանն արկեալ
 'ի շար զամենայն. բայց նայեցաք
 իբրեւ 'ի ցուցող հայելի Ստողած-
 ագիր բարձրութեանցն տուչու-
 թեան հրամանացն՝ որ առ երա-
 նելին Մովսէս եկեալ վասն ամե-
 նայն իրաց եղելոց Ստողածեղէն
 պատգամացն աւանգելոց՝ մա-
 տենագրել 'ի պահեստն յաւի-
 տեանցն որ գալոց են. նոյնպիսիք
 և այլոց մարգարէիցն հրամայեալ.
 ան՝ ասէ՝ քարտէզ նոր մեծ և գրեալ
 'ի նմա գրչաւ գպրի ճարտարի, և
 այլուր՝ թէ գրեալ զտեսիլդ 'ի
 տախտակի և 'ի գիրս հաստատեալ
 զի որ ընթեռնուցուն՝ համարձակ
 ընթեռնու : Իսկ Դաւիթ յայա-
 նագոյնս ևս վասն ամենայն ազգաց
 վիճակ Ստողածատուր օրինացն
 նշանակէ ասելովն, թէ գրեսցի
 այս յազգ այլ և թէ՛ տէր պաա-

մեացէ գրովք ժողովրդոց . զոր եկեալ կատարեաց ամենափրկին Քրիստոս շնորհատուր հրամանօքն, թէ ելէք ընդ ամենայն ազգս . և եթէ՝ քարոզեսցի աւետարանս 'ի ներքոյերկնից փութով երեւելի և արդիւնակատար ըստ աւետարանին զիւր մշակութիւնն ցուցանէր :

Եւ արդ քանզի ըստ օրինակի գրելոցս առ 'ի մէնջ՝ 'ի կատարումն գարձուցից , ոչ եթէ 'ի հին համբաւուց տեղեկացեալ և մատենածգրեալ զայս կարգեցաք, այլ որոց մեզէն իսկ ականատես կերպարանացն և առնթերակաց հոգեւոր գործոցն և լատք շնորհապատում վարդապետութեան, և նոցին արքանեակք ըստ աւետարանական հրամանացն . ոչ սուտապատում ճարտարախօսեալ առ 'ի մերոցն բանիցն , այլ զյաճախագոյնսն թողեալ և 'ի նշանաւոր գիտակաց քաղելով զհամառօտն կարգեցաք . որք ոչ մեզ միայնոյ թագաւորաց , այլ յորժամ Քր

առաջի զմատենեդ ընթեռնու-
ցուն՝ յայտնի է . քանզի չէաք իսկ
հանգուրժող զամենայն արտեալ
արքոցն գիտակաւ զիւրաքանչիւր
նշանակել, այլ ՚ի գիւրագոյն և ՚ի
հեշտագոյն յառաքելականդ անդ
զանձինս ապաստանեցաք . որոց
զանցեալ զքաղմախուռն արգա-
սեօք արքոցն, առ ՚ի մանրակրկիտ
առնելոյ զկարեւորագոյնսն և
զօգտակարագոյնսն պատմեցաք :

Ուստի և մեր առեալ հանգոյն
ասացաք, ոչ ՚ի պատիւ ընարեւոյ
Աստուծոյ՝ որք ամենապարծ և
կենդանատուր խաչուն ծանու-
ցեալք յարգեցան, այլ յօրինակ
քաջալերիչ հոգեւոր ծննդոց իւր-
եանց, որք աշակերտելոց էին յազգս
ազգացն, ըստ բանի հոգեւորական
երգչին որպէս ասէն . զի զոր ինչ
միանգամ պատուիրեաց հարցն՝
ցուցանել զայս որդւոց իւրոց, զի
ծանիցէ ՚ի յազգ այլ : Որդիք որ
ծնանին՝ յարիցեն և պատմեսցեն
որդւոց իւրեանց, զի դիցեն առ
Աստուած զյոյս իւրեանց, և մի

մոռացին զգործս Աստուծոյ . և
 զպատուիրանս նորա խնդրելով
 խնդրեսցեն , զի մի եղիցին իբրև ըզ-
 հարս իւրեանց : Զի նոքա առ
 Արարչութիւն անդր այսպիսի
 բարբառ արձակեալ ասասցեն .
 Տէր Աստուած մեր գ. ու ես :

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

1. Զոր յառանձին յաղօթան իւր առ Հայր ըստ աւետարանին՝ զայս ասէ սուրբ Լուսաւորին, նոյն ինքն ասլա յերախայրացուցանել իւրում՝ զՀայաստանեայսս 'ի հաւատս ամենասուրբ Երրորդութեանն, առաջի առնէ հրապարակաւ այսպէս. «Մի Աստուածութիւն, Հայր և Որդի և սուրբ Հոգի, երեք անձինք... Հայր 'ի յանձնէ, Որդի 'ի Հօրէ, և Հոգին 'ի նոցունց 'ի նոսին» . Եր. 266 :

2. Աստանօր Ե. Օր. միայն յաւելլու այսպիսի ինչ, « Որում անուն էր Տաճատ, փեսայ Արտաւանայ սպարապետ արքայի, սկսաւ » և այլն :

3. Ի պաշկէն քոսիւն. Յն. Օր. ունի միայն. Մօփ 'ի քոսն. և վարի բառիւս, Φορσατον, որ չէ Յունական :

4. Փառաւան նշմանայ . այսպէս
Ա . Օր : Որպէս և Ե . Փառաւան
նշմանայ : Իսկ Բ . Գ . Դ . և Զ .
Օր . Փառաւան շմանայ : Իսկ Յն .
Φαρακάνης εμάκων . Եթէ զա-
տուպի , լինի Փառաւան իշմանայ .
կամ թէ , Փառաւա նիշմանայ :
Ուղղագոյն ընթերցուածն թուի ,
Փառաւան Եմանայ :

5 . Այսպէս Ա . Օր : Այլք .
Պաշտմանբի տից : Դարձեալ ,
Պաշտման բի տից : Դարձեալ ,
Պաշտման աբի տից : Իսկ Յն . Օր .
Τρίδας :

6 . Մանեայ . այսպէս է Ա .
Օր : Որպէս և Յն . Μαναάρχ :
Իսկ այլք . Մանեայ աբ :

ԵՐԵՍ .

- 26 . Յամբոխ գործոյն պատե-
րազմի :
- 26 . Միայն մի Օր . և ՂՃ՞րաց
դահալին : Այսպէս և 'ի
Յն :
- 27 . Լինիք և ճիղքք :
- 29 . Չարախտաւատ վատնէին :
- 29 . Այրայրարոտ գաւառ :
- 31 . Ամս մետասանս ստէպ .
- 32 . Զձեր սեփհական Պահլաւն :
- 36 . Ձիւնախաղխաղ բազմու-
թեամբն :
- 42 . Եւ բազում իշխան : Յն . Եւ
բազումն 'ի շտնց պահա-
պանաց :
- 59 . Խեղատարք են թագաւորք ,
որ պաշտեն :
- 69 . 'ի վերայ բարձր գիտի ե-
լեալ :
- 87 . Ըստ ուղբի խոտցոյց : Դար-
ձեալ խոտցաց : Յն . ունի
միայն , Ըստ ուղբի :

89. Եւ բարակ, և արկանել զնա :
91. 'Ի հրապարս տկաց : Յն. է
Յառասանս տկաց :
96. Քո Աստուածն զխնդ այ-
րեսցէ :
96. Բուտամբք կամ պուտկօք
հալել :
100. Ասորեստանեաց, և Թափէր :
101. Հրաման առեալ յարհու-
րաց :
101. Վարակուր տղմին :
102. Խնամութիւն յԱնահիտ տիկ-
նոջէ :
104. Դիցն յոլովելոյ. վասն զի :
106. Ընդ այս հրաման կամիմք :
116. Հողաթաւալ, մեղսաթա-
թաւ, մեղանչական :
136. 'Ի մէջ կուտակելոց մարդ-
կան բազմութեան :
146. Եւ զիւր զգեստիկն քճճեալ :
147. Եւ բացեալ զգուրս սենե-
կին :
154. Յերկրաւոր կենացս վայել-
չութենէ խափանեն :
256. Ընդ ծոծրակս. Վամ, ծոր-
ծորակսն հանել :

- 159 . 'Ի Հռոմայեցւոց աշխարհէն .
 152 . Զ ի նոյնօրին խակ իբրեւ իջու-
 ցին :
 163 . Զ գուշութեամբ ասաց զբան ,
 սըն թագաւորին :
 164 . Մարմին նորա իբրեւ զայծուղ .
 Կամ , զածուղիս . Կամ ,
 զածուիս սեւացեալ :
 172 . Եւ զոսկեղէն , պղնձաձայն
 պատկերացդ :
 174 . Եւ բարեխօս տօնողացն , որք
 մաղթեմք :
 196 . զԱստուածածանութիւնն ,
 և զպետութիւնն :
 198 . Հոգեխառն հրեշտակաց հա-
 լասարագոյն արար :
 199 . Եւ ժողովէ զանձրեւաթիւս :
 200 . Մինն զգետինս կըկէ , գու-
 նակ :
 210 . Եմուտ մահ յաշխարհ խա-
 բանութեամբն ապական-
 նեալ :
 218 . Զոր յուշ պատմել գիւրին
 է ձեզ :
 225 . Գտանի Աստուած խնդրո-
 ղաց իւրոց :

- 227 . Զփորձական զխոյն զ Իսա-
հակ :
- 232 . Յորում և զաշխարհահամարն
իսկ տայր ցՄովսէս :
- 256 . Եւ 'ի մոռացունս դարձու-
ցեալ :
- 274 . Եւ զծով աւազով փակեցի :
- 285 . Ազազունք և տինեալք :
- 309 . Եւ զօրինականն անցու-
ցեալ :
- 313 . Օծութեանն անդու :
- 316 . Զարծաթի եզջիւր օծու-
թեան իւրոյ :
- 320 . Վասն նախնականին քննու-
թեան տօէ :
- 323 . Զորդի իւր . և ամենայն հա-
ւատացեալքն հօր որդ-
ւոյն :
- 337 . Որդիան Աստուծոյ զցրու-
եալսն 'ի բաժանել լեզ-
ուացն՝ ժողովեացէ :
- 349 . Որոյ հմուտ և տեղեակագոյն
եղեալ :
- 350 . Մահն աշխարհակեր և
եհատ :
- 380 . Կանխութեանցն նիւթեալք

Թըղքեցան : Դարձեալ,
 Թղկեցան : Դարձեալ,
 Թաղեցան :

382. Յախերական կոտորել զա-
 նասուհու :

402. Ձջերմագոլն արկեալ առ 'ի
 բոյսն :

403. Մօտ առ կաճինան այրեցու-
 ցանէ :

405. Ձնեխականն և զանհամա-
 կանն և զպղտորն :

407. Ձափն աղբեր նորա , և
 զանձրե :

408. Եւ ողողիչք և հոգեխիճք և
 տոչորականք :

409. Ձհեղեղամաց մարդիկն ջրա-
 հեղձոյց :

418. Եւ ամենայն օգուտք և պա-
 ճութանք կենաց :

425. Անկղիտացեալք յիմարե-
 ցան :

425. Իբրե պաշար հերշատանաց
 չարութեան :

439. Ձի իւրովն յանկաղից , կամ
 յանգաղից մորմնովն :

440. Ժառանգն էր հօր և Ժառան-

գիշն ամենայն արարածոց :

445 . Ընդ տեղի ինչ նեղածերպ վիմաց :

449 . Զանցաւոր մարմնոյս զխտութիւն անձանց :

451 . Յինքնափորձ լաւութենէ հանդերձ :

472 . Իբրեւ շիփորք կռածոյք աւուանեցան :

476 . Եւ ապա բաղսամոնն .

477 . Եւ տօսախն . . . և ասպուզանն . . և կոմնակն . . .
հօրուան և մօրուան . .
շամդիտակն և մզուրկն .
և այլն :

478 . Ստուարապատ յօրացելովքն .
Եւս , յուրացելովքն :

478 . Ամպաշողք , որոտ ընդ որոտք :

481 . Եղիճն և պատաղիճն :

487 . Զկռչաձայնն զաղաղակ բարձեալ :

496 . Եւ սերունդք բացմացունդք լիութեան : Եւս , բազմաց սունդք լիութեան :

500. Եւ յերկիր 'ի խոնարհ : Յա-
ւելու Դ . Օր . միայն .
եթէ " Ըստ խոստմանն՝
թէ տաց նշան յերկինս
'ի վեր և յերկիր 'ի խո-
նարհ : Երկնաւորացն " :
508. Եւ տալ համերաց խօսել :
512. Ոմն 'ի կողմն Գաղատացւոց,
ոմն 'ի կողմն Սպան . . .
517. Մովսիսաբեր օրինօքն :
542. Կամ արավարս խօսեցաւ,
այլ յստակապատումա-
րարեալ ուսուցանէր :
545. Այսահարեալք ամենեքեան,
'ի տեղին :
546. Կնչել, կամ, կանչեալ :
Խանչել, կամ, խանչեալ
բռնբռխելով :
546. Յեղեգնաբնակ երամէն գա-
ղանացն միջոյ :
554. Եւ եղեն արեան ճապաղիք :
562. Եւ հանին ճապաղիս արեան :
585. Դիցն Բարշամինայ :
593. Վեցերորդ իշխանն Վորդուաց
աշխարհին Գամ-
րացւոց աշխարհին, որ

միւս անուանեալ Բզեաշ
խըն :

603 . Ոսկի հաւր ոսկիամօր :

605 . Հողմն ուռուցեալ :

608 . Ի քաղաքագէտն Բագրաւան :

609 . Առ ստորոտով Նպատակ ,
կամ Նպատական լերինն :

623 . 'Ի գաատակերտան իւր յԼուռ
տասակն . կամ , յԼուռ
տոտակն .

625 . Եւ բազում ազաւորաց
կարճմտելոցն :

626 . Երրորդին Բասու :

633 . Պարարտացուցանէր ամեթ
քարոզութեամբք : Դար-
ձեալ , ամենադթու-
թեամբն :

636 . Տքնութեան թարթափարա-
կան վճարելով :

642 . Յերկրին Սպանիացւոց և
Գաղէացւոց : Այսպէս է
և Յն :

642 . Կոստանդիանոս որդի Կոս-
տասայ : Այսպէս 'ի կար-
գի Ա . Օր : Իսկ 'ի Լ .
Կոստանդեայ :

- 647 . յԱրուստատան կողմանէն :
- 647 . յԱշտիշատ քաղաքէ անցա-
նել :
- 648 . Սեղբեատրոս, ըստ Օր . Բ .
Գ . և . Զ : Եւսեբիոս . ըստ
Օր . Ա . Դ . և Յն :
- 659 . Անդ զանձինս ապսպարե-
ցաք , . . առ 'ի մանրակը-
տիտ առնելոյ :

ՑԱՆԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

- Աբրահամ . 49. 116. 130. 225.
 226. 227. 238. 243-393. 484.
 Ագաթանգեղոս Հռոմայեցի . 15.
 Հրաման առնու 'ի Տրդատայ
 արքայէ 'ի պատմագրեւ . 16 . 23.
 Ագապէս . 627 .
 Ադամ . 205. 206. 207. 210. 212.
 Խ 213. 216. 218. 220. 221. 224. 258.
 Աղովտայ . 512.
 Աթանաղինէս . 604 . 620 .
 Աթէնք . 516 .
 Ալանք . 26. 624.
 Ահարոն . 313. 315.
 Ալբիանոս . 626. 627. 646.
 Ալէնիք . 593.
 Աղուանք . 26. 27 .
 Ամանորայ դիք . 619.
 Ամգացիք . 624 .
 Ամովս . 345.
 Այրարատ . 29. 34. 99. 118. 591.
 597. 608. 623. 647. 652.
 Անգեղ տուն . 593. 647.

674

Անաղ . 32. 98.

Անահիտ տիկին . 47. 50. 57. 102.

Անահտական մեհեան . 45. 46.

580. 581. 587.

Անանիա . 371.

Անդրէաս . 327. 509.

Անի . 586.

Անտիոք . 344.

Անտիոքէս . 627.

Աշխէն . 571. 590. 597. 608. 610.

617.

Աշոցք . 637 .

Աշտիշատ . 603.

Ասիա . 512.

Ասպետութեան իշխ'ն . 593. 649.

Աստղիկ դէք . 603.

Ասորեստան . 26. 31. 99. 155. 253.

Ասորեստանեայք . 425. 647.

Ասորիք . 100. 624.

Ատրպատական . 155. 624.

Արամազդ . 48. 57. 102. 586. 587.

590.

Արծրունիք . 594.

Արշակունիք . 30. 105. 584. 646.

Արուեստական գաւառ . 647.

Արսուկէս . 627.

Արտաշատ . 36. 99. 162. 163. 164.
580.

Արտաշէր որդի Ստանայ. 25. 28.

Արտաւազդ . 637 .

Արտաւան , արքայ Փարթևաց .
25. 27.

Արտիթէս . 627.

Աիրոգիտէս . 603.

Բարեշ . 426.

Բարեշացիք . 138 . 160. ,

Բարեշոն . 253.

Բադայառիճ , գիւղ . 590.

Բադուան . 608 .

Բաղտասար . 366 .

Բառնարաս . 509.

Բասեն . 626.

Բասոս . 626 .

Բարթուղիմէոս . 509.

Բարշիմնիա դիք . 585 .

Բարսաբաս . 509.

Բեդդէհէմ . Բեթդէհէմ . Բեթ-
դահէմ . 284. 287. 289. 293.

Բիւթանիա . 512.

Գաբրիէլ . 306. 319.

Գամիրք . 512.

Գայիանէ . 109. 112. 116. 127. 128.

676

135. 141. 145. 146. 153. 166. 159.
551. 566. 572. 573.

Գայլ գետ . 45. 587.

Գարգարացւոց խխան . 593.

Գէգէոն . 240.

Գոմորացիք . 273 .

Գութք . 40. 43.

Գրիգորիոս . Գրիգոր . 39. 45. 46.
48. 92. 93. 101. 106. 108. 162. 163.
165. 166. 167. 177. 179. 536. 541.
544. 546. 549. 565. 568. 569. 576.
581. 591. 592. 596. 597. 598. 600.
601. 602. 608. 613. 617. 642. 646.
649. 652. 653. 654.

Դազմատացիք . 512. 648.

Դանիէլ . 138. 238. 240. 292. 346.

Դատ կարապետ արքայի . 637.

Դարանաղիք . 585. 638.

Դաւիթ . 144. 145. 236. 236. 234.
276. 287. 290. 293. 329. 374.

Դեբովոյ . 150.

Դերջան . 589.

Դիոկղէ տիանոս . 108. 120. 643.

Դիցաւան . Դիցնաւան . 608. 609.

Դպիրք ատենակալք՝ նշանա-
գրաց . 85.

Եբրայեցիք . 229.

Եդիպաացիք . 228. 229. 233. 249.
273.

Եդիպոս . 229. 295. 409. 512.

Եզեկիէլ . 367. 404. 411.

Եկեղեց . 45. 587.

Եղիա . 629.

Եմաւուս . 360.

Ենոք . 220.

Ենովք . 63. 220. 221.

Եսայի . 290. 326. 354. 361. 367. 482.
485.

Երազամոյն . 580.

Երասիս . 36.

Երեմիաս . 486.

Երէզ աւան . 45. 587.

Երուսաղէմ . 311. 235. 337. 344.
492. 493.

Եւայ . 66.

Եւսերիոս . 626.

Եւտաղիոս . 626.

Եփրաթ . 287.

Եփրատ . 154. 603. 604. 609. 617.
626. 629.

Ջարեանդ գաւառ Հայոց . 594.

Ջաքարիա Հայր Մկրտչին . 313.

Զաքարիա մարգարէ . 241. 345.

Էմմանուէլ . 275.

Ըռոտանտակ գաստակերտ . 623.

Թագէոս . 509.

Թէսաղոնիկեցիք . 448.

Թէոփիլէ . 364.

Թիլն աւան . 587.

Թովմաս . 509.

Թորգան . 585.

Խորգոմ . 20. 579. 594.

Թրակայ . 512.

Խաւհակ . Սաւակ . 130. 226. 227.
301.

Խարայէլ . 114. 232. 284. 287. 301.

Խարայէլացիք . 229.

Խաւիւրացիք . 642. 648.

Լակոնիա . 512.

Լիբէացիք . 512.

Լիկիանէս . 38. 41. 42. 43.

Լիւրիկիա . 516.

Լփինք . 27.

Խաղիսալ քաղաք . 33.

Խաղտիք . 624.

Խոսրով հայր Տրդատայ . 26. 28.
33. 37. 98. 99.

Խոսրովիդուխտ . 161. 163. 571.

597. 608. 610. 617.

ԽՈՒԺաստան . 512.

Ճաւգէից իշխան . 593.

Ծովփաց իշխան . 593.

Կաղարջք . 624.

Կայէն . 66. 217. 219. 222.

Կայնան . 220.

Կապագովկացիք . 38. 594. 637.

Կապագովկիա . 512.

Կասպք . 27. 624.

Կաւկաս . 582.

Կեսարացիք . 594. 599. 600. 607.
637.

Կեսարիայ . 38. 610. 614.

Կիւրակոս . 627.

Կիւրենացիք . 512.

Կղէոպէանք . 360.

Կոստանդ . 642.

Կոստանդիանոս . 19. 642. 648.

Կորդիք . 624. 649. 650. 652. 653.

Կորդովտացի կամ Կորդուացի իշխան . 593.

Հարէլ . 217. 218.

Հայաստան . 37. 125. 159. 181. 536.
578. 594. 653.

Հայք . 26. 29. 33. 37. 38. 45. 57.

98. 99. 102. 105. 106. 118. 119.
123. 125. 133. 579. 583. 585. 586.
593. 597. 602. 608.
- Հեր, դաւառ. Հայոց . 594.**
- Հնդիկք . 512.**
- Հոնք . 26. 100.**
- Հռիփսիմէ . 109. 110. 112. 116. 126.
127. 129. 135. 136. 139. 140. 141.
145. 150. 153. 154. 156. 159. 160.
551. 566. 571. 573. 634.**
- Հռոմ . 15.**
- Հռովմայեցիք . Հռոմք . 109.
145. 155. 648.**
- Հրէայ . 120.**
- Հրէաստանեայք . 295.**
- Ղեւի . 314.**
- Ղեւոնդիոս արքեպիսկոպոս Կե-
սարու . Ղեւոնդէս . 597. 599.
601. 610.**
- Ղեւտացիք . 419.**
- Ղովտ . 240. 259. 342. 395. 397.**
- Ղուկաս . 363. 509. 530. 532.**
- Ղուկիանոս . 643.**
- Ճիղսք . 27.**
- Մաթուսաղայ . 210.**
- Մաժպք . 594.**

Մահաբրտան Ծրկիր . 624.

Մաղաղիկէլ . 220.

Մաղխազունեան տան իշխան .
594. 647.

Մանայարք . 638.

Մամբրէ . 226.

Մասիս . 572.

Մապրութք . 624. 647.

Մատաթիաս . 509.

Մատաղացիք . 624.

Մատթէոս . 509.

Մարգպետութեան իշխան . 593.

Մարիամ Աստուածածին . 283.
. 315. 582.

Մարիամ քոյր Մովսէսի . 400.

Մարկոս . 509.

Մարտիրոս . 643.

Մարք . 512. 624.

Մաքսիմիանոս . 643.

Մաքսինտիանոս . 643.

Մեծամօրի կամուրջ . 36. 157.

Միջագետք . 512.

Միքիէ . 367.

Մծբին . 624.

Մոգք Արեւելեայք . 288.

Մոկաց իշխան . 593. 647.

Մովսէս Էպիսկոպոս . 626.

**Մովսէս . 188. 229. 230. 232. 233.
234. 242. 243. 246. 291. 313. 316.
332. 404.**

Մրհական մեհեան . 590.

**Յակոբ . 227. 239. 240. 276. 290.
301. 317. 328.**

Յակոբոս առաքեալ . 327. 509.

Յայէլ . 440.

Յարէդ . 220.

Յեսու . 241. 235.

Յեսսէ . 236. 290.

**Յոյիք . 37. 38. 39. 40. 48. 100.
102. 104. 119. 122. 140. 599. 604.**

Յոհաննէս Էպիսկոպոս . 626.

Յովք . 245. 345.

Յովէլ . 494.

**Յովհաննէս Կարապետ . 274. 300.
305. 308. 311. 313. 317. 319. 340.
483. 604. 620. 629.**

**Յովհաննէս աւետարանիչ . 278.
327. 509. 528. 532. 533.**

Յովնան . 137.

Յովսէփ . 366.

**Յուդա Նահապետ . 276. 287.
290. 328. 492.**

- Յուդա Սկարովտացի . 395. 468.
 Նաբուքոդոնոսոր . 160.
 Նազարէթ . 296.
 Նոյ . 223. 342.
 Նորաքաղաք , մականունն Վաղարշ
 շապատու . 118.
 Նանէական մեհեան . 587.
 Նաւասարդ . 620.
 Նիկիա . 653.
 Նիկիացիք . 652.
 Նպատ . 609.
 Շահապն Զարեւանդ և Հեր դա-
 ւառի . 594.
 Շահապիվան . 647.
 Շիրական . 624. 647.
 Շուշան . 138.
 Ոյծք , անուն տեղւոյ . 38.
 Ոսկիամօր գիք . 603.
 Որմիզդ . 580.
 Ուղմպիանդք Յունաց . 153.
 Ուտի . 33.
 Ուտիացւոց Իշխան . 593.
 Պալհաւ . 32 35.
 Պանփիլիա . 512.
 Պարթեք , 25. 28. 32. 102. 155. 512.
 Պարսք . 25. 26. 27. 29. 31. 33. 35.

37. 45. 99. 100.

Պետրոս . Շմաւոն . 295. 327. 339.

372. 509. 517. 520. 525. 529.

Պիղատոս . 345.

Պոնաոս . 512.

Պօղոս . 170. 320. 337. 344. 347. 349.

355. 397. 398. 448. 492. 509. 532.

Ռեբեկայ . 130.

Ռըստակէս . 636. 638. 639. 642.

646. 653.

Ռուշտունեաց Իշխան . 593. 647.

Սահմի ամիս . 607.

Սամարացիք . 296.

Սառայ . 130.

Սաւուղ . 374.

Սափիւրա . 371.

Սեբաստացիք . 601.

Սեղբեաստոս . 643.

Սէթ . 219. 220.

Սէնէար . 421.

Սիմոն . 509.

Սինէ . 230. 314.

Սիւնի . 311. 312. 313..

Սիւնեաց Իշխան . 593. 647.

Սողոմ . 393. 397.

Սողոմաշի . 226. 283. 409.

Սողոմոն . 267.

Սպանիացիք . 512. 642.

Սպասկապետութեան Իշխան . 647.

Սպարապետութեան Իշխան . 593. 647.

Ստահր դաւառ Պարսից . 25.

Ստեփանոս . 397. 398.

Վահագն . 102. 603.

Վահէվանեան մեհեան . 602. 603.

Վաղարշ արքայ Պարթևաց . 25.

Վաղարշապատ . 29. 34. 36. 99. 118. 119. 123. 164. 580. 591. 599. 608. 623. 647. 652.

Վանատրի դիք . 620.

Վիրապն Արտաշատու . 99. 101. 106. 108. 163.

Վիրք . 26.

Վրթանէս . 636. 637.

Տարիթա . 371.

Տաճատ . 637.

Տաճիկք . 31. 154.

Տաճկաստան . 155.

Տարօն . 602.

Տիրերական ծով . 360.

Տիրիկէս . 627.

Տարոն . 26.

Տրդատ , **Տրդատիոս** , **Տրդատէս**
դովութիւն նորա մեծ յԱզա
թանգեղոսէ . 15. 38. 39. 41. 42.
 43. 44. 45. 86. 97. 99. 101. 102.
 106. 119. 120. 125. 133. 139. 569.
 584. 597. 608. 610. 622. 646. 648.
 649. 652. 654. 657.

Տօրոս . 603.

Փայտակարան . 624.

Փառական դաշտ . 160.

Փարաւոն . 366.

Փիլիպպոս . 509.

Փղշտացիք . 130.

Փռիւգիա . 512.

Քանանացիք . 130. 234.

Քարքէ լեառն . 603.

Քորեք . 229.

Քուշանք . 28.

Օտաւ . 163. 164.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>